

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

55
1
H66

BERIGTEN

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP

TE

UTRECHT.

VIERDE DEEL, EERSTE STUK.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON,
1851.

21

PROEVE EENER GESCHIEDENIS

VAN HET GESLACHT

VAN NYENRODE.

UIT OORSPRONKELIJKE STUKKEN BEWERKT

DOOR

J. J. DE GEER.

Het tijdvak der middeleeuwen, met zijne vele dichterlijke schoonheden, heeft iets bijzonder aantrekkelijks voor den be-minnaar der geschiedenis, en alle overblijfselen uit die lang vervlotene dagen wekken in meerdere of mindere mate zijne belangstelling op. Ook met welgevallen aanschouwen wij die grijze kasteelen, welke hier en ginds nog aan de verwoesting des tijds zijn ontkomen. Sommigen dezer adellijke huizen bezitten belangrijke archieven, waaruit men de betrekkingen en enkele levensbijzonderheden der voormalige bewoners leert kennen. Deze verzamelingen nu van middeleeuwsche oorkonden zijn, even als de familiepapieren, onzer aandacht dubbel waardig: want zij bevatten te zamen de voornaamste bouwstoffen voor de beoefening der Geslacht- en Wapenkunde, eene wetenschap, welker taak het steeds blijft, om, tot opheldering

van nog duistere gebeurtenissen, de lotgevallen en den stamboom na te sporen van die lang verstorven geslachten, waarvan de geschiedenis ons dan slechts enkele leden vermeldt, wanneer deze in gewichtige voorvallen betrokken zijn geweest. Als proeve van een dusdanig onderzoek geven wij thans onzen lezers de bijzonderheden van een voormalig geslacht, dat naar een oud kasteel, in de provincie Utrecht nabij het dorp Breukelen gelegen, den vermaarden naam van NYENRODE heeft gevoerd.

Een jonger zoon uit den stam van RUWIEL wordt voor het hoofd der heeren van NYENRODE gehouden ¹⁾. De overeenkomst der oorspronkelijke wapens dezer beide geslachten en de naburige ligging der kasteelen van Ruwiel en Nyenrode schijnen voor deze afstamming te pleiten. Hoe dit zij, het geslacht van RUWIEL klimt op tot eene hoogere oudheid ²⁾, en niet vóór den aanvang der veertiende eeuw wordt de naam van NYENRODE in oude bescheiden vermeld.

1) Hoogstraten, Woordenboek, en anderen.

2) Het geslacht van Ruwiel (Ruele, Rueel, Ruweel) schijnt aanvankelijk den naam van Loef (Luf, Love, Louf) gevoerd te hebben. Arnold Loef wordt in 1226 als ridder vermeld. Een ander Arnold Loef Jacobsz. was in 1319 en 1320 schepen der stad Utrecht. Arnold, genaamd Loef, of Arnold Loef van Rueel komt in 1313 als kanonik, en in 1331 en 1338 als proost van St. Jan te Utrecht voor; hij stierf op den 1 Nov. 1340. Stadekin of Eustachius, zoon van IJsbrand Loef, overleed op den 23 Julij 1352. Vgl. Bondam, Charterboek, 312, 334, 341, 353, 355; van Mieris, Charterboek, II. 132; A. Matthaeus, Fund. eccl., in praefatione; Dagregister der abdij van Egmond, gevoegd achter de vertaalde Kronijk van Egmond, en anderen.

Een Love van Ruelé komt in 1249 en 1259, en een Gijsbrecht van Ruele in 1272, 1277 en 1287 als ridder voor. Vgl. Bondam, 473, en v. Mieris, I. 367, 393, 467. Gijsbrecht van Ruele verwekte o. a. Gijsbrecht, ridder, Rover, Willem, kanonik van St. Pieter te Utrecht, Geertruid, gemalin van den ridder Wouter van Minden. Liebert Opstraet van der Moelen MS. In eene oorkonde van den 2 Jan. 1298 komt, tegelijk met den laatstgemelden Gijsbrecht van Ruele, ook een SPLINTER VAN RUELE voor, die welligt de stamvader van het geslacht van Nyenrode is geweest. Hij zegelde, naar men zegt, met een balk van keel op een veld van goud en een baarstel met vijf takken, welk wapen ook door de eerste heeren van Nyenrode werd gevoerd.

De reeks van dit ridderlijk geslacht vangt aan met een WILLEM ¹⁾, of liever, een GIJSBRECHT VAN NYENRODE. Hij leefde in den tijd, toen Gui van Henegouwen door den invloed van zijn broeder Jan van Avennes, graaf van Holland, op den bisschoppelijken zetel van Utrecht was geplaatst. Die tijd kenmerkte zich door eene vredelievende verstandhouding tusschen Holland en het Sticht, maar ook door tooneelen van krijg en verwoesting, waarvan deze beide gewesten de noodlottige werking ondervonden. De geschiedenis verhaalt ons in het breede de bijzonderheden van den inval, welken het huis van Vlaanderen in het jaar 1303 in een gedeelte van Zeeland deed. Zij vermeldt daarbij, hoe de bisschop van Utrecht, bondgenoot van Holland, op den 25 Maart 1304 ²⁾ in den nachtelijken overval op Duiveland werd gevangen genomen, en hoe de Vlamingen vervolgens, ondersteund door die vermogende edelen, welke ten gevolge van een vroeger oproer uit Zeeland waren gebannen, een gedeelte van Holland, benevens de stad en ook bijna het geheele nedersticht van Utrecht aan hunne magt onderwierpen. Straks door den moed en het beleid van Witte van Haemstede weder uit Holland en het Sticht verdreven, behielden zij nogtans een vasten voet binnen de stad Utrecht, totdat eindelijk de zoon des graven van Holland, na de overwinning voor Zierikzee, zijne wapenen naar Utrecht gekeerd en ook daaruit, omstreeks het midden der maand Augustus van het jaar 1304 ³⁾, den Vlaamschen aanhang had verdreven ⁴⁾.

In deze benaauwde dagen verschijnt voor het eerst een GIJS-

4) Een Wilhelmus (Giselbertus?) Nyenroy komt voor, onder vele andere ridders en leenmannen van Gui van Henegouwen, bisschop van Utrecht, in eene oorkonde van het jaar 1303 bij Carpentier, *Histoire de Cambrai, dans les preuves*, p. 90. Hij is vermoedelijk dezelfde persoon als Gijsbrecht, dien wij in het volgende jaar als heer van Nyenrode ontmoeten, te meer, daar de naam van Willem in het latere geslacht van Nyenrode onbekend is.

2) Dagregister der abdij van Egmond, blz. 256.

3) Huydecoper op Melis Stoke, III. D. blz. 389 en 432.

4) Zie J. P. Arend, *Algemeene geschiedenis des Vaderlands*, II. D. II. St., blz. 44—32, 54 en 55.

BRECHT VAN NYENRODE op het tooneel der geschiedenis. Terwijl de stad Utrecht nog door Jan van Renesse en andere Vlaamschgezinde edelen werd bezet gehouden, poogde onze GIBSBRECHT met zijne vrienden, door middel van zijn sterk kasteel Nyenrode, het gebied van den gevangen bisschop tegen hen te beschermen: immers Willem, oudste zoon des graven van Holland ¹⁾, verbond zich op den 20 Julij 1304, om GIBSBRECHT VAN NYENRODE met goede trouwe te zullen ontzetten of te doen ontzetten, in geval deze, als dienaar des bisschops, op zijn huis werd belegerd. Ook zou de genoemde vorst aan GIBSBRECHT en zijne vrienden uit de goederen van het Sticht of uit die der vijanden alle schaden vergoeden, welke zij in de dienst van zijn oom, den Utrechtschen kerkvoogd, of in de zijne mogten lijden, en geen zoen met den vijand aangaan, zonder hen daarin te betrekken ²⁾.

Bij uitzondering der sloten van Montfoort, Vianen, Zuilen en Beusichem, was, volgens de getuigenis van gelijktijdige schrijvers ³⁾, het geheele nedersticht van Utrecht, gedurende de maand April van het jaar 1304, in de magt der Vlamingen geraakt. Hieruit mogen wij dus afleiden, dat ook GIBSBRECHT VAN NYENRODE aanvankelijk genoodzaakt was, om zijn huis aan den vijand over te geven. Maar, naauwelijks had Witte van Haemstede, tegen het einde der genoemde maand, binnen de vesten van Haarlem op nieuw den Hollandschen leeuw ontrold en den sluimerenden moed zijner landgenooten opgewekt, of de Vlaming was in eene enkele week uit Holland en het Nedersticht verdreven. Ook GIBSBRECHT VAN NYENRODE

1) Jan van Avennes, graaf van Holland, was in het vorige jaar, wegens zijn ziekelijken toestand, voor goed naar Henegouwen vertrokken en had toen het beleid der zaken in Holland en Zeeland overgegeven aan zijn oudsten zoon, den graaf van Oostervant, die hem kort daarna onder den naam van Willem III. is opgevolgd. Vgl. Algem. Gesch. d. Vaderl. II. D. II. St. blz. 46.

2) v. Mieris, II. 42.

3) Melis Stoke, D. III. B. VIII, blz. 456. De Klerk uit de laage landen, blz. 496.

onttrok zich toen weder aan de vreemde heerschappij en schaarde zich onder de beschermers van het vaderland en den wettigen landvorst. De trouwe dienst, toenmaals door hem en zijne vrienden aan den gevangen bisschop bewezen, verdient te meer onze aandacht, omdat hij die geheel uit eigene beweging betoonde: want tot dusverre bezat hij zijn kasteel in vrijen eigendom en was deswege, noch aan den kerkvoogd van Utrecht, noch aan den graaf van Holland, eenige manschap verschuldigd. Deze bijzonderheid verklaart ons intusschen de gewigtige en moeilijke belofte van ontzet, welke de graaf van Oostervant, tijdens de gevangenschap des bisschops en in zulk een haggelijk tijdsgewricht, aan onzen Stichtschen edelman deed. Eerst zeven jaren later droeg GYSBRECHT den eigendom van zijn huis Nyenrode ¹⁾, met vier morgen lands, strekkende van den Broekdijk ²⁾ tot aan de Vecht, aan Willem III. van Holland op, die hem daarmede te gelijktijd tot een regt erfeen verleidde, op voorwaarde, dat dit kasteel van nu aan in tijden van oorlog voor den graaf en zijne dienaren steeds geopend zou worden ³⁾.

1) *Nyenrode*, *Ntenrode*, *Nieuwenrode*, is blijkbaar zamengesteld uit het woord *Nieuw* en uit *Rode* of *Roede*, dat hier, even als in *Brederode* en andere soortgelijke benamingen, eene onbepaalde uitgestrektheid gronds zal beteekenen. Het woord *Nieuw* schijnt voorts op eene herbouwing te wijzen. In eene oorkonde van het jaar 1392 wordt dan ook melding gemaakt van 19 morgen lands, gelegen te Breukelen en genaamd *Oude Nyenrode* (zoo vindt men ook in een stuk van het jaar 1387 *Nuwenryedorp* en *Oudenryedorp*, bij v. Mieris III. 457). Volgens sommige ongenoemde kronijken zou dit Oude Nyenrode bekend zijn geweest onder de benaming van *Amenerode* (aangenaam gelegen oord?) en na eene verwoesting weder opgebouwd en *Nyenrode* of *Nieuwerode* genoemd zijn. Dr. Engelbert van Engelen MS. van het jaar 1717, in de archieven der stad Utrecht. Anderen stelden met minder waarschijnlijkheid, dat *Nyenrode* eene verbastering van *Nieuw Ruwiel* zoude zijn. Vgl. Hoogstraten.

2) *Broekdijk*, vermoedelijk voor *Broekel-* of *Breukeldijk*, d. i. de oude dijk of weg, welke naar *Broeclede*, *Bruekelede*, of Breukelen leidde.

3) Archieven van Nyenrode. Vgl. Matthaeus, *De jure gladii*, p. 265; v. Mieris, II. 419; Tijdschrift voor Gesch., Oudh. en Statist. van Utrecht, 1837, blz. 398. — Het was oudtijds niet ongewoon, dat de

De staatkunde van graaf Willem III. was gekenmerkt door een voortdurend streven, om de magt en het aanzien van Holland, ook ten koste van het Sticht, te verhoogen. Overigens had deze vorst, gedurende den Vlaamschen krijg, bij ondervinding het huis Nyenrode als eene sterkte leeren kennen, welke niet alleen door haar geringen afstand van de grenzen van Holland en de zetelstad van het Sticht, maar ook door eene gunstige ligging aan de belangrijke vaart langs de Veeht, steeds van het hoogste gewigt was te achten. Wat wonder, dat graaf Willem de persoonlijke kennis, waarin hij vroeger met **GIJSBRECHT VAN NYENRODE** was gekomen, en wellicht ook het bewind of de afwezigheid ¹⁾ van zijn oom, den Utrechtschen bisschop, zich wist ten nutte te maken, om aan Holland een vermogenden leenman te verbinden en om aan zich en zijne opvolgers tegelijk een punt in het Sticht te verzekeren, dat hun in tijden van oorlog aanzienlijke voordeelen kon verschaffen. Toen **GIJSBRECHT** dan ook op den 15 Aug. 1311 het huis Nyenrode aan den graaf van Holland opdroeg, aarzelde deze niet, om van zijne zijde plegtig te beloven, dat hij den nieuwen leenman in zijne dienst geheel schadeloos houden, en bij krijg of belegering zou helpen, ontzetten en voor verlies behoeden.

Na den dood van **GIJSBRECHT VAN NYENRODE**, die in het jaar 1311 nog eenmaal, en wel als schildknaap, voorkomt ²⁾, werd zijn broeder, of liever, zijn zoon **SPLINTER** op den 11 Mei 1346 door gravin Margaretha van Beijeren met het huis Nyenrode beleend, in gelijke manieren als deze daarmede reeds vroeger,

eigendom van vrije goederen door den bezitter aan een vreemden landvorst werd opgedragen. Aldus komen vroeger vele Stichtsche kasteelen en zelfs huizingen binnen de stad Utrecht als leenen der **graven** van Holland voor. Vgl. Matthaeus, *De jure gladii*, p. 265 seq.

1) Gui van Henegouwen werd als bisschop van Utrecht in het jaar 1311 door den paus op de kerkvergadering te Vienne onthouden en vertoefde daarna een geruimen tijd aan het Fransche hof. Vgl. *Algem. Gesch. d. Vaderl. II. D. II. St.*, blz. 56 en 57.

2) Liebert Opstraet van der Moelen MS.

na het overlijden van GIJSBRECHT, door graaf Willem IV. was verleid ¹⁾). Het is bekend, dat de genoemde vorst in het jaar 1337 zijn bewind aanvaardde en in 1345 het bloeiende leven verloor. GIJSBRECHT VAN NYENRODE moet dus tusschen de jaren 1337 en 1345 zijn overleden. Na het jaar 1311 wordt hij evenwel niet meer genoemd, terwijl daarentegen zijn leenvolger, die nu eens GERARD SPLINTER ²⁾, dan weder enkel SPLINTER of GERARD VAN NYENRODE heet, tijdens het leven van GIJSBRECHT meermalen voorkomt. Hieruit is te vermoeden, dat deze GERARD SPLINTER reeds voor den dood van GIJSBRECHT de leengoe-deren van Nyenrode bij overdragt of anderzins heeft bezeten. Zoo wordt hij in de jaren 1315 en 1319 vermeld als schildknaap en vriend of bloedverwant van Gijsbrecht van Ruwiel, te zamen met de ridders Hubrecht van Vianen en Jacob van Lichtenberg en met de schildknappen Zweder van Montfoort, Zweder van Vianen, Rover van Montfoort, Hendrik van Loendersloot, Gijsbrecht van den Poel, Jacob van der A en Rover van Ruwiel ³⁾. Op den 16 Oct. 1317 bleef hij borg voor Wouter van Minden bij den graaf van Holland, en op den 8 Jan. 1321 voor den graaf van Holland bij Zweder van Montfoort. Hij trof op den 13 Maart 1326, benevens andere edelen geland aan de Vecht, eene overeenkomst met den graaf van Holland omtrent het slaan van eenen dam over de genoemde rivier. Vervolgens komt hij, op den 10 Nov. 1327,

1) Archieven van Nyenrode.

2) Hic Gisberti Nienrodii frater, imo vero, filius, et quidem binominis, utpote Gerardus Splinterus vocitatus, id quod ex vetustissimis Egm. abb. comment. perspicue placuum. Jan. Douza in Arn. Buchelii MS.

3) L. Opstraet van der Moelen MS. Dit handschrift intusschen bestaat uit elf deelen in folio en werd omstreeks het midden der 17de. eeuw door den schrijver vervaardigd. Het bevat omtrent verschillende vaderlandsche geslachten eene menigte van belangrijke aantekeningen, welke grootendeels uit echte stukken zijn genomen. Ook over het geslacht van Nyenrode zijn ons daaruit eenige bijzonderheden welwillend medegedeeld door den tegenwoordigen bezitter Jhr. Mr. L. H. van Asch van Wijck, te IJsselstein.

voor als borg van den bisschop van Utrecht bij den graaf van Holland, en in 1338 wordt hij weder als schildknaap genoemd. In het jaar 1339 hield hij eenen tiend, gelegen te Eemnes binnendijs, in leen van de abdisse van Elten ¹⁾, terwijl hij omstreeks dien zelfden tijd met de goederen van Nyenrode door graaf Willem IV., en in 1346, bij herhaling, door gravin Margaretha van Beijeren werd verleid. Deze GERARD SPLINTER overleed waarschijnlijk omtrent het jaar 1357 ²⁾, nalatende eenen zoon, GIJSBRECHT VAN NYENRODE geheeten, dien hij, naar het schijnt, had verwekt bij MARIA PERSIJN, genaamd VAN VELSEN, eene dochter van Johan Persijn, heer van Velsen, Waterland, de Lier en Souteveen, en van Jutte van Brederode. Doch de bewijzen, waarop dit vermoeden berust, behooren tot de geschiedenis zijns zoons, tot welker behandeling wij thans overgaan.

Deze GIJSBRECHT VAN NYENRODE nu was buiten twijfel het beroemdste lid van zijn geslacht en werd om die reden welligt door zijne nakomelingen als bij voorkeur voor hun stamvader gehouden ³⁾. In het jaar 1355 treedt hij in de geschiedenis op, als een strijdhaftig ridder van Holland, maar tevens als een geducht tegenstander van den Utrechtschen kerkvoogd. Toen hertog Willem van Beijeren op den 11 Nov. van het genoemde jaar den oorlog aan het Sticht had verklaard, ontzeiden, te gelijk met dezen vorst, verscheidene Stichtsche edelen, en onder hen ook GIJSBRECHT VAN NYENRODE, hunne vriendschap aan den bisschop ⁴⁾. Gedurende den veldtogt van dien winter ontmoeten wij onzen ridder aan de zijde van Jan van Egmond in een gevecht tegen de stedelingen van Bunschoten,

1) v. Mieris, II. 490, 248, 381, 448 en 617.

2) Zijn zoon werd, volgens zeker handschrift, in het jaar 1358, na het overlijden van Splinter, met het huis Nyenrode verleid.

3) Zie de verklaringen omtrent het geslacht van Nyenrode, achter dit vertoog gevoegd.

4) Oude Holl. Divisie Kron. Div. 25. Cap. IX. Origines Culenburgicae en de Vermeerderde Beka in Matthaei Anal. Tom. III. p. 248 et 615; Suffridi Petri Appendix ad chron. J. de Beka, p. 142, en anderen.

waarbij deze laatsten zeventig strijders verloren ¹⁾. In het begin des volgenden jaars viel bisschop Jan van Arkel onverwachts in Amstelland en verwoestte de steden van Weesp en Muiden. Zoo spoedig mogelijk werd toen door **GIJSBRECHT VAN NYENRODE**, op last van den Hertog, een strijdhaftig heir binnen Naarden verzameld. De morgenstond van den 14 Maart 1356 was aangebroken, toen **GIJSBRECHT** aan het hoofd der Hollandsche krijgsbenden zijne vesting verliet en den togt wendde naar het dorp Soest, dat, uit weerwraak der door de Stichtschen kort te voren gepleegde verwoestingen, in de asch wordt gelegd. Bij het gezigt dier vlammen, trekt Otto van Laar, des bisschops maarschalk van Femland, aan de spitse der burgers van Amersfoort, den vijand, met ontwondene banieren, tegen. Hevig is de eerste ontmoeting: **NYENRODE** wordt daarbij zwaar gewond en door de zijnen uit het gevecht gedragen; nu vallen de grafelijke benden met vernieuwde woede op de Stichtschen aan en behalen op het einde eene zege, welke aan den dapperen van Laar en aan zes en dertig kloeke burgers van Amersfoort het leven kostte. Doch beducht voor het naderend leger des bisschops, spoedden de Hollanders zich daarop langs ongebaande wegen naar hunne legerplaats terug en voerden den half dooden veldheer, op lansen gedragen, Naarden weder binnen ²⁾. De eerste mannelijke leeftijd, waarin **NYENRODE** toen nog verkeerde, en eene natuurlijke kracht schijnen hem spoedig van zijne wonden hersteld te hebben, daar hij in het volgende jaar 1357 weder als handelende voorkomt ³⁾ en door hertog Willem voor zijne bewezene diensten met het baljuwschap van Kennemerland en Friesland werd beloond ⁴⁾. In

1) R. Snouck Rer. Bat. lib. IX. p. 125, editio Sweertii.

2) Oude Holl. Div. Kron., Div. 25. cap. XII; Joh. a Leydis, Chron. Belg., lib. XXX. cap. 12; de Vermeerderde Beka in Matthaei Anal. III. 250; Buchelius in Hedam, p. 255, en anderen.

3) v. Mieris, III. 27.

4) Volgens eene oorkonde, vermeld op een ouden inventaris der archieven van Nyenrode, doch thans niet meer voorhanden. Vgl. v. Mieris, III. 36.

het jaar 1358, zoo al niet vroeger 1), beërfde hij de leengoederen van Nyenrode, en ook omstreeks dien zelfden tijd verzoende hij zich volkomen met bisschop Jan van Arkel. Immers op den 10 Junij 1358 verzekerde hij door een plegtigen eed aan dezen kerkvoogd, dat hij voortaan diens belangen, waar hij het met eere vermogt, zou bevorderen, daarbij nog de belofte voegende van zich nimmer binnen zijne lage geregtten eenige hooge heerlijkheid, ten koste des bisschops, aan te zullen matigen 2).

In het begin van dat zelfde jaar 1358 was hertog Willem van Beijeren door krankzinnigheid onbekwaam tot de regering geworden en door zijn broeder Albrecht in het bewind zijner graafschappen opgevolgd. Het was vooral de Hoeksche partij, aan welke de verkoren Ruwaard zijne verheffing had te danken, en een gevolg daarvan was, dat de Hoeksche edelen aanvankelijk in zijne bijzondere gunstbewijzen deelden. In de plaats van GJSBRECHT VAN NYENRODE 3), dien wij kort te voren als een ijverig Kabeljauwschgezinden edelman leerden kennen, werd nu Reinold van Brederode door hertog Albrecht tot baljuw van Kennemerland en Friesland aangesteld. Deze willekeurige daad kon niet anders dan de verbittering van NYENRODE en zijne vrienden verwekken. Brederode ging, om zijne nieuwe betrekking te aanvaarden: maar ziet, in de duinen nabij Kastrikum gekomen, valt hij plotseling in eene hinderlaag der Kabeljauwschen, die zich daar achter de struiken hadden verborgen; drie zijner volgelingen worden hem afge-

1) Uit eene aantekening van L. Opstraet van der Moelen, zou men kunnen opmaken, dat hij reeds vroeger heer van Nyenrode is geweest, indien het daarbij geschreven jaartal 1350 juist is.

2) Matth., De jure gladil, p. 420, en Tijdschrift van Utrecht, 1837, blz. 400.

3) Alle oude en nieuwere geschiedschrijvers noemen hier een Jan van Bloenstein, die in de gebeurtenissen, welke uit deze willekeurige daad zijn gevolgd, volstrekt niet meer voorkomt, terwijl Gjsbrecht van Nyenrode daarin eene hoofdrol speelt.

slagen en gedood, en hij zelf ontkomt ter naauwernood, door de snelheid van zijn paard, aan het dreigend gevaar, vluchtende in de kerk van Kastrikum. Door de ingezetenen van het dorp teruggedreven, bergde zich een deel der aanvallers op het nabijgelegen slot Heemskerk, dat vervolgens door Dirk van Polanen, op last van den Hertog, werd belegerd; doch GIJSBRECHT VAN NYENRODE en eenige andere edelen namen met hunne gezellen de wijk naar Delft, welke stad toen mede in onmin met den Ruwaard verkeerde. Aan het hoofd der poorters en vreemde krijgsbenden togen zij uit en verwoestten de sloten van Polanen en Binkhorst; ja, hunne stoutmoedigheid ging zoo ver, dat zij zelfs binnen 's Gravenhage des hertogs kerken openbraken en daaruit de gevangen Delvenaars verlostten ¹⁾. Hertog Albrecht sloeg het beleg voor Delft. Onder aanvoering van NYENRODE en zijne vrienden, gaven de belegerden aanvankelijk den belegeraars niets toe in hardnekkigheid en dappere feiten. Dan, na eene verdediging van tien weken begon de moed hun te ontzinken. Te vergeefs poogde NYENRODE de vergaderde gemeente nog te bewegen, om in het open veld eene laatste kans der wapenen te beproeven: bij verdrag van den 20 Mei 1359 gaf de stad zich over. NYENRODE en de andere edelen, die tegenwoordig waren geweest bij den overval in de duinen van Kastrikum, waren buiten den zoen gesloten ²⁾. Een hunner, met name Hendrik van der Woerd, werd op den kerktoeren betrapt en aanstonds onthoofd; doch NYENRODE en zijne overige vrienden hadden zich nog bij tijds heimelijk uit de stad weten te redden en gelukkig het slot te Heusden bereikt. Hier werden zij op nieuw een jaar lang op last van den Ruwaard belegerd, totdat zij eindelijk, op afspraak van Otto heer van Arkel, door hertog Albrecht in genade werden aangenomen, op voorwaarden, dat zij hem behoorlijk om vergiffenis verzoeken en binnen den tijd van twee

4) Vgl. van Wijn, Huiszittend leven, D. I. bl. 645 en volg.

2) v. Micris, III. 92, 93 en 94.

jaren, tot boete hunner weerspannigheid, eene bedevaart naar Jeruzalem zouden doen ¹⁾).

Op den 1 Februarij 1362 was GIJSBRECHT VAN NYENRODE, naar het schijnt, teruggekeerd van den pelgrimstogt, welken hij naar het heilige graf en naar de rustplaats van St. Catharina op den Sināi had ondernomen, dewijl hij toen en bij herhaling op den 19 Jun. 1363 weder voorkomt, als getuige van bisschop Jan van Arkel ²⁾. Ook was hij nu volkomen verzoend met hertog Albrecht van Beijeren, die hem in het jaar 1367 met al zulke landen verleidde, als Otto van den Poel vroeger binnen het ambacht van Minden in het geregt des heren van Langerak van de grafelijkheid had gehouden ³⁾. Wij zullen later zien, dat deze goederen vermoedelijk aan GIJSBRECHT VAN NYENRODE waren aangekomen door huwelijk met eene dochter van den genoemden Otto van den Poel; doch volgen wij hem vooraf ten einde toe op zijn ridderlijken loopbaan. In 1374 was de krijg tusschen Holland en Utrecht op nieuw ontstoken, terwijl hertog Albrecht op den 2 Mei van dat jaar met eene sterke krijgsmagt het beleg sloeg voor Gildenburg, een slot, dat kort te voren door de gilden van Utrecht tot bescherming eener nieuw gegravene vaart naar de Lek te Vreeswijk was gesticht. Onder de keur van ridders en schildknapen, welke zich op den 9 Mei het eerst nabij de sterkte waagden en haar uit kleine donderbussen met lood bestookten, treffen wij ook nu weder GIJSBRECHT VAN NYENRODE aan. De hoofdlieden, die op het slot het bevel voerden, lieten de brug nedervallen, een deel der bezetting liep af en wierp zich op de stoutmoedige belegeraars: NYENRODE werd gewond en met enkele anderen gevangen genomen, terwijl een aantal

1) Vgl. Algem. Geschied. d. Vaderl., II. D. II. St. blz. 250—253 en de aldaar aangehaalde schrijvers, bij welke nog kunnen gevoegd worden de Vermeerderde Beka en de Chronica de Hollant, in Matthaëi Anal., III. 251—254, V. 570—573, R. Snoi Rer. Bat. lib. IX. p. 426 et 427 en anderen.

2) v. Mieris, III. 437 en 452.

3) A. van Buchel MS.

donderbussen in handen der burgzaten geraakte. Van zijne wonden hersteld, werd de gevangen ridder door de belegerden tot bemiddelaar tusschen hen en den Hertog gekozen en bewerkte een verdrag, waarbij de bezetting op den 1 Junij 1374 zich overgaf ¹⁾. — In de jaren 1375, 1379 en 1380 komt **GIJSBRECHT VAN NYENRODE** achtereenvolgens voor als raad van hertog Albrecht van Beijeren ²⁾. In 1385 nam hij in pacht, van het kapittel van St. Pieter te Utrecht, het geregt, de tienden en tinsen van Breukelerveen en Tienhoven onder Maarsenveen. Bij die gelegenheid waren zijne borgen: Splinter van Loendersloot, ridder, Jacob van Zuylen, Alfer van der Leegehorst, Hüge van Loendersloot, Hendrik van Vliet, Dirk van Rijn, Gerrit van Rijnevelt, Ernst van Hinderstein en Jacob van Rietvelt, schildknappen ³⁾. Vijf jaren later ontmoeten wij **NYENRODE** weder als getuige van den bisschop van Utrecht ⁴⁾; op den 12 April 1393 komt hij als maarschalk van Eemland ⁵⁾ en op den 20 Junij van dat zelfde jaar ook weder als raad van hertog Albrecht van Beijeren voor ⁶⁾.

Niet lang te voren beheerschte nog de schoone en bekoorlijke Aleid van Poelgeest het hart van dien vorst en deed door haar vermogenden invloed het vuur der tweedracht steeds meer en meer ontvlammen. Het was toen de Kabeljauwsche partij, welke bij voorkeur werd begunstigd. Eenige van hare edelen, onder welke ook **GIJSBRECHT VAN NYENRODE**, hadden reeds op den 17 Oct. 1391 een verbond gesloten, waarbij zij aan den hertog en diens huis, zoowel als aan elkander, trouw en hulpe zwoeren tegen een ieder, die hen zou zoeken te belasten. Albrecht

¹⁾ Vgl. Algem. Geschied. d. Vaderl., II. D. II. St., blz. 295 en 296 en de daar aangehaalde schrijvers, waarbij men kan voegen *Origines Culenburgicae* in *Matthaei Anal.*, III. 619 et 620, en anderen.

²⁾ V. Mieris, III. 304, 347, 364, 362, 366.

³⁾ L. Opstraet van der Moelen MS.

⁴⁾ Matth., *De jure gladii*, p. 348.

⁵⁾ A. van Buchel MS. Vgl. A. Matth., *de Nobilitate*, p. 351.

⁶⁾ v. Mieris, III. 598. Zie ook 604.

bekrachtigde dit verbond en beloofde aan deze edelen wederkerige bescherming ¹⁾. In den nacht tusschen den 21 en 22 Sept. 1392 werd de heerschzuchtige minnares op het Binnenhof te 's Gravenhage door de aanzienlijkste Hoeksche edelen vermoord. Het schijnt, dat de gunst, waarmede de gevierde schoone door den Hertog was overladen, ook onmin had doen ontstaan tusschen hem en zijn oudsten zoon, den graaf van Oostervant, die althans door de Kabeljaauwsche partij als medepligtig aan dien moord werd voorgesteld en alzoo genoodzaakt was om de wijk naar Altena te nemen. Hertog Albrecht sloeg eerlang het beleg voor dit slot. Ook bij deze belegering was GIJSBRECHT VAN NYENRODE op nieuw met zijne manschappen zijnen leenheer ten dienste gekomen ²⁾. Op den 9 Jan. 1394, kort vóór of na dit beleg, had hij zich ook verbonden om het huis Wulverhorst, hetwelk door hertog Albrecht in het jaar 1374 met kracht van wapenen was gewonnen, ten behoeve des hertogs te zullen houden en bewaren, opdat daaruit geene schaden aan de landen, vrienden of onderdanen van Holland zouden geschieden ³⁾. Niet lang daarna, tusschen den 3 Aug. en 3 Nov. 1396, was GIJSBRECHT VAN NYENRODE den eindpaal zijns levens genaderd en

1) v. Mieris, III. 582 en 583; vgl. 643.

2) Men vindt, volgens getuigenis van A. van Buchel, in de laatste rekening des heeren van Arkel, als rentmeester van Holland, loopende over 15 weken en eindigende den 15 April (1394?), de navolgende post:

»Item h. Gijsbert van Nyenrode betaelt ende hij mit sijnen gesellen verteerden ende mits een peert, dat Dirck van Jutphaes verloes, die met h. Gijsbert mijn heere ten dienste gecomen was voirden huse van Althena, LJ Dordrechtse gulden ende XX g., facit, elcken gulden voir XXVJ gr. gerekent, V fl , X ss., V den.»

Het blijkt voorts uit echte stukken, dat Jan van Arkel in het begin van 1394 rekening heeft gedaan van het rentmeesterschap van Holland, hetwelk hij slechts ruim een jaar bekleedde. Zie van Wijn, Nalezingen op Wagenaar, blz. 194—196. Het beleg van Altena wordt door Wagenaar en Bilderdijk in 1393 gesteld, doch door den heer J. P. Arend in het begin van 1395. De waarheid ligt hier welligt in het midden, zoodat het beleg van Altena tot het begin van 1394 zal moeten gebragt worden, terwijl de graaf van Oostervant op den 28 Nov. 1394 weder met zijnen vader kan verzoend geweest zijn. Vgl. v. Mieris, III. 620.

3) v. Mieris, III. 605.

bragt door den dood zijne aanzienlijke goederen, met den roem zijner wapenfeiten, aan zijne nakomelingen over.

Na aldus den lezer met eenige bijzonderheden uit het leven van **GLJSBRECHT VAN NYENRODE** bekend gemaakt te hebben, gaan wij over, om zijne naaste betrekkingen te vermelden. Zijn vader **GERARD SPLINTER VAN NYENRODE** schijnt, gelijk wij reeds boven zagen, gehuwd te zijn geweest met eene dochter van den ridder **Johan Persijn**, heer van Waterland, Velsen, de Lier en Souteveen, en van **Jutte van Brederode**. Deze **Johan Persijn** nu was op den 20 December 1353 der wereld overleden ¹⁾, zonder erfzoon na te laten. Hij had echter op den 24 Julij 1331 van graaf Willem III., tot belooning der verdiensten van zijn vader Nicolaas Persijn ²⁾, het gunstbewijs verworven, dat zijne leengoederen, bij gemis van een zoon, op zijne oudste dochter zouden overgaan, of wel op zijn oom **Johan Persijn** ³⁾, indien hij kinderloos overleed ⁴⁾. Zoo gingen dan de goederen van Waterland, Velsen, de Lier en Souteveen in het jaar 1353 over op **Catharina Persijn** genaamd van Velsen, de oudste der dochters van **Johan Persijn** en **Jutte van Brederode** ⁵⁾. **Catharina** volgde omstreeks het jaar 1372 hare ouders in den dood, zonder kinderen na te laten uit haar echt met den ridder **Willem van Wesemale**,

1) Dagregister van Egmond. Deze **Johan Persijn** had eenen broeder, met name **Simon van Velsen**. **Nicolaas** en **Dirk**, Simons zonen van **Velsen**, en **Johan Persijn**, hun oom, komen te zamen in het jaar 1349 voor: **A. van Buchel MS.**

2) Deze **Nicolaas Persijn**, Johans zoon, ridder, was op den 25 Maart 1304, gedurende den Vlaamschen krijg, te gelijk met **Dirk Persijn**, voor zijn vaderland gestorven. Zie Dagregister van Egmond, blz. 256. **Dirkje Klaas Dirks Persijns** dochter komt voor in 1334. **A. van Buchel MS.**

3) Deze **Johan Persijn** was bijgenaamd de oude, in onderscheiding van zijn neef **Johan Persijn**, heer van Waterland; hij overleed op den 25 Maart 1334. Zie Dagregister van Egmond.

4) v. Mieris, II. 521.

5) Vgl. v. Mieris, III. 7. **Jutte**, gemalin van **Johan Persijn**, heer van Waterland, overleed op den 6 Junij 1346. Zie Dagregister van Egmond.

maarschalk van Brabant 1). Als hare naaste bloedverwanten en erfgenamen kwamen toen Goede, vrouwe van Bergen in Kennemerland, en GIJSBRECHT VAN NYENRODE op. Goede nu, weduwe van Floris van Haemstede, was de erfdochter van Jan van Bergen, in zijn leven baljuw van Zuid-Holland 2), en van eene jongere zuster van wijlen Catharina van Wese-male 3); en, dewijl GIJSBRECHT VAN NYENRODE te gelijk met deze Goede als naaste erfgenaam der voormelde Catharina voor de goederen van Waterland, Velsen, de Lier en Souteveen opkwam, wordt het waarschijnlijk, dat ook zijne moeder 4) eene dochter van Johan Persijn en Jutte van Brederode is geweest.

De heeren Persijn, wier geslacht tot eene hooë oudheid opklimt 5), bezaten voormaals de heerlijkheden van Waterland en den Zeevang 6) als vrije eigene goederen, totdat een Johan Persijn 7) deze bezittingen in het jaar 1282 aan graaf Floris V. verkocht, in ruiling tegen de heerlijkheden van de Lier en Sou-

1) v. Mieris, III. 220.

2) v. Mieris, II. 209, 242.

3) v. Mieris, II. 437.

4) Simon van Leeuwen, Bat. Illustr., blz. 4047, stelt met minder waarschijnlijkheid, dat Maria Persijn, gezegd van Velsen, de *gemalin* en niet de *moeder* van Gijsbrecht van Nyenrode zij geweest. Immers Goede van Bergen, kleindochter van Johan Persijn, was reeds in 1327 gehuwd (v. Mieris, II. 437), en Gijsbrecht van Nyenrode overleed in 1396.

5) Een Diederik Persijn komt reeds voor in de jaren 1162 en 1168. v. Mieris, I. 408 en 413. Johan Persijn wordt vermeld in 1204 en 1216; hij stierf den 20 Sept. 1224. v. Mieris, I. 143, 144, 165. Dagregister van Egmond. Een Nicolaas Persijn ontmoeten wij daarna van 1227 tot 1252. v. Mieris, I. 203, 205, 208, 212, 216, 217, 222, 223, 267.

6) *Zeevang* is eene verkorting van *Zevenwang* (*Sevenwanc*). Deze heerlijkheid beving of bevatte wellicht oudtijds *zeven* schoutambten of buurschappen, waarvan er vijf in eene oorkonde van het jaar 1277 genoemd worden, te weten, *Werder*, *Middela*, *Ettersem*, *Dret* en *Bottinghen*. Zie Kronijk van het Historisch Genootschap, 1850, bl. 224.

7) Dezelfde, die in 1268 de stad Haarlem zoo ridderlijk beschermde tegen een aanval der Kennemers en op den 26 Dec. 1283 overleed. Zie Dagregister van Egmond.

teveen en op voorwaarde, dat zijn zoon Nicolaas Persijn met de helft van Waterland in onversterfelijk erfeen zou worden beleend ¹⁾. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verzocht dan nu, als erfgenaam van Catharina van Wesemale, op den 4 Jan. 1373 van hertog Albrecht van Beijeren, ruwaard van Holland, om de beleening van deze helft der goederen van Waterland, onverminderd het regt, dat Goede van Haemstede, vrouwe van Bergen, daartoe bezat. Dit verzoek, toen gedaan in tegenwoordigheid der ridders Philips van Polanen en Dirk van Raaphorst, herhaalde hij op den 13 Dec. van dat zelfde jaar ten aanhooren van Otto, heer van Arkel, en Arend, heer van Egmond en IJsselstein. De Hertog bekende voorts van zijne zijde op den 27 Febr. 1374 en bij herhaling op den 7 Jan. 1381, dat GIJSBRECHT VAN NYENRODE en de vrouwe van Bergen hem om de beleening van hun erfregt tot de heerlijkheid van Waterland naar behooren hadden verzocht, volgens getuigenis van Zweder, heer van Putten en Strijnen, Arend, heer van Egmond en IJsselstein, Otto, heer van Arkel, en Frank van Borselen, ridder ²⁾. Ook nog op den 16 Junij 1386 verklaarde deze vorst, dat Dirk van Bakenesse en Dirk van den Werve de goederen, welke Nicolaas van Bakenesse en Dirk van der Schuere, hunne vaders, van de heerlijkheid van Waterland in leen hadden gehouden, door geen verzuim van verheffing zouden verbeuren, zoolang de Hertog ongescheiden bleef met den heer van Haemstede en met GIJSBRECHT VAN NYENRODE omtrent de heerlijkheid van Waterland ³⁾. Eindelijk op den 21 Sept. 1394 gaf Albrecht aan GIJSBRECHT VAN NYENRODE de lossinge ⁴⁾ van het gruit- of hoggeld binnen Haarlem, tot-dat hij of zijne nakomelingen aan GIJSBRECHT regt zouden hebben

1) v. Mieris, I. 424.

2) Archiëven van Nyenrode.

3) v. Mieris, III. 446.

4) Hertog Albrecht bekende op den 10 Jan. 1386, dat Willem van Cronenburg hem 6000 oude Frankrijksche schilden op het hoggeld te Haarlem had geschoten. v. Mieris, III. 431.

gedaan omtrent de goederen van Waterland, welke aan dezen na doode van Catharina van Wesemale aangestorven mogten zijn ¹⁾. Hierbij bleef de zaak vermoedelijk berusten tot het jaar 1409, wanneer de heerlijkheid van Waterland met Holland werd vereenigd ²⁾, bij welke gelegenheid er welligt eene nadere overeenkomst met de heeren van Haemstede en Nyenrode zal zijn getroffen. Althans Floris, heer van Haemstede, Bergen, Montigny en Galmaarden, deed op den 17 Julij 1410 afstand van zijn regt op Waterland ten behoeve van graaf Willem VI. van Holland ³⁾; en hertog Philips van Bourgondie verbood op den 12 Januarij 1427 aan zijne beambten van Friesland, Kennemerland, Waterland en den Zeevang alle regtsvordering en regtspleging over de leengoederen van den huize Nyenrode en beval hierin den leenheer te laten handelen, als daartoe alleen gerechtigd ⁴⁾.

Het huis te Velsen met zijn toebehooren was ook van ouds eene bezitting der leenvolgers uit het geslacht van Persijn. In het jaar 1277 behoorde het aan Johan Persijn, heer van Waterland en den Zeevang ⁵⁾, en op den 25 Junij 1290 werd diens oudste zoon, Nicolaas Persijn, daarmede tot een regt onversterfelijk erleen door graaf Floris V. verleid, en wel in tegenwoordigheid der ridders Gijsbrecht van Amstel en Jan van Arkel ⁶⁾. Het ging vervolgens in 1304 op Johan Persijn ⁷⁾,

¹⁾ Archieven van Nyenrode. Vgl. twee uitspraken van de jaren 1327 en 1370, betreffende het regt van het gruit- of hoptgeld te Haarlem, dat toebehoorde aan Johan Persijn en, na hem, aan zijne oudste dochter Catharina van Velsen, vrouwe van Wesemale, bij v. Mieris, II. 435, III. 220 en 245. Zie ook II. 547 en 769.

²⁾ Bat. Illustr., bl. 1047.

³⁾ A. van Buchel, MS.

⁴⁾ v. Mieris, IV. 870.

⁵⁾ Kronijk van het Historisch Genootschap, 1850, blz. 224.

⁶⁾ Archieven van Nyenrode.

⁷⁾ Hendrik van Brederode en Isabelle van Fonteynis, zijne gemalin, bekenden in 1329, dat deze Johan Persijn al de beesten, tot zijn huis behoorende, mogt laten weiden in de duinen te Velsen, doch zonder daar een huis te plaatsen en zonder voeder in die duinen

en in 1353 op Catharina, vrouwe van Wesemale en Waterland, over. Goede van Haemstede, vrouwe van Bergen, en GIJSBRECHT VAN NYENRODE gaven, als erfgenamen der genoemde Catharina, op den 25 Febr. (?) 1375 verlof, om eene kapelrij, welke door Johan Persijn op het altaar van het heilige kruis in de kerk te Velsen was gesticht, over te brengen naar de kerk te Haarlem. Deze verplaatsing werd op den 23 Sept. 1376 door den toenmaligen bisschop van Utrecht goedgekeurd en bekrachtigd. Ook droegen zij te zamen ¹⁾ op den 24 Febr. 1377 zekeren Balduin Johansz. voor tot de bediening dezer vicarij, welke zich toen reeds in de kerk van Haarlem bevond, en op deze voordragt volgde eerlang de aanstelling van den genoemden persoon. Na het overlijden van Goede van Haemstede, bekende haar zoon Floris, heer van Haemstede, Bergen, Montigny en Galmaarden, op den 21 Junij 1391, aan zijn neef GIJSBRECHT VAN NYENRODE verkocht te hebben het huis te Velsen, met het koren- en weiland, den boomgaard en verder aankleven, behoudens evenwel aan zich en zijne nakomelingen de manschap van dit huis en het regt van begeving der kerken en kapelrijen, welke daartoe behoorde ²⁾. — Na dien tijd schijnt GIJSBRECHT VAN NYENRODE het wapen zijner moeder bij dat van zijn vader aangenomen te hebben: althans op den 6 April 1392 zegelde hij met een balk van keel op een veld van goud, gekwarteleerd met het wapen van Persijn, zonder daarbij den baarstel van azuur met vijf of drie takken te voegen, welke door zijne voorvaders boven

te voeren; ook was het hem geoorloofd eenen schutter te zetten in de giest te Velsen, gelijk zijn vader plagt te doen, terwijl hij ook het zelfde regt als deze zou behouden in het broek en met betrekking tot den molen te Velsen. Archieven van Nyenrode.

1) Goede van Haemstede wordt in beide deze stukken *voor* Gijsbrecht van Nyenrode genoemd, waaruit is te vermoeden, dat hare moeder eene oudere dochter van Johan Persijn, dan de moeder van Nyenrode, is geweest.

2) Archieven van Nyenrode.

het wapen van Ruwiel was gevoerd 1). En sedert is dit wapen erfelijk geworden in het geslacht van Nyenrode.

Wijders, tot de bezittingen der heeren van Waterland en Velsen behoorden ook de heerlijkheden van de Lier en Souteveen, welke voormaals tot de grafelijke domeinen hadden behoord, doch in het jaar 1282 door Floris V. aan Johan Persijn waren verleid, in ruiling met den vrijen eigendom der heerlijkheden van Waterland en den Zeevang 2). OTTO VAN NYENRODE, de leenvolger van GIJSBRECHT, droeg op den 14 Aug. 1412 ten behoeve zijner schoondochter al het regt en toezeggen op, dat hij had tot de goederen van de Lier en Souteveen, behoudens het regt om deze bezittingen met eene som van 3000 guldens te mogen lossen 3). In latere leenbrieven worden de heeren van Nyenrode verleid met de helft der ambachten van de Lier en Souteveen 4). Dus waren deze goederen, even als het huis te Velsen en andere bezittingen in Waterland, den Zeevang en elders, door het huwelijk van GERAARD SPLINTER VAN NYENRODE met MARIA PERSIJN genaamd VAN VELSEN uit het geslacht van Persijn in dat van Nyenrode overgegaan.

GIJSBRECHT VAN NYENRODE werd, zooals wij boven zagen, in het jaar 1367 door hertog Albrecht van Beijeren met al zulke landen beleend, als Otto van den Poel van de grafelijkheid van Holland had gehouden. Ook bezat hij de hofstede ten Poel met zeven morgen lands, gelegen aan den Broekdijk te Breukelen en leenroerig aan het sticht van Utrecht, welk huis hij, nevens andere goederen, in het jaar 1392 aan zijn jongsten zoon, *alsoe voor zijn moeders erve* 5), ten huwelijk medegaf. Uit het

4) Archieven van Nyenrode. Vgl. Hoogstraten, Woordenboek, op het woord *Nyenrode*. Het wapen van Persijn was een schild, gestukt in zes fasces of linten van goud en azuur, en op de gouden linten negen kruizen van keel (alaizes), gesteld vier, drie en twee.

2) v. Mieris, I. 424.

3) v. Mieris, IV. 214.

4) Archieven van Nyenrode. De wederhelft dezer goederen was wellicht aan het geslacht van Haemstede gekomen.

5) A. van Buchel MS.

een en ander is het derhalve te vermoeden, dat GIJSBRECHT VAN NYENRODE zich in het huwelijk verbond met eene dochter van den voormelden Otto van den Poel. Hij verwekte bij zijne echtgenooten drie zonen, SPLINTER, OTTO ¹⁾ en Johan, benevens twee dochters, Elsebe, gemalin van Jacob van Zuylen en Nievelt, en Fye, gade van Beer Mombaar of Momber ²⁾.

Eindelijk, GIJSBRECHT VAN NYENRODE betoonde zich wel ridderlijk in den strijd, maar ook, naar het schijnt, in de liefde. Buiten zijne echte nakomelingen liet hij verscheidene bastaarden na, van welke ons bij name bekend zijn: *Gijsbrecht b. van Nyenrode genaamd Dorlant*, die door zijn vader gegoed werd te Niemandsvriend in den Alblasserwaard en omstreeks Paasschen van het jaar 1419 in dienst van Jan van Egmond, raad van hertog Jan van Beijeren, eenige burgers van Utrecht op de Lek overviel, beroofde en deels gevangen nam ³⁾; *Nicolaas van Turnout b. van Nyenrode*; *Splinter b. van Nyenrode*, die geland was aan de Vecht en in 1417 onder de banieren van gravin Jacoba van Beijeren te Gornichem sneuvelde ⁴⁾; *Hendrik b. van Nyenrode* en vermoedelijk ook *Jan b. van Nyenrode*, die in 1421 door hertog Jan van Beijeren tot schout te Amsterdam werd aangesteld ⁵⁾. Bij deze bas-

1) Indien Splinter aldus genoemd is geweest naar Gerard Splinter van Nyenrode, zijn grootvader van vaderszijde, kan Otto den voor- naam hebben gedragen van Otto van den Poel, als grootvader van moederszijde, hetgeen dan eene nadere bevestiging zou zijn van het huwelijk van Gijsbrecht van Nyenrode met de dochter van dezen Otto van den Poel.

2) A. van Buchel. MS. — Nog komt op den 4 Febr. 1399 een Hendrik Oert of Noort als *zwager* van den boven genoemden Jan van Nyenrode voor. Arch. van Buren. — Eene Fye, dochter van Steven Momber en huisvrouw van Gerrit Gerritsz., wordt in 1454 door den heer van Nyenrode *nicht* genoemd. Arch. van Nyenrode.

3) Tijdschrift van Utrecht, 1838, blz. 30. — Een Willem Duerlant komt voor in 1420; hij was geland aan den Broek- of Breukeldijk en zegelde met een balk, waarboven een baarstel met 3 takken. L. Op- straet van der Moelen. MS.

4) Matthaëi Anal., V. 235.

5) v. Mieris, IV. 599.

taarden voegen zich ook nog natuurlijke dochters: alzoo was *Gijsbrecht Dorlant* de oom van een *Splinter van Zijl* ¹⁾.

SPLINTER VAN NYENRODE, oudste zoon van GIJSBRECHT VAN NYENRODE, stierf onverwachts, tijdens het leven zijns vaders, nadat hij reeds de ridderlijke waardigheid had verkregen, doch vóór nog zijn huwelijk was voltrokken met eene dochter van Hendrik van Vianen, welke aan hem als bruid was verzekerd ²⁾. Hij bragt door zijn vroegtijdigen dood de regten der eerstgeboorte op zijn tweeden broeder OTTO VAN NYENRODE over, wiens geschiedenis wij hierna zullen behandelen, na vooraf de levensbijzonderheden en nakomelingen van Johan van Nyenrode, GIJSBRECHTS jongsten zoon, vermeld te hebben.

Deze Johan van Nyenrode werd omstreeks het jaar 1392 in den echt vergaderd met Margaretha, dochter van den ridder Wouter van Minden en van Geertruid van Ruwel. Als maagsmannen en dedingslieden van dit huwelijk worden genoemd: Willem van Minden, Tijman van Damasche, Alpher van der A, Willem van Vliet, Gerrit van Vliet Wernersz. en Wouter Reinersz. GIJSBRECHT VAN NYENRODE gaf aan zijn zoon ten huwelijk, »alse voir sijn moeders erve'', de navolgende heerlijke en eigene goederen: eerst de hofstede ten Poel met 7 morgen lands, gelegen aan den Broekdijk in het kerspel van Breukelen en leenroerig aan het sticht van Utrecht; voorts het huis te Velsen met zijn toebehooren, waaronder ook waren begrepen een tiend nabij het huis gelegen, twee tienden te Putten en eene jaarlijksche rente van 10 oude schilden, gaande uit goederen in Waterland, alles leenroerig aan de grafelijkheid van Holland; 40 morgen lands in het gregt van Kamerijk, eene en eene

1) Arch. van Nyenrode. Nog wordt op den 26 Jan. 1397 vermeld eene »*Dirc Phillips van Nyewenroeden vrou van der Woerd*'', wier afstamming ons onbekend is. Arch. van Buren.

2) Zie de verklaringen omtrent het geslacht van Nyenrode. — In 1388 werd door de stad Utrecht geleide gegeven aan »haren Ghisebrecht van Nyenrode mettem sesden, Otte ende Jan, sine twe sonen, elken met hem derden.'' Of Splinter toen reeds was overleden, is onzeker.

halve hoeve in Bertengen (Portengen) en 4 morgen op het Slijk in het kerspel van Maarsen, het een en ander mede leenroerig aan de grafelijkheid van Holland ¹⁾; het geregt en de tienden te Oije nabij Montfoort, met 9 m. l. in het kerspel van de Lier aan den Poeldijk gelegen, beide leenroerig aan den proost van Oudmunster te Utrecht; 7 m. l. in Benschop, leenroerig aan den heer van IJsselstein, 12 m. l., gelegen aan de noordzijde der kerk te Breukelen, en 11 m. l. in Breukelerwaard, het een en ander leenroerig aan de hofstede van Ruwiel; eindelijk, als allodiale goederen, 12 m. l. achter Nyenrode in het Broek (Otterspoorbroek), 10 m. l. te Breukelen, 19 m. l., gelegen als voren en geheeten *Oude Nyenrode*, 9 m. l. naast het erf van Beer Momber ²⁾ op het Hoogeland, eene halve hoeve te Breukelen, door GIJSBRECHT VAN NYENRODE gekocht van Jan van Rietvelt ³⁾, 21 m. l., gelegen te Wiltenburg (bij Vechten), en nog eene hoeve lands met eene hofstede, gelegen bij de kerk van Breukelen en genaamd *Beerenkamer*. Hiertegen nu gaf Wouter van Minden aan zijne dochter 1300 oude Frankrijksche schilden ten huwelijk mede, waarvoor hij eenige veenakkers onder Loosdrecht en in Gooiland aanwees ⁴⁾. Johan van Nyenrode behoorde dus ook onder de vermogende

4) Het huis te Velsen, met zijn toebehooren, en de goederen te Kamerijk, Portengen en Maarsen werden door Johan van Nyenrode en zijne nakomelingen gehouden van de leenvolgers of oudste zonen van Nyenrode en dus in achterleen van de grafelijkheid van Holland. Hertog Albrecht bekrachtigde na den dood van Gijsbrecht van Nyenrode de beleening dezer goederen, met belofte van Johan van Nyenrode daarin te zullen stijven en houden. A. van Buchel MS.

2) Beer Momber of Mombaar, echtgenoot van Fye Gijsbrechts dochter van Nyenrode.

3) Het geslacht van Rietvelt, dat zijnen naam naar een voormalig kasteel te Breukelen voerde, was, naar men zegt, voortgesproten uit het geslacht van Ruwiel of uit dat van Nyenrode. A. van Buchel MS. Een Joost van Rietvelt wordt door Johan, heer van Nyenrode, op den 4 April 1438 *neef* genaamd. Archieven van Nyenrode. Jacob van Rietvelt, schildknaap, kwam ons reeds boven in het jaar 1385 als borg van Gijsbrecht van Nyenrode voor.

4) A. van Buchel MS.

leenmannen van Holland, en het kan ons alzoo geene bevreemding verwekken, dat hij op den 3 Mei 1398 met 10 gewapende manschappen door hertog Albrecht van Beijeren werd opgeroepen ten strijde tegen de Friezen ¹⁾. Hij komt den 1 Febr. 1399 als ridder voor ²⁾ en stierf, toen zijn eenig zoon nog een jong kind was. Zijne gemalin begaf zich, na zijn dood, in het klooster te Wijk. Toen zij daar de plegtige geloften stond te doen, liet zij haar kind in die rolle (?) zetten. »Mijn zoon», riep zij uit, »om al der wereld goed zou ik u niet willen verlaten, maar om mijns Scheppers wil, om God Almagtig, laat ik u varen»; en hem aanziende en herhaaldelijk kussende, zeide zij hem tot in de eenwigheid vaarwel ³⁾. Deze weinige woorden schilderen ons op eene aandoenlijke wijze de teedere moederliefde overwonnen in den strijd met het vrome bijgeloof van die tijden. Het kind, hier met smarte verlaten, was Gijsbrecht van Nyenrode van Velsen, die zich in den echt verbond met eene dochter van Frederik Utenham en met haar woonachtig was binnen Utrecht tusschen de Witte-vrouwenbrug en den Plompentoren, in eene huizinge, welke later aan het klooster of den abt van Oostbroek toebehoorde. Hij stierf te Utrecht omstreeks het jaar 1474 en werd, even als zijne gemalin, bijgezet in het klooster te IJsselstein. Zijne eenige dochter Adriana van Nyenrode had in hare jeugd een gebrek in haar oor, dat men zeide *St. Quirijns zeer* ⁴⁾ te wezen. Om die reden beloofden de ouders haar geestelijk te zullen maken en bragten haar dan ook werkelijk in het kloos-

1) v. Mieris, III. 673.

2) Archieven van Buren.

3) Zie de verklaringen omtrent het geslacht van Nyenrode.

4) *St. Quirinus*, sub *Diocletiano passus*, *oculorum et aurium*, ut *vulgus vult*, *medicus*. *Matth. Foundationes eccl.*, p. 279. In het raads dagelijksch boek der stad Utrecht, leest men ook, op Dond. na *St. Mertijn* 1549: »Want negen bedelaers — spelende bevonden zijn opter stat toern, alse dat daeromme die gesonden, die *aen sunte Quirijns zeeren* nyet sieck ende van de pocken nyet zeer verleemt en zijn,» enz.

ter van St. Cecilie binnen Utrecht. Toen zij echter daarin ongeveer een jaar had vertoefd en gezond was geworden, verliet zij het klooster weder en werd omstreeks het jaar 1460 ondertrouwd in de Buurkerk te Utrecht met Albrecht, heer van Schagen, die, later krankzinnig geworden, in Holland onder verzekerde bewaring werd gesteld. Adriana overleed in Sept. 1483 binnen Utrecht, in den ouderdom van 38 jaren, en werd daar ook begraven. Twee of drie dagen te voren had Maximiliaan van Oostenrijk deze stad ingenomen. De overwinnaar gaf toen de eenige dochter van wijlen Albrecht van Schagen en Adriana van Nyenrode aan zijn neef Wouter van Egmond ten huwelijk. Josina van Schagen, zoo heette deze wees, hertrouwde in 1491 met Joost van Borselen en overleed zonder kinderen na te laten, zoodat de huizen van Poel en Velsen en de overige goederen, welke zij van hare moeder had beërfd, na haar dood weder kwamen aan hare naaste bloedverwanten uit den geslachte van Nyenrode ¹⁾.

OTTO VAN NYENRODE, tot wien wij thans moeten wederkeeren, was dan door den dood van zijn oudsten broeder SPLINTER de leenvolger geworden van den ridderlijken GJSBRECHT VAN NYENRODE. Dies werd hij op den 3 Nov. 1396 door hertog Albrecht van Beijeren, graaf van Holland, verleid met het huis Nyenrode en alle heerlijkheden, tienden, renten en andere goederen, welke hem van zijn vader aangestorven mogten zijn. Hendrik, heer van Vianen, het Gooi en Ameide, beleende hem voorts op den 28 Sept. 1397, met het geregt, de tins en tienden van Otterspoorbroek, strekkende van den Rijn, aan de Danne, tot aan de kerkwetering toe; ook met de tienden van Westenge, te weten, den Haartien, den Evenaartien, den kleinen tiend en den Dolre-tien ²⁾, benevens het geregt, waarin die tienden gelegen

1) Verklaringen omtrent het geslacht van Nyenrode. Vgl. A. Matthaei Anal., II. 264.

2) Deze tienden, gelegen bij Linschoten, Vleuten of Bruckelen, herinneren aan de geslachten van dien naam. *Otterspoorbroek* en *Portengen*, voor-

waren; met de tins van Hannensluze tot Nichtevecht toe en het Dolregood, strekkende van de Vecht tot aan den Broekdijk, en eindelijk met het geregt van Breukelen buitendijs, benevens de hofsteden, aldaar gelegen. In deze beleening intusschen is de eerste oorsprong te vinden van de ambachtsheerlijkheid van Breukelen-Nyenrode, welke door de latere heeren van Nyenrode in leen werd gehouden van de heeren van Vianen. Op den 9 Febr. 1406 verleidde OTTO zijnen broeder Johan van Nyenrode met alzulke goederen, als door dezen van de grafelijkheid van Holland in leen werden gehouden, te weten, het huis te Velsen met zijn toebehooren, twee hoeven of 40 morgen lands te Kamerijk, eene en eene halve hoeve te Portengen en 4 morgen lands op het Slijk in het kerspel van Maarsen ¹⁾. Hij droeg vervolgens, op den 14 Aug. 1412, ten behoeve zijner schoondochter al het regt en toezeggen op, dat hij had tot de heerlijkheden van de Lier en Souteveen, behoudens het regt om deze goederen met eene som van 3000 guldens te mogen lossen ²⁾. Ook verhief hij in het jaar 1419 een dienstmansleen van de abdisse van Elten, zijnde het maarschalkambt van Gooiland, met de daartoe behorende tienden ³⁾.

Deze en gewis nog andere aanzienlijke bezittingen maakten OTTO VAN NYENRODE tot een der meest vermogende leenmannen van Holland. Toen dan ook hertog Albrecht in het jaar 1398 tot een nieuwen krijgstogt tegen de Friezen had besloten, werd aan OTTO VAN NYENRODE geboden, om zich met 25 gewapende manschappen ⁴⁾ te St. Jansmisse naastkomende op de

malige buurten en afzonderlijke geregten te Breukelen. *Danne*, eene oude wetering te Breukelen. *Hannensluze* welligt voor *Dannensluze*.

1) Archieven van Nyenrode.

2) v. Mieris, IV. 244.

3) Volgens eene oorkonde, vermeld op een ouden inventaris der archieven van Nyenrode, doch thans niet meer voorhanden. Vgl. Tegenwoordige staat der Nederl., VIII. 87.

4) Er behoorden oudtijds 200 à 300 bijzondere leenen tot het huis van Nyenrode. Zie Tijdschrift van Utrecht, 1837, blz. 400 en 442.

vergaderplaats des legers te Enkhuizen te bevinden, ten einde van daar met den graaf van Oostervant naar Friesland over te steken ¹). Of OTTO toen reeds tot den ridderstand was verheven, is onzeker: doch als ridder komt hij voor op den 22 Sept. 1401, bij gelegenheid dat Splinter van Vliet twee hoeven lands te Jaarsveld ten zijnen behoeve opdroeg ²). Gedurende den krijg, welke door Holland en Utrecht, na den dood van hertog Albrecht, tegen de heeren van Arkel werd hervat, ontmoeten wij in het jaar 1405 onzen ridder met zijne manschappen onder de banieren der Stichtschen, bij de belegering van het slot Everstein ³). Ook op den 12 Oct. 1407 werd hij door graaf Willem VI. met 4 gewapende knechten opgeroepen binnen Woudrichem ⁴), tot verdediging der Hollandsche grenzen, welke toen door de Gelderschen, als bondgenooten der heeren van Arkel, werden bedreigd. Nog was hij later tegenwoordig onder de schitterende schaar van Hollandsche, Zeeuwsche, Henegouwsche en andere edelen, vereenigd bij gelegenheid van het vredesverdrag, dat op den 13 Febr. 1419 tusschen gravin Jacoba en haar oom hertog Jan van Beijeren te Woudrichem werd gesloten ⁵). Hij overleed vermoedelijk omstreeks het jaar 1484.

OTTO VAN NYENRODE was in het huwelijk getreden met HEILWICH VAN VIANEN, eene jongere dochter van Hendrik,

4) v. Mieris, III. 673. Ook vindt men in de rekening, door Willem van Coulster, als rentmeester van Holland over het jaar 1398 gedaan, de navolgende post:

»Item opten vierden Mey Hansengesonden met brieuen aen verscheyde steden ende oick Otto van Nienrode, h. Melis van Mynden ende andere ridders ende knapen, om met mijn heer St. Jansmisse naestcomende tot Enckhuysen ouer te trecken in Oost-Vrieslandt.» A. van Buchel, MS.

2) Archieven van Nyenrode.

3) Bat. illustr. 746. Burman, Utrechtsche Jaarboeken, I. 56.

4) v. Mieris, IV. 84. »Item geraemt tot Woudrichem te leggen op mijns heren cost h. Otto van Nienrode, 4 man», en anderen, A. van Buchel, MS.

5) v. Mieris, IV. 526.

heer van Vianen, het Gooi en Ameide, welke eerst als bruid aan wijlen zijn oudsten broeder was verzekerd. Door dezen echt werden de bezittingen en het regtsgebied der heeren van Nyenrode te Breukelen aanmerkelijk uitgebreid door de reeds vermelde goederen, welke de heer van Vianen aan zijne dochter ten huwelijk medegaf. Ook kwam OTTO door deze verbindtenis in naauwe betrekking tot Walraven van Brederode, die met de erfdochter van Vianen was getrouwd, en tot andere aanzienlijke edelen van dien tijd. Zijne gemalin schonk hem vijf zonen, GIJSBRECHT, JOHAN, Hendrik, Gijsbrecht en Splinter ¹⁾, benevens eene dochter Lutgarda, die gezegd wordt gehuwd te zijn geweest met Boudewijn van Zwieten, heer van Kal-slagen en Loendersloot ²⁾. GIJSBRECHT, de oudste der zonen, stierf jong, zonder geboorte na te laten, zoodat zijn tweede broeder JOHAN de leengoederen van Nyenrode beërfdte. Hendrik overleed mede in nog ongehuwden staat; doch de beide jongste zonen, Gijsbrecht en Splinter, lieten nakomelingen na, welke wij hier zullen vermelden, alvorens de lotgevallen en betrekkingen van JOHAN VAN NYENRODE, OTTO's leenvolger, te behandelen.

Gijsbrecht van Nyenrode, vierde zoon van OTTO VAN NYENRODE en HEILWICH VAN VIANEN, werd in het jaar 1423, te gelijk met Gijsbrecht van Vianen van Rijzenburg, na den dood van bisschop Frederik van Blankenheim, door de vijf kapittelen van Utrecht tot ruwaard of wereldlijk bewindvoerder van het Sticht aan beide zijden des IJssels verkozen ³⁾. Hij be-

1) Zie de verklaringen omtrent het geslacht van Nyenrode.

2) Bat. illustr. blz. 1113.

3) Burman, Utr. Jaarb., I. 280; Dodt, Archief, II. 195 en volg. — In de rekening van Holland, loopende van 1 Nov. 1424 tot 1 Mei 1425, leest men: »Item den 1 in Januario Cl. den bode gesonden met brieuen aen den Domproest van Vtrecht, aen *Gijsbert van Vianen ende Gijsbert van Nienrode, ruwarden des stichts van Vtrecht*, roerende noch dat zij in souden zenden voir de scade, die vten Stichte gedaen was boven der zoenen.» A. van Buchel, MS.

zegelde vervolgens in het jaar 1427, als schildknaap, met Willem van Montfoort, heer van Latum, Johan van Renesse en Rijnauwen, ridders, en Johan van Vianen van Duisterenberg, van wege de ridderschap van Utrecht, den brief, waarbij het bisdom door de drie Staten van Utrecht aan Rudolf van Diepholt werd opgedragen ¹⁾. Daarna op den 19 Sept. 1434 werd hij, bij opdracht van Gerrit bastaard van Kuilenburg, door hertog Philips van Bourgondie met het huis te Amerongen en toebehooren verleid, in gelijke manieren als Elias van Amerongen deze goederen in leen had gehouden ²⁾. De bastaard behield wel aanvankelijk aan zich het regt om deze goederen te mogen lossen; doch zijne echtgenoot Berta, dochter van Elias van Amerongen, gaf vier jaren later dit adellijk kasteel aan Gijsbrecht van Nyenrode in honderdjarige erfpacht. Zij en haar zoon Elias bekende voorts in 1439 dit huis aan Gijsbrecht verkocht te hebben en droegen het ook werkelijk in het volgende jaar aan den Hertog op, ten einde deze daarmede onzen Gijsbrecht ten leenregte zou verleiden ³⁾. Niettemin ontstond er later een verschil over deze goederen, welke van ouds leenroerig waren aan den hoogen burg te Wijk bij Duurstede. Dies stond Gijsbrecht van Nyenrode op den 2 April 1459 het huis te Amerongen weder af aan Everwijn van Kuilenburg, terwijl de bastaard van Kuilenburg daarmede op nieuw den 9 April 1462 werd verleid ⁴⁾. Gijsbrecht van Nyenrode was niet lang te voren op den 1 Sept. 1460 overleden ⁵⁾, nalatende een eenig kind, met name Johanna, welke hij in zijn echt met eene dochter uit het geslacht van Zinderen had verwekt. Deze Johanna van Nyenrode huwde met den ridder Johan van

1) Matthaei Anal., V. 441, 494; Dodt, Archief, II. 242.

2) Matthaeus, De jure gladii, p. 245; Burman, Utr. Jaarb., I. 458; v. Mieris, IV. 1050.

3) Kronijk van het Historisch Genootschap, 1848, blz. 136 en 137.

4) Matthaeus, De jure gladii, p. 245 et 246, en L. Opstraet van der Moelen, MS.

5) Volgens eene memorietafel van het geslacht van Nyenrode, welke zich weleer in de kerk te Breukelen bevond.

Hemert ¹⁾, in wiens geslacht het huis te Amerongen in het jaar 1480 door aankoop is gekomen ²⁾.

Splinter van Nyenrode, jongste zoon van OTTO VAN NYENRODE ER HEILWICH VAN VIANEN, was baljuw van Muiden, Naarden, Weesp en Gooiland, en als zoodanig afhankelijk van hertog Jan van Beijeren, aan wien deze goederen vroeger in erfdeel waren toebedeeld. Hij sloot in de voornoemde betrekking op den 11 Nov. 1421 eene overeenkomst met zijn neef Alpher van der Horst, om elkander en hunne wederzijdsche onderzaten niet te benadeelen in den oorlog, welke toen tusschen hertog Jan van Beijeren en het sticht van Utrecht was ontstaan ³⁾. Na den dood van Jan van Beijeren, die in 1425 overleed ⁴⁾, bleef hij der Kabeljaauwsche partij getrouw en diende hertog Philips van Bourgondië, welke, door Jan van Beijeren tot erfgenaam aangesteld, alles aanwendde om zijne nicht Jacoba, gravinne van Holland, van haar wettig gebied te onttrekken. In het jaar 1426 werd hem door dezen vorst gelast, om, met behulp der goede lieden van Naarden, Weesp en Muiden, het huis Uitermeer met zijne grachten en bolwerken te slechten ⁵⁾. Ook opende hij omstreeks dien zelfden tijd het slot te Muiden voor den hertog van Bourgondie, die deze sterkte liet bezetten door den bekenden maarschalk van Frankrijk, Jean de Villiers de l'Île-Adam, en daarbij op den 12 Oct. van het genoemde jaar 1426

4) Verklaringen omtrent het geslacht van Nyenrode.

2) L. Opstraet van der Moelen, MS.

3) A. van Buchel, MS.

4) In een vertoog, door Hendrik Botter van Snellenberg (gehuwd met eene der laatste afstammelingen van den bovengenoemden Splinter van Nyenrode) der Rekenkamer van Holland toegezonden, leest men omtrent den dood van hertog Jan van Beijeren: »smorgens doot in sijn bedde bevonden, als hij opsitten soude ende rijden den hertoge van Brabant te hulpe met 24 vaendelen knechten, met venijn vergeven, blijkende bij de confessie van die hantdadige daer ouer geexecuteert, ende dit in dienste ende om dienste wille van vrouwe Jacoba." A. van Buchel, MS.

5) L. Opstraet van der Moelen, MS.

zich verbond, om den genoemden burg, na het einde van den krijg met zijne nichte van Brabant, aan Splinter van Nyenrode weder over te leveren, of al zulke schulden te voldoen, als deze en diens oudste broeder op dit huis hadden te vorderen 1). Het was ook omstreeks dien tijd, dat Splinter van Nyenrode aan de burgers en onderzaten van Utrecht een geleide voor personen en goederen te land en te water door zijn gebied van Gooiland verleende, eene veiligheid, waarvoor hem echter 34 Bourgondische schilden betaald moesten worden en welke zonder kracht zou zijn, indien de Hertog haar mogt wederspreken 2). Vervolgens begunstigde onze baljuw, naar men zegt, de partij van Jacoba van Beijeren en werd om die reden uit zijne betrekking ontzet. Hij verliet daarop Holland en vertrok metterwoon naar het sticht van Utrecht 3). Hier deed hij zich later kennen als een voornamen tegenstander van bisschop Rudolf van Diepholt. Immers, nadat deze kerkvoogd door toedoen van verscheidene hoog geplaatste personen zijnen zetel voor een tijd verlaten en daarna weder bij verrassing had ingekregen, werden de stad en het sticht van Utrecht op den 3 Febr. 1449 ook aan Splinter van Nyenrode, met zijne kinderen en dienaars, ontzegt; terwijl voorts, bij nader besluit van den stedelijken raad van Utrecht, op straffe van 5 jaren ballingschap aan een ieder werd verboden, om hem te herbergen of te hoven 4). Splinter kocht later de riddermatige hofstede Bolestein te Maarsen, waarmede hij op den 29 Sept. 1458 werd beleend 5). Daar eindigde hij zijne dagen in overvloed; althans een boven- en onderkok, een bottelier, kamerling, jager en schipper stonden er hem ten dienste. Het

1) v. Mieris, IV. 866.

2) Dodt, Archief, II. 245.

3) Vertoog van Hendrik Botter van Snellenberg, bij A. van Buchel MS.

4) Burman, Utrechtsche Jaarb., II. 134 en 148; Tijdschrift van Utrecht, 1837, bl. 404.

5) L. Opstraet van der Moelen MS.

was eene natuurlijke dochter van hertog Jan van Beijeren ¹⁾, verwekt bij eene jonkvrouwe van Merwede en genaamd Johanna, welke hij zich tot levensgezellin verkoos; zij bragt hem 200 Frankrijksche kroonen ten huwelijk, jaarlijks te heffen uit 200 morgen lands, genaamd het Oudebroek, het Nieuwebroek en het Hoornebroek, welke gelegen waren buiten het toen nog wassende Reigersbosch te Ouderkerk ²⁾. Hij verwekte bij haar twee zonen, Johan en Gijsbrecht, benevens eene dochter, die Otte werd geheeten en omstreeks het jaar 1457 huwde met Arend van Zwieten, heer van Binkhorst, Zoetermeer, Kalslagen, Zwijndrecht, Loendersloot, Zoelen en Leijenburg ³⁾. Ook liet hij eenen bastaard na, genaamd *Gijsbrecht van Nyenrode* ⁴⁾. Onze Splinter overleed op den 4 Julij 1471 en werd bijgezet in het koor der kerk te Maarsen.

I. Johan van Nyenrode, oudste zoon van Splinter van Nyenrode en Johanna van Beijeren, werd op den 13 Junij 1472 met het huis Bolestein beleend ⁵⁾. Hij wordt gezegd gehuwd te zijn geweest met Margaretha van Ruiven en verwekte:

1. Heilwich van Nyenrode, getrouwd met Wouter Utenham.

2. Gijsbrecht van Nyenrode, die ongehuwd schijnt overleden te zijn.

3. Kunera van Nyenrode, in den echt vergaderd met Dirk van Rijn van Jutphaas.

4. Splinter van Nyenrode, die in het jaar 1508, te gelijk met Willem van Nievelt en uit vriendschap voor Dirk van Zwieten, het slot Loendersloot een tijdlang als kastelein tegen de Bourgondische krijgslieden bezet hield ⁶⁾. Hij werd op den

1) Een Jan, bastaardzoon van hertog Jan van Beijeren, komt voor bij v. Mieris, IV. 590, 689, 824, 893 en 985.

2) Vertoog van Hendrik Botter van Snellenberg, bij A. van Buchel MS.

3) Verklaringen omtrent het geslacht van Nyenrode en A. van Buchel MS.

4) In het jaar 1548 stierf Swane, dochter van Gijsbrecht, bastaardzoon van heer Splinter van Nyenrode en weduwe van Jan van Lachmont. L. Opstraet van der Moelen MS.

5) L. Opstraet van der Moelen MS.

6) Jhr. Mr. A. M. C. van Asch van Wijck, Archief voor kerkelijke en

28 April 1526 of wel op den 29 Julij 1529 met het huis Bolestein beleend 1). Zijne gemalin Anna Egberts dochter van Zuylen schonk hem eenen zoon, benevens twee dochters, Johanna en Elisabeth, van welke de jongste in den echt trad met Jan van Riebeeck. De zoon, Egbert van Nyenrode genaamd, werd op den 16 Oct. 1532, na doode zijns vaders, met het huis Bolestein verleid en was, naar het schijnt, het laatste, wettige, mannelijke oir van zijn geslacht. Gehuwd met Mabelia van Rodenburg, liet hij eene eenige dochter na, met name Adriana, die op den 11 Junij 1569, na den dood haars vaders, met Bolestein werd beleend en tweemaal getrouwd is geweest, eerst met Willem van Brakel en daarna met Hendrik Botter van Snellenberg, heer van Maarsenbroek 2).

5. Frans van Nyenrode komt in het jaar 1528 als schepen der stad Utrecht, en van 1530 tot 1560 als raad in het hof aldaar voor *). Als naaste bloedverwant en leenvolger van Josina van Schagen, beërftde hij in 1541 de huizen van Poel en Velsen, welke vroeger in het geslacht van Nyenrode hadden behoord 4). Hij had zich eerst tot echtgenoot verkozen eene jongere dochter van Egbert of Engelbert van Zuylen, met name Johanna, die hem eenen zoon en eene dochter baarde. De zoon, Johan geheeten, overleed in jeugdigen leeftijd, en Anna, de dochter, verbond zich in den echt met Jan van der Does, heer van Noordwijk. In het jaar 1530 trad Frans van Nyenrode in een tweede huwelijk met Catharina van Schiedam, weduwe van Arend Ludolfsz., schout van Schiedam, en op den 14 April 1550 trouwde hij nogmaals ten zijnen huize met eene Mechteld Lauwerman.

wereldlijke geschiedenissen, meer bepaaldelijk van Utrecht, I. 237, 246, 265 en 266.

1) L. Opstraet van der Moelen.

2) Utr. Placaath., I. 284; A. van Buchel en L. Opstraet van der Moelen MSS.

3) Utr. Placaath., II. 4052, III. 463; Tijdschrift van Utrecht, 1837, 66; Dodt, Archief, III. 457, IV. 53.

4) Bat. Illustr. bl. 764; Matth. Anal., II. 264., et De jure gladii, p. 464; L. Opstraet van der Moelen MS. Vgl. boven blz. 27.

Hij schijnt geene geboorte uit zijne laatste huwelijken verwekt te hebben en overleed in het jaar 1560 1).

II. Gijsbrecht van Nyenrode, jongste zoon van Splinter van Nyenrode en Johanna van Beijeren, is bekend als een voornaam tegenstander van bisschop David van Bourgondie en was om die reden in 1481 genoodzaakt, de wijk uit Utrecht te nemen 2). Op den 26 Febr. 1493 bezegelde hij, met Jan van Renesse van Rijnauwen, ridder, en Hendrik van Gent Willemsz., van wege de ridderschap van Utrecht, een vredesverdrag, dat toenmaals tusschen den bisschop en de staten van Utrecht, ter eener, en Frederik van Egmond, heer van IJsselstein, ter andere zijde werd gesloten 3). Deze Gijsbrecht van Nyenrode overleed op den 18 Junij 1511, na gehuwd te zijn geweest met Geertruid, eene dochter van Ernst van Amerongen, bij wie hij eenen zoon verwekte, benevens drie dochters, te weten, Beatrix, die op den 4 Mei 1555 door keizer Karel V. van priorinne tot abdisse van St. Servaas binnen Utrecht werd aangesteld en op den 3 Dec. 1564 overleed; Elisabeth, naar men zegt, nonne in het klooster der Wittevrouwen te Utrecht, en Johanna, getrouwd eerst met Simon van Teilingen en daarna met dien Goderd de Coninck, welke in het jaar 1528, ten gevolge van staatkundige beroeringen, op de Neude te Utrecht werd onthoofd 4). Ernst van Nyenrode, de zoon van Gijsbrecht van Nyenrode en Geertruid van Amerongen, werd in 1549 door aankoop heer van Zuylestein 5). In het jaar 1527 verkreeg hij, te gelijk met zijn neef Frans van Nyenrode, het geboren burgerregt binnen Utrecht en komt vervolgens in de regering dezer stad tot het jaar 1554 voor 6). Hij was eerste

1) L. Opstraet van der Moelen en A. van Buchel MSS.

2) Matthaei Anal., I. 549, 524; Burman, Utrechtsche Jaarb., III. 509.

3) Dodt, Archief, I. 473.

4) L. Opstraet van der Moelen MS; Matthaeus, Fundationes, p. 267, 269 et 467.

5) Matthaeus, De jure gladii, p. 276.

6) Raads dagelijksch boek der stad Utrecht van 31 Jan. 1527-1554 passim. Vgl. Utr. Placaatb., III. 145, 161 en 163.

burgemeester tijdens den plegtigen intogt van Philips, prins van Spanje, binnen de stad Utrecht in het jaar 1549 ¹⁾, bij welke gelegenheid hij vermoedelijk de ridderlijke waardigheid verkreeg ²⁾. Ernst van Nyenrode overleed omstreeks het jaar 1557, uit zijn huwelijk met Margaretha van Renesse van Wulven nalatende eene eenige dochter, Geertruid van Nyenrode, vrouwe van Zuylestein en gemalin van Goderd van Reede, heer van Saasveld, Amerongen en Nederhorst ³⁾. — Doch laat ons thans wederkeeren tot den oudsten zoon van OTTO VAN NYENRODE en HEILWICH VAN VIANEN, dien wij zoo straks hebben ahtergelaten.

Deze JOHAN VAN NYENRODE dan was na den dood van zijn broeder GIBSBRECHT de leenvolger zijns vaders geworden en komt op den 27 April 1411 voor het eerst, en wel als schildknaap, voor ⁴⁾. In naam des graven van Holland droeg hij vervolgens op den 16 Sept. 1415, voor het gerecht van Breukelen, den vrijen eigendom van het huis Gunterstein over ten behoeve van Elsebe van Loendersloot, vrouwe van IJzendoren, erfdochter van Splinter van Loendersloot en Elsebe van Zuylen ⁵⁾. Ook als schildknaap be- loofde hij plegtig, op den 15 Aug. 1416, te gelijk met vele andere edelen, om Jacoba van Beijeren na den dood van haar vader als landsvrouwe te zullen huldigen ⁶⁾. De magistraat der stad Utrecht schreef op den 2 Jan. 1425 aan Wouter van Minden, ridder, en aan JOHAN VAN NYENRODE, schildknaap, in het belang der geëerfden van Geelkensdorp, met verzoek, om deze

1) Tijdschrift van Utrecht, 1837, bl. 129 en 161.

2) Hij woonde binnen Utrecht op de Nieuwe gracht, tusschen de Wittevrouwenbrug en het St. Janskerkhof, in eene huizinge, welke door Ernst Taets van Amerongen in het jaar 1529 ten zijnen behoeve was overgedragen en door huwelijk overging in het geslacht van Reede. L. Opstraet van der Moelen MS.

3) Matth., De jure gladii, p. 275; Utrecht Voorheen en Thans, 1844, bl. 65; A. van Buchel en L. Opstraet van der Moelen MSS.

4) Archieven van Nyenrode.

5) v. Mieris, IV. 344; Archieven van Nyenrode.

6) v. Mieris, IV. 383.

buren vrij te laten van alle regtsvorderingen betrekkelijk tot het maken van slagen of werken in den watergang van der A. Hieruit kan men intusschen zien, dat de ingezetenen dezer buurschap regtens niet behoorden onder den watergang van der A, maar, even als de bureu van der Haer, van oude gewoonten en herkomen gelegen waren geweest onder den Rijn en het water loosden in de Vecht bij Oudaan ¹⁾. — In het jaar 1427 verrees de oorlog tusschen Rudolf van Diepholt en Zweder van Kuilenburg, die elkander een tijdlang den zetel van Utrecht met geweld van wapenen betwistten. De stad en het sticht van Utrecht hielden daarbij de zijde van den Postulaat; terwijl de hertogen van Gelre en Bourgondie de bondgenooten waren van den onwettig verkoren Bisschop. Rudolf van Diepholt en de stad Utrecht bewezen toenmaals aan JOHAN VAN NYENRODE, op voorspraak van zijn oudoom, Johan van Vianen, en van zijn broeder Gijsbrecht van Nyenrode, den gewezen ruwaard van het Sticht, de bijzondere gunst van met zijn gezin en hofstede te Nyenrode en met al zijne overige goederen, in het Sticht gelegen, buiten den krijg te mogen blijven. Van zijne zijde beloofde onze JOHAN, aan den Postulaat en diens bondgenooten geen nadeel toe te brengen, noch zijn huis voor hunne vijanden te openen ²⁾. Ook hertog Philips van Bourgondie verleende op den 19 Aug. van dat zelfde jaar 1427, voor een bepaalden tijd, aan de gemeene bureu en onderzaten van Breukelerveen en Tienhoven, gezeten in JANS geregt VAN NYENRODE, eene zekere bescherming tegen gevangenschap, roof, brand en andere rampen des oorlogs, op voorwaarden evenwel, dat zij zich inmiddels buiten het gebied des Hertogs zouden houden. Hadden zij echter, wegens het ontvoeren van vee of ander onregt, over een zijner onderdanen te klagen, dan werd hun verlof gegeven, om twee personen ter behartiging hunner belangen uit te

1) Dodt, Archief, II. 214.

2) Ibidem, II. 247.

zenden, die daartoe een veilig geleide zouden bekomen; voorts moesten de gemelde bureu zich wachten voor het doen van verbodungen of het geven van vuurseinen, strekkende tot afbreuk van den Hertog en zijne vrienden; maar werd de klok algemeen door den gezworen pander in den gestichte van Utrecht geslagen, dan stond het hun vrij dien klokslag te volgen, doch zonder alsdan eenige veiligheid te genieten, zoolang zij zich namelijk buiten de palen van hun kerspel bevonden ¹⁾).

Deze onzijdigheid van JOHAN VAN NYENRODE in een tijd van algemeene partijschap en beroering, had buiten twijfel haren grond in de hulde en manschap, welke hij wegens het huis Nyenrode en andere goederen was verschuldigd aan Holland, waarvan het bewind toenmaals door hertog Philips van Bourgondie aan Jacoba van Beijeren, de wettige landsvrouwe en bondgenootte van het Sticht, met geweld werd betwist. — Overigens, uit de zoo even vermelde bescheiden schijnt het te blijken, dat de hofstede van Nyenrode reeds vóór het jaar 1427 door OTTO VAN NYENRODE aan zijn zoon JOHAN was overgedragen ²⁾). Deze daadzaak wordt dan ook nader bevestigd door eene oorkonde van den 2 Nov. 1430, waarbij gravin Jacoba den lijftogt bekrachtigde, welke door JOHAN VAN NYENRODE ten behoeve zijns vaders was vermaakt aan alle heerlijkheden, tienden, renten, het huis Nyenrode en de overige goederen, welke hij van de grafelijkheid van Holland in leen was houdende ³⁾). OTTO VAN NYENRODE had vooraf, gelijk ook uit deze oorkonde blijkt, de voormelde bezittingen aan de genoemde vorstin ten behoeve zijns zoons opgedragen, en wel waarschijnlijk bij herhaling en naar aanleiding van het verdrag, op den 3 Julij 1428 tusschen Philips van Bourgondie en Jacoba van Beijeren gesloten, volgens hetwelk de lee-

1) v. Mieris, IV. 897.

2) In het jaar 1422 verzocht Johan van Nyenrode in het algemeen al zulke leenen, als hij van de grafelijkheid van Holland schuldig was te houden. A. van Buchel MS.

3) Archieven van Nyenrode.

nen der grafelijkheid van Holland van Jacoba moesten worden verheven, terwijl de leenmannen daarbij verplicht waren ook trouw aan den Hertog te zweren ¹⁾. — JOHAN VAN NYENRODE wordt vervolgens in het jaar 1432 op nieuw als schildknaap vermeld ²⁾. Als heer van Nyenrode, verleidde hij in 1436, vermoedelijk na het overlijden zijns vaders, zijnen neef Gijsbrecht van Nyenrode van Velsen met het huis te Velsen en toebehooren, met 2 hoeven lands te Kamerijk, eene en eene halve hoeve te Portengen en 4 morgen lands op het Slijk in het kerspel van Maarsen, alles leenreerig aan de grafelijkheid van Holland ³⁾. Eindelijk, in het jaar 1449 werd ook JOHAN VAN NYENRODE als een voornaam tegenstander van bisschop Rudolf van Diepholt, tegelijk met zijn broeder Splinter, uit de stad en het sticht van Utrecht gebannen ⁴⁾, en op den 1 Julij 1454 was hij niet meer ⁵⁾.

Reeds vóór den 14 Aug. 1412 ⁶⁾ had JOHAN VAN NYENRODE zich in den echt verbonden met IDA VAN BIJLAND ⁷⁾, dochter van een Dirk van Bijland uit Gelderland. Hij verwekte bij haar drie zonen, GIJSBRECHT, Johan en Hendrik, benevens twee dochters, te weten, Johanna ⁸⁾, gehuwd met Gerrit van Rijn ⁹⁾ Soudensz., en Heila, nonne in het klooster van St. Ceeilie binnen Utrecht, die op den 19 Julij 1458 overleed en te Delft in den Gilden Tijde werd begraven ¹⁰⁾. GIJSBRECHT VAN NYENRODE, de leenvolger zijns vaders, zal hierna behandeld worden. Zijn tweede broeder Johan huwde eerst met Else van Darthuizen en trad in het jaar 1475 in een tweeden echt met

1) Algem. Geschied. d. Vaderl., II. D. II. St., bl. 517.

2) L. Opstraet van der Moelen MS.

3) A. van Buchel MS.

4) Burman, Utrechtsche Jaarb., II. 134 en 148; Tijdschrift van Utrecht, 1837, bl. 401.

5) Memorietafel van het geslacht van Nyenrode.

6) v. Mieris, IV. 211.

7) Overleden 9 Junij 1458.

8) Overleden 23 April 1492.

9) Overleden 18 Jan. 1506.

10) Matth., Fundationes, p. 287.

Johanna van Montfoort, waarbij hij de goederen van den Ouden Hoorn, gelegen in den lande van Voorne, als huwelijksgeve ontving van zijne schoonzuster, de vrouwe van Nyenrode. Hij verwekte, en wel in zijn eerste huwelijk, een eenigen zoon, dien wij later als leenvolger van Nyenrode zullen ontmoeten; ook liet hij natuurlijke kinderen na, als *Dirk van Nyenrode* en *Ida van Nyenrode genaamd Bijland* 1). Deze Johan overleed op den 27 Dec. 1476 2). — Hendrik van Nyenrode, jongste zoon van JOHAN VAN NYENRODE en IDA VAN BIJLAND, stierf in ongehuwden staat, nalatende eenen bastaard, genaamd *Johan van Nyenrode*, en eene natuurlijke dochter, *Ida van Nyenrode genaamd Bijland* 3). Hendrik stierf den 8 Nov. 1466 4), waarna zijn oudste broeder en diens gemalin op den 10 Junij 1467 voor de rust zijner ziel eené vicarij stichtten en begiftigden in eene daartoe gebouwde kapel aan de zuidzijde van het koor der oude kerk te Breukelen 5).

GIJSBRECHT VAN NYENRODE, oudste zoon van JOHAN VAN NYENRODE en IDA VAN BIJLAND, werd op den 23 Junij 1455, na het overlijden zijns vaders, door Reinold van Brederode, heer van Vianen, verleid met het geregt, de tins en tienden van Otterspoorbroek en met 10 morgen lands, aldaar gelegen en grenzende ten oosten aan het geregt van den bisschop van Utrecht en ten westen aan dat van Melis van Minden; met de tienden van Westenge, den Haartiend, den Evenaartiend, den kleinen tiend en den Dolretiend en het geregt, waarin die tienden gelegen waren; met de tins van Hannensluze tot aan Nichtevecht toe; ook met het Dolregood en het geregt van Breukelen buitendijs, benevens de hofsteden aldaar gelegen. Deze verleiding werd door David van Bourgondie, bisschop van Utrecht, als overleenheer, op den 20 Jan. 1461 nader

1) Archieven van Nyenrode.

2) Memorietafel van het geslacht van Nyenrode.

3) Archieven van Nyenrode.

4) Memorietafel van het geslacht van Nyenrode.

5) Archieven van Nyenrode.

bekrachtigd. Hertog Philips van Bourgondie verleidde voorts onzen **GIJSBRECHT VAN NYENRODE** op den 1 Aug. 1455 met het huis Nyenrode, de helft der ambachten van de Lier en Souteveen, de helft van al zulke goederen, als Otto van den Poel voormaals binnen den ban van Minden, in het geregt des heeren van Langerak, in leen had gehouden, eene hoeve lands te Breukelerwaard, onder het geregt van St. Marie te Utrecht, een huis binnen Naarden en al zulk land, als hem met regt was toegekomen van de tienden van Gooiland; eindelijk, met de goederen, welke Gijsbrecht van Nyenrode Jansz. (van Velsen) van hem in leen hield, te weten, het huis te Velsen met zijn toebehooren, gelijk Floris van Haemstede, heer van Montigny, het voormaals gehouden had, 4 morgen lands in het kerspel van Maarsen, 2 hoeven te Kamerijk, in het geregt des heeren van Abcoude, eene hoeve te Portengen, in het geregt van Jacob van der A, en nog eene halve hoeve te Portengen. Vervolgens werden op den 22 Dec. 1458 drie hoeven lands, gelegen in de Achtersloot nabij IJsselstein, in het geregt van den Dom te Utrecht, benevens de tienden van Zweesterenge, tusschen Sertroosen en den Daal, door bisschop David van Bourgondie op hem verleid. — **GIJSBRECHT VAN NYENRODE** kocht ook nog in het jaar 1474 van Otto van Rijn Hermansz., voor eene som van 700 gouden Arnheemsche guldens en 20 Rijsche guldens, 20 hofsteden gelegen in het dorp Breukelen, de tienden van 22 hoeven in den Broek (Otterspoorbroek), het geregt, tienden, tinsen en den uiterdijk bij der A, het geregt, tienden en tinsen van 4 hoeven in Bertengen (Portengen) en de tienden op Westenge¹⁾. Deze laatstgemelde goederen wer-

1) Berend van Dolre beleende op den 2 Jan. 1298 zijnen neef Gijsbrecht van den Poel met deze goederen in onversterfelijk erleen. Johan van Berendrecht, Awaarts zoon van den Poel, droeg ze vervolgens op aan Gijsbrecht, heer van Vianen en het Gool, die daarmede op den 13 Junij 1372 verleidde Jutte, dochter van Gijsbert van Vliet en gemalin van Herman van Rijn, tot een erleen, niet te versterven binnen achterzusterskind. Deze leengoederen kwamen vervolgens in het jaar

den op den 25 Mei 1474 door Jolente van Lalaing, vrouwe van Vianen, als voogdesse van haar zoon Walraven van Brederode, op GIJSBRECHT naar behooren verleid en vormden nu, vereenigd met de goederen, welke reeds vroeger in het jaar 1397 door Hendrik van Vianen op OTTO VAN NYENRODE waren overgebragt, de later zoogenaamde ambachtsheerlijkheid van Breukelen-Nyenrode, leenroerig aan den hove van Vianen ¹⁾. Door overdragt van Herman van Wijck, Johansz., verkreeg GIJSBRECHT daarenboven in 1476 het patronaat-regt van 5 prebenden, vroeger door eene Machteld, gemalin van den ridder Hibernus van Reede, in de collegiale kerk van St. Catharina te Heusden gesticht ²⁾.

GIJSBRECHT VAN NYENRODE huwde met ALIENOBA VAN BORSSELEN, weduwe van Jan van Buren. Zij beërfde door den dood van haar broeder Frank van Borselen, laatsten gemaal van Jacoba van Beijeren en graaf van Oostervant, de heerlijkheden van Zuylen, St. Maartensdijk, Hoogstraten, Borselen, Cortgene, Voorne ³⁾.

1422 op Evert van Rijn Hermansz., en in 1432 op Herman van Rijn, die ze op den 20 Julij 1460 opdroeg ten behoeve van zijn zoon Otto van Rijn boven genoemd. Archieven van Nyenrode.

1) De buurten van Otterspoorbroek, Oud-Aa of Oudaan en Portengen maakten oudtijds bijzondere geregten uit, welke in het jaar 1533, bij vergunning van keizer Karel V., met het dorp Breukelen werden vereenigd. Vgl. Tijdschrift van Utrecht, 1837, blz. 407. Behalve het geregt des heeren van Nyenrode, waren nog onder Breukelen gelegen een geregt van den bisschop van Utrecht (later het Statengeregt en vervolgens het Ortsgeregt), het geregt van St. Pieter te Utrecht en nog andere kleinere geregten van bijzondere heeren.

2) Op den 10 Sept. 1459 werd dit patronaat-regt door een Dirk Bijndop Arnoldsz. opgedragen ten behoeve van Hendrik Venedaauw, schildknaap, die het op den 17 Oct. daaraanvolgende overdroeg aan zijn bloedverwant Johan van Wijck Egidius zoon. Archieven van Nyenrode.

3) Deze goederen kwamen, na doode van Alienora van Borselen, aan de kinderen, geboren uit haar eerste huwelijk met Jan van Buren, en gingen vervolgens door echtverbindtenis in het geslacht van Knillenburg over. Vgl. Matth., De jure gladii, p. 452. — De heerlijkheid van Zuylen was voormaals door eene Alienora van Zuylen, gemalin van Frank van Borselen, heer van St. Maartensdijk, in het geslacht van Borselen gebragt. Bij eene broederscheiding tusschen Floris en Dirk van Borselen, zonen van Frank van Borselen en Alienora van Zuylen voornoemd,

Het goed Pendrecht ¹⁾, de hooge heerlijkheid van der Lucht ²⁾ en eene ambachtsheerlijkheid, nabij Langevelt gelegen ³⁾, kwamen ook bij die gelegenheid in het bezit van ALIEONORA VAN BORSELEN, die deze goederen vervolgens opdroeg aan hertog Karel van Bourgondie ten behoeve van haar echtgenoot en zijne nakomelingen, als bezitters van het huis Nyenrode ⁴⁾. Deze GJISBRECHT VAN NYENRODE was dus voorzeker het meest vermogende lid van zijn geslacht; doch zijn leven schijnt niet rijk te zijn geweest aan merkwaardige bijzonderheden. In het jaar 1460 werd hij door Philips van Bourgondie tot baljuw van

werden o. a. de heerlijkheid van St. Maartensdijk aan Floris, en de goederen van Zuylen aan Dirk van Borselen toebedeeld. Beide heerlijkheden kwamen later door versterf weder te zamen aan Frank van Borselen, graaf van Oostervant. Archieven van Nyenrode.

1) Het land Pendrecht behoorde vroeger in het geslacht van Roden. Zie van Mieris, IV. 168.

2) Hertog Philips van Bourgondie gaf op den 10 Sept. 1449 aan Frank van Borselen, graaf van Oostervant, de hooge heerlijkheid van eene zekere uitgestrektheid gronds, bestaande uit zandige heide en onbewoonde duinen, gelegen aan zee nabij Noortighout en genaamd *der Lucht*, waarvan Frank van Borselen toen reeds de ambachtsheerlijkheid in leen hield; allen, die zich daar ter plaatse metterwoon kwamen vestigen, zouden zeven jaren lang vrij zijn van de grafelijke bedden, doch de Hertog behield daarbij aan zich het regt van sonneramete, klokslag, zeedrift, bede, het grove wild en de onthouding van gebannen lieden. Archieven van Nyenrode.

3) Graaf Willem VI. schonk op den 27 Maart 1444 aan zijn kamerling Nicolaas van Ruiven, in onversterfelijk erfleën, een dorp of heide, waarop een huis stond, met de ambachtsheerlijkheid van dien, groot 500 roeden en gelegen bij Langevelt, tusschen *den Dutndan* en *den ouden Schelpweg*. De genoemde vorst gaf daarbij aan alle onderzaten van Holland verlof, om op deze stede te komen wonen en er huizen te timmeren, en wel onder de gunstige bepaling, dat zij van elke schaar beesten, welke zij in de grafelijke wildernissen aldaar lieten weiden, voor een geheel jaar slechts 12 grooten zouden betalen, zoo veel men anders gewoon was voor een zomer te geven. Nicolaas, zoon van Nicolaas van Ruiven voornoemd, verkocht deze ambachtsheerlijkheid aan Frank van Borselen, graaf van Oostervant, die daarmede op den 17 Mei 1447 door hertog Philips van Bourgondie werd beleend. Archieven van Nyenrode. Vgl. v. Mieris IV. 326.

4) Archieven van Nyenrode.

Loosdrecht, Minden en Tekkop aangesteld, welke betrekking hij vier jaren later, bij vergunning des Hertogs, overdroeg op zijn bastaard en eenig nakomeling, genaamd *Hendrik van Nyenrode* 1). Ook wordt hij genoemd onder de edelen en ridderschap, welke hertog Karel van Bourgondie in het jaar 1468 binnen 's Gravenhage als graaf van Holland ontvingen 2). Hij komt voorts op den 3 Febr. 1476 als ridder voor 3) en eindigde op den 13 Dec. van dat zelfde jaar het tijdelijke leven 4).

GIJSBRECHT VAN NYENRODE EN ALIENORA VAN BORSELEN bezaten eene huizinge binnen de stad Utrecht, staande in den Regenboog, achter de kerk van St. Pieter, en naar hen *de herberge van Nyenrode* genoemd, welke later tot een klooster werd ingerigt. Het is bekend, dat de zusters van Jeruzalem aanvankelijk haar gesticht buiten de Weerdpoot der stad Utrecht hadden gevestigd. Dan, gedurende den verwoestenden krijg, welken Maximiliaan van Oostenrijk in 1481 en de beide volgende jaren tegen de stad Utrecht voerde, werd dit klooster door de woeste krijgslieden bij herhaling geplunderd en verbrand, waarbij de arme nonnen haar gesticht en kerk niet alleen, maar ook al haar huisraad, boeken, kleinodiën en ornamenten verloren, ja, schier niets dan hare dagelijksche kleederen behielden. Bisschop David van Bourgondie, om wien toenmaals al die verwoesting geschiedde, riep later, op den 10 April 1493, ten behoeve dezer hemelsche bruiden de algemeene weldadigheid in, ten einde haar aldus in staat te stellen, om zich een nieuw klooster binnen de muren der stad Utrecht te stichten. Niet vruchteloos ging de brief van den kerkvoogd 5) de

1) Volgens twee oorkonden, vroeger berustende onder de archieven van Nyenrode, doch thans niet meer voorhanden.

2) *Batavia Illustrata*, blz. 751.

3) L. Opstraet van der Moelen MS.

4) Memorietafel van het geslacht van Nyenrode. Hij zegelde aanvankelijk met den balk van keel zonder haarstel, doch voerde later het wapen van Nyenrode gekwarteleerd met Persijn.

5) A. van Buchel MS.

huizen der geloovigen rond, te meer daar onze herder, tot belooning van milde giften, het vooruitzicht had geopend op vergeving van zonden. Reeds op den 6 Aug. 1493 droeg Gerrit van Rijn Soudensz., uit naam van Frederik van Egmond, heer van IJsselstein, Buren en Cranendonk, ten behoeve van de priorin en het gemeene convent van Jeruzalem buiten Utrecht, *de herberge van Nyenrode* over, met nog een ander huis 1), staande op de westhoek van en in de Gaasbeeksteeg (Jeruzalemsteeg), naast de voormelde woning, en ook eenige hofsteden, gelegen in de genoemde steeg en vroeger gebruikt tot de herberge van Nyenrode. De heer van Buren bekende voorts voor al deze gebouwen door het klooster wel voldaan te zijn en bedankte de nonnekens voor „die goede betalinghe” 2). Het duurde evenwel nog tot aan het jaar 1513, eer deze wel en zeker metterwoon in haar nieuw gesticht waren gevestigd 3).

Wij keeren nu nog eenmaal weder tot den natuurlijken zoon en eenigen nakomeling van GRIJSBRECHT, heer van Nyenrode, Zuylen, St. Maartensdijk en vele andere aanzienlijke bezittingen. Deze Hendrik bastaard van Nyenrode werd dan in het jaar 1464 door den invloed zijns vaders tot baljuw van Loosdrecht, Minden en Tekkop aangesteld. Hij komt vervolgens op den 13 Maart 1488 als getuige van bisschop David van Bourgondie voor 4) en werd omstreeks het jaar 1500 door aankoop eigenaar van het huis Gunterstein te Breukelen 5). Dit kasteel werd vervolgens in 1508 door de Bourgondische krijgslieden ingenomen, waardoor onze bastaard veel kreeg te lijden van den moedwil hunner vijanden en in kwade faam bij den hertog van

1) Dit huis was in 1484 door Frederik van Egmond, heer van IJsselstein, aangekocht van Berend Proeys, Odel, zijne echtgenoot, en Fye, wed. van Tijman Deedels. L. Opstraat van der Moelen MS.

2) A. van Buchel MS.

3) Vgl. van Heussen en van Rijn, Kerkelijke historie enz., II. 182 en 183, en de daar aangehaalde schrijvers.

4) Matth., De jure gladii, p. 484.

5) Hoogstraten, op het woord *Gunterstein*. Vgl. Utr. Placaatb. I. 284.

Gelre geraakte. Op voorspraak evenwel van den bisschop en de staten van Utrecht, werd Gunterstein tegen het einde des jaars weder ontruimd ¹⁾ en bleef in het rustig bezit van zijn heer, totdat dit huis in 1511 door de burgers van Utrecht en de Gelderschen werd ingenomen en ten gronde toe geslecht ²⁾. Hendrik van Nyenrode overleefde deze gebeurtenis nog eenigen tijd en overleed omstreeks 1519 in den hoogen ouderdom van 84 jaren. Zijn zoon Gijsbrecht van Nyenrode, verwekt bij eene dochter uit het geslacht van Ruysch, bouwde het kasteel Gunterstein weder op en was ook heer van het huis Hillegom bij Haarlem ³⁾. Hij komt tusschen de jaren 1528 en 1547 als maarschalk van Eemland voor, eene betrekking, waartoe hij niet wel schijnt gerechtigd te zijn geweest ⁴⁾. Uit zijn echt met Cornelia van Waveren liet hij kinderen na, van welke wij hier als zonen vermelden:

1. Hendrik van Nyenrode, die in 1553, na doode zijns vaders, het huis Gunterstein beërfdte en in 1557 ongehuwd overleed.

2. Jacob van Nyenrode werd door het overlijden zijns broeders heer van Gunterstein en trad in den echt met Catharina Swart. Het huis Gunterstein ging na zijn dood op zijne moeder over en kwam vervolgens in het bezit van hare dochter Margaretha van Nyenrode, echtgenootte van Jan Monniks, wiens kleinzoon Karel van Bruxelles het in 1611 aan Johan van Oldenbarnevelt verkocht ⁵⁾.

3. Cornelis van Nyenrode, kanonik van den Dom te Utrecht ⁶⁾ en heer van het huis Hillegom ⁷⁾ bij Haarlem. Hij was in 1566 een

1) Jhr. Mr. A. M. C. van Asch van Wijck, Archief, I. 254, 258, 261, 262 en 269.

2) Tijdschrift van Utrecht, 1837, blz. 298. Utrechtsehe Volksalmanak, 1846, blz. 24.

3) Bat. Illustr., blz. 764.

4) Matth., De jure gladii, p. 486. et Rer. Amorfort. script., p. 363. Vgl. Utr. Placaatb. II. 4068.

5) Matth., De jure gladii, p. 273.

6) Dodt, Archief, II. 164.

7) Bat., Illustr., blz. 768.

voornaam aanlegger van den beeldenstorm binnen Utrecht ¹⁾; ook behoorde hij, naar men zegt, tot de verbondene edelen, die in dat zelfde jaar 1566 het bekende verzoekschrift aan de landvoogdesse onderteekenden en indienden ²⁾. Dies werd hij op den 17 Aug. 1568 door hertog Alva en den bloedraad uit den lande gebannen ³⁾, vertoefde voorts te Wezel, Keulen en Aken en liet uit zijn echt met Catharina van Noverum twee kinderen na, van welke de zoon in jeugdigen leeftijd stierf en de dochter het huis Hillegom beërfde ⁴⁾. Ook verwekte hij nog eenen bastaard, genaamd *Cornelis van Nyenrode* ⁵⁾.

Nadat GIJSBRECHT VAN NYENRODE, heer van Zuylen en St. Maartensdijk, op den 13 Dec. 1476 was overleden, zonder wettige geboorte na te laten, moesten zijne leengoederen overgaan op zijn broeder Johan van Nyenrode, die kort na GIJSBRECHT op den 27 Dec. 1476 overleed ⁶⁾, uit zijn huwelijk met Else van Darthuizen nalatende een eenigen zoon, ook JOHAN VAN NYENRODE geheeten.

1) Wagenaar, Vaderl. Hist., VI. 484.

2) Bat., Illustr., blz. 768.

3) Te Water, verbond der Edelen, III. 475-478.

4) Opstraat van der Moelen MS. Cornelis van Nyenrode bewoonde ene huizinge binnen Utrecht, genaamd *de Roode poorte*.

5) Tot een bastaardtak uit het geslacht van Nyenrode behoorden o. a. waarschijnlijk Willem van Nyenrode, in 1613 schepen der stad Utrecht, Cornelis van Nyenrode, in 1628 landmeter, en ook Hendrik van Nyenrode Hendriksz., die van 1604 tot 1610 voorkomt als schepen, raad en kameraar der stad Utrecht. Zie Utrechtsch Placaatb., III. 479, 181 en 182, en Wagenaar, Vad. Hist., X. 240 en 247. Deze Hendrik was een der belhamels bij het oproer, dat in 1610 innen Utrecht plaats had, en verliep zich toen zoo bijzonder moedwillig in woorden tegen den magistraat van Utrecht, dat hij op den 13 Julij van dat jaar gevangen genomen en op den 2 Aug. daaraanvolgende voor levenslang werd gebannen. Niettemin ontmoeten wij hem op den 5 Mei 1614 in de Jacobie-kerk te Utrecht, waar hij onder eene prediking aan een plotseling toeval stierf. Zijn zoon Peter Hendriksz. maakte zich op zijne beurt, als Arminiaansch prediker berucht. Zie Dodt, Archief, IV. 97, 189, V. 40, 77, 177, VI. 26, 105; Tijdschrift van Utrecht, 1839, bl. 190.

6) Memorietafel van het geslacht van Nyenrode.

Deze JOHAN VAN NYENRODE nu werd, als regte leenvolger der hofstede en heerlijkheid van Nyenrode, op den 20 Oct. 1480 door Walraven van Broderode met al zulke goederen verleid, als zijn oom GJISBRECHT VAN NYENRODE, heer van Zuylen en St. Maartensdijk, van den hove van Vianen in leen had gehouden ¹⁾. De daarop gevolgde vijandschap tusschen de stad Utrecht en bisschop David van Bourgondie, waarbij Maximiliaan van Oostenrijk de belangen van den Kerkvoogd met geweld van wapenen bevorderde, was evenwel oorzaak, dat het huis Nyenrode voor als nog niet verder werd verleid. Deze sterkte toch, zoo zeer geschikt om de vaart langs de Vecht te belemmeren en alzoo der stad van Utrecht den toevoer af te snijden, was toen ook weder door de Hollandsche krijgsknechten bezet geworden. Maar eerlaag togen de burgers van Utrecht uit en sloegen het beleg voor Nyenrode, hetwelk zoo hevig door hen werd beschoten, dat de belegerden, op den 7 Sept. 1481, genoodzaakt waren, om zich over te geven. De bezetting bedong slechts het leven en werd daarop gevankelijk naar Utrecht gevoerd, terwijl het kasteel, na geplunderd te zijn, aan de vlammen werd prijs gegeven. Een tijdgenoot verhaalt ons deze gebeurtenis in de navolgende bewoordingen:

„Die van Utrecht namen hoer bussen ende hoer scermen mede ende toghen voor Nyenrode ende lagen daer voor ende scoten daer doer ende weder doer, also dat die gheen, die daer op laghen, spraeck hielden met die gheen, die daer voor laghen; ende sij gavent op, behoudelick hoers lijfs; ende hoer goet, dat most daer blijven, ende sij werden al gevanghen; ende die ruyters mit die borgers van Utrecht spolieerdent ende staeckent aen ende berndent. Ende dit gescieden op onser Vrouwen avont Nativitatis ²⁾.

De goederen, welke toenmaals op het huis Nyenrode gevon-

¹⁾ Archieven van Nyenrode.

²⁾ Matthaël Anal., I. 408. Vgl. Burman, *Utrechtsche Jaarb.*, III, 544; *Tijdschrift van Utrecht*, 1840, blz. 95.

den en van daar waren weggevoerd, werden vervolgens op last van den stedelijken raad van Utrecht verzameld, beschreven en verder ten voordeele der stad verkocht; terwijl een gedeelte daarvan kwam als buit aan de gemeene gilden, opdat zij zich in het vervolg tot het doen van reizen steeds gewillig zouden betoonen ¹⁾. Uit de voormelde belegering, plundering en verwoesting van het kasteel Nyenrode, mogen wij dus afleiden, dat JOHAN VAN NYENRODE in den driejarigen oorlog tusschen Maximiliaan van Oostenrijk en de stad Utrecht, als een getrouw leenman van Holland, der partij van den Utrechtschen kerkvoogd was toegedaan. Hij werd dan ook op den 25 Julij 1482 door den heer van Montigny, als stadhouder generaal van Holland, naar behooren verleid met het huis Nyenrode, de helft der ambachten van de Lier en Souteveen, een huis binnen Naarden en al zulk land, als van de tienden van Gooiland was gekomen, ook met het goed Pendrecht, de hooge heerlijkheid van der Lucht, bij Noortigerhout, en de ambachtsheerlijkheid bij Langevelt ²⁾. Na het einde van dezen grooten oorlog, gelijk men oudtijds sprak, schijnt het huis Nyenrode door zijn bezitter weder hersteld te zijn: want, toen JOHAN VAN NYENRODE op den 14 Julij 1495 den tol aan de natuur had betaald, ging dit kasteel in goeden staat op JOSINA VAN NYENRODE, zijne leenvolgster, over. Deze erfdochter, geboren uit den echt van JOHAN VAN NYENRODE met ELISABETH VAN ZUYLEN VAN DER HAER, had eene eenige zuster, met name Johanna, die tweemaal gehuwd is geweest, eerst met Frederik van Drakenburg, heer van Drakenstein, en daarna met dien Jacob van Minden ³⁾, heer van Loendersloot, Oudenkoop en ter Aa, die in de geschiedenis bekend is als hof-

1) Tijdschrift van Utrecht, 1837, blz. 409; 1840, blz. 126.

2) Archieven van Nyenrode.

3) Jacob van Mynden, grootvader van Joost van Mynden, worden genaemt *biscope Jacob*, vermits hij seer groot was met den bisschop, ende soude eerst geweest hebben pastoor te Lognen. Dan, soe hij een neerslach gedaen hadde ende langen tijd sceen penitentie te doen,

meester en vertrouwde raad van bisschop Hendrik van Beijeren en later ook als ambtman van Grave en Kuik.

JOSINA VAN NYENRODE, oudste dochter van JOHAN VAN NYENRODE en ELISABETH VAN ZUYLEN VAN DER HAER, werd op den 29 Sept. 1496 door Philips, aartshertog van Oostenrijk, verleid met het huis Nyenrode en de helft der ambachten van de Lier en Souteveen; met de hooge heerlijkheid van der Lucht, bij Noortigerhout, gelijk GIJSBRECHT VAN NYENRODE, heer van Zuylen en St. Maartensdijk, dit leen had gehouden; met de ambachtsheerlijkheid bij Langevelt en ook met het huis te Velsen, gelijk haar vader dat vroeger in leen hield. Dirk bastaard van Nyenrode deed, als oom en voogd van JOSINA, daarvoor hulde aan den leenheer. Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, verleidde voorts de erfdochter van Nyenrode, op den 31 Jan. 1497, met drie hoeven lands in de Achtersloot en met de tienden van Zweesterenge, waarvoor haar grootvader Dirk van Zuylen, ridder, hulde deed. Vervolgens werden op den 11 Maart 1499 de goederen van Nyenrode, leenroerig aan den hove van Vianen, door Walraven van Brederode op JOSINA overgebracht, waarvoor haar oom Gijsbert van Zuylen Dirksz. hulde bewees. Elza, rijngravin en abdisse van Elten, verleidde ten haren behoeve in de maand November des jaars 1500 ook den voornoemden Gijsbert van Zuylen met het maarschalkambt van Gooiland, en de daartoe van ouds behorende tienden, gelijk het een en ander door JOHAN VAN NYENRODE, JOSINA's vader, en zijne voorzaten tot een dienstmansleen was gehouden.

gaende dagelick met een langen tabbaert ende op sijn sijde met eenen leeren tessehe (tasch), daer onder wthinck een dootshoof, heeft nochtans vanden paus egeen perdonne konnen verwerven, nochte consent om priester te moghen gewijt worden. Waerover hij hem begeuen geeft bijden bisschop ende om sijne welspreeckentheyt alijt geavanceert is geweest ende sijne goederen daerbij overwonnen ende geprospeereert, alsoo hij weynich ofte niet was hebbende; ende die oorsaecke was, dat hij stonde nae de pastorijs van Loenen. L. Opstraet van der Moelen MS. Zie verder over dezen buitengewonen man van Spaen, *Historie der Heeren van Mynden*, § 17.

Eindelijk, op den 26 Junij 1529 werd JOSINA ook nog door den Domproost van Utrecht, bij opdracht van Goderd van Herff, verleid met de lossinge van het huis Bloemerweerde, met 12 morgen lands, de tienden uit den Rijn, eene hofatede en verder toebehooren, gelegen onder Koten en haar aangestorven als regte leenvolgster van GIJSBRECHT VAN NYENRODE, heer van Zuylen en St. Maartensdijk 1).

Omstreeks den 15 Februarij van het jaar 1504 werd deze rijke, maar toen nog onmondige, erfdochter, te gelijk met hare zuster Johanna en buiten weten van hare naaste bloedverwanten en voogden, met geweld ontvoerd van het kasteel Nyenrode door WILLEM TURK, zoon van Goderd Turk en Margaretha van Egmond, dochter des heeren van IJsselstein. Wel bragt Steven van Zuylen van der Haer, heer van Zeven-der, dit geweld, aan de kinderen zijner zuster bedreven, ter kennis van den Bisschop; doch, in stede van bij dezen regt te bekomen, ontving hij nog brieven van den heer van IJsselstein en ook van den stoutmoedigen schaker, met bedreigingen tegen hem en al zijne vrienden en aanhangers. Hierop zond Steven van Zuylen aan de drie staten van Utrecht een verzoekschrift toe, van den navolgenden inhoud:

„Geeft te kennen, Steven van Zulen vander Haer, knape, heere tot Zevender etc., hoe dat int iaer 1504, ontrent den 15 dach in Februario, eenighe sijn gecomen totten huyse van Nienrode mit geweldiger handt ende hebben aldaer met groot gewelt twee sijne suster kijnderen, noch binnen horen mon-
digen iaren wesende, also dat sij haer seluen tot geene saec-
ken ouergeuen en mochten, (weggevoerd), ende hebben aldaer
oock grote fortse ende gewelt bedreuen ende enige dootgesla-
gen; welck gewelt, fortse ende ongenade, aen sijn bloet also
geweldelicken bedreuen, die selue Steuen van Zulen, suppliant,
heeft tot vele diuerse stonden oetmoedelicken te kennen gege-
uen onsen genadigen heere, hem biddende, als dat dselue sijne

1) Archieven van Nyenrode.

genade tvoirs. geweld corrigeren wilde, soo tvoors. in sijnder genade landen ende jurisdictie des gestichts van Vtrecht geschiet is; dwelck hem in geenrewijs heeft mogen geschieden, noch op huyden des daechs en mach, daer de suppliant hem seer aff beclaecht mit sijne vrunden. Dit niet genoch wesende, is daer en bouen gecomen den heere van IJsselstein ende heeft seeckere briuen van dreygementen gescreuen aenden voors. suppliant, inhoudende, als dat hij daer op verdacht soude wesen niet alleen tegens Steuen, maer al sijne adherenten etc., ende noch meer brieffs, die vanden handdadinge oick gescreuen sijn; dwelck den suppliant seer vervremden, aengemerct, dat hij mitten voors. heere van IJsselstein niet vuystaende en weet te hebben, dan minne ende vrintschap. Ende soe dan den seluen suppliant vant voors. geweld ende ongenade, aen sijn bloet bedreuen, geene iustitie ofte correctie heeft mogen geboren, noch hudens daechs en mach van onsen voirs. genadigen heere, wat vervolch hij daeromme gedaen heeft, soo begeert dvoors. suppliant aen v, mijn heeren, oetmoedelicken biddende, als dat v eerweerdicheyt mijn genadigen heere alsoe belieuen te onderwijsen, het voors. geweld te corrigeren ende daer inne alsoe te doen, dat dselue suppliant mit sijne vrunden ende adherenten vrij van alle dreygementen mogen wesen, alsoe emmers dat van rechts ende eeren wegen behoirt. Jtem weet meede, dat, alsoe de ionxste dochter van Nienrode noch onmundich is, ongehijlicht wesende, ende den magen ende vrunden oick onthouden wort, begeeren sij meden, (dat) die staten also vervoegen willen aen mijn genadigen heere, dat sij wederom comen mach in haere magen ende vrunden handen, alst mogelijk, (is en) van Goods ende rechts wegen alsoo behoirt 1)."

De staten van Utrecht nu zonden dit verzoekschrift, met nog eenige afschriften van stukken tot deze zaak betrekkelijk, aan den Bisschop, die toenmaals zijnen zetel op het slot te Duurstede hield. Deze antwoordde op den 18 Junij 1505,

1) A. van Buchel, MS.

dat Steven van Zuylen in zijn schrijven der waarheid zeer had te kort gedaan, door te stellen, dat hij hem verscheidene malen over het geweld, aan zijne bloedverwanten bedreven, had geklaagd, hem biddende dit onregt te straffen. Steven was, wel is waar, op zekeren tijd met eenige andere personen bij hem gekomen, om hem de toedragt der zaak te doen verstaan; doch hierop had de Bisschop geantwoord, dat, zoo Steven volgens het landregt over iemand wilde klagen, zijne genade die klagten zou vervolgen; waarop Steven weder uitdrukkelijk had verklaard, dat hij niet klaagde, maar slechts de zaak aan den Bisschop te kennen gaf. Dewijl Steven van Zuylen dus over niemand had geklaagd en daar WILLEM TURK ook niet in het Sticht van Utrecht was gezeten, noch onder het rechtsgebied des Bisschops behoorde, was de zaak tot dusverre gebleven, zooals zij was. Indien Steven evenwel nu nog naar den landregte over iemand wilde klagen, die onder het rechtsgebied des Bisschops behoorde en diens onderzaat was, of die ten minste bekomen kon worden, zou de Bisschop de zaak vervolgen, gelijk het naar het landregt behoorde. Maar mogten de staten iets beters weten, dan zou zijne genade volgaarne hun gevoelen vernemen en zoo handelen, dat Steven van Zuylen zich billijkerwijze over hem niet hadde te beklagen ¹⁾.

Met dit ontwijkende antwoord stelden de staten, of liever Steven van Zuylen, zich niet aanstonds te vreden. Zij wendden zich andermaal tot den Kerkvoogd, met verzending van twee verzoekschriften, waarvan het een aan de staten, in het laatst gehouden kapittel generaal, en het ander vroeger aan den Bisschop was overgegeven. In zijn antwoord van den 11 Julij bleef de Bisschop bij hetgeen hij vroeger had geschreven: Steven van Zuylen had in persoon over geen geweld geklaagd, maar hem door Ernst van IJzendoorn van de toedragt der zaak onderrigt, met uitdrukkelijke verklaring, dat hij over geen onregt klaagde. In het verzoek-

1) Jhr. Mr. A. M. C. van Asch van Wijck, Archief, I. 467.

schrift, aan den Bisschop overgegeven, zegt Steven ook niet, dat hij zich bij zijne genade had beklaagd, zooals het naar het landregt behoorde. Evenmin was, gelijk Steven meent, het geval aan den Bisschop door diens raden verkeerdelijk overgebracht geworden: al wat in deze zaak was geschied, was in tegenwoordigheid en met voorkennis van den Kerkvoogd gedaan. Bijaldien dus Steven van Zuylen of iemand anders het gepleegde onregt nog naar het landregt wilde vervolgen, zou zijne genade hem daartoe de gelegenheid verschaffen. Mogten evenwel de staten hem betere middelen aan de hand geven, dan zou de Bisschop, gelijk hij reeds vroeger had betuigd, zich daarnaar volgaarne voegen ¹⁾).

Hierbij schijnt de zaak gebleven te zijn, zonder dat Steven van Zuylen of zijne bloedverwanten verder regt van den Bisschop hebben kunnen bekomen. JOSINA VAN NYENRODE was dan ook reeds in 1405 met haar schaker in den echt verbonden. Het verdient evenwel opmerking, dat eenige burgers en inwoners der stad Utrecht omstreeks het jaar 1507 voor het huis Nyenrode kwamen en er de onderzaten met brandschatting en plundering bezwaarden. Of dit voorval in verband hebbe gestaan met de stoute schaking der erfdochter van Nyenrode, of liever tot de eene of andere staatkundige gebeurtenis betrekkelijk zij geweest, is ons onbekend; maar zeker is het, dat WILLEM TURK over dit onregt wel geklaagd, doch op zijne beurt geen regt heeft kunnen bekomen ²⁾).

De oorlog tusschen keizer Maximiliaan van Oostenrijk en hertog Karel van Gelre, waarin het sticht van Utrecht meer en meer werd verweekeld, was overigens zeer geschikt, om alle zaken van minder belang in vergetelheid te brengen. Toen de Gelderschen omstreeks den 10 Julij 1508 de steden Weesp en Muiden hadden ingenomen, werd door den vorst van Anhalt, toen legervast voor Puderoyen liggende, op bevel der aartshertogin van Oos-

1) Ibidem, I. 169.

2) Ibidem, I. 268.

door de hoofdlieden was toegezegd; de huizen Nyenrode en Gunterstein werden ten gronde toe geslecht, terwijl met de steenen, daarvan komende, de vervallene muren van den Weerd, eene buitenstad van Utrecht, werden versterkt ¹⁾. Na den zoen, door de stad en de staten van Utrecht met den heer van IJsselstein getroffen, werd op den 30 Aug. 1511 door voorspraak van den heer van Gaasbeek en van meester Adriaan, deken van Leuven, aan WILLEM TURK vergund, om uit zijne gevangenis te mogen afkomen, ten einde in een huis onder verzekerde bewaring gesteld te worden, totdat al de gevangenen, de een tegen den ander, zouden uitgewisseld worden. Hij moest evenwel daarbij aan de stad en de staten van Utrecht behoorlijke oorvede doen ²⁾. Frederik van Egmond, graaf van Buren, Leerdam, heer van IJsselstein, en Floris van Egmond, heer van St. Maartensdijk, stadhouder generaal van Gelre, getuigden voorts op den 10 Oct. 1511, dat WILLEM TURK in het jaar 1508, door het openen van het huis Nyenrode, niet anders dan zijnen plicht als leenman van Holland had vervuld, en dat hij met raad noch daad medeplichtig was geweest aan den aanslag, welke in het jaar 1510 door Floris van Egmond op de stad Utrecht was gedaan ³⁾. Later ontmoeten wij WILLEM TURK in vriendschappelijke betrekkingen met Utrecht. Op den 10 Mei 1525 werd op zijne voorspraak door schepenen, raden en oudermans dezer stad de vrijheid wedergegeven aan een persoon, die zijn leven

4) Op een ouden inventaris der archieven van Nyenrode komen twee bescheiden voor, welke niet meer voorhanden zijn en dus luiden:

1. Verklaring, rakende het gevangen nemen van Willem Turk, heer van Nyenrode, door die van Utrecht, als ook de insolentiën door hun krijgsvolk op het huis te Nyenrode gepleegd.

2. Supplicatie van Willem Turk aan de staten van Utrecht tot herstel van de plundering van Nyenrode.

Het is vermoedelijk, dat deze stukken tot de bovenvermelde vermeerstering van het huis Nyenrode betrekking zullen hebben.

2) Tijdschrift van Utrecht, 1837, blz. 409 en 410. Utrechtsche Volksalmanak, 1846, blz. 24.

3) Archieven van Nyenrode.

had verbeurd; en in het volgende jaar vereerde hem de magistraat van Utrecht, op begeerte der geschikten uit de gilden, met een zilveren kop, ter waarde van ruim 70 guldens, voor eene dienst, welke hij der stad had bewezen ¹⁾).

Het huis Nyenrode was weder hersteld en opgebouwd geworden van de verwoesting, welke de Utrechtsche burgers met hunne Geldersche hulpbenden aldaar in het jaar 1511 hadden aangerigt. WILLEM TURK opende vervolgens dit kasteel voor Hendrik van Beijeren, bisschop van Utrecht, in den oorlog, welken deze Kerkvoogd in 1527 tegen zijne weerspannige zetelstad voerde. De Bisschop beloofde, op den 2 Dec. van het genoemde jaar, dit huis, zoolang hij het bezet hield, op eigene kosten te onderhouden en in zulken staat weder over te leveren, dat WILLEM TURK, noch zijne erfgenamen daarbij eenige schade zouden lijden. En mogt het intusschen belegerd, beschoten, verbrand of ingenomen worden, dan zouden er, na het einde der veede, van wederzijde twee goede mannen worden gekozen, om te zamen de verschuldigde vergoeding te bepalen ²⁾).

Nadat Hendrik van Beijeren in den zomer van het jaar 1527 te vergeefs had beproefd, om de stad Utrecht weder bij verrassing in te krijgen, was de Bisschop eindelijk tot het besluit gekomen, om haar, door het afsnijden van allen toevoer van levensmiddelen langs de Vecht, tot de overgave te dwingen. Hij liet diensvolgens de kasteelen van Abcoude, Vreeland, Loendersloot en Nyenrode ³⁾ bezetten en sloeg zich met zijn leger te Vreeland neder. De raad van Utrecht riep de hulp van den hertog van Gelre in, wiens benden weldra kwamen opdagen en de geestelijke gestichten rondom de stad bezetteden. Ook het klooster van Oudwijk moest toen tot verblijfplaats voor woeste ruiters verstrekken. De abdis, voor de eer en het leven der jonkvrouwen beducht, vlugtte

1) Raads dagelijksch boek der stad Utrecht.

2) Archieven van Nyenrode.

3) Dodt, Archief, I. 29.

met haar binnen Utrecht. Maar ook hier waren de zusteren niet veilig; want, naar aanleiding van een verbod van levensmiddelen binnen Utrecht te voeren, door den Bisschop aan de geestelijke gestichten buiten Utrecht gedaan, had de raad dier stad besloten, aan deze kloosters in geval van nood geene schuilplaats te verleen. Onder geleide van een goeden hopman, gelukte het der abdisse, de stad weder met hare kudde te verlaten; zij huurde daarop een vaartuig en bragt de zusteren in veilige haven op het sterke huis Nyenrode. Hier bleven zij eenigen tijd onder bescherming der bisschoppelijke bezetting vertoeven, totdat eindelijk de rentmeester van Oudwijk op zekeren dag te Nyenrode aankwam, voorzien met het noodige paspoort, om de nonnekens van het tooneel des oorlogs over te kunnen brengen naar Leiden, waar het Bagijnhof haar eene veilige schuilplaats aanbood ¹⁾. De geschiedenis gewaagt voorts van de hulp, welke WILLEM TURK in dezen krijg aan bisschop Hendrik van Beijeren bewees ²⁾, en schetst ons de bloedige wraak, welke de vergramde kerkvoogd na de verovering der stad Utrecht heeft uitgeoefend, waarbij Goderd de Coninck, gemaal eener Johanna van Nyenrode, zijne kortstondige waardigheid van burgemeester met het hoofd moest betalen.

Uit het huwelijk van WILLEM TURK en JOSINA VAN NYENRODE werd een zoon geboren, die in prille jeugd overleed, benevens twee dochters, Elisabeth en Klara, van welko de jongste in den echt trad met Jan van Grimbergen genaamd Oldenboekom. Elisabeth Turk werd door keizer Karel V. op den 27 Aug. 1539, na doode harer moeder, verleid met het huis Nyenrode, de hooge heerlijkheid van der Lucht, de ambachtsheerlijkheid bij Langevelt en het huis te Velsen. Reinold van Brederode verleidde haar op den 10 Julij 1541 met de goederen, vroeger door hare moeder van den leenhove van

1) Lamb. Hortensii Rer. Ultraiect. lib. VII. p. 456, ed. A. Buchelio:

2) Vgl. Tijdschrift van Utrecht, 1840, blz. 27.

Vianen gehouden. Zij huwde met Bernard van den Bongard en schonk hem eenen zoon, Floris van den Bongard, die later als heer van Nyenrode, der Lucht en Ruwiel voorkomt en in zijn echt met Agnes van Aeswijn eenen zoon verwekte, Bernard van den Bongard genaamd. Deze legde in 1634 en volgende jaren aan de vertimmering en verfraaijing van het huis Nyenrode aanzienlijke sommen ten koste, zoodat dit kasteel toenmaals voor het schoonste riddermatige huis in het Nedersticht werd gehouden ¹⁾. Zijn huwelijk met Wilhelmina van Bronkhorst bleef onvruchtbaar, waardoor zijne zuster, Anna van den Bongard, na zijn dood de goederen van Nyenrode beërfdde. Deze vermaakte ze bij uitersten wil aan hare nicht Maria van Wijhe, weduwe van Gerard van Reede, heer van Saasvelt, wiens zoon Gerard Adriaan van Reede, heer van Saasvelt, het kasteel Nyenrode bezat, toen de Franschen in het jaar 1672 den inval in ons vaderland deden.

Het Staatsche leger was naar de grenzen van Holland teruggetrokken, terwijl de Franschen meester waren van het sticht van Utrecht en de Nieuwersluis, met de voornaamste kasteelen langs de Vecht, bezet hielden. Het huis Nyenrode, door zijne hechte muren zoo bijzonder geschikt tot een punt van verdediging, was dan ook met eene halve maan voor den ingang van het huis versterkt geworden en tot eene kleine vesting ingerigt, waar de Fransche bevelhebber over de bezette kasteelen langs de Vecht zijn hoofdkwartier had gekozen. De prins van Oranje nam daarna op den 12 Sept. 1673 Naarden in en versterkte zich vervolgens aan de Nieuwersluis. Hierdoor werd den Franschen de pas afgesneden, om verder naar Holland voort te dringen. Eenige Fransche troepen, van hunne posten verdreven, bragten een zoodanigen schrik onder de bezetting op Nyenrode, dat men tot den aftogt besloot. Doch vóór het kasteel te verlaten, had de vijand de nog overige boomen omgeworpen, het plantsoen verwoest, de

1) A. van Buchel, MS.

sterke stelling vernield, het huis geplunderd en in brand gestoken, na vooraf in de sterke kelders eenige vaten met buskruid geplaatst te hebben. De ingezetenen van Breukelen zagen de vlammen stijgen en zich meer en meer over het kasteel verspreiden, doch de vrees voor eene uitbarsting hield hen terug, om dien vernielenden brand te blusschen. En ook weldra dreunde en daverde de omtrek van een donderenden knal, waarmede het grijze Nyenrode uit het gebied der geschiedenis verdween ¹⁾.

De bouwvallen van dit kasteel ²⁾ en de ambachtsheerlijkheid van Breukelen-Nyenrode werden in het jaar 1675 aangekocht door Johan Ortt ³⁾, die het huis geheel nieuw en prachtiger dan te voren heeft opgebouwd en in wiens geslacht deze ridderhofstad nog heden behoort, na eenigen tijd door aankoop in bezit te zijn geweest van Jhr. W. J. A. van Romondt te Zeist.

1) Dr. Engelbert van Engelen, MS. Vgl. Tijdschrift van Utrecht, 1837, blz. 410 en 411.

2) Er bestaan verscheidene afbeeldingen van het huis Nyenrode, dagtreenende vóór en na de verbouwing van dit kasteel in de jaren 1634 en 1675.

3) Hij kocht ook nog het Statengereg (vroeger het gereg van den bisschop van Utrecht en daarna dat van den koning van Spanje) te Breukelen, hetwelk vervolgens naar hem het Ortsgereg is genoemd.

BIJLAGE I.

GEREGTELIJKE VERKLARINGEN OMTRENT HET GESLACHT VAN NYENRODE.

De ridder **GIJSBRECHT VAN NYENRODE** had in den jare 1392 de hofstede ten Poel, met het huis te Velsen en andere aanzienlijke goederen, ten huwelijk gegeven aan zijn jongsten zoon **Johan van Nyenrode**, wiens eenig nakomeling, **Gijsbrecht van Nyenrode van Velsen**, op zijne beurt eene eenige dochter, **Adriana van Nyenrode**, verwekte. Deze **Adriana** liet uit haar echt met **Albrecht van Schagen** ook weder eene eenige dochter na, met name **Josina van Schagen**, die eerst met **Wouter van Egmond** en daarna met **Joost van Borselen** huwde, doch niettemin hare dagen als kinderlooze weduwe eindigde, zoodat de goederen, welke **Josina van hare moeder** had beërfd, na haar dood moesten overgaan op hare naaste bloedverwanten uit het geslacht van **Nyenrode** ¹⁾. Door „latg ende neerstich vervolch” had nu **WILLEM TURK** zijne nicht weten wijs te maken, dat zijne gemalin, de vrouwe van **Nyenrode**, hare naaste erfgename ware; waarop door **Josina van Schagen** aanvankelijk eene volmagt werd verleden, om de voormelde goederen, in het Sticht van Utrecht en Holland gelegen, ten behoeve van **WILLEM TURK** over te dragen. Later evenwel begreep de genoemde weduwe, dat hare neven **Frans en Ernst van Nyenrode** haar

1) Zie boven blz. 27.

een lid nader in den bloede harer moeder bestonden. Zij wendde zich vervolgens tot de keizerlijke majesteit en verkreeg van deze een openen brief van *restitutie* der overgedragene goederen, terwijl eene *exceptie declinatoire*, welke daartegen door WILLEM TURK was voorgesteld geworden, op den 26 Febr. 1536 door het hof van Utrecht werd verworpen ¹⁾).

Gedurende den loop van dit geding werden dan, in de jaren 1534 en 1535, de navolgende verklaringen omtrent het geslacht van Nyenrode, ten verzoeken van Frans en Ernst van Nyenrode, voor de geregten van Utrecht, Tul en 't Waal en Nijmegen afgelegd. De waarheid dezer getuigenissen kon door WILLEM TURK niet worden betwist en werd ook door de regters erkend, zoodat o. a. de hofstede ten Poel en het huis te Velsen, afkomstig uit het geslacht van Nyenrode, na den dood van Josina van Schagen, in het bezit van haar neef Frans van Nyenrode zijn gekomen ²⁾).

Het gezag dezer verklaringen wordt nog vermeerderd door de betrekkingen, waarin de personen, welke haar aflegden, tot het geslacht van Nyenrode hebben gestaan. Deze getuigen waren :

Kunera, natuurlijke dochter van Wouter van Minden en burgeres der stad Utrecht, oud omtrent 70 jaren, die Gijsbrecht van Nyenrode van Velsen en zijne gemalin niet alleen, maar ook hunne dochter en kleindochter, met hare echtgenooten, en dus drie op elkander volgende geslachten, van nabij had gekend.

Beatrix van Nievelt, nonne der Brigitten binnen Utrecht, oud ongeveer 70 jaren, die door Gijsbrecht van Nyenrode van Velsen uit de doopvont was geheven.

Wouter Utenham, oud ongeveer 74 jaren, wiens vaders zuster gehuwd was geweest met Gijsbrecht van Nyenrode van Velsen en die zelf eene Heilwich van Nyenrode tot gemalin had bezeten.

1) L. Opstraet van der Moelen MS.

2) Zie boven blz. 35.

Jan Vermeer, oud omtrent 84 jaren, geboortig van het dorp Maarsen, waar hij Splinter van Nyenrode, den baljuw van Muiden, zeer wel had gekend, ja, met dezen en diens beide zonen, Jan en Gijsbrecht van Nyenrode, zoo vertrouwelijk was omgegaan, als ware hij een lid van hun geslacht of huisgezin geweest.

Ida genaamd Bijland, natuurlijke dochter van Hendrik van Nyenrode en burgeres der stad Nijmegen, die in hare jonge dagen was opgevoed op het huis Nyenrode en later een geruimen tijd bij Gerrit van Rijn en Johanna van Nyenrode, haar oom en moeije, had ingewoond.

Eindelijk, wat den zakelijken inhoud betreft, komen deze verschillende getuigenissen volkomen met elkander overeen; zij worden daarenboven door de oorspronkelijke bescheiden omtrent het geslacht van Nyenrode, welke ons bekend zijn, nog nader bevestigd. Als bewijsstukken voor den stamboom van Nyenrode zijn zij dus van het hoogste gewigt te achten; terwijl zij tevens als eene losse schets van den tijd, waartoe zij behooren, der mededeeling niet onwaardig schijnen.

Verklaringen, afgelegd voor het gerecht der stad Utrecht door Kunera, natuurlijke dochter van Wouter van Minden, Beatrix, dochter van Hendrik van Nievelt Willemsz., en Wouter Utenham. 1534. Maart 2, 3 en 5.

Wij schout, burgermeesteren en schepenen der stadt Uytrecht maken kond alle luyden, dat op datum na beschreven voor ons gekomen zijn Cunera, Wouters natuurlijke dochter van Myn-den, oud omtrent tseventig jaaren, onze burgeresse ofte inwoonster, Beatrix, dochter van Hendrik van Nyevelt Willemsz., oud omtrent tseventig jaaren, geproffesside juffer int convent vande Brigitten binnen Uytrecht, en Wouter Uytenham, oud omtrent vier en tseventig jaaren, tuygen en verclaren bij heuren eeden, die zij elk lijffliken aanden heiligen met opgerechte vingeren volstaafs eedts voor ons deden en wij volko-

tenrijk, regentesse generaal, aan Frederik en Floris van Egmond verzocht, om op de grenzen van Holland te trekken en daar den vijand te wederstaan. WILLEM TURK opende hun zijn huis Nyenrode, dat door ruiters en knechten werd bezet. Straks kwamen er klagten in omtrent den overlast, welken de Stichtsche onderdanen dagelijks van de bezetting op Nyenrode hadden te lijden. De bisschop en de staten van Utrecht schreven daarover een ernstigen brief aan den heer van Nyenrode. Willem bastaard van IJsselstein, die bij afwezigheid van WILLEM TURK het bevel over de krijgslieden op Nyenrode voerde, antwoordde in zijn schrijven van den 16 en 17 Oct. van het genoemde jaar 1508, dat de klagten over brandstichting en plundering van Stichtsche onderzaten door zijne onderhoorige manschappen hun „scherpelic ende onmayerlick” waren aangebragt. De knechten, op Nyenrode liggende, waren wel door den naderenden winter genoodzaakt geworden, om eenige bedden en slaaplakenen, met toebehooren, van de naburige landzaten af te halen; maar deze goederen waren niet als geroofd, maar slechts als geleend, te beschouwen en zouden, na het einde der veede, in behoorlijken staat teruggegeven worden. De staten werden voorts door den slotvoogd herinnerd aan de onbillijke en onregtmatige handelwijze hunner eigene onderdanen, hoe, nog geen jaar geleden, eenige burgers en inwoners van Utrecht te Nyenrode waren gekomen en de onderzaten van dit huis hadden gebrandschat en geplunderd, waarover men toen ook wel geklaagd, maar geen antwoord noch regt had kunnen bekomen 1). — Op het einde der maand November rigtte de Bisschop zich andermaal tot WILLEM TURK over de geweldenarijen, den Stichtschen onderzaten door de bezetting van Nyenrode aangedaan, en tegelijk omtrent eene afpaling van den Vechtstroom. De bastaard van IJsselstein antwoordde op den 1 Dec. van het meer genoemde jaar 1508, dat het huisraad, hetwelk zoowel van Hollandsche, als Stichtsche onder-

1) Ibidem, I. 267-269.

danen, genomen was; hun buiten schade teruggegeven zou worden, zoodra hij daartoe het bevel zijner hoofden ontving. Hij verzocht voorts den eerwaardigen vader geen geloof te hechten aan klagten, welke alleen uit vijandige gezindheid voortkwamen, en bood aan, zoo voor zich zelven als voor zijn neef WILLEM TURK, om zich in persoon voor den Bisschop tegen elke aanklagt te komen verantwoorden. Wat eindelijk de afsluiting van de Vecht betrof, zij was niet geschied, om aan de Stichtsche onderdanen last of nadeel te berokkenen, maar wel om den Gelderschen het doorvaren met mondbehoeften te beletten. Deze toch waren onlangs des nachts heimelijk met voorraad uit Utrecht voorbij Nyenrode heen gesloken en zochten andermaal op zekeren avond met vele schuiten, geladen met levensmiddelen, naar Weesp door te varen. Hun voornemen was echter aan den slotvoogd geboodschapt geworden, die toen als een getrouw dienaar der heeren, in wier soldij hij zich bevond, de Vecht had afgesloten. De boom was evenwel dag en nacht open, zoo zelfs, dat twee gewone schepen daar gemakkelijk naast elkander door konden varen. Mogt de bisschop niettemin bevelen, dat de boom wierd afgeworpen, dan verklaarde de bevelhebber zich daartoe aanstonds bereid. — Dus werd de Vecht weder geopend, terwijl het huis Nyenrode intusschen door de Hollandsche krijgslieden bleef bezet 1).

Twee jaren later deed Floris van IJsselstein in den vroegen morgen van den 28 Dec. 1510 een onverwachten aanslag op verschillende punten van Utrecht. De stad nam toen de Geldersche krijgslieden in, welke haar door den hertog van Gelre ter dienste waren gezonden. Vereenigd met deze hulpbenden, togen de burgers van Utrecht uit en vermeesterden op den 26 Maart 1511 de sloten van Nyenrode en Gunterstein. WILLEM TURK werd gevankelijk binnen Utrecht gevoerd, waar hij aan de genade van den heer van Montfoort en de staten van Utrecht werd overgeleverd, behoudens nogtans zijn leven, dat hem

4) Ibidem, I. 269, 272, 275 en 279.

Borselen. Sijt voorts, dan van hooren zeggen, dat Splinter van Nyenrode, die jongste soen was van heer OTT VAN NYENRODE en was broeder vanden ouden JAN VAN NYENRODE, vader van joncker GIJSBERT voors., hadde ten wijve hertogs Jans natuurlijke dochter van Beijeren, daar hij aan wan Jan van Nyenrode, daar afgekomen is Frans van Nyenrode, en Gijsbert van Nyenrode, daar afgekomen is Ernst van Nyenrode, ende sterft tot Maarssen ende aldaar begraven. Ende deeze tuygenisse is geschiet in den jaare nabeschreven op den derden dagh in Meerte.

Ende Wouter Uytenham hem gevraagt, of hij niet en wiste vande linagie en affkomst van vrouwe Josina, heere Alberts dochter van Schagen, nog tegenswoordig in levende lijven weesende, antwoorde hij bij sijne voors. eede, dat hij wel gehooft heeft, dat in levende lijven geweest is eene heer GIJSBERT VAN NYENRODE, ridder, welke drie soenen hadde, alle wesende ridders, daarvan de oudste, genoemd SPLINTER VAN NYENRODE, verseekert was eene heere Hendrixs heere van Vianens dochter, dan, zoo hij haastig storff, en trouwde of besliep hij se niet; die andere soen was genoemd heer OTT VAN NYENRODE en nam ten wijve des selfde heer Hendrix dochter van Vianen, die sijn doode broeder te vooren verseekert was; die derde soen was genoemd Jan van Nyenrode van Velsen, die te wijve nam een dochter van Mynden, als hij gehooft heeft, ende als 't ook blijkt uyt' een glas, staande tot Neerden bij 't heylige Sacramentsshnys, welk glas Gijsbert van Nyenrode, soon van Jan van Nyenrode van Velsen, gegeven heeft. Sijt voorder bij sijn weeten deze voors. getuygen, dat hij wel weet, als dat Gijsbert van Nyenrode van Velsen voors. ten wijve gehad heeft heere Fredrikx dochter Uytenham, deeze getuygen vaders suster, ende hebben te samen gewonnen eene eenige dochter, geheten Adriana, welke ten man gegeven wert eene geheten Albert van Schagen, ridder, welke te samen gewonnen hebben eene eenige dochter, geheten Josina, nu tegenwoordig vrouwe van Schagen. Sijt voorts, dat hij wel gehooft heeft, dat van

heer OTT VAN NYENRODE voors. en die dochter van Vianen, zijn huisvrouw, gekomen zijn vijf soenen, waarvan die oudste gestorven is zonder geboorte agter te laten, en insgelijk nog eenen broeder, genoemd Hendrik, die ook sterff sonder geboorte; en de oudste, die doe in levende lijven bleef, genoemd JAN VAN NYENRODE, nam ten wijve een dochter van Bijlandt, daar hij aan wan drie soenen, genoemd GIJSBERT, Jan en Hendrik, waarvan dat hem wel kennelijk is, dat GIJSBERT ten wijve hadde Alyenora, heere Francken suster van Borselen of Oostervant, daar hij geen kinderen bij en wan, en Hendrik, die jongste, storff ook sonder kinders agter te laten. Nogh weet hij getuygen wel voorts, dat hierna verclaart staat, te weten, dat Jan Jansz. van Nyenrode voors. na dode GIJSBERTS, sijns broeders, is geworden heer van Nyenrode en hadde ten wijve een dochter van Derthuysen, daar hij aan wan een soen, geheten JAN VAN NYENRODE, welke JAN heeft te wijve gehad heer Dirks dochter van Zuylen, daar hij aan wan twee dochteren, die oudste wezende Willem Turcks huysvrouw en die jongste Jacob van Myndens huysvrouw. Gijsbert van Nyenrode van Amerongen, heer OTT voors. soen, heeft agter gelaten een eenige dochter, die ten man nam heer Jan van Hemerde, ridder, die agter gelaten heeft Joost van Hemerden, welke Joost achter gelaten heeft een eenige dochter, nu Lubbert Turcks huysvrouw. Splinter van Nyenrode, die jongste soen van heer OTT voors., had ten wijve hertog Jans natuurlijke dochter van Beijeren, daar hij aan wan Jan van Nyenrode, Gijsbert van Nyenrode en een dochter, geheten Otte, heere Dirks moeder van Sweeten. Van Jan van Nyenrode voors. is gekomen Frans van Nyenrode, nu nog in levende lijven wezende, ende Heilwich, die deeze getuygen huysvrouw was, ende van Gijsbert van Nyenrode is afgekomen Ernst van Nyenrode. — Ende want dit, gelijk voors. staat, voor ons geschiet, getuygt ende geaffirmeert is, zoo certificeeren wij dat eenen ijgelijken, des behoevende, voor die regte waarheidt, en hebben des t' oorkonden deser stads signet, twelk wij dagelijks gebruy-

ken, aan desen brief doen hangen. Gegeven int jaar onzes Heeren duysent vijf hondert vier en dertig, op den vijfden dagh in Meerten. *Ondergeschreven*: Valentinus. *Onderstont*: gecolationeert jegens zijn originale, ondertekent als vooren, en was uythangende met een rood segelken en bevonden accorderend bij mij (*was getekent*) Jacobs ¹⁾.

Verklaring, afgelegd voor het gerecht van Tul en 't Waal door Jan Vermeer, wonende te Vianen. 1534. Maart 6.

Wij Henric Henricsz. van Leerdam, schout, Baers Geritsz., Dirck Henricsz. ende Johan Geritsz., gesworen jnt Tul ende jnt t Wael, in Steuen van Zuylen ende van Blasenborch gerechte, doen condt allen luyden, dair onse tegenwoirdige brieue van certificatie getoent ende gepresenteert zel werden, dat op huyden dach datum sbriefs voir ons int gerechte voirs. gecomen is Jan Vermeer, woenende tot Vianen, oudt omtrent vier ende tachtich jaren, ende tuychde bij zijnen eede, soe hij mitten recht van wagen Erst van Nyenrode dair toe gebrocht ende beset is, hoe dat hij geboren is tot Marsen ende altijd in zijn juecht dair gewoent heeft, hoe dat hij mitsdien sekerlick wel gekent heeft eenen geheyten Splynter van Nyenrode, joncxste soen van here OTT VAN NYENRODE, ende was baeliu geweest van Muyden ende Goylant, ende dat die selue had twee soenen bij hertoch Jans natuerlicke dochter van Beijeren, geheyten Jan ende Gijsbert van Nyenrode, ende dat Jan van Nyenrode was vader van Frans van Nyenrode, nu ter tijt woenachtich binnen Vtricht, ende Gijsbert van Nyenrode voirs. was Erst van Nyenrode vader; ende tuychden voirt, dat hij dickwijls mitten seluen Splinter van Nyenrode voirs. ende jnsgeelijck mit

1) Dit afschrift, aan het Genootschap welwillend medegedeeld door Jhr. Rammelman Elsevier te Leiden, is door ons hier en daar verbeterd naar een schijnbaar naauwkeuriger, maar eenigzins verkort, afschrift, hetwelk door Arnold van Buchel is genomen naar het origineel, weleer berustende onder de papieren van Frans van der Does, den kleinzoon van dien Frans van Nyenrode, op wiens verzoek deze getuigenissen werden afgelegd.

Jan ende Gijsbert voirs. aldair ten huysen van Splinter, doe hij tot Maersen wonachtich was, geconuersiert, omegaen ende dickwils dair gegeten ende gedroncken heeft, alleens of hij vrunde ende mage ofte huysgesinne geweest had; ende dat den voirs. Splinter tot Maersen op zijn huys gestoruen ende aldair jnder kercken tot Maersen begrauen leyt. Ende seyt noch per causam scientiae, dat hem wel huecht, dat den voirs. Splinter had altijt tot zijn vroedigen dienre eenen genoempt Roeltgen ende was zijn camerling, noch eenen ende was geheyten Jan die Weijer ende was zijn jeger, noch eenen Jan ende was zijn ouerkock, ende Jacob ende was sijn onderkock, ende sijn bottelyer was geheyten Splinter Warrichgen, ende mede had die selue Splinter een schipper, genoempt Willem Luytgensz. ende woende te Maersen jnt dorp. Voirt soe seyde dese tuyge, dat hem wel kenliken js, dat Splinter voirs. noch een ouder brueder hadde, die bij tijden ende leuen van hem deposant noch in leuendige lijue geweest is, geheyten JAN VAN NYENRODE, ende die selue JAN had drie soenen, als te weten, GIBSBERT VAN NYENRODE, Jan van Nyenrode ende Henrick van Nyenrode. GIBSBERT VAN NYENRODE had tot een huysfrou heren Francken suster van Borsel, here van Oisterwant, dair hij groet goet mede had, als te weten, sunte Meertynsdijck, Hoochstraten ende Zuylen, dair hij gheen kinderen bij en creech, welcke joncker GIBSBERT sterf sonder echte geboirte; ende erfden dairom al zijn goet, als thuys ten Nyenrode mit meer ander goet, op Jan van Nyenrode, zijnen broeder voirn., soe die selue joncker GIBSBERT maer een b. soen after en liet, genoempt Henrick die b., die welken jn sijn leuen woenden op Gruntensteyn (Gunterstein) te Brueckelen bij de brug, welcke Jan van Nyenrode was oick baeliu van Muyden ende van Goylant ¹⁾ in sijn leuen, ende die selue Jan had een enige soen, die hij bij een dochter van Derthuysen geprocreert hadde, ende was geheyten oick JAN VAN NYENRODE, die te wijue nam heren Dircks

1) Welligt erfmaarschalk van Gooiland.

dochter van Zuylen, ritter, genoempt joffr. Lijsbeth, na zijn onthoudt, daer hij aen wan twee dochteren, als te weten, joncker Willem Tureks wijf ende Jacob van Mynens huysfr., gesusteren; ende den derden soen vanden ouden JAN voirs. was genoempt Henrick ende sterf sonder echte geboirte, ende den seluen Henrick heeft dese deposant wel gekent dat hij woende te Vianen bijden ouden here van Brederode. Alle dinck sonder argelist. In kennisse der wairheit hier of, soe hebben wij Henrick Henricsz. van Leerdam, schout, Baers Geritsz. ende Jan Geritsz., geswoeren jnden gerechte voirs., elx onse segele aen desen brief gedaen vandes gerechtz wegen, ouer ons seluen, ende wij Baers Geritsz. ende Jan Geritsz. voirs. mede ouer Dirck Henricsz., mede geswoeren voirg., om sijnre bede wille, dat ick Dirck Henricsz., mede geswoeren voirs., oirconde ende tuyge onder Baers ende Jans voirs. segelen, ende hebben hoer gebeden desen brief mede ouer mij te besegelen mit hoere segelen, want ick dair mede ouer ende aen geweest bin, dair dit aldus gescieden, gelijk voirs. staet. Gegeuen jnt jare ons Heren duysent vijfhondert vier ende dertich den sesten dach in Meert.

Gecollationeert tegens dat principael, besegelt mit drie groene segelkes, ende is bevonden daer mede taccorderen bij mij Ja. de Broeckhouen ¹⁾.

Verklaring, afgelegd voor het geregt der stad Nijmegen
door Ida genaamd Bijland, natuurlijke dochter van
Hendrik van Nyenrode Johansz. 1535. Maart 11.

Wij burgermeesteren, schepenen en raad der stad Nimegen doen kond ende kennelijk allen den geenen, die desen onse opene brieven zullen zien of hooren leesen, openbaerlijken voor die regte waarheit certificeerende, dat voor ons komen is joffer Ida Bijlands, bastard dochter saliger Hendrik van Nyenrode, onser

1) Naar het bovengenoemde gecollationeerde afschrift uit de papieren van A. van Buchel.

stads voors. mede ingeseten en inwoondersche, ende heeft voor ons, door dwanck des regten ende tot versuyke meester Frans de Hase, getuygt, gezegt ende met opgeregte vingeren gestaaffs eedts lieflijk ten heyligen geswooren, hoe dat oer wettig en kundig is, dat zij van jongs opgevoet ende getoegen is opten huyse van Nyenrode tot Breukelen, inden lande van Uytrecht gelegen, en dat zij ook langen tijd gewoond heeft binnen Uytrecht met en bij een geheeten Gerrit van Rijn Souwensz. en joffer Janne van Nyenrode, zijn huysvrouw, oer moeije, als oers saligen vaders voors. suster, en dat sij doe ter tijd menigmaal heeft horen zeggen van Gerrit van Rijn en joffer Janne van Nyenrode, echte luyden voors., en meer anderen, dat er wel eer een geneumpt heer GIJSBERT VAN NYENRODE, ridder, in levendige lijven geweest weere, en dat dieselfde heer GIJSBERT VAN NYENRODE onder andere kinderen twee soenen gehad heeft, als Jan van Nyenrode en heer OTT VAN NYENRODE, heer tot Nyenrode, gebreuderen, en dat die selven heer OTT te wijve gehad heeft heer Hendriks dochter heer tot Vianen; en zegt nog, dat zij wel eenen gekent heeft, geheten Gijsbert van Nyenrode van Velsen, en was doe ter tijd woonachtig binnen Utrecht bij den Plompentoorn, ende sij weet sekerlijk en wel, doe Gijsbert van Nyenrode van Velsen voors. aflijvig geworden was, dat doe joffer Janne van Nyenrode, oer moeije voors., myt des selven Gijsberts huysvrouw en dochter den rouwe daar over droeg int andere par (?); en dat die zelven Gijsbert ten wijve hadde een dochter Uytenham, van welken Gijsbert van Nyenrode van Velsen voors. en die dochter Uytenham voors. gekomen is een eenige dogter, genoemt joffer Adriana van Nyenrode; en joffer Ida voors. heeft ook die zelfde joffer ook wel gekent, en die zelve joffer Adriana was ook woonachtig in de voors. huyze, bij den Plompentoorn gelegen, daar oer saligen vader wel voors. in te wonen plag; ende joffer Adriana voors. kwam dikwils bij joffer Janne van Nyenrode voors., soe zij wel vrindschap myt malkanderen hadde; ende joffer Adriana voors. hadde een quade sprake, want zij een woort, daar die eerste

letter een R of was, en konde sij niet uytspreeken, dan bij een letter L, want als sij uytspreeken soude *Ruyech*, zoo seyde zij *Luyech*, ende van diergelijke meer; en dat joffer Adriana voors. tot een man nam heer Albert van Schagen, heer tot Schagen, daar een dogter afkwam, genaamt Josina van Schagen, die eerst te man had Wolter van Egmont en daarna Joost van Borselen, ende van die selve joffer Josina en is nog geen geboorte gekomen, ende sij is nog inden leven, als joffer Ida voors. anders niet en weet; en dat sij dier tijd voors. ook wel heeft hooren seggen van oer moeije voors. en meer andere vande vrienden, als sij bij malkanderen dikwijls eeten ende wel woorden hadde van oer oeren alderen en over alderen, die van Nyenrode, dat heer OTT VAN NYENRODE voors. gewonnen hadde bij heer Hendriks dochter van Vianen voors. vijf soenen, die genoemt waren GIJSBERT, JAN, Hendrik, Gijsbert, Splinter; ende zij heeft die voors. Splinter wel gekent, want hij oer in oer jonge dagen dikwils gelt te geven plag; en dat sij ook wel heeft hooren seggen, dat GIJSBERT VAN NYENRODE, die olste soen van heer OTT VAN NYENRODE voors., dodeliken aflivig geworden is sonder wettige geboorte affer te laten, en dat JAN VAN NYENRODE, die andere soen van heer OTT voors., na doode GIJSBERTS voors., sijns broeders, geworden is heer tot Nyenrode, en dat die selfde JAN VAN NYENRODE ten wijve genomen hadde een dochter van Bijland, genoemt joffer Ida van Bijland, en dat van oer beyde lijven gekomen zijn joncker GIJSBERT VAN NYENRODE, Johan en Hendrik van Nyenrode, en Janne van Nyenrode, Gerrits huysvrouw van Rijn, oer moeije voors.; welke joncker GIJSBERT VAN NYENRODE, olste soen JOHANS VAN NYENRODE, ten wijve hadde Eleonora van Borselen, vrouw van St. Maartensdijk, en die zelve joncker GIJSBERT is gestorven sonder wetagtige geboorte affer te laten; en na dode van joncker GIJSBERT VAN NYENRODE voors. is Jan van Nyenrode zijn broeder voors. geworden heer tot Nyenrode, die welke te wijve hadden een dochter van Derthuysen, daar hij bij wan een eenige soen, oik genoemt

JAN VAN NYENRODE, welke laatste JAN VAN NYENRODE voors. te wijve hadde heer Dirks dochter van Zuylen, daar hij bij wan die huysvrouw van Willem Turck en die huysvrouw van Jacob van Mynden, die nog beyden in leven zijn; en Hendrik van Nyenrode en joffer Janne van Nyenrode voors. zijn beyde aflijvig geworden zonder egte wettige geboorte van oer geschapen affter te laten; ende dat Gijsbert van Nyenrode, die vierde soen van heer OTT voors., te wijve hadde een dochter van Zynderen, die welke bezat in zijn leven dat huys te Amerongen myt zijn toebehooren, inde landen van Uytrecht gelegen, ende hij wan bij die dochter van Zynderen voors. een eenige dochter, die te man hadde heer Jan van Hemert, ridder, die joffer Ida voors. wel gekent heeft, ende sij was woonachtig op Doirnenburgh, bij Gent in Over-Betue gelegen, en dat van Jan van Hemert ende Gijsberts dochter van Nyenrode voors. gekomen is een eenige soen, genaamt heer Joost van Hemert, welke heer Joost te wijve hadde een dochter van Vlodorp, daar afgekomen is die huysvrouw van Lubbert Turck; en joffer Ida voors. heeft ook wel gekent, als voors., de voors. Splinter van Nyenrode, den vijfden soen van heer OTT VAN NYENRODE voors., welke Splinter van Nyenrode voors. was een bailliuw van Muyden en had te wijve hertogs Johans natuurlijke dochter van Beijeren, en dat van oer beyde gekomen sijn Johan en Gijsbert van Nyenrode en joffer Otte, heer Arends huysvrouw van Zweeten, ridder, en dat van dezelve Johan van Nyenrode gekomen sijn Gijsbert, Splinter en Frans van Nyenrode, voert joffer Heilwich van Nyenrode en was Wouter Uytenhams wijf, en joffer Cunera van Nyenrode, echte wijf te wesen plag van Dirck van Rijn tot Jutfaas, inden landen van Uytregt gelegen; en van deze Gijsbert van Nyenrode sijn gekomen Ernst van Nyenrode en joffer Janne van Nyenrode, Goderd die Konings wedue, met twee gezusters, alle binnen Uytrecht woonende; ende van joffer Otte en heer Arend van Zweeten voors. is gekomen heer Dirk van Sweeten, en van heer Dirk van Zweeten voors. is gekomen Joost van Zweeten, die sij alle te samen

wel gekent heeft en nog kent en myt eendeels van oer veel conversatie gehad heeft. — Ende want wij burgermeesteren, schepenen en raden der stad van Nimegen voors. dit aldus, woe voors. is, gehoort hebben ende der waarheit-getuychenisse te dragen schuldig sijn, als wij daar toe verzogt worden, zoo hebben wij des toe oirkonden, der waarheit onzer stad secreteet segel hier beneden aan dese opene brieven doen en hieten hangen. Gegeven in 't jaer onzes Heeren duyssent vijfhondert vijff en dertigh, op donresdag na den sonnedag toe half vasten als men singt Letare Hierusalem.

Onder stond: gecollationeert jegens sijn origenale, uythangende met een groen segel beaegelt en accordeert bij mij (*geteekent*) Jacobs ¹).

BIJLAGE II.

STERFDAGEN VAN EENIGE LEDEN UIT HET GESLACHT VAN NYENRODE.

Aan de zuidzijde van het koor der oude kerk te Breukelen hing voormaals een epitaphium of memorietafel, waarop de sterfdagen van eenige leden uit het geslacht van Nyenrode geschreven stonden. De herinnering aan den tijd van het overlijden dier zelfde personen werd ook nog in een zeker kerkboek bewaard. Deze namen en sterfdagen waren als volgt:

Int jaer ons Heren M CCCC ende LIIII op onser lieuer Vrouwen auent Visitatio sterff Johan van Nyenroede zaliger gedachten.

Int iaer ons Heren M CCCC ende LVIII des saterdages voir sinte Odulfus dach sterff Ide van Bijlant, joncfrou van Nyenroede, zaliger ghedachten.

¹) Naar een afschrift medegedeeld door Jhr. Rammelman Elsevier te Leiden.

Int iaer ons Heren M CCCC ende LX acht dage voir onser lieuer Vrouwen Natiuitas sterf Ghijsbrecht van Nyenroede van Amerongen zaliger gedachten.

Int iaer ons Heren M CCCC ende LXVI des saterdages na sinte Willibrordus dach sterff Heynrick van Nyenroede zaliger gedachten.

Int iaer ons Heren M CCCC LXXJ op sinte Mairtijns dach Translatio sterf splinter van Nyenroede zaliger gedachten.

Int iaer ons Heren M CCCC ende LXXVJ op sinte Lucien dach sterf Ghijsbert van Nyenroede, heer van Zulen ende van sinte Mairtijns dijk, zaliger gedachten.

Int iaer ons Heren M CCCC ende LXXVJ op sinte Johans euangelisten dach in die kersheilige dage sterff Johan van Nyenroede, heer van Nyenroede etc., zaliger gedachten.

Int iaer ons Heren M CCCC ende XCIJ des manendages naden Paesdach sterff Johanna van Nyenroede, Gheryts wijff vanden Rijn was, zaliger gedachten.

Int iaer ons Heren M CCCC XCIIJ des sonnendages na sinte Jacobs dach sterff juffrou Lijsbet van Zuylen, Jans wijff van Nyenroede was, zaliger gedachten.

Int iaer ons Heren M CCCC XCV op sinte Focarius dach inden somer des dages voir die versceydinge der apostelen sterff Jan van Nyenroede, heer van Nyenroede, Lijsbet van Zulens man was, zaliger gedachten.

Int iaer ons Heren M CCCCC ende ses op sinte Peters dach ad cathedram sterff Geryt vanden Rijn, Janna van Nyenroede man was, zaliger gedachten.

Onder stond: Gecollacioneert wt dat antiffinael van woert tot woert bij mij Jacob Claesz. secretarius tot Broeckelen, ende dat betuech ick mit mijn eyghen handteyken 1).

Op den 31 Oct. van het jaar 1585 waren het bovenvermelde epitaphium en boek in de kerk van Breukelen nog aanwezig, blijkens eene oorspronkelijke verklaring, berus-

1) Archieven van Nyenrode.

tende onder de archieven van Nyenrode en van den volgenden inhoud:

Wij — schout ende buer luden — jn Key^e. Mat^e. gherecht ghelegen tot Brueckelen — certificeren — hoe dat op datum van desen voir ons — inden gherechte voirs. ghecompareert zijn Jacob Claesz., coster tot Brueckelen, Gijsbert Danelz. ende Jan Claesz. — tunchden wt eenen gelijcken monde, hoe dattet warachtich is, dat opten vierentwintichsten dach Octob. anno vijffendertich ghecomen is Anthonis den substituyt van meester Jacob, die griffier, inder kercken van Brueckelen, onder dat sermoen, des morgens, ende js gecomen op dat coer ende heeft daer wt ghescreuen een epitaphium, hangende an die zuylsijde, (waarin) een deel namen van die van Nyenroede in staen, van hoeren sterfdach; ende alsdoen zoe heeft Meyert jonge Lubbertsz. hem een boeck gelanckt, wair in die selfde namen van die van Nyenroede mede in staen, van hoeren sterfdach — zoe heb ick Peter Dirckz., scout, mijn zegel wt hangende aen desen certyficacy ghedaen jnt iair ons Heeren dusent vijfhondert vijf en dertich den enendartichsten dach octobr.

BIJLAGE III.

ARCHIEVEN VAN NYENRODE.

De navolgende oorkonden, betreffende het geslacht van Nyenrode, behooren, bij uitzondering van enkele bescheiden, tot de archieven der ridderhofstad Nyenrode en zijn vroeger door Jhr. W. J. A. van Romondt te Zeist aan het Genootschap welwillend medegedeeld. Zij bevestigen het gezag der voorafgaande geregtelijke verklaringen en volgen hier geleidelijk als verdere bewijsstukken voor de geschiedenis van het geslacht van Nyenrode, waarvan wij in de vorige bladzijden hebben getracht eene proeve te leveren.

1290. Junij 25. Floris V, graaf van Holland, beleent Nicolaas Persijn, schildknaap, in onversterfelijk erfeen, met het huis te Velsen en toebehooren. Getuigen, Gijsbrecht van Amstel en Jan van Arkel, ridders. Gegeven te Dordrecht. (Afschrift.)

1298. Jan. 2. Berend van Dolre beleent zijnen neef Gijsbrecht van den Poel met 20 hofsteden te Breukelen en andere goederen.

Ik Bernd van Dolre doe te verstaen al den ghenen, die dese lettir sullen sien of horen lesen, dat Ghisebrecht van den Poele, mijn neue, houd van mi te lene tuintich hofsteden te Broeclede (Breukelen) in den dorpe, den tiende in den Broeke (Otterspoorbroek) van tue ende tuintich hoeuen, tgherecht ende tins ende tiende ende den oeterdijc bi der A (Oudaan), tgherecht ende tins ende tiende van vier hoeuen te Bertangen (Portengen) ende den tiende op en Westenghe. Dit vorghe-noemde goed sel Ghisebrecht van den Poele ende sine ernamen eweliken van mi ende van minen ernamen houden te lene, ist soen of dochter. Van desen voerghenoemden goede sone (zoo en) sellen sine ernamen niet onderuet moghen werden, ist soen of dochter, als langhe als er is een aftersuster kint. An desen voerghenoemden goede heuet sijn ouste soen de samende hand. In oercunde van desen vorgheenoemden saken heb ic desen brief beseghelt mit minen eyghen seghel ende mit seglen Ghisebrechts van Ruele ende Splinters van Ruele, mire manne. Dese brief was ghegheuen int iaer ons Heren dusent tuehondert ende acht ende neghentich des naesten daghes na iaers daghe.

Met nog twee aanhangende zegelen van Berend van Dolre en Gijsbrecht van Ruwel, in wit was. Gijsbrecht van Ruwel zegelt met een balk of fasce.

1311. Aug. 15. Willem III, graaf van Holland, oorkondt, dat GIJSBRECHT VAN NYENRODE het huis Nyenrode aan hem opgedragen en weder van hem in leen heeft ontvangen. Gegeven te 's Hage.

Wi Willaem, graue van Heneg., van Hollant, van Zelant
(IV. Dl. 1. St.)

ende here van Vrieslant, maken cont allen luden, dat GHISEBRECHT VAN NYENRODE voer ons quam ende voer vele onser manne ende gaf ons vp teenen vrien eyghendoeme sijn huis, dat men heet Nyenrode, ende enen viertel lants, die gheleghen es van den Broedijc vtestreckende in de Vecht, daer dat huis vp staet; welk huis ende lant wi dien voerseiden GHISEBRECHT hebben verliet ende ghegheuen, van ons te houden te rechten erfene, jn sulker maniere dat dat voerseide huis onse open huis si ende wesen sal, onsen oerbaer ende wille mede te doene, soe wanneer wijs moet of te doene hebben; ende hebben hem beloeft, waer dat sake, dat hi hier omme enighen scade name an sijn huis of an anders sinen goede, dien soude wi hem ghelden tot sijns selfs segghen. Voert soe hebbe wi hem beloeft, waer dat sake, dat hi in enighen orloghe quame, dat wi sijn helper wesen souden, ende dat wine (wij hem) niet en souden laten verderuen, wine souden in den sinen houden, alsoe varre alse hijs an ons bliuen woude, ende worde sijn huis voerseit belegghen, dat wijt ontsetten souden. Ende om dat wi hem ende sinen nacomelinghen alle dese voerwaerde vaste ende stade willen houden voer ons ende voer onse nacomelinghe, soe hebbe wi hem dese lettere ghegheuen, bezeghelt met onsen zeghele vtehanghende. Ghedaen in de Haghe, des sonnendaghes vp onser Vrouwen dach te midden oechste jnt jier ons Heren dusent drie hondert ende elue.

Met een zegel in groen was; het randschrift geschonden.

1329. Sept. 17. De heer en vrouwe van Brederode geven aan Johan Persijn dezelfde regten te Velsen, als zijn vader genoten heeft.

Wij Henrick van Brederode ende Jsebiel van Fonteynis, joncvrou van Brederode, maken condit allen luden, dat wij bekennen Janne Persijn, dat hij alle die bieste, die hij tot sijnen huse voet, mach hebben gaende in die dune te Velsen, sonder huus in die dune te setten ende sonder voeder in die dune te voeren, ende enen scutter te setten in die ghiest te Velsen, als sijn vader plach te doene, ende die molen te Velsen te

stane in allen peynten als si hier toe heeft gestaen, ende al dat recht in dien broec te Velsen, alst sijn vader hier toe heeft ghehadt. In oirconde dese letter bezegelt met onsen zeghelen jnt iair ons Heeren dusent driehonderd negen ende twintich, op sinte Lambrechts dach. (Afschrift).

1835. Jan. 12. Willem III, graaf van Holland, beleent Johan Persijn, schildknaap, bij opdragt van Pieter van Roeland, met eenige landen te Schoten. (Afschrift).

1846. Mei 11. Margaretha, gravin van Holland, verleidt SPLINTER VAN NYENRODE met het huis Nyenrode. Gegeven te 's Hage.

Margrete, bider ghenaden Gods keyserinne van Roemen, altoes meersende, grauinne van Heynn., van Holl., van Zeel. ende vrouwe van Vriesland, maken cond allen luden, want GHISEBRECHT VAN NYENRODE op droech onsen lieuen heer ende vader, daer God die ziele af hebben moet, tenen vrien eighendom zijn huus, datmen heet Nyenrode, ende eenen vier-tel lants, die ghelegghen is vanden Broecdijc vytestreckende indie Vecht, daer dat huus opstaet, welcke huus ende land onse lieue heer ende vader voirs. verliede ende gaf GHISEBRECHT voirs. ende zinen nacomelinghen, van hem ende van zinen nacomelinghen tehouden ten rechten erfleene, ende welcke huus ende land voirs. zeder na GHISEBRECHTS doot voirs. onse lieue broeder, daer God die ziele af hebben moet, voir hem ende zine nacomelinghe verlyede SPLINTER VAN NYENRODE ende zinen nacomelinghen, tehouden ten rechten erfleene voirs.: soe dat wi voir ons ende voir onse nacomelinghen verliet hebben ende ver-lien SPLINTER VAN NYENRODE voirs., hem ende zinen nacomelinghen, dat voirs. huus ende lant, van ons tehouden ende van onsen nacomelinghen then rechten erfleene, insulcker manieren alsoe die brieue houden, die hi daer of heeft van onsen lieuen heer ende vader ende onsen lieuen broeder, daer God die zielen af hebben moet, ende dat voirs. huus onse open huus zi ende wesen sal, onsen orbaer ende wille mede tedeone, soe wanner wiis noet of tedeone hebben. Ende hebben hem

beloeft, waer dat sake, dat hi hier omme enighen scade name aen siin huus of an anders zinen goede, dien souden wi hem ghelden tot ziins selfs zegghen. Voert soe hebben wi hem beloeft, waer dat sake, dat hi in enighen orloghe quame, dat wi ziin helper wesen zouden ende dat wien (wij hem) niet en zouden laten verderuen, wine souden inden zinen houden, alsoe verre als hiis aen ons bliuen woude, ende worde ziin huus voirs. belegghen, dat wiit ontsetten zouden. In orkonden desen brieue bezeghelt met onsen zeghele. Ghegheuen indie Haghe, opden elften dach in Meye jut jaer ons Heren M°. CCC°. zesste ende viertich.

Met een zegel in rood was; het randschrift geschonden.

1357. Hertog Willem van Beijeren geeft aan GIJSBRECHT VAN NYENRODE het baljuwschap van Kennemerland en Friesland. (Niet meer voorhanden).

1358. Mei 20. Willem van Wesemale, ridder, heer van Waterland, en Catharina van Velsen, vrouwe van Waterland, verleggen de renten eener vicarij, door hun vader Johan Persijn, heer van Waterland, in de kerk te Velsen gesticht. (Afschrift.)

1372. Junij 13. Gijsbrecht, heer van Vianen en den Goije, verleidt Jutten, echtgenoot van Herman van den Rijn en dochter van Gijsbrecht van den Vliet, bij opdragt van Johan van Berendrecht Awaerts (?) zoon van den Poel, met 20 hofsteden te Breukelen en andere goederen. Getuigen, Zwerder van Blomensteyn, ridder, Everard van den Rijn en Hubert van der Cule, leenmannen van Vianen. Met het zegel van G. van Vianen, in groen was. (Vgl. 1298. Jan. 2).

1373. Jan. 4. Philips van Polanen en Dirk van Raaphorst, ridders, oorkonden, dat de vrouwe van Bergen en GIJSBRECHT VAN NYENRODE, op den dag als boven, te 's Hage, in tegenwoordigheid van hen, als leenmannen van Holland, om alzulke goederen verzocht hebben, als hun zouden zijn aangestorven van de vrouwe van Waterland. (Afschrift.)

1373. Dec. 13. Otte, heer van Arkel, en Arend, heer

van Egmond en IJsselstein, oorkonden, dat GIJSBRECHT VAN NYENRODE, op den dag als boven, in tegenwoordigheid van hen, als leenmannen van Holland, aan hertog Albrecht te 's Hage heeft verzocht om de leengoederen van Waterland, hem aangestorven van de vrouwe van Waterland. (Afschrift).

1374. Febr. 27. Zweder, heer van Putten en Strijen, en Arend, heer van Egmond en IJsselstein, oorkonden, dat hertog Albrecht in tegenwoordigheid van hen, als leenmannen van Holland, aan GIJSBRECHT VAN NYENRODE en de vrouwe van Bergen bekende het verzoek der goederen van Waterland, behoudens aan hem, aan GIJSBRECHT en aan de vrouwe van Bergen, een ieder zijn regt. Gegeven te 's Hage. (Afschrift).

1375. Febr. 25 (?). Goede van Haemstede, vrouwe van Bergen, en GIJSBRECHT VAN NYENRODE, ridder, geven verlof, om de vicarij, door Johan Persijn in de kerk te Velsen gesticht, waarvan de begeving hun was aangestorven van Catharina, vrouwe van Wesemale en Waterland en dochter van Johan Persijn voorn., in de kerk te Haarlem te verplaatsen. (Afschrift).

1376. Sept. 23. Toestemming verleend tot de voormelde verplaatsing door Arnold van Hoorn, bisschop van Utrecht. (Afschrift).

1377. Febr. 24. Goede van Haemstede, vrouwe van Bergen, en GIJSBRECHT VAN NYENRODE, ridder, dragen Baldewinus Johannis tot de bediening eener vicarij voor, door Johan Persijn gesticht op het altaar van het heilige kruis in de kerk te Velsen en van daar overgebracht naar de kerk te Haarlem. (Afschrift).

1377? Aanstelling van Balduinus Johannis tot de bediening der voormelde vicarij, bij afstand van Willem van Geervliet en op voordragt van Goede van Haemstede, vrouwe van Bergen, en GIJSBRECHT VAN NYENRODE, ridder, als patronen. (Afschrift).

1377. Julij 23. Margriete van Bare, vrouwe van Zuilen, Frederik, heer van Zuilen en Anholt, schildknaap, haar zoon, Elsebe, gemalin van Splinter, heer van Loendersloot, en jonkvr. Bate, hare dochters, dragen eenig veen to West-

broek over aan Arend van den Velde ¹⁾, burger te Utrecht. Alienora van Zuylen, gemalin van Frank van Borselen, heeft reeds vroeger afstand van haar aandeel gedaan ten behoeve van hare moeder, broeder en zusters voornoemd. (Afschrift).

1381. Jan. 7. Otte, heer van Arkel, Arend, heer van IJsselstein, en Frank van Borselen, ridder, oorkonden, dat hertog Albrecht op maandag na Dertiendag 1381, in tegenwoordigheid van hen, als leenmannen van Holland, aan GIJSBRECHT VAN NYENRODE bekende het verzoek van alzulke goederen, als hem zouden zijn aangestorven van de vrouwe van Waterland. (Afschrift).

1387. Jan. 7. Dirk van Zwieten en nog een ander leenman van Holland oorkonden, dat GIJSBRECHT VAN NYENRODE op maandag na Dertiendag 1387 in hunne tegenwoordigheid voor hertog Albrecht is verschenen en hem verzocht heeft om al zulke goederen, als hem zouden zijn aangestorven van de vrouwe van Waterland. (Afschrift).

1391. Junij 21. Floris van Haemstede van Bergen, heer van Montigny en Galmaarden, bekend aan zijn neef GIJSBRECHT VAN NYENRODE verkocht te hebben het huis te Velsen met het koren- en weiland, den boomgaard en verder aankleven, behoudens aan Floris en zijne nakomelingen de manschap en het vergeven van kerken en kapelrijen, welke tot dit huis behooren. (Afschrift).

1392. April 6. GIJSBRECHT VAN NYENRODE, ridder, beleeft zijnen zoon Johan van Nyenrode met 7 morgen lands, gelegen in Benscoep en leenroerig aan den heer van IJsselstein. Getuigen Gerrit van den Vliete Wernaarsz. en Wouter Reinaarsz. Met het zegel van GIJSBRECHT VAN NYENRODE, in groen was, zijnde Nyenrode gekwarteleerd met Persijn.

1392. Julij 8. Hendrik, heer van Vianen, het Gooi en Ameide, verleidt Jutten, echtgenoot van Herman van den

1) Als zijne zonen komen voor Wouter en Arend van den Velde, en als zijne dochters Elsebe, gemalin van Hugu van Vleuten, schildknaap, en Aleid, echtgenoot van Rutger van der Haer.

Rijn en dochter van Gijsbert van den Vliet, met 20 hofsteden te Breukelen en andere goederen. Getuigen, Zweder van Vianen, Hendrik van Vianen, ooms van Hendrik voorn., en Gerrit van den Rijn, leenmannen van Vianen. Met het zegel van Hendrik, heer van Vianen, in groen was. (Vgl. 1372. Junij 13).

1392. Aug. 16. Huwelijksvoorwaarden van Johan van Nyenrode, zoon van den ridder **GIJSBRECHT VAN NYENRODE**, en Margaretha, dochter van Wouter van Minden. Johan van Nyenrode ontvangt ten huwelijk „alse voir zijn moeders erue,” de hofstede ten Poel te Breukelen, het huis te Velsen, met andere heerlijke en allodiale goederen, gelegen te Kamerijk, Portengen, Maarsen, Oije bij Montfoort, Lier, Benschop, Breukelen, Breukelerweerd en Wiltenburg. Margaretha van Minden verkrijgt daartegen als medegave eenige veengronden, ter waarde van 1300 oude Frankrijksche schilden. Huwelijksvrienden zijn Willem van Mynden, Thinan van Damassche, Alfaart van der Ae, Willem van den Vliete, Gerrit van den Vliete Wernersz., en Wouter Reijnertsz. (A. v. Buchel, MS.).

1393 (1394). Febr. 24. Albrecht van Beijeren, graaf van Holland, verleidt **GIJSBRECHT VAN NYENRODE**, ridder, met de lossinge van het gruit- of hoggeld binnen Haarlem. Gegeven te 's Hage.

Ailbrecht, by Goids genaden palensgraue vpten Rijn, heretoge in Beyeren, graue van Heneg., van Hollant, van Zeelant ende heer van Vrieslant, doen cond allen luden, want onse lieue ende getrouwe heer **GHIJSBRECHT VAN NYENROEDEN**, ridder, ons tot menigen tiden oetmoedelijken versocht ende vervolcht heeft, dat wij hem recht ende vonnisse doen wilde mit onsen hoghen mannen nae inhouden sijne hantuesten ende brieue, die hij heeft van onsen voeruaderen, by tijden grauen tot Hollant, van half den goeden ende heerlicheide van Waterlant, die an him bestoruen souden wesen by dode vrouwe Kathrinen, vrouwe van Waterlant, des leenvolger hij wesen soude, als hij seyt, ende wij noch des nyet van taden hebben geweest, him recht te doen, ende oec niet

garne namen, dat hij dair om off om anders enige redelike zake op ons clagen mochte: soe hebben wij mit onsen getrouwen heren GIJSBRECHT voirn. ouerdragen bij onsen rade ende him gegeuen ende geuen mit desen brieue die lossinge vander gruten of hoggelt, hoe dat ghenoeemt is, binnen onsen stede van Haerlem, die wij verset hebben aen Willems hant van Cronenburch, voir die somme van ses dusent ouder scilden, geliken onse brieue, die Willem voirs. van ons dair off heeft, inhouden ende begripen ¹⁾. Ende dese vurs. grute of hoggelt sall heer GIJSBRECHT voirn. ende sijn naecomelinge houden van ons ende van onsen naecomelingen te leen, ter tijt toe dat wij off onse naecomelinge heren GIJSBRECHT off sinen nacomelingen enen dach van recht geleit hebben ende him recht gedaen mit onsen mannen, nae inhouden sijner brieue voirs.; ende dan mogen wij die vurs. grute of hoggelt weder lossenen om die somme van ses dusent ouder schilden voirs. weder heer GIJSBRECHT off sijn naecomelinge, wonnen of verloren; mer wij en onse naecomelinge en sullen die voirs. grute of hoggelt tot gheenre tijt lossen van heren GIJSBRECHT of den sinen, wij en sullen him eerst recht gedaen hebben, als voirs. In oirconde desen brieue bezegelt mit onsen segele. Gegeuen inden Hage, op sinte Mathijs dach apostels, jnt jair ons Heren MCCC drie ende tnegentich, naden lope van onsen hou. (Afschrift).

1394. Mei 14. Broederscheiding tusschen Floris van Borselen, ridder, heer van St. Maartensdijk, en Dirk van Borselen, heer van Zuilen, van alle goederen hun aangestorven van Frank van Borselen, hun vader, en nog te erven van Alienora van Zuylen, hunne moeder. Floris van Borselen verkrijgt de heerlijkheid van St. Maartensdijk met al haar toebehooren, de Schachtspolre in Zuid-Beveland en eene jaarlijksche rente van f 100 uit de goederen van den Hoorne in de heerlijkheid van Voorne. Dirk van Borselen verkrijgt al de

1) Van Mieris, III. 431.

overig heerlijkheden, tienden, ambachten en andere goederen, gelegen in Zeeland, Holland, het Sticht en Gelderland, benevens de goederen van den Hoorne in de heerlijkheid van Voorne. Getuigen, Nicolaas van Borselen, heer van Brigdamme, neef, en anderen. Bekrachtigd door hertog Albrecht van Beijeren, op den 1 Julij 1394. (Afschrift).

1394. Julij 6. Floris van Borselen, ridder, heer van St. Maartensdijk, draagt over ten behoeve van zijn broeder Dirk van Borselen, heer van Zuilen, de goederen te Mijdrecht, Othusen, Denemarken, Wilnis, Themaat, Maarsenbroek en Zuilen, behoorende tot de heerlijkheid van Zuilen. (Afschrift).

1394. Julij 7. Floris van Borselen, ridder, heer van St. Maartensdijk, belooft allen eigendom aan de goederen en heerlijkheid van Zuilen, welken zijne moeder geeft of vermaakt aan zijn broeder Dirk van Borselen, en verzoekt den Bisschop van Utrecht, haar daarin bevorderlijk te willen zijn. (Afschrift).

1396. Julij 28. GIJSBRECHT VAN NYENRODE, ridder, verleidt zijnen zoon Jan van Nyenrode met 2 hoeven lands te Camericken (Kamerijk), eene en eene halve hoeve in Bertenghen (Portengen) en 4 morgen bij Maarsen op 't Slijk, alles leenroerig aan de grafelijkheid van Holland. De lijftogt dezer goederen wordt daarbij vermaakt aan Margrieten van Mijnen, gemalin van Jan van Nyenrode voorn.

1396. Aug. 3. Hertog Albrecht van Beijeren, graaf van Holland, bekrachtigt de voormelde verleiding. Met het zegel van den genoemden vorst; het randschrift geschonden.

1396. Nov. 3. Hertog Albrecht van Beijeren, graaf van Holland, verleidt OTTEN VAN NYENRODE met alle heerlijkheden, tienden, renten, het huis Nyenrode en andere goederen, welke deze van zijn vader GIJSBRECHT VAN NYENRODE beërfd mag hebben. Getuigen, de heer van Commenguez, Koen Cuser van Oosterwijk en Gijsken van Diepenburch. Gegeven te 's Hage. Met het zegel van hertog Albrecht, in groen was.

1497. Jan. 26. Verkoop van eenig land, gelegen in het

1420. Sept. 27. Johan van Vianen, ridder, heer van Noirdelose, verleidt, als bewaarder der heerlijkheden van Vianen en Ameide, in naam van zijn neef Reinold, heer van Brederode, Genp, Vianen en Ameide, Jutte, weduwe van Herman van den Rijn en dochter van Gijsbert van den Vliet, met 20 hofsteden te Breukelen en andere goederen. Getuigen, Jan van Vianen, heer van Jaarsvelt, Splinter van den Vliet, Buekel van den Rijn, Voern van Vianen en Hubert van Laer, leenmannen van Vianen. Met het zegel van Johan van Vianen van Noordeloos, in groen was; het randschrift geschonden. (Vgl. 1392. Julij 8).

1422. Aug. 31. Dezelfde verleidt, als voren, Evert van den Rijn Hermansz. met de voormelde goederen. Getuigen, Hendrik van Vianen, Splinter van den Vliet, Hubert van Laer en Goessen van Nyestein, leenmannen van Vianen. Met een geschonden zegel als voren. (Vgl. 1420. Sept. 27).

1430. Nov. 2. Jacoba van Beijeren, gravin van Holland, bekrachtigt den lijflogt van het huis Nyenrode, welke door JOHAN VAN NYENRODE was vermaakt aan zijn vader OTTE VAN NYENRODE, nadat deze alzulke heerlijkheden, tienden, renten, het huis Nyenrode en alle andere goederen, welke hij van de grafelijkheid van Holland in leen hield, ten behoeve van zijn zoon JOHAN had opgedragen. Getuigen, Jan van Vianen, Everard, bastaard van Holland, en Floris van Kijfhoek. Gegeven te 's Hage. Met het zegel der gravin, in rood was; het randschrift geschonden.

1432. Julij 26. Reinold, heer van Brederode, Genp, Vianen en Ameide, verleidt zijnen neef Herman van den Rijn met alzulke tienden, tinsen, gerechten en hofsteden, gelegen te Brocledede (Breukelen) en ter Ouder A. (Oudaan), als hij en zijne ouders van den hove van Vianen gehouden hebben. Getuigen, Jan van Vianen, oom, en Gijsbert van Nyenrode, neef van R. v. B., Goessen van Nyestein en Hubert van Laer, leenmannen van Vianen. Met een geschonden zegel van R. van Brederode, in groen was. (Vgl. 1422. Aug. 31).

1438. April 4. JOHAN VAN NYENRODE verleidt zijnen neef

Joost van Rietvelt, bij opdracht van Peter Uten Hamme, met 4 morgen lands, gelegen op Otterspoorbroek. Getuigen, Grijsbert Uten Hamme en anderen. Met het zegel van JOH. VAN NYENRODE, in groen was.

1446. Sept. 25. Jan van Boëkhorst, heer van Noortigerhout, bekent verkocht te hebben aan den graaf van Oostervant (Frank van Borselen), heer van Voorne, Zuilen enz., eene ambachtsheerlijkheid bij Langevelt, welke hij had gekocht van Nicolaas van Ruiven. (Afschrift).

1447. Mei. 17. Hertog Philips van Bourgondie, palatijn van Holland, beleent zijnen neef Frank van Borselen, graaf van Oostervant, bij opdracht van Nicolaas van Ruiven Nicolaasz., met de ambachtsheerlijkheid bij Langevelt. Getuigen, de heer van IJsselstein, Gerrit van Zijl, Arend van Gent en Gerrit Potter van der Loo. (Afschrift).

1447. Mei 22. Nicolaas van Ruiven bekent de ambachtsheerlijkheid bij Langevelt, door graaf Willem VI voormaals aan wijlen zijn vader gegeven, overgedragen en verkocht te hebben aan den graaf van Oostervant, heer van Voorne, St. Maartensdijk, Zuilen enz. (Afschrift).

1449. Sept. 10. Hertog Philips van Bourgondië, palatijn van Holland, geeft aan Frank van Borselen, graaf van Oostervant en heer van St. Maartensdijk, de hooge heerlijkheid van der Lucht, zijnde eene zandige heide en onbewoonde duinen, nabij Noortigerhout aan zee gelegen, waarvan Frank voorn. de ambachtsheerlijkheid van de grafelijkheid van Holland in leen houdt. De lieden, welke aldaar woonachtig zijn of zich er metterwoon komen vestigen, zullen zeven jaren lang vrij zijn van de grafelijke beden (aides); doch de graaf behoudt voor zich aan deze hooge heerlijkheid het regt vander sonneramete, den klokslag (le son de la cloche), de zeedrift (lalang et reject de la mer), het grove wild (la grosse sauvaignie) en de onthouding der gebannen lieden (retenue des banniz, cest-a-dire, que les banniz de Hollande ny poront estre ne converser). Gegeven te Brugge. (Afschrift).

1450. Jan. 28. JOHAN VAN NYENRODE magtigt zijnen zoon Johan van Nyenrode, om zijn vrijen wil en oorbaar te doen met alzulke goederen, als men te Niemandsvriend van de hofstede van Nyenrode in leen houdt. (Afschrift).

1451. Floris Jansz., schout te Slijdrecht, bekent, dat hij 5 morgen lands, gelegen te Niemandsvriend, in het kerspel van Slijdrecht, van Gijsbert Dorlant, bastaard van Nyenrode, gekocht en den eigendom daarvan voor den dijkgraaf en de heemraden van den Alblasserwaard heeft ontvangen. (Afschrift).

1451. Jan. 21. Philips, zoon van Nicolaas van Tornout bastaard van Nyenrode, draagt 10 morgen lands, gelegen te Niemandsvriend en leenroerig aan de hofstede van Nyenrode, over ten behoeve van zijn neef Splinter van Zijl, na doode van diens moeder, ooms en moeijen, bastarden van Nyenrode. Gijsbert Dorlant, oom van Philips Nicolaasz. van Tornout. (Afschrift).

1450 (1451). Febr. 24. Sententie van het hof van Holland in een geding tusschen Gijsbrecht bastaard van Nyenrode, alias Dorlant, klager, en JAN VAN NYENRODE met Splinter van Zijl, verweerders, betreffende eenige goederen, gelegen in den Alblasserwaard, onder het kerspel van Slijdrecht, en door Gijsbrecht Dorlant van de hofstede van Nyenrode in leen gehouden, en omtrent 200 Wilh. schilden daarop gewonnen. Uitgesproken in den Haag door den heer van Lanoy, stedehouder generaal, Gijsbrecht broeder van Brederode, Domproost van Utrecht, Gerrit van Zijl, Mr. Hendrik Uten Hove, Mr. Lodewijk van der Eyck en Nicolaas die Vriese, rentmr. gen. van Holland. (Afschrift).

1451. Dec. 22. Vonnis der leenmannen van Nyenrode tegen Gijsbert Dorlant, bastaard van Nyenrode.

Alle den ghenen, die desen brief zellen sien of horen lesen, doen wy verstaen, Johan Zweders zoen van Raweel, Willam Jans zoen van Loenresloet, Claes Jans zoen, Gherijt van Vliet Wernaers zoen, Gherijt Jans zoen, Henric Krooc Aelbert z., Ghiisbert Spiker Henrics z., Jan Gherijt zoen, Jan Ghiisbert z.,

Peter Ghiisbert z., Herman Dircz., Dirc Ghiisbert zoen, Willam Jan Willams zoens zoen, Ghiisbert Oudecoeps z., Willam Sluter ende Aelbert Peters zoen, dat wy daer ouer ende aen alse leenmanne JOHANS VAN NYENRODE mit meer goeder manne voirden brugghen toe Nyenrode te rechte gheseten hebben, daer JOHAN VAN NYENRODE voirs. selue als een leenheer besproken heeft alle die goede, die Ghiisbert Dorlant bastaert van Nyenrode, sinen oem, tot desen daghe toe datum des briefs van hem ende vanden houe toe Nyenrode voirs. te lene houden plach ende ghelegen siin toe Niemants vrient, alse besprekende den voirs. Ghiisbert Dorlant jn siinre dingtael, dat hij alle dese voirs. goede verswmt (verzuimd) ende verbuert hadde, ende claerliken aen heem ende te houe ghecoemen waren, vermidts dat Ghiisbert Doirlant voirs. wt dese voirghenoemde leengoede eyghendoemen ouer ghegeuen ende vercoft hadde buten consente ofte toedoen des leenheren, dat bewiisselick ende openbaerlick ghesiet waer, mit meer woerden jn sinne aenspraec begrepen; van welken bespreck Ghiisbert Dorlant voirs. alle siin weten volcoemelic ghehadt heuet, ghelikerwiis die leenmanne voirs. hem die mit recht ende mit oerdel toe wiiden, ende oeck die leenmanne ende den recht kenliken was, dat die weten van weerde ende myt recht ghedaen waren; also dat JOHAN VAN NYENRODE voirs., veruolghende siin saken, den voirs. Ghiisbert Dorlant, sinen oem, by vonnisse der leenmanne mit volre claghen ende op gheachten daghen vanden voirseiden goden vellich ghewonnen heeft, want hij noch nyemant van siinre wegen tot gheenre tijt aenden rechte, om die voirs. sake te verantwoerden ende die voirs. goede te bescudden, ghecoemen en is. Mede so bekennen wy, alse leenmanne voirs., jn desen seluen brieue ende tughen, dat Ghiisbert Dorlant voirs. siin drie weerdaghe, dat is te verstaen siin drie dwarsnachten, toe ghewiist siin, ende oeck ghehadt heeft, na dien dat hij vellich ghewiist was, om noch die voirs. goede te verantwoerden, of hij aenden warf ghecoemen hadde, des hij noch niemant van siinre we-

ghen voir noch na ghedaen en heeft, mer tot allen rechtdaghen bacwerdich ghebleuen is. So hebben die leenmanne den voirs. JOHAN VAN NYENRODE, na eisschen ende wtspreken siinre dingtael, dese voirseide goede, also alse ghelegen siin ende hier voirs. staet, vry ende los mit recht ende mit oerdel toe ghewesen, ende den voirseiden Ghiisbert Dorlant claerliken gheheel ende al of ghewesen, sonder enich verhal, recht of toeseegghen voirt meer ten ewighen daghen daer aen te hebben in eniger wiis. Ende om dat dit waer is, so hebben wy Johan Zweders z. van Ruweel, Willam Jansz. van Loenresloet, Claes Jans z. ende Gherijt van Vliet Wernaers z., alse leenmanne voirs., onse zegelen aen desen brief ghehangen ouer ons seluen ende mede ouer dese ander manne voirs. om hore alre bede wille. Ende want wy Gherijt Jans z., Henric Krooc Aelbert z., Ghiisbert Spiker Henric z., Jan Gherijt z., Jan Ghiisbert z., Peter Ghiisbert z., Herman Dirc zoen, Dirc Ghiisbert z., Willam Jan Willams zoens z., Ghiisbert Oudencoeps z., Willam Sluter ende Aelbert Peters z., alse leenmannen voirs., op dese tijt selue gheen zegelen en hebben, so tughen ende kennen wy mede onder hoerder viere zegelen voernoemt ende hebben hem ghebeden desen brief mede ouer ons te bezegelen met horen zegelen. Ghegeuen jnt jaer ons Heren dusent vierhondert een ende viiftich des woensdaghes na sinte Thomaes dach.

Nog voorzien met de zegelen van Johan Zwedersz. van Ruwel, Nicolaas Jansz. en Gerrit van Vliet Wernaarsz., in groen was.

1452. Maart 9. Compromis in de voormelde zaak tusschen JAN VAN NYENRODE, den ouden, Jan van Nyenrode, den jongen, vader en zoon, en Splinter van Zijl, ter eener, en Gijsbert, bastaard van Nyenrode, alias Dorlant, ter andere zijde, nitgesproken door Gijsbrecht, broeder van Brederode, Domproost van Utrecht, en Nicolaas die Vriese, rentmr. gen. van Holland, als raden van den hertog van Bourgondie. (Afschrift).

1452. April 23. Nader vonnis der leenmannen van Nyen-

rode in de zaak tusschen JOHAN VAN NYENRODE en Gijsbert Dorlant, naar aanleiding van het compromis, uitgesproken door Gijsbrecht van Brederode en Nicolaas die Vriese.

Nog voorzien met de zegelen van Jan Zwedersz. van Ruwiel, Willem Jansz. van Loendersloot en Gerrit van Vliet, in groen was.

1452. April 23. Verklaring der leenmannen van Nyenrode, dat Splinter van Zijl zijnen oom Gijsbert Dorlant, bastaard van Nyenrode, andermaal in regten vervolgd en zijn geding volkomen heeft gewonnen, betreffende drie en een half morgen lands, gelegen te Niemandsvriend en leenroerig aan de hofstede van Nyenrode, welke door Gijsbert Dorlant verbeurd waren en waarmede JOHAN VAN NYENRODE vervolgens zijnen neef Splinter van Zijl had verleid. Met de zegelen van Willem Jansz. van Loendersloot en Nicolaas Jansz., in groen was.

1454. Aug. 21. Gijsbrecht van Nyenrode van Amerongen en Splinter van Nyenrode, gebroeders, verklaren geen eigendom te hebben aan de goederen te Niemandsvriend in het kerspel van Slijdrecht gelegen, welke de ridder GIJSBRECHT VAN NYENRODE, hun oude vader (grootvader), gekocht en aan zijne bastaarden had gegeven, om van hem en zijne nakomelingen in leen gehouden te worden; zoodat de eigendom daarvan altijd is overgegaan op den oudsten broeder van Nyenrode alleen en op niemand anders. (Afschrift).

1454. Sept. 22. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verleidt zijne nicht Fye, Steven Mombers dochter en huisvrouw van Gerrit Gerritsz., met een morgen lands te Breukelen. Getuigen, Willem Jansz. van Loendersloot en Hendrik Krook Aalbertsz. Met het zegel van GIJSBRECHT VAN NYENRODE, in rood was, zijnde een balk of fasce zonder baarstel.

1455. Junij 23. Reinold, heer van Brederode, Vianen, Ameide, burggraaf van Utrecht, verleidt zijnen neef GIJSBRECHT VAN NYENRODE met het geregt van Otterspoorbroek en de overige goederen, welke deze van de hofstede van Vianen houdt. Getuigen, Dirk van Heukelum, Sou van Rijn en Klaas

van Arnhem (?). Met het zegel van Reinold voorn. in rood was; het randschrift geschonden. (Vgl. 1397. Sept. 28).

Bevestiging van de voormelde verleiding door bisschop David van Bourgondie als overleenheer. Getuigen, Ernst Taets van Amerongen en Peter Tuernoet. 1461. Jan. 20. Met het zegel des Bisschops in rood was; het randschrift geschonden.

1455. Aug. 1. Hertog Philips van Bourgondie verleidt GIJSBRECHT VAN NYENRODE, na doode van JAN VAN NYENRODE, zijn vader, 1°. met het huis Nyenrode, tot een erfeen; 2°. met de helft der ambachten van de Lier en Souteveen, niet te versterven binnen achterzusterskind; 3°. met de helft van al zulke goederen, als Otte van den Poel vroeger in de ban van Minden onder het geregt van Langerak had gehouden, tot een regt leen, eene hoeve lands gelegen in Breukelerweerd, in het geregt van St. Marie te Utrecht, tot een regt leen, een huis binnen Naarden en al zulk land, als hem met regt was aangekomen van de tienden van Gooiland, tot een erfeen; 4°. met de goederen, welke Gijsbrecht van Nyenrode (van Velsen) Jansz. van hem houdt, te weten, het huis te Velsen, tot zulk leen als Floris van Haemstede, heer van Montigny, het vroeger had gehouden, 4 morgen lands in het kerspel van Maarsen, tot een regt leen, 2 hoeven lands te Kamerijk, in het geregt des heeren van Abcoude, tot een regt leen, eene hoeve in Portengen, in het geregt van Jacob van der Aa, tot een regt leen, en nog eene halve hoeve in Portengen, tot een regt leen. — Getuigen, Gerrit van Poelgeest, Jan Ruychrock en Klaas die Vriese, rentmr. gen. van Holl., Zeel. en Friesl. Met het zegel des Hertogs in rood was; het randschrift geschonden.

1455. Aug. 31. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verleidt Loef van der Haer Gerritsz. met $5\frac{1}{2}$ morgen lands, gelegen te Breukelen, naast het land van Gijsbert van Nyenrode van Velsen, neef van GIJSBRECHT voorn., en met een morgen lands te Maarsen, in de zate, daar Loef van der Haer plagt te wonen, strekkende van den Broekdijk op in de Vecht en

gelegen naast het land van Gijsbert van der Haer Jansz. Getuigen, Jan van Rietvelt en anderen. Met een geschonden zegel van GIJSBRECHT VAN NYENRODE, in rood was.

1457. Nov. 16. Huwelijksvoorwaarden van Arend van Zwieten en Otte Splinters dochter van Nyenrode. Arend van Zwieten brengt ten huwelijk de hofstede van Binkhorst, de tienden van Rijswijk, de ambachtsheerlijkheid van Zoetermeer met de daartoe behorende visscherij, vogelrij en turfmaat, de ambachtsheerlijkheid van Kalslagen, de ambachtsheerlijkheid van Swijndrecht met het daartoe behorende veer, de tienden van den Ouden Rijn en Heikop, de hofsteden van Loendersloot en Zoelen, en de hofstede en hooge heerlijkheid van Leijenburg. Hiertegen geeft Splinter van Nyenrode aan zijne dochter eenig land, gelegen in den Broek onder Abcoude, ter waarde van 200 Beijersche guldens. Huwelijksvrienden zijn Gijsbrecht en Jan van Nyenrode met Jan en Hugu van Zwieten. (A. van Buchel MS.).

1458. Dec. 22. David van Bourgondie, bisschop van Utrecht, verleidt GIJSBRECHT VAN NYENRODE, na doode van JOHAN VAN NYENRODE, zijn vader, met 3 hoeven lands, gelegen in de Achtersloot bij IJsselstein, in het geregt van den Dom te Utrecht, en met de tienden van Zweesterenge. Getuigen, Dirk van Zuylen van der Zevender en Ernst van Zuylen van Blikkenburg. (Afschrift).

1459. Sept. 10. Mr. Dirk Bijndop Arnoldsz. draagt over, ten behoeve van Hendrik Venedauw, het patronaatregt van 5 prebenden, door wijlen Machteld van Riede, gemalin van den ridder Hibernus van Riede, in de collegiale kerk van St. Catharina te Heusden gesticht. (Afschrift).

1459. Sept. 15. Bekrachtiging der voormelde overdragt, door David van Bourgondie, bisschop van Utrecht. (Afschrift).

1459. Oct. 17. Overdragt van het voormelde patronaatregt door Hendrik Venedauw, schildknaap, ten behoeve van zijn bloedverwant Johan van Wijck Egidiusz., schildknaap. (Afschrift).

den. Ende wij van Tyenhouden voirs. moegen maken enen opstal an onse sijde vander weterynge voirs. een tonne hoech op geliker eerden, ende nyet hoger. Voirt so sellen die heren deken ende capittel ende Jan van Nyenrode voirs. ende hoir eruen ende nacomelingen hebben van ons half ende half een oudt botgen van elker scouwen torfs, die wij doir dese weterynge voirs. voeren sellen; ende of wij doir ander weteryngen die jnden Sticht jnde Vecht voirs. wtgaen, onse torff voiden, dair sellen wy oec of geuen van elker scouwen torfs als voirsch. staet; ende mede wat torff dat wyt (uit) die stort veens ons toebehorende gegreuen wert, dair sellen wij van elker scouwen torffs sijn gelt geuen, gelijc voirsch. staet, so wair dat die oec ghebruyct ende wtghewoert wert; ende wair yemant van ons, die sijn torff voidde also voirsch. staet, ende sijn scougelt nyet en betaelde, die soude verbueren die selue scou mitten torf ende dair toe dubbelt scougelt, also dick ende menichwerf als dat gebuerde, tot behoef der heren deken ende capittel die een helft, ende Jan van Nyenrode voirs., die ander helfte. Ende dair voir selmen die moegen houden ende toeuen tot allen plaetsen, daer mense vijnt, ende toespreken voir allen rechten; ende en sellen hen dair nyet tegens weren noch weder seggen mit genen recht, geestelijc of weerlijc, alle dinc sonder argelist. In kennysse der wairheyte so hebben wij Dirc van Oestrom ende Willam van Snellenberch, vander lantgenoten wegen, ende wij Lambert van Houe, scout te Tyenhouden, Gijsbert van Houe ende Jan Zwanekert, Godevaert soen, vander gemeenre bueren wegen van Tyenhoeuen voirsch., desen brief besegelt mit onsen zegellen ouer ons seluen ende mede om hore bede wille. Ende wij lantgenoten ende buere voirseyt, om gebreck wille onser segellen op dese tijt, so hebben wij lantgenoten voirs. gebeden Dirc van Oestrom ende Willam van Snellenberch, ende wij gemene buere voirs. hebben gebeden Lambert van Houe, die scout van Tyenhoeuen, Gijsbert van Houe ende Jan Zwanekert, Godeuaert soen voirsch., desen brief mede ouer ons te besegellen mit hore segellen. Ghegeuen

jat jair ons Heren dusent vierhondert eenendesestich, opten seuenden dach van Januario.

Met de zegelen van Dirk van Oostrum, Willem van Snellenberg, Lambert en Gijsbrecht van Hove en Jan Zwanekert, in groen was.

1463. Junij 2. GIJSBRECHT VAN NYENRODE verleidt zijnen neef Gerrit van Eemskerk met eenige landerijen, gelegen in Maasland, de Lier en Naaldwijk. Getuigen, Jan van Nyenrode, broeder van GIJSBRECHT voorn., en Willem Jansz. van Loendersloot. Met het zegel van GIJSBRECHT VAN NYENRODE, in rood was, zijnde Nyenrode gekwarteleerd met Persijn.

1464. Hertog Philips van Bourgondie geeft verlof aan GIJSBRECHT VAN NYENRODE, om het baljuwschap van Loosdrecht, Minden en Tekkoop te mogen overdragen aan zijn bastaardzoon Hendrik van Nyenrode. (Niet meer voorhanden).

1467. Junij 10. GIJSBRECHT VAN NYENRODE en ALIENORA VAN BORSELEN en Zuylen, vrouwe van Nyenrode, stichten en begiftigen voor de ziel van wijlen hun broeder Hendrik van Nyenrode eene nieuwe kapelrij ter eere van St. Jan Evangelist en St. Barbara in de kapel, door hen daartoe gebouwd aan de zuidzijde der kerspelkerk te Breukelen, met behoud van het regt van begeving voor den bezitter en leenvolger van het huis en de heerlijkheid van Nyenrode. (Afschrift).

Bekrachtiging dezer stichting door David van Bourgondie, bisschop van Utrecht. 1467. Junij 17. (Afschrift).

1467. Junij 10. GIJSBRECHT VAN NYENRODE JANSZ. en ALIENORA VAN BORSELEN en Zuylen, vrouwe van Nyenrode, geven den vrijen eigendom van een akker lands, gelegen te Breukelen, op het Hoogeland, naast het land der kapel van Westbroek, met eene jaarlijksche rente van drie guldens, aan den cureit van Breukelen en den kapelaan hunner kapel ter eere onzer Vrouwe in de kerk van Breukelen, op voorwaarde dat elk dezer wekelijks eene mis zal zingen en lezen op het nieuwe oksaal, daartoe door den heer en de vrouwe van Nyenrode in de kerk te Breukelen gebouwd. Met de zegelen van GIJSBRECHT VAN NYENRODE en ALIENORA VAN BORSELEN.

1468. Febr. 22. Bekrachtiging der voormelde gift door David van Bourgondie, bisschop van Utrecht. Met een geschonden zegel des Bisschops.

1471. Sept. 25. **GIJSBRECHT VAN NYENRODE**, heer van Zuylen en St. Maartensdijk, verleidt een halven akker lands te Wilnis. Getuigen, Jan van Nyenrode, broeder van **GIJSBRECHT** voorn., Hendrik, bastaard van Nyenrode, en Cornelis Willemsz. van Loendersloot.

1472. Maart 31. Vernieuwde privilegien en wilkoren, gegeven aan de landzaten van Wilnis, ter Aa, Mijdrecht en Westveen door **GIJSBRECHT VAN NYENRODE** en **ALIENORA VAN BORSELEN**, heer en vrouwe van Zuylen en St. Maartensdijk.

Wy **GHIJSBRECHT VAN NYENROEDE**, heer van Zuylen ende van sinte Martijnsdijk etc., ende **ALYENORA VAN BORSSELE**, vrouwe der zehuer heerlichen, doen kondt allen luyden, alsoe onse getruwe lantsaten van Wilnys, ter A, Mydrecht ende Weestueen ons oetmoedelic te kennen gegeuen hebben, hoe dat hoir priuilegien ende wilkoren bij ongeuall verbrant zijn, begerende ende biddende dairon, dat wy hun luden die weder wouden gonnen ende geuen, gelijc ende jn alre manieren als zij die van onsen voirvaderen te hebben ende te houden plagen, hun nootwesende tot onsen lantrechten, die welke wy hun gegont ende belieft hebben bij gemeenre vroetscip onser lantsaten voirsr., dats te weten ende verstaen, dat wy hua dat gegont ende gegeuen hebben jnden rechten ewigen erfpacht duerende voir ons ende onsen nacomelingen ende voir hun ende horen nacomelingen. Jnden eersten zoe zall onse rentmeester jnder tijt wesende tot alre tijt alst ons gelieft enen scout setten tot Zulen, dat een lantsaet is ons lants voirs., die alle jair goets tijts voir sinte Peters dach ad Cathedram mit twee lantsaten comen zall te Zuylen voirs. voir die brugge om dat lant te hogen off te lagen vijf scillingen opten acker, elke vijf scillinge gerekent voir twee Dortsche placken, dats te weten, dat die rentmeester voirs. den voirn. scout mit tween lantsaten eden zall mogen, dat zij die settinge doen

zullen nae horen beste vijff sinnen , tot nutscip ende oirbair des gemenen lants voirs.; dats te weten, alst natte ende quade iaren ziin ende dat lant bescadicht is, het zij vanden zeeburch, off van heren bede, of scattinge, zoe zullent mogen off setten vijff scillingen op elke acker, twee jair lanc duerende, ende niet meer; ende alst goede jaren ziin, zoe zullen zijt vijff scillinge mogen hogen, off staende laten bliuen naeder onder gewoente ende wilkoir voirs., ende die wilkoir is hondert scillingen payments voirs. aen onse handen te verbueren. Ende zoe wie dat die scout dair toe eyschet inder tijt vten lantsaten voirs., die en zullens niet mogen weygeren opt verbueren vander wilkoir voirs., mer zij zullen dat lant mit hem setten bij horen ede opter lantsaten cost tot Zulen off om bede wille des rentmeesters, dair hij se comen hiet. Ende desen voirs. pacht zullen die lantsaten betalen des sonnendages voir alre heyligen dach off smanendages dair nae voir middach tot Wilnis. Ende zoe wie dattet versuumde vanden lantsaten voirs. ende niet en betailde gelijc voirs. staet, dat zoude die rentmeester mitten scout wtpanden wt horen reetsten goede, mit alsulken cost als die rentmeester ende die scout mit horen knechten dair op gedaen hadden; ende zoe hebben zij dan die voirs. wilkoir verbuert aen ons off onser nacomelingen hant, dat is te weten hondert scillingen payments voirs. Voirt zoe en zellen ghien lantsaten husinge breken van onsen lande, ten zij bij oirloff van ons off van onsen rentmeester jnder tijt, mer zij zullen alle husinge ende hout verbeteren, dat zij op onse lande voirs. staende hebben, ende niet vermynren binnen horen hofsteden. Jtem yement die ziin bruycweer verbuerde, zoe zouden wy off onse rentmeester van onsen twegen hoir husinge gelden ende betalen bij vier lantsaten, die die scout dair toe nemen zoude, behoudelic datmen die husinge niet hoger taxeren noch rekenen en zoude, dat off aen baren hout laghe opten vier hoeken vanden weerff. Voirt zoe en zellen gheen lantsaten recht op malkander buyten mogen spreken, bijt verbueren der wilkoir voirs., dan alleen voir den rentmeester ofte scout voirs. Ende

zoe wie dat recht begheert die zall den scout geuen ziiin botgelt, ende dat zall wesen een botkijn, des zel hem die scout bieden voir twee lantsaten tot Zulen, ende als zij te Zulen comen, die dan inden onrechten ualt, sel betalen des rentmeesters, des scouten ende ziiin principaell wedersaken cost, die zij dair om gedaen hebben. Ende die ghene die tZulen coemt ende onscout doen will, dair zell die rentmeester off die scout den eedt off stauen. Jtem off die scout enige lantsaten geboede mit hem te gaen, om onse recht te vorderen, ende dat weygerden, verbuerden elcx den wilkoir voirs., soe dicke als dat gesciede, dat is te weten hondert scillinge voirs. payments. Ende enich lantsaet, die den anderen gelt off scoude wet, te weten zwijnters zes weken ende somers drie weken, ende als Jan die wet scoude omme gecomen wair, ende die man rechts begheerde anden scout voirs., zoe zell die scout den voorganger gebieden, dat gelt ofte goet te betalen binnen vijff dagen bij zijre bruywere; ende wair dat zake, dat hijs dan niet en betailde, zoe quaem die bruyweer aen ons ofte aen onsen nacomelingen hant. Ende zoe wie vanden lantsaten voirs. ziiin pacht betailt nae jnhout der wilkoir voirs., zoe zullen zij off hoir nacomelingen hoir bruyweer van ons ende van onsen nacomelingen behouden. Ende want wy dit aldus vast houden willen ende gehouden willen hebben, nae ouerdrachte ons ende onsen voirvaderen ende wilkoir onser lantsaten ende horen voirvaderen, zoe hebben wy tot enen oirkonde onse segelen aen desen brieff doen hangen. Ende om dat wy Jan Egberts z. scout tot Zulen, Jacop Fredericx z. ende Euert Jans z., lantsaten voirs. ende volcomelic gemachticht vanden gemenen lantsaten voirgen., onsen edelen ende lieuen joncheer ende joncfrouwe van Zuylen voirs. om dese voirs. priuilegien ende wilkoren oetmoedelic gebeden ende veruolcht hebben, ende oick hunluden ende horen nacomelingen geloeft hebben voir ons ende onsen lantsaten ende nacomelingen alle dese voirs. punten ende wilkoren well ende onuerbreclie te houden ende te doen houden, ende wy zelue ghien zegele en hebben, zoe hebben

wy gebeden heren Gerijt Symons z., cureyt tot Brokele, desen brieff mede ouer ons te bezegelen mit sinen zegele, twelke ic, heer Gerijt Symons z. voirs., ter bede van hunluden, alzoe gairne gedaen hebbē. Gegeuen jnt jair ons Heren dusent vierhondert twee ende tseuentich den lesten dach van Mairte.

Met het zegel van GIJSBRECHT VAN NYENRODE, in rood was.

1473 (P). Minnelijke uitspraak, gedaan door Arend van Zwieten, heer van Leijenburg, Johan van Zuylen van Nateswisch en Ernst van Drakenburg, als zeggere van wege GIJSBRECHT VAN NYENRODE, heer van Zuylen en St. Maartensdijk, ter eener, Johan Clauwert, abt van St. Paulus te Utrecht, Willem de Vosse en Willem van Lokhorst, als zeggere van wege Gerrit van Rijn, Zouwen zoon, en Janna van Nyenrode, zijne echtgenoot, ter andere zijde, betreffende 1000 Frankrijksche schilden gekomen van Dirk van Bijland, ridder, en aan Johanna voorn. toegezegd in het maaggescheid, uitgesproken door Reinold van Brederode, Gijsbrecht van Nyenrode van Amerongen en Splinter van Nyenrode, tusschen GIJSBRECHT VAN NYENRODE, heer van Zuylen, Janna en hunne moeder, Johan en Hendrik van Nyenrode, hunne broeders. (Afschrift).

1473. Maart 10. GIJSBRECHT VAN NYENRODE en ALIENORA VAN BORSELEN geven aan de kerk te Breukelen de erfpacht van $4\frac{1}{2}$ morgen lands, op voorwaarde dat de kerkmeesters jaarlijks op Kersavond aan de kapelrij van Nyenrode vier pond waskaarsen zullen leveren en voor de overige renten dezer landen goeden wijn en misbrood koopen voor alle missen, die men in de kerk te Breukelen zal doen. (Afschrift).

1474. Jan. 24. De prior en het convent der regulieren van Oudenaarden ontvangen, bij toestemming van hun oversten prior van Windesheim, GIJSBRECHT VAN NYENRODE en ALIENORA VAN BORSELEN, heer en vrouwe van Zuylen en St. Maartensdijk, wegens gegeven aalmoezen en renten, onder de stichters van hun klooster. (Afschrift).

1474. Mei 25. Otte van Rijn Hermansz. bekent verkocht te hebben aan GIJSBRECHT VAN NYENRODE, heer van

Zuylen en St. Maartensdijk, de goederen, welke hij en zijne voorvaders van den hove van Vianen in leen gehouden hebben.

Jc Otte van Riin, Hermans zoen, bekenne mit desen brieue, voir my ende voir minen eruen, dat jc in enen stedighen wittastighen eerfcoep vercoft hebbe den gheboirtighen joncker GHIISBRECHT VAN NYENRODE, heer van Zulen ende van sinte Martiinsdiick, dat gherechte, tiende ende tinse, mit alle die manscapen, recht ende toeseggen ende al dat dair aen cleuen mach, als ic ende miin voiruaderen tot desen daghe toe, na wtwisinghe der ouder hantuesten ende leenbrieuen, vanden hof van Vianen te lene ghehouden hebben, niet wt ghesondert, te weten, twintich hosteden ghelegen tot Brekel (Breukelen) jnden dorp, den tiende jnden Broeck (Otterspoorbroek) van twe ende twintich hoeuen, tgherechte, tiende ende tinse ende den vterdiick bider A (Oudaan), tgherecht, tiende ende tinse van vier hoeuen jn Bertengen (Portengen) ende den tiende opten West enghe, ende voirt alle alsulck goet, manscapen ende eruen, als ic ende miin voiruaderen vanden seluen hof van Vianen tot desen daghe toe ghehouden hebben, also wel ghelegen buten den carspel van Broekel als dair binnen, niet wt ghesondert, so waer ende in wat heerlichen of tot wat plaetsen die ghelegen siin, also om een seker somme van seuen hondert gouden Aernems gulden, elx stuuers gherekent voirden gulden, ende dair toe noch twintich Riinsche gulden, twintich stuuers gherekent voirden gulden, die hij my wel tot minen wille betaillt heeft, den lesten penninck mitten eersten. Ende scelde den voirs. joncker GHIISBERT VAN NYENRODE, sinen eruen ende voirt alle den ghenen, die des quitantie behoeuen, voir my ende voir minen eruen quijt; ende voirt al tghene dat jc op hem tot desen daghe toe te seggen ghehadt mach hebben, niet wt ghesondert, in enigher wiis, ende alle dinck sonder argelist. Jn kennisse der waerheit hebbe jc miin zegel aen desen brief ghehangen. Ghegeuen jnt jair ons Heren dusent vierhondert vier ende tseuentich, des woensdages na ons Heren hemeluaerts dach.

Met het zegel van Otte van Rijn, in groen was.

1474. Mei 25. Jolente van Lalaing, vrouwe van Brederode en Vianen, verleidt haren neef **GIJSBRECHT VAN NYENRODE**, heer van Zuylen en St. Maartensdijk, met de bovengemelde goederen.

Yolente van Lalaing, vrouwe tot Brederode, tot Vyanen ende mombaer van Walrauen onsen zoen, doen kont allen luden, dat voir ons ende die manne van lene hier nae bescreuen gecomen is Otte vanden Rijn ende droech ons op ende scout quijt alles rechts ende toesseggens als hij hadde aen twintich hofsteden, gelegen tot Brukel inden dorpe, den tyende inden Broeck van twe ende twintich hoeuen, tgerecht, tyns ende tyende van vier houen jn Bertengen, tgerecht, tyns ende tyende ende den vterdijck bijder A ende den tyende opten West enghe. Ende Otte voirs. verteech daer af ende van allen rechte ende toseggen, als hij aen alle dese voirs. lenen in brieuen ende buten brieuen, niet wtgesondert noch achter gehouden, in enigerwijs hebben mochte ende vanden hoeue van Vyanen ende van ons te lene houden plach, zoe dat hij daer nyet aen en behielt noch wachtende en was, onsen vrijen wille daer mede te mogen doen, als die manne voirscreuen wijsden mit recht ende mit ordell, dat recht was ende mitten rechte stadicheit hebben ende behouden zall. Doe dit geschiet was, zoe hebben wij alle dese voirgenoemde goden ende lenen ter stont wederomme verliet ende verleent, verlien ende verlenen mit desen onsen brieue die **GHIJSEBERT VAN NYENRODE**, heer van Zulen ende van sente Martinsdijk, onsen neue, te houden van ons ende onsen nacomelingen, hij ende sijn eruen, vanden hoeue van Vyanen voirs. tot enen lene. Ende van desen voirs. goden ende lenen zoe en sal **GHIJSEBERT** voirs. of zijn eruen nyet onterft mogen werden, ist zoene of dochter, alsoe lange als daer een achter suster kijnt is, nae wtwijsinge der voirbrieue, alle dinge zonder argelist, beheltlic ons ende enen ijgeliken sijns rechts. Hier waeren ouer ende aen die manne van lene, dair dit gesciede, als Dirck van Hokelom,

Jan van Vyanen van Jaersuelt, Walrauen van Brederode, bastert, ende Tyman Trynde. In oirkonde sbriefs besegelt mit onsen segel. Gegeuen jnt jair ons Heren dusent vierhondert vierendetzeuentich, XXV dage in Meye.

Met het zegel van Jolente van Lalaing, in rood was.

1475. Febr. 7. Huwelijksvoorwaarden van Johan, broeder van Nyenrode, en Johanna van Montfoort. Jan van Nyenrode verkrijgt ten huwelijk van de vrouwe van Nyenrode de goederen van den Ouden Hoorn, gelegen in den lande van Voorne. Hij was toemaals weduenaar van Elsen van Darthuysen, die hem een eenigen zoon had geschonken. Huwelijksvrienden zijn Jan, burggraaf van Montfoort, heer van Purmerend, broeder van Johanna voorn., ALIENORA VAN BORSELEN, vrouwe van Zuylen en St. Maartensdijk, schoonzuster van Johan van Nyenrode, Margriete van Croewy, vrouwe van Montfoort, moeder van Johanna voorn. en zuster van den ridder Zweder van Montfoort. (Afschrift).

1475. Oct. 9. ALIENORA VAN BORSELEN, vrouwe van Zuylen, St. Maartensdijk enz., draagt op, naar aanleiding der huwelijksvoorwaarden tusschen Johan van Nyenrode, haar schoonbroeder, en Janne van Montfoort, hare nicht, met haar gekoren voogd Dirk van Zwieten, heer van Leijenburg, ten overstaan van Dirk van Zuylen van der Haer, Jan van Nyenrode Splintersz., Floris van Pallaas, Hendrik van Sandenburg en Frederik de Voocht van Rijnveld, als leenmannen van Holland, en ten behoeve van Johan van Nyenrode, haar schoonbroeder voorn., de tienden van den Ouden Hoorne en van den Ruigendijk en den Oosthoek, geheeten *dat Weergors*, gelegen in de heerlijkheid van Voorne en leenroerig aan de grafelijkheid van Holland, behoudens aan zich den lijftogt dezer goederen en aan haar gemaal GIJSBRECHT VAN NYENRODE den lijftogt van 1000 Rijsche guldens uit al hare Zeeuwsche goederen. (Afschrift).

1476. Maart 13. Herman van Wijck, Johans oudste zoon, draagt over, ten behoeve van GIJSBRECHT VAN NYENRODE,

heer van Zuylen en St. Maartensdijk, het patronaatregt van 5 prebenden in de collegiale kerk van St. Catharina te Heusden. (Afschrift). (Vgl. 1459. Sept. 10 en 15 en Oct. 17).

Bekrachtiging der voormelde overdragt door David van Bourgondie, bisschop van Utrecht. 1476. Julij 5. (Afschrift).

1476. Julij 2. Hertog Karel van Bourgondie, palatijn van Holland, verleidt GIJSBRECHT VAN NYENRODE en zijne nakomelingen, als bezitters van het huis Nyenrode, met het goed Pendrecht, de hooge heerlijkheid van der Lucht en eene ambachtsheerlijkheid nabij Langevelt, en dat wel bij opdragt van ALIENORA VAN BORSELEN, vrouwe van Zuylen en St. Maartensdijk, aan wie deze goederen waren aangekomen na doode van haar broeder Frank van Borselen, graaf van Oostervant. Getuigen, Tielman Oom van Wijngaarden, Mr. Jacob Ruysch, Floris Oom van Wijngaarden, Jan van Wijngaarden, Mr. Jan Boullin en Jacob Ruychrock van den Werve, raden en leenmannen van Holland. (Afschrift).

1477. April 28. ALIENORA VAN BORSELEN en Nyenrode, vrouwe van Zuylen, St. Maartensdijk, geeft den eigendom van eene huizinge te Breukelen, in haar gereg van Nyenrode, welke aan haar en aan wijlen haar echtgenoot GIJSBRECHT VAN NYENRODE, heer van Zuylen en St. Maartensdijk, was aangekomen van hun kamerling Hendrik van Colen (die hier te lande geen erfgenaam had en een bastaard was), aan haar kapelaan, ten behoeve der kapel van St. Jan Evangelist te Breukelen, door haar en haar gemaal gesticht en begiftigd. Met een geschonden zegel.

1478. Junij 9. JOHAN VAN NYENRODE magtigt, als leenvolger der hofstede en heerlijkheid van Nyenrode, zijnen zwager (oom) Gerrit van Rijn, om als zijn stedehouder de leenen van Nyenrode te verleiden, totdat hij hem deze volmagt door twee leenmannen van Nyenrode laat opzeggen. Getuigen, o. a. Evert Utenweerd, neef van JOHAN VAN NYENRODE en schout in diens gereg te Breukelen. Met nog drie zegelen.

1478. Julij 20. Gerard van Rijn verleidt, als voogd van

zijn neef en zwager ¹⁾ JOHAN VAN NYENRODE, eene hofstede gelegen te Breukelen.

1480. Aug. 4. David van Bourgondie, bisschop van Utrecht, verleidt JOMAN VAN NYENRODE, na doode van GIJSBRECHT VAN NYENRODE, zijn oom, en van Johan van Nyenrode, zijn vader, met 3 hoeven lands in de Achtersloot in het geregt van den Dom te Utrecht, en met de tienden van Sweesterenge, leenroerig aan het Sticht van Utrecht. Getuigen, Roelof van Bevervoorde, hofmeester, en Frederik Uten Hamme, maarschalk des Nederstichts. Gegeven op het slot te Duurstede. (Afschrift).

1480. Oct. 20. Walraven, heer van Brederode, Vianen, Ameide, burggraaf van Utrecht, verleidt zijnen neef JAN VAN NYENRODE met al zulke, aan de hofstede van Vianen leenroerige, goederen, als hem aangestorven zijn na doode van zijn vader Jan van Nyenrode en van zijn oom GIJSBRECHT VAN NYENRODE. Getuigen, o. a. Otte van Rijn. Met het kleine zegel van W. van Brederode, in rood was. (Vgl. 1474 en 1455. Junij 23).

1482. Julij 25. De heer van Montigny, 'stadhouder generaal van Holland, verleidt JAN VAN NYENRODE Jansz., na doode van zijn oom GIJSBRECHT VAN NYENRODE, en van zijn vader Johan van Nyenrode, met het huis Nyenrode, de helft der ambachten van de Lier en Souteveen, een huis binnen Naarden en al zulk land, als was gekomen van de tienden van Gooiland, het goed Pendrecht, de hooge heerlijkheid van der Lucht bij Noortigerhout en eene ambachtsheerlijkheid bij Langevelt. Getuigen, de heer van Zevenbergen, Gerrit heer van Assendelft, Gerrit van Abbenbroek en Mr. Cornelis de Jonge, raden en leenmannen van Holland. (Afschrift).

1482. Oct. 19. Minnelijke overeenkomst bij tusschenspre-

1) Het woord *zwager* schijnt oudtijds gebezigd te zijn in de algemeene beteekenis van aangetrouwd en bloedverwant, voor *schoonzoon*, *schoonbroeder*, *oom*, *neef*.

ken van zegslieden, getroffen door Arend van Opburen met Dirk bastaard van Nyenrode betreffende 10 morgen lands te Slijdrecht. (Afschrift).

1484. Maart 10 en Junij 11. Gerrit van Rijn Souwenz. en Janna JANSdr. VAN NYENRODE, echtelieden, maken elkander den lijftogt van alle eigene goederen, welke zij liggende hebben te Zuylen en Breukelen. Met de zegelen der schouten te Zuylen, in het gerecht des heeren van Nyenrode, en te Breukelen, in het gerecht des heeren van Nyenrode en in dat des bisschops van Utrecht.

1485. Junij 22. David van Bourgondie, bisschop van Utrecht, verleidt Joost (Josina), vrouwe van Schagen, gemalin van Wouter van Egmond, na doode van Gijsbrecht van Nyenrode van Velsen, haar ouden vader (grootvader), en van Adriaan (Adriana) van Nyenrode, vrouwe van Schagen, hare moeder, met de hofstede ten Poel en 7 morgen lands, gelegen in het kerspel van Breukelen. Getuigen, Alfons de Vieri en Herman van IJselmuden. Met een geschonden zegel des Bisschops, in rood was.

1491. Junij 18. Schouwbrief van Otterspoorbroek in JANS gerecht VAN NYENRODE, vastgesteld door de gemeene landgenooten van Otterspoorbroek. Men zal jaarlijks twee heemraden kiezen uit de gemeene landgenooten, die niet in Otterspoorbroek woonachtig zijn, en een, die daar woont. Deze zullen door den schout beëdigd worden en jaarlijks de weteringen, slooten, dijken en opstallen schouwen; voorts wordt in dezen brief vastgesteld, dat de gemeene landgenooten van Otterspoorbroek, met eenige bureu uit de geregten van den Bisschop en van St. Pieter, welke van ouds gewoon waren geweest te zamen met die van Otterspoorbroek uit te malen, op gezamenlijke kosten eenen windwatermolen zullen daarstellen.

1493. Sept. 17. Gerrit Gerritsz., door JOHAN VAN NYENRODE voorgedragen tot de vicarij van het heilige kruis in de kerk te Breukelen, belooft binnen bepaalden tijd zich als priester te laten wijden en dan zijne dienst naar bepaalde voorschriften te komen bedienen. (Afschrift).

1495. Maart 12. JAN VAN NYENRODE draagt over, als eenig erfgenaam van wijlen zijne moeije Janna van Nyenrode, gemalin van Gerrit van Rijn, aan de fabriek en kosterij te Breukelen en den cureit aldaar den eigendom van 2 morgen lands, gelegen te Maarsenbroek in het geregt van Hendrik van Hoesden.

1495. Maart 12. JAN VAN NYENRODE geeft den eigendom van ruim 3 morgen lands, gelegen te Portengen in het geregt van Frederik Utenham, nabij de kapel van Nyenrode, staande bij het koor te Breukelen, aan de fabriek te Breukelen, op voorwaarde dat men jaarlijks de gedachtenis van hem, zijne voorouders en nakomelingen zal vieren met eene zielmis en eene vigilie van negen lessen, met negen brandende stalkaarsen op de graven, terwijl men dagelijks de grafstede van Nyenrode in de kerk te Breukelen zal visiteren met een *Miserere* en *De profundis* en daarbij eene collecte doen. Met het zegel van den schout van Portengen.

1495. Mei 2. Bekrachtiging eener vicarij, gesticht en begiftigd door Godfried Torck, drossaard van Goch, in de kerk te Goch. Keulen. Met het zegel van den officiaal van het hof te Keulen.

1496. Sept. 29. Philips, aartshertog van Oostenrijk, graaf van Holland, verleidt JOOSTE (JOSINA) VAN NYENRODE, na doode van haar vader JAN VAN NYENRODE, met het huis Nyenrode, de helft der ambachten van de Lier en Souteveen, de hooge heerlijkheid van der Lucht, de ambachtsheerlijkheid bij Langevelt, en het huis te Velsen met zulk regt, als haar vader het gehouden had. Hulde doet Dirk, bastaard van Nyenrode, oom en voogd van JOSINA VAN NYENRODE. Getuigen, Dirk van Almonde, schout van Haarlem, Ingelram de Jonge en Dirk van Boneem. Met het signet van den bovengemelden vorst, in rood was.

1497. Jan. 31. Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, verleidt JOOST (JOSINA) VAN NYENRODE, JANS dr., na doode van haar vader, met 3 hoeven lands in de Achtersloot en

de tienden van Zweesterenge. Getuigen, Willem van Doornick, Willem van Hardevelt en Johan Bol. Hulde doet Dirk van Zuylen, ridder, grootvader van JOSINA voorn. (Afschrift).

1499. Maart 11. Walraven, heer van Brederode, Vianen, Ameide, Heemsroede, burggraaf van Utrecht, verleidt zijne nicht JOOST (JOSINA), erfdochter van Nyenrode, met al zulke, aan den hove van Vianen leenroerige, goederen, als haar na doode van haar vader JOHAN VAN NYENRODE waren aange-storven. Getuigen, Anthonis, bastaard van Brederode, en anderen. Hulde doet Gijsbert van Zuylen Dirksz., oom van JOSINA voorn. Met het zegel van W. van Brederode, in rood was. (Vgl. 1480. Oct. 20).

1500. April 6. Hendrik, natuurlijke zoon van GIJSBRECHT VAN NYENRODE, Dirk, natuurlijke zoon van Johan van Nyenrode, Johan, natuurlijke zoon van Hendrik van Nyenrode, en anderen stichten en begiftigen een altaar ter eere der Heilige Maagd in de kerk te Breukelen.

1500. Nov. 5. Elza, Rijngravin en abdisse van Elten, verleidt Gijsbert van Zuylen, ten behoeve van JOOSTE (JOSINA) VAN NYENRODE, zijne minderjarige nicht, na doode van JOHAN VAN NYENRODE, JOSINA's vader, met het dienstmansleen van het maarschalkambt der abdij en de daartoe van ouds behoorende tienden van Gooiland, gelijk JOHAN VAN NYENRODE en zijne voorvaders het een en ander van de abdij van Elten hadden gehouden. (Afschrift).

1501. Mei 20. Verkoop van een kamp lands in Pannerden, gedaan door Margriet van Hoemoet, wed. van Johan van Voorst, vrouwe van Dornweerd, en hare zonen Frederik, Reinold en Johan van Voorst, ten behoeve van Ida, natuurlijke dochter van Jan van Nyenrode, en Ida, natuurlijke dochter van Hendrik van Nyenrode. (Afschrift).

1501. Sept. 21. Ida van Nyenrode genaamd Bijland, natuurlijke dochter van Johan van Nyenrode, en Ida van Nyenrode genaamd Bijland, natuurlijke dochter van Hendrik van Nyenrode, maken elkander den lijftogt der goederen, welke

zij bezitten in het kerspel van Angeren in den Dorenborg en in het kerspel van Pannerden. (Afschrift).

1502. Dec. 6. Dirk, bastaard van Nyenrode, verleidt, als gemagtigde der voogden van JOOST (JOSINA) VAN NYENRODE, een akker lands te Poppendam. Met het zegel van Dirk van Zwieten, ridder, heer van Leijenburg, als voogd van zijne nicht JOSINA voorn.

1510. Julij 25. Karel, aartshertog van Oostenrijk, prins van Spanje, graaf van Holland, bevestigt den lijfstogt, welke door JOOST (JOSINA) VAN NYENRODE JANS dr., ten behoeve van haar echtgenoot WILLEM TURK, is vermaakt aan het huis Nyenrode, de helft der ambachten van de Lier en Souteveen, de hooge heerlijkheid van der Lucht, de ambachtsheerlijkheid bij Langevelt en het huis te Velsen. Getuigen, Mr. Bertold van Assendelff, IJsbrand van Schoten, Jacob van Matenesse en Jorden van Raemdonck. Met het zegel van wijlen den koning van Castilie.

1511. Oct. 10. Verklaring van Frederik en Floris van Egmond in het belang van WILLEM TURK, heer van Nyenrode.

Frederick van Egmond, greue van Bueren, van Lederdam, here tot IJselsteyn etc., ende Floris van Egmond, here (van) sinte Martensdijk etc., statholder generaell alans van Gelre etc., wij doyn kond ende certificeren voir die gerechte waerheyt, dat ende also jnden jaer XV. ende acht, omtrent den thienenden dach jn Julio, doe die Gelresschen daer voir jnne genomen hadden Wesp ende Muden, daer omme wij aldoo wt beuecell onsser gneidiger vrouwen ertzhertochjonne van Oostenrijk, hertochjonne ende greeffjonne van Burgon. etc., regente generaell, versocht ende gerequireert vanden furst van Anhalt, welker ziell Got benade, die doe legervast voir Puderoyen lach, om te trekken op die frontieren vanden lande van Holl. ende die vijanden te wederstaen, als wij doe deden: soe certificeren wij voir die gerechte waerheyt, dat WILLEM TORCK, heer tot Nyenroede, opter seluer tijt ons, onss. dynes ende jngesetenen van Holl. sijn huys ende fortresse geopent ende opgedaen heeft,

durch versüick van ons, van wegen ons gen. vrouwen als regente, omme ons gnedigen heren vijanden te resisteren ende dat gemeyn lant van Holl. dair mede te bescudden ind beschermen, ende aldoe mede gedaen heeft als. he sculdich was van sijns leens wegen ende anders om egeenreley zaiken will, so he dair toe van ons gerequireet was van wegen voirs. Voert soe certificier ick Ffloris van Egmond, here (van) sinte Martensdijck etc., voir die gerechte waerheyt ende by den eydt ick mijnen gen. heren gedaen hebbe, dat WILLEM TORCK, heer tot Nyenrode voigr., egenen raet noch daet gegeuen off noch oick gedaen en heeft totten handell ende feyt van wapen, welke die knechten voir Vtricht gedaen ende gehandelt hebben jnden jaer verleden van mijnre wegen, ende des handels onsculdich ende nyet plichtich en is, sonder alle bedroch ende argelist. Jn kennysse der wairheyt hebben wij greue van Bueren, heer tot IJselsteyn etc., ende Ffloris van Egmond, heer (van) sinte Martensdijck etc., voigr., ellix van ons dese certificancie myt onss zelffs hant onderteykent ende ons secreet daer by doyn drucken. Gegeuen opten tienden dach jn Octobrij jnt jaer ons Heren vijftienhondert ende elff.

Met de handteekeningen en opgedrukte signetten van Frederik en Floris van Egmond.

1512. Jan. 27. Huwelijksvoorwaarden van Frederik van Drakenburg en Janna van Nyenrode. Frederik van Drakenburg brengt ten huwelijk het huis Drakenburg en de oude hofstede Drakestein, gelegen in het geregt van Baarn en leenroerig aan het sticht van Utrecht, en andere goederen. WILLEM TURK geeft met zijne schoonzuster Janna het goed, geheeten *in den Ticheloven*, buiten de Tolstege te Utrecht, dat door wijlen Dirk van Zuylen, ridder, was gegeven aan JOHAN VAN NYENRODE in huwelijksvoorwaarden met LIJSBET zijne dochter, en andere goederen. Huwelijksvrienden zijn Frederik de Coninck, kanonik in den Dom te Utrecht, en Berend Uteneng, ter eener, en Johan van Darthuizen, met Berend Freys van Dolre, kastelein van Duurstede, ter andere zijde. (A. van Buchel MS).

1512. Febr. 7. Frederik van Zuylen van Nievelt oorkondt, dat zijne gemalin Steven, dochter van Gijsbrecht die Gruyter, door WILLEM TURK, als man en voogd van JOSINA JANS dr. VAN NYENRODE, is verleid met de helft der heerlijkheid van Niemandsvriend onder Slijdrecht, met tienden en verder toebehooren, op voorwaarde dat zij daarvan weder afstand zal doen, in geval het later mogt blijken, dat Dirk bastaard van Nyenrode deze goederen van hare voorzaten had gekocht. (Afschrift).

1515. Sept. 24. Geregtelijke verklaring van Hendrik bastaard van Nyenrode, oud ruim 80 jaren, en anderen, dat in de Kerkstraat en ook in de Klapstraat te Breukelen een hek plagt te staan, waardoor geen wagen noch paard door mogt rijden, en dat op het water, geheeten *die Dan*, eene plank plagt te liggen, aan het eene einde vastgemaakt met twee kettingen, ten einde die plank aan het andere einde op te kunnen ligten tot het laten doorvaren van grootere schuiten. (Afschrift).

1527. Dec. 2. Hendrik van Beijeren, bisschop van Utrecht, belooft het huis Nyenrode, dat WILLEM TURK voor hem geopend heeft, na het einde zijner veede weder in goeden staat te zullen overleveren.

Wy Henrick, van Godts genaden elect ind confirmeert tUtrecht, coadiutor tot Worms, proost ind here tot Clivangen, palsgraue by Ryn ind hertouch in Beyeren etc., doen condt allen luyden ende bekennen mit desen onsen brieue. Alsoe die erbare onse lieue besundere WILHEM TURCK ons tonsen aengesinnen zijne huys Nyenroede geopent ende jnne gedaen heeft, om in dessen verloope onse ende onser kercken gerechtigheit, oick onse schamele ondersaten, voer ouerfall daer vuyt te beschermen; en waer nyet redelick, dieselue WILHEM des in schade comen solde: omme dan hem daer jnne gebuerlicken te versien, hebben wy hem ende zijnen erffgenamen geloest ende louen mits dessen onsen brieue, voer ons ende onsen naecomelingen, bisschoppen tUtrecht, datselue huys, der wijle wy dat jnne hebben, op onsen coste alsoe te bewaren ende te versorgen, dat hij noch zijne erffgenamen des in ghenen

schaden tomen en sullen, ende hem tselue tendens desser vehede soe guet ende quaet weder over te leueren, als hij ons dat jnne gedaen heeft, beeter ende nyet erger. Ende oft sich begene, datselue huys, middeler tijt als wy dat jnne hebben, beleegen, geschooten, gebrant ofte, daer Godt voer zij, genomen woerde, soe louen wy voer ons ende onsen naecomeelingen voerscr., denseluen WILLEM ofte zijnen erfgenamen, gebrake sinre, sulcken schaden to vergueden, tot seggen van vier gueder mannen, die van beyden zijden, te weten twee van onser ende twee van sinre zijden, daer toe gecoren ende benoempt sullen werden, sonder argelist. Des toirconde hebben wy onsen naem hier onder gescreuen ende onsen segell hier aen doen hangen. Gegeuen op onsen slote Duersteden, jnt jaer ons Heren duyssent vijffhondert zoeuen ende twijntich, opten tweetsten dach jn Decembri. (get.) Henricus.

Met een geschonden zegel des Bisschops, in rood was.

1529. Julij 14. JOOST (JOSINA) VAN NYENRODE JANS dr. draagt over ten behoeve van WILLEM TURK, heer van Nyenrode, haar echtgenoot, de lossinge van het huis Bloemerweerd, met 12 morgen lands en met de tienden uit den Rijn, eene hofstede en verder toebehooren, gelegen in het kerspel van Koten, haar aanbestorven als regte leenvolgster van GJSBRECHT VAN NYENRODE, haar oudoom. (Afschrift).

1529. Julij 26. Verleiding van het huis Bloemerweerd met zijn toebehooren, leenroerig aan den Domproost van Utrecht, ten behoeve van WILLEM TURK, heer van Nyenrode, bij opdragt van Goderd heer van Herff. Getuigen, Evert Zoudenbalch en Frans van Nyenrode. (Afschrift).

1532. Maart 2. Herbert van Amstel van Minden en van Ruwiel verleidt, als oom en voogd van Cornelis van Amstel van Minden en Ruwiel, WILLEM TURK, heer van Nyenrode, bij opdragt van Josina, vrouwe van Schagen, met 12 morgen lands te Breukelen, in het gerecht der keizerlijke majesteit (Bisschopsgerecht), en met 11 morgen lands te Breukelerweerd in het gerecht van St. Marie te Utrecht. Met een geschonden zegel van H. van Amstel van Minden

1532. Maart 5. Octrooi door keizer Karel V verleend aan WILLEM TURK, schildknaap, en JOSINA VAN NYENRODE, zijne gemalin, om bij uitersten wil over al hunne leengoederen te mogen beschikken. Brussel. Met een geschonden zegel.

1535. Oct. 16. Geregte lijke verklaring van Arend van Darthuizen, dat hij aan Frans, noch aan Ernst van Nyenrode, noch aan iemand anders, eenig afschrift van den brief heeft gegeven, waarbij Josina van Schagen, wed. van Joost van Borselen, ridder, met Jan van Schagen, heer van Burchhaen, haar neef en voogd, op den 17. Jun. 1531 aan WILLEM TURK zekere landen in het sticht van Utrecht heeft overgedragen. (Gecollationeerd afschrift).

1537. Oct. 31. Reinold, heer van Brederode, bevestigt den lijftogt, door zijne nicht JOSINA VAN NYENRODE aan alle goederen, welke zij van het leenhof van Vianen houdt, ten behoeve van haar gemaal WILLEM TURK vermaakt. Getuigen, Stees van Brakel en Frederik van Meerloe. Met het zegel van Reinold van Brederode. (Vgl. 1499. Maart 11).

1539. Aug. 27. Keizer Karel V verleidt ELISABETH, oudste dochter van WILLEM TURK en gemalin van BEREND VAN DEN BONGARD, na doode van hare moeder JOSINA VAN NYENRODE, met het huis Nyenrode, de hooge heerlijkheid van der Lucht, eene ambachtsheerlijkheid bij Langevelt en het huis te Velsen. Getuigen, Floris van Assendelft, heer van Goudriaan, kapitein en kastelein van der Goude, Gerrit van Poelgeest, Gijsbert van Nyenrode en anderen. Met het zegel van het leenhof van Holland.

1540. Julij 10. Reinold, heer van Brederode, verleidt zijne nicht ELISABETH TURK, gemalin van BERNARD VAN DEN BONGARD, met al zulke, aan den hove van Vianen leenroerige, goederen, als haar waren aangestorven van hare moeder JOSINA VAN NYENRODE. Getuigen, Frederik van Meerloe en anderen. Met het zegel van het leenhof van Brederode. (Vgl. 1499. Maart 11).

1546. Sept. 30. Verleiding van 6 morgen lands in de

Achtersloot, ten behoeve van ELISABETH, oudste dochter van WILLEM TURK, na doode van haar vader. (Afschrift).

1554. Dec. 30. Mandement van keizer Karel V tegen Jan van Grimbergen genaamd van Oldenboekem, als man en voogd van Clara Turk, zuster van ELISABETH TURK, vrouwe van Nyenrode. Met het zegel van het leenhof van Holland.

1567. Jan. 20. Testament van Egbert van Nyenrode en Mabelia van Rodenburg, echtelieden. Erfgename is hunne dochter Adriana van Nyenrode, echtgenoot van Willem van Brakel. Indien deze mogt overlijden zonder geboorte na te laten, zullen de goederen, afkomstig van Egbert van Nyenrode, overgaan op Elisabeth van Nyenrode, gemalin van Jan van Riebeek. (A. van Buchel MS.).

1580. Nov. 3 en 5. Overdracht van den erfpacht van een akker lands te Breukelen gedaan door Tijman Gijsbertsz., als oom en voogd van Jacob Jansz. van Nyenrode.

1585. Maart 7 n. st. Geertruid van Bronkhorst en Batenburg, vrijvrouwe van Vianen, burggravin van Utrecht, vrouwe van Ameide enz., verleidt FLORIS VAN DEN BONGARD, heer van Nyenrode, met al zulke, aan den hove van Vianen leenroerige, goederen, als hem zijn aangestorven van zijne moeder ELISABETH TURK. Getuigen, Herman van der Vecht en Zweder van Zandwijk. Met een geschonden zegel. (Vgl. 1540. Jul. 10).

1595. Jun. 18. Volmagt van FLORIS VAN DEN BONGARD tot het overdragen van al zulke goederen, als hij in leen houdt van den hove van Vianen, ten behoeve van zijn zoon BERNARD VAN DEN BONGARD. (Vgl. 1585. Maart 7).

1608. Dec. 31. BERNARD VAN DEN BONGARD, heer van Nyenrode en ter Lucht, verleidt eenig land in Blokland. Met een geschonden zegel in rood was.

1606. Dec. 26. Walraven van Brederode verleidt BERNARD VAN DEN BONGARD, heer van Nyenrode en ter Lucht, met de goederen te Breukelen, leenroerig aan het hof van Vianen. (Vgl. 1595. Junij 18).

1642. Sept. 21. Johan Wolphard van Brederode verleidt

ANNA VAN DEN BONGARD, douairière van Hazerswoude, Lokhorst en Slijdrecht, met al zulke, aan het hof van Vianen leenroerige, goederen, als haar zijn aangestorven van haar broeder BERNARD VAN DEN BONGARD. Met een geschonden zegel. (Vgl. 1606. Dec. 26).

1649. Dec. 20. Vonnis van het hof van Utrecht in een geding, betreffende de ontvangst der koptienden van Gooiland, tusschen WILLEM VINCENT VAN WITTENHORST, heer van de Stad, als gemaal van WILHELMINA VAN BRONKHORST, wed. en lijftogteres van BERNARD VAN DEN BONGARD, ter eener, en Johan van den Bongard, secretaris van het gerecht van Nyenrode te Breukelen, ter andere zijde. Met een zegel in rood was.

1664. Sept. 24. De staten van Holland en West-Friesland verleiden MARIA VAN WIJHE, douairière van Saasvelt, met het huis Nyenrode, volgens uiterste wilsbeschikking van ANNA VAN DEN BONGARD, vrouwe van Nyenrode en Breukelen, op 20 Aug. 1661 verleden op den huize Oud-Tellingen, gezegd Lokhorst. Met zegel.

1669. Junij 14. Wolphard van Brederode, geboren graaf uit den grafelijken huize van Holland enz., verleidt GERARD ADRIAAN VAN REEDE, heer van Saasvelt, Nyenrode, Breukelen, als oudsten descendent van MARIA VAN WIJHE en krachtens testament van ANNA VAN DEN BONGARD, met de goederen te Breukelen, leenroerig aan den hove van Vianen. Met zegel. (Vgl. 1642. Sept. 21).

1675. Febr. 9. Wolphard van Brederode verleidt JOHAN OORT, bij verkoop van GERARD ADRIAAN VAN REEDE, met de goederen te Breukelen, leenroerig aan het hof van Vianen. (Vgl. 1669. Junij 14).

1675. Febr. 22. De staten van Holland en West-Friesland verleiden JOHAN OORT met het huis Nyenrode, door dezen gekocht van GERARD ADRIAAN VAN REEDE voor eene som van f 40,000 guldens. Met zegel.

N A S C H R I F T.

Eene Margaretha van Nyenrode en eene Kerstine van Zuylen van Nyevelt komen tusschen de jaren 1428 en 1440 als nonnen te Rijsburg voor. Kerstine nu wordt genoemd als de dochter van Jacob van Zuylen van Nyevelt, kastelein op Stoutenburg, en van Elisabeth van Nyenrode (vgl. boven blz. 23), dochter van heer GIJSBERT en BELIA VAN LIJENBERG; zie Dr. G. D. J. Schotel, De abdij van Rijsburg, blz. 246. Indien deze opgave juist zij, is het te vermoeden, dat de ridder GIJSBRECHT VAN NYENRODE (vgl. boven blz. 22 en 23) tweemaal is gehuwd geweest.

Een ander Gijsbrecht van Nyenrode, boven vermeld op blz. 47, komt in 1528 voor als hoofdman te Naarden. Archieven der stad Utrecht. Als zoodanig ontmoeten wij dezen ook omstreeks dien tijd aan het hoofd der burgerij bij gelegenheid van een oproer der lakenvolders te Naarden; zie Tegenwoordige staat der Vereenigde Nederlanden, D. VIII, blz. 100.

Omtrent het geslacht van Nyenrode en vooral over Cornelis van Nyenrode, boven vermeld op blz. 47 en 48, bezit Jhr. J. W. van Sypesteyn te 's Hage nog eenige ons onbekende bescheiden.

ERRATA.

Bl. 11	reg. 12	v. b.	<i>staat:</i>	Femland	<i>lees:</i>	Eemland
» 19	» 9	v. o.	»	21 Sept.	»	24 Febr.
» 29	» 5	v. b.	»	22 Sept.	»	24 Febr.
» »	» »	»	»	twee	»	twee halve
» 51	» 7	v. o.	»	geeft	»	heeft
» 94	» 10	v. b.	»	Jan. 21	»	Febr. 24.
» »	» 17	v. b.	»	Febr. 24	»	Jan. 25.

DE STRIJD

TUSSCHEN DE HOEKSCHEN EN KABELJAAUWSCHEN
IN DE JAREN 1479—1483, TOEGELICHT UIT
ECHTE EN NOG ONGEBEZIGDE BESCHIEDEN.

DOOR

Jhr. W. J. C. RAMMELMAN ELSEVIER.

EERSTE GEDEELTE.

Inneming der stad Leiden door Jan van Egmond in 1479.
Overrompeling dier stad door Reinier van Broekhuizen in 1481.

Het innemen van Leiden, door Jan van Egmond en Jan van Wassenaar, ten jare 1479, alsmede de overrompeling dier stad door Reijner van Broekhuizen, in den jare 1481, zijn twee merkwaardige gebeurtenissen in de geschiedenis van ons vaderland, welke met elkander één geheel uitmaken en waarvan het verhaal, wat de hoofdzaak betreft, te vinden is in de *Groote Chronijk*, Divisie 31, cap. 22—29, en bij Orlers, die dat gedeelte letterlijk heeft overgenomen in zijne *Beschrijving van Leyden*, bl. 411—415, terwijl Wagenaar (*Vaderl. Hist.*, IV deel, bl. 186—194) deze gebeurtenis gedeeltelijk uit andere bronnen geput heeft, zonder dat latere schrijvers, bij gebrek aan onderzoek in de stedelijke archieven, over die zaak een beter licht hebben verspreid.

Het stedelijk archief van Leiden bevat gelukkig nog over dat tijdvak verscheidene zuivere bronnen, waaruit met goed gevolg kan worden geput. Door het gebruiken dier bronnen verkrijgen deze gebeurtenissen een geheel ander aanzien, zoo als door het volgende verhaal zal blijken.

Bij den aanvang van het jaar 1477 heerschte binnen Leiden rust en eensgezindheid onder de Hoeksche en Kabeljaauwsche partij, misschien toe té schrijven aan de goede bepalingen, voorkomende in het handvest van a°. 1449, ten opzichte der stadsregering ¹⁾. Doch deze eensgezindheid, zoo noodzakelijk in het belang der stad, was echter niet van dien aard, dat hierop gerustelijk kon worden ingesluimerd; want na den dood van Hertog Karel van Bourgondie, die den 5 Januarij 1477 voor Nancy sneuvelde ²⁾, was men te Leiden bevreesd, dat deze of gene partij de bovenhand zoude verkrijgen, waardoor vele steden in opstand geraken en misschien dezelfde tooneelen opleveren zouden, als ten tijde van Jacoba van Beijeren.

Men was te Leiden en elders, zoo als te Dordrecht, van de noodzakelijkheid doordrongen, van zich naauw aan een te sluiten, ten einde (de onderlinge twisten daargelaten) met vereenigde krachten alles aan te wenden, wat strekken kon om de stad in rust te houden, opdat zij ongeschonden aan Maria, als eenige erfgename van Hertog Karel, konde worden overgegeven.

Ter bereiking van dat doel werd er op den 30 Januarij

1) v. Mieris, handvesten van Leyden, bl. 126—128.

2) Het blijkt uit de *Correxte-boecken* van Leiden van 30 Januarij 1483, dat zeker Harman (die Cuper onder het volk het gerucht had verspreid, dat de zuster zijner vrouw van Rome was gekomen en dat zij tot „Bruxel (Bruchsal) in Zwaue, Hertoge Karel hadde zien gaen „mit eene groote lange baerde, en als die te lande quame, soe mocht „ten die Cabbeljaus wel gruwen, en al die gene die Cabbeljaus namen „hadde.” Hij werd wegens dit valsch gerucht veroordeeld tot het doen eener bedevaart, „te Heylige drie Contingen tot Kulen.” (Zie hierover Wagenaar, Vad. Hist., IV deel, bl. 162).

1477 een verdrag of concordaat gemaakt en door 103 personen uit de edelen, vroedschap en draperie van Leiden beëdigd.

Dit merkwaardig verdrag komt in zijn geheel voor in de Handvesten van van Mieris, bl. 164, en is een gevolg geweest eener vroedschapsresolutie van dezelfde dagteekening, luidende als volgt:

Vroeds. Resol. 80 Januarij 1477:

Om ruste, vrede, minne ende eendrachticheyt te onderhouden en dat die stede in goede rusten en vrede te regieren en te bewaren tot mijns genad. heer behoiff en zijne erven, soe is bij den gerechte ouerdragen en hebben geloift an t schouten hande bij trouwe, eere en zekerhede, als broederen, die stede van Leyden te bewaren, te regieren en te houden tot behoef mijns gen. heer en zijne erven, ende hiertoe sal men nemen goede, notabele mannen vande edelen en vander poorterie, bij den welken men doen sel tot nut, oirbair, profijte van mijns gen. heer en zijne erven en tot ruste en vrede vander stede, soe als men bij goeden raet bevinden sel voir tbeste gedaen te wesen.

Item: Om ruste en vrede te onderhouden, en dat die stede in goede vreden garegiert mach zijn, soe zijn daertoe genomen tot achte personen toe, als Jan van Poelgeest, Jan van Naeldwijk, Willem van Zijl, Kerstant Nannenz., Willem vander Graft, Dirc Wouter, Florys Heerman, Heynric vander Laen, bij welker luyden rade men der stede regieren en ruste en vrede onderhouden sel, en soe wie dat zij ontbieden sullen bij hem te comen vander vroescip om rade, hulpe en bijstandicheyt te doen, nae eyssche vanden saken, die der stede sullen mogen opcomen ende te doen sullen hebben.

In het bewuste verdrag komt onder andere het volgende voor:

„Mede is gelooft, waert dat yemand vermaend werde, dese „voorschreven loftenisse te doen, ende dat niet doen en woude, „soo is ouerdragen ende gelooft, dat men dat allen den an-

„deren te kennen geuen sel, opdat hem alleman van dien man „wagten mach, want et wel te mercken waer, dat die selue „man der stede beste, noch vrede niet en begeerde.

„Oock mede is gelooft, waert dat yemand binnen der stede „eenigerhande dingen ter hande toge, daer ongonste, oft twy- „dragte of comen mogte, dat men met gemeender hant die „alsoo corrigeren soude, dat hij alle andere exempel wesen „soude, sonder verdragh, hij waer wie hij waer.”

„Voort meer is ook wel besproken ende gelooft, dat men „geen vrende luyden, die wt eenigen steden of landen, om „eenige parthyen, of verdrijfte tot Leyden comen wouden, „ende daer te woonen, ontfangen en sel; maer men salse wegh „wijzen; noch oock geen luyden van wapenen innemen en sal.”

Nadat men zich op deze wijze plegtig binnen Leiden had verbonden, dragen alle handelingen der regering de duidelijke- ste blijken van opregtheid en goeden wil ter behartiging der stedelijke zaken en ter beteugeling van partijschap en oproer binnen de haar toevertrouwde veste; mogt de magistraat in het vervolg daarin op den duur niet zijn geslaagd, dan is zulke aan andere oorzaken toe te schrijven, die wij naderhand zullen leeren kennen.

Het was reeds eene goede bepaling, in het bewuste verdrag opgenomen, om al het vreemd gespuis, op welks gedrag, wegens partijschap, iets te zeggen viel, uit Leiden te weeren; terwijl men ook tevens strengelijk zulke personen uit de stad hield, die wegens delicten, volgens de toenmalige wetsbegrippen, voor een bepaalden tijd uit Leiden waren verbannen, en die van lieverlede, vóór het eindigen van hunne straf, binnen de stad kwamen, om daar aan hun wrevel bot te vieren en de menigte op te hitsen. Ook werden er geldelijke belooningen uitgelooft aan hen, die zulke ballingen aan de stadsregering wisten aan te wijzen en over te leveren, zooals blijkt uit de Vroedschap Resolutie van 10 April 1477, luidende:

Vanden ballingen die somwels bij dage, bij nachte en on- tijde incomen, is ouerdragen en gesloten, dat men den scout

knechten mitten ghenen, die zij in en tot horen hulpe nemen; geuen sel, van elke ballinge, die zij vangen en gevangen leveren, iijj Rijsch. guld.

Wairt, dat die bailius knechten en dienaeren enige ballingen vingen ende die der stede geuangen leverden, die soude men hem tsamen geuen iijj Rijs. gl., gellijc die scoutē knechten."

In de meeste gevallen werd aan zulke gevangen ballingen de regterhand afgekap't, terwijl de onkosten van beul en geneesheer in de stadsrekening gebragt werden.

Ofschoon men zich, volgens het verdrag van den 30 Januarij 1477, met eede had verbonden, waren er echter nog geene bepalingen gemaakt ten opzichte der verkiezing der Veertigen en Zestienen.

De stad verkreeg intusschen van Maria van Bourgondië een daartoe strekkend privilegie, ged. 23 Maart 1476 (1477) 1).

Ten gevolge van dat privilegie werd in eene vroedschapsvergadering van den 21 Mei 1477 besloten, dat de acht schepen zoo uit Hoekschen als Kabbeljaauwschen zonden bestaan.

Is ouerdragen te kiezen xl personen, nae inhoud der handvesten, die welke xl personen zweren zullen, alle jaer xvi personen te kiezen, te weten, wt elke zijde vander partie vijfte personen, maict tsamen xvi personen, die men bij den scout in den Hage senden sal, om viij scepen dair wt te maken; ende wairt, datter yemant wairt vande xl, die den eedt niet doen woude als voirscreuen is, dat dan tgerecht ende der vroescip hoir stemme dair of sou houden, an hem om ene anderen vanden Veertich in hoir stede te kiezen ende te nemen; ende sullen zweren, dat concordae't te onderhouden, dat om ruste ende vrede te onderhouden, soe moet hem God helpen ende Zijne heyligen."

Nadat het zoogenaamd Groot Privilegie (te Leiden *Privilegie van den Lande* genaamd) den 14 Maart 1476 (1477) door Maria was verleend, — eene handvest, waarvan het oorspronkelijke

1) v. Mieris, *Handvesten van Leiden*, bl. 426.

later te Haarlem schijnt berust te hebben, terwijl de andere steden daarvan slechts een vidimus authentiek bezaten, — werd in eene vroedschapsvergadering van den 21 April 1477 besloten: „dat men enen brief maken en besegelen” zou van alle de steden, om die privilegien mit alle hoere punten samentlic te wederstaen.”

Dien bedoelden brief heb ik niet gevonden; doch het genomen besluit toont genoegzaam aan, dat er toen nog eenstemmigheid bestond, om de eenmaal gegevene privilegiën te handhaven.

Onder de merkwaardige besluiten te Leiden genomen, behoort het volgende van den 21 Junij 1477, waarbij men alle hulp aan den stedehouder zoude verleen, met uitzondering van zulke hulp, welke zoude moeten strekken tot demping der onlusten in andere steden ten gevolge van partijschap ontstaan; in dat geval zoude men onzijdig blijven.

„Offer enige oprijnsingen in den landen gebuerden vander gemeenten, die oprijnsen tiegen den gerechte, rijken ende notabelen vander steden, om gilden ende diergeliken te hebben, ende om dat te wederstaen, ende mijn heer die stedehouder daertoe hulpe ende bijstaat van mijns genadige joncfrouwe wegen begheerde, om dat te wederstaen, datmen mijn heer den stedehouder dair altijd hulpe ende bijstandicheyt doen sel, soe dat behoren sel; behoudelic offer in enich vande steden die goede ende vroede tiegen malkander als partilicheyt opstonden, daerin sel men ledig staen.”

Reeds eene maand vroeger, namelijk den 29 Mei 1477, werd door de vroedschap besloten, „als t gerecht, die vroescip ende scutten te doen hebben ende die ontbieden bij hem, te comen, om te wederstaen die ghene, die tiegen den gerechte opstaen willen, soe sel men dan den gerechte, vroescip ende scutten die comen, te presentie geuen een mengel „Rijns wijns.”

Uit deze twee laatste vroedschapsbesluiten mogen wij bepaaldelijk afleiden, dat er zich op dien tijd in andere steden

onder de menigte een geest van ontevredenheid had geöpenbaard tegen de bestaande orde van zaken; dat het niet alleen op de personen, maar ook op hunne tijdelijke goederen gemunt was, en dit alles onder de leus en begeerte van te willen hebben de oprigting van eenige gilden, gelijk aan die der Zuidelijke Nederlanden.

Het wordt trouwens ook door de geschiedenis bevestigd, dat in Holland, na de dagvaart te Gend in Februarij 1477 gehouden, het vuur van oneenigheid tusschen de Hoekschen en Kabbeljaauwschen, of van beide partijen tegen de overheid, wederom het hevigst ontstoken werd in de steden Gouda, Schoonhoven, Dordrecht, Hoorn en Oudewater ¹⁾.

Hetgeen Wagenaar daarvan mededeelt, zou zeker uit bronnen, nog in die steden en elders voorhanden, kunnen worden aangevuld, verbeterd en opgehelderd; terwijl het gansche tijdvak der slappe regering van Maximiliaan ²⁾ uit betere bronnen, als tot hertoe is gedaan, behoorde toegelicht te worden, waaruit zou kunnen blijken, hoe kwalijk beraden hij en zijne raden in alles te werk gingen en hoe dit verbeterde, toen zijn zoon Philips in 1494 aan het bewind dezer landen kwam.

Te midden dier woelingen bleef het binnen Leiden nog rustig; alleen ontstond er oneenigheid onder de matrozen en soldaten der twee oorlogschepen, die Leiden had moeten uitrusten, om met de 24 oorlogschepen, door de andere steden te zamen gebragt, de Franschen ter zee te beoorloggen; deze verkozen namelijk niet eerder onder zeil te gaan, dan na hunne bezoldiging vooruit te hebben ontvangen; hierin werd bewilligd, doch terug komende, werden de belhamers te Leiden gestraft:

1) Zie Wagenaar, IV, 174.

2) Vroeds. Resol. 21 Oct. 1483. „Want den heer, als Wolkesteyn ende Poele (?) ende doctor Jan van Kneten, veel geholre hebben bij mijne genad. heer, ende des somwijlen sdages gesloten wort, dat dairnae snachts weder omme gestoten ende te niet gedaen worde. Hierop is overdragen, dat men dairin doen sel bij den edelen, ridderscip ende steden, soe die dat ouerdragen sullen voir theste; ende ten hove vrienden maken.”

Om de onkosten dezer uitrusting goed te maken, verkocht de stad losrenten tegen den penning xvi; wie ze niet goedwillig kocht, werd er toe gedwongen, zoo als blijkt uit eene vroeds. resol. 29 Mei 1477, luidende:

„Om die scepen van oirloge int water te brengen, dat men losrenten vercoopen sel, tot 1 ~~fl~~ groot sjaers, den pennynce soe hoge als men mach, als om xvi den pennynce; ende ist, dat men mit vriendscip niet en can gecrigen, dat men dan die poortren dair op setten ende bij wege van bedwang daertoe brengen sal.”

Het bevel over die twee schepen was opgedragen aan de kapiteins Claas Clinckairt en Wouter van der Schuer, terwijl Dirc Potter van der Loo met het opperbevel belast werd 1).

Voor het overige dragen de vroedschaps-resolutien gedurende de jaren 1477, 1478 en het midden van 1479 geene de minste sporen van eenigen maatregel, welke zoude hebben kunnen strekken om de menigte in het harnas te jagen.

Hiervan zoude men echter kunnen uitzonderen het verhoogen van sommige accijnzen en het invoeren van eene tijdelijke income-taxe 2) in Augustus 1477, ten einde eene som van 12,000 Rijns. guldens te bekomen, benoodigd ter bestrijking van vele onkosten, het gemeene land aangaande, en waarvan de opbrengst door de stemhebbende steden goedgekeurd was. Ofschoon eene dusdanige belasting bij de overige bevolking geen bezwaar schijnt te hebben opgeleverd, was zulks geenszins het geval met de leenmannen, die daartoe regtens niet konden worden genoodzaakt. Deze hadden dan ook geweigerd in deze belasting te deelen; doch Maximiliaan en zijne raadslieden besloten toen,

1) Vroeds. Resol. 29 Mei en 22 Sept. 1477.

2) Hiervan werden behoorlijke registers gemaakt, terwijl elk inwoner naar zijne bezittingen werd geschat. Om dezen maatregel ten uitvoer te brengen, was de stadhouder reeds drie malen te Leiden geweest, vergezeld van den rentmeester-generaal, den griffier van de financien, mr. Jacob Cruesing, Phillips Ruychrock, mr. Cornelis de Jonge, Rotmbout van Boenehenem (?), Pieter Lanchals, Willem Moreel en mr. Geryt Meerman, secretaris des hertogs.

in strijd met de bestaande privilegiën, de goederen dezer leenmannen te doen aanslaan en verkoopen. Tegen dezen maatregel verzette zich nadrukkelijk de regering van Leiden, blijkens eene vroeds. resol. van 5 Sept. 1477:

„Vander nawicheyt, die hertoge Maximiliaen doen wil, van executie te doen opten leenmannen, contrarie den privilegie, die onse gen. joncfr. van Bourgon. den lande gegeuen heeft etc., hierop is ouerdragen, dat men mitten andren steden sel spreken ende ouerdragen, dat men dat punt ende alle andere punten, die contrarie den voirs. privilegien gegeuen heeft of noch geuen mach, dat men die niet gehengen en sel ter executie te leggen, ende dat samentlic wederstaen, om dairom te lijden, ende dat men niet alleen dat punt, mer alle punten, die contrarie den privilegie wesen ende comen mochten, wederstaen sel, sonder enige executie dairmede te laten of gehengen te doen.”

En ofschoon de afloop dier zaak niet duidelijk voorkomt, is het althans zeker, dat men 2 of 3 jaren later op datzelfde onderwerp is teruggekomen, met dat gevolg dat deze leenmannen te 's Hage opontboden en aldaar gegijzeld werden. De Leidsche regering had toen de goedheid, of liever de zwakheid, om voor hen de verschuldigde penningen uit de stadskast te betalen, waardoor zij in vrijheid werden gesteld, voorgevende, dat zij reeds vrijwillig der stede geleend en gegeven hadden, en hun dus niet van twee zijden te gelijk gelden konden worden afgeperst.

Doch in weerwil dat Leiden door doelmatige middelen tot den 3 Julij 1479 in rust was gebleven, verschenen Jan van Egmond en Jan van Wassenaar aan het hoofd van eene goed uitgeruste krijgsmagt op 't onverwachts voor de poorten van Leiden en maakten zich zonder slag of stoot van de stad meester. In de stad gekomen zijnde, alwaar hun geen tegenstand geboden werd, verzekerden zij zich van eenige hunner Hoeksche vijanden, terwijl het krijgsvolk zich aan roof en plundering overgaf. Behalve dat nu de stadsregering meest uit Kabbeljaauwschgezinden werd zamengesteld, stelde

men Philips van Wassenaar als kapitein der stad aan. Deze ontving daarvoor met zijne manschappen eene bezoldiging, die hun wekelijks werd uitbetaald uit eene daartoe bepaalde wekelijksche opbrengst der burgerij ¹⁾).

De geschiedenis vermeldt, dat op dien tijd, namelijk zaterdag den 3 Julij 1479, omtrent honderd personen de stad moesten verlaten, en dat men, om de overrompeling te regtvaardigen, het gerucht had verspreid, dat de Hoekschen te Leiden het voornemen koesterden om de Kabbeljaauwschen verradelijk om hals te brengen zouden hebben, waartoe zij reeds moordtuigen doen vervaardigen ²⁾). Doch de bescheiden op het stedelijk archief berustende, stellen die gebeurtenis in een geheel ander daglicht voor.

In een charter van den 8 April 1480 geven namelijk de toenmalige regeringsleden van Leiden rekenschap aan Maximiliaan wegens het innemen der stad op den 3 Julij 1479, en zeggen tot die daad gekomen te zijn, uithoofde er in vele steden, zoo als Dordrecht, Gouda, Schoonhoven, Oudewater en Hoorn, onlusten waren ontstaan, waardoor verscheidene door wijlen hertog Karel aangestelde regeringsleden uit die steden verdreven en van hunne goederen beroofd waren; dat zich te Leiden ook vele onruststokers, oproermakers en heethoofden bevonden, die aan de bevelen en de mandementen van den grooten raad en den raad van Holland niet gehoorzaamden; dat zij, beducht zijnde, dat misschien binnen Leiden hetzelfde zoude voorvallen als in de gemelde steden, met eenige anderen overeengekomen waren om zulks te verhoeden en mitsdien op den 3 Julij 1479 de stad hadden ingenomen; voorts, dat zij na de in-

1) Naderhand, toen Maximiliaan de stad in 1481 herwonnen en veroordeeld had, om 50.000 Rijns guld. te betalen, zeide Daniel van Tetroede in eene vroedschaps-vergadering: »wat, sullen wij dese gelden geven? laet se dieghene gheven ende betalen, die onse gelden, van de wake te houden, genomen ende der stede qualike bewairt hebben.» *Corrextie-boec* C., 8 Junij 1484.

2) *Divisie Chron.*, xxxi, cap. 22, *Wagenaar*, IV. 186.

neming der stad in de huizen dergenen waren gegaan, voor wie zij beducht waren, ten einde die gevangenen te nemen, doch dat er toen reeds velen van deze uit de stad waren gevlucht; zonder dat bij dit alles eenige bloedstorting had plaats gehad, zelfs niet toen men eenige belhamels uit de stad had gebannen, hoewel er bij deze gelegenheid door hunne krijgslieden in de huizen der gevluchten en gebannenen geld en andere voorwerpen waren gestolen enz. — Zij geven verder te kennen, dat zij thans „beduchtende zijn jegens Maximiliaan „gebruect ende misdaen te hebben,” en verzoeken hem om hun deze daad te willen vergeven.

Het gevolg hiervan was, dat Maximiliaan, bij open brief van den 8 Maart 1480, hun al het gebeurde binnen Leiden kwijtschold, met bepaling echter, dat de partijen zouden worden verhoord op het punt der ontvreemde of gestolene goederen, welke aan de regthebbenden moesten worden teruggegeven.

Het oorspronkelijk charter, in het archief der stad Leiden berustende en met een zegel in rood was voorzien, hangende aan eene roode zijden koord, is van dezen inhoud:

»Maximiliaen ende Marie, bijder gracie Gods hertoge van
 »Oistrije, van Bourgoingnen etc., doen kond allen luyden
 »jegenwoirdich ende toecommende, dat wij ontfangen hebben
 »die oitmoedige supplicatie van onsen wel geminden scout,
 »burgmeesteren, scepenen, rade ende die vroescip van onser
 »stede van Leyden, op desen tijt aldaer residerende ende in
 »onsen naem regierende ende tbewindt hebbende van dien,
 »inhoudende: Hoe dat zedert den ouerlijden van wijlen zaliger
 »gedachten ons harde liefs heeren ende vaders hertoge Karels,
 »dien God genedich zijn wil, in diversche steden ende plaet-
 »sen van deze onse landen vele oprijzingen, beroerten ende
 »twiedrachten geresen, geporren ende opgestaen zijn, zunder-
 »linge binnen den steden van Dordrecht, Gouda, Scoenhoven,
 »Oudewater ende Hoern, zodat vuyten voirseiden steden ver-
 »dreuen zijn vele rijke, notabele, eerbare mannen vanden gue-

»nen, die bij tijde ons voirseits heeren ende vaders regement
 »vanden voirseiden steden hadden, ende also de voirs. suppli-
 »anten binnen twee jaren herwaerts gesien ende gemerct hebben,
 »dat vele vreimde ende quade manieren binnen onser voirseider
 »stede van Leyden dagelickx gehouden waren van zomege ende
 »diuersche lichte gesellen, die opgeblasen, gedragen ende toe-
 »gemaect waren bij eenige quaetwillende der voirseider suppli-
 »anten, dagelickx vechtelicken ende anders quade ende parrye-
 »licke manieren binnen der voirs. stede houdende ende althijt
 »hemluyden dragende waren tegens die geboden, ordenancien,
 »beuelen, statuten ende goeder pollicie vander zelue stede,
 »mits twelcke ende pick mede gemerct die rebellicheden, ge-
 »perpetreit ende bedreuen bijden voirseiden steden van Dor-
 »drecht, Gouda, Schoenhoven, Oudewater ende Hoorn, vander
 »vanghinge ende vuytjaghinge, bij hemlieden gedaen vanden
 »goeden, rijcken, notablen hoerer medepoirtieren ende vander
 »neminge van hoeren goedren, ofte ten minsten van t onge-
 »bruyc ende perturbacien van dien, insgelijcx van dat die
 »voirseide vijf steden geen van onsen mandementen, obedieren
 »en wilden, alzo wel de gene comende van onsen grooten
 »rade bij ons wesende, als vut onsen rade alhier in Hollant,
 »mar, dat meer ende aerger is, hebben in verminderheit van
 »onser hoopheit ende in versmadenisse van justicie, die exe-
 »cuteurs ende exploitierers van dien geuangen genomen ende
 »van hoeren lijue geureest, zodat die verjaegde ende verdre-
 »uen poirtieren tot geener justicie ende expedicie van dien
 »en hebben kunnen geraken, waerom de voirseide supplianten
 »met zomege notable, rijcke ende eerbaere mannen ende poir-
 »tieren onser voirseider stede van Leyden, die de duecht ende
 »paix beminnen ende gaerne in rusten ende in vreden gelieft
 »zouden hebben, hemlieden verduchtende waren, dat die voirs.
 »lichte gesellen ende huerlieder toestekers, ingeuers ende stoerc-
 »kers mits hoere vreimde ende parryelicke manieren, die zij
 »dagelickx in woirden ende in wercken zo langer ende meer
 »houdende ende hantyerende waren, hemlieden eenen ouerloop

»gedaen ende van hoere goedren ende neeringe verdreuen ende
 »van hueren live beroeft, ofte ten minsten gevreest mochten
 »hebben, ende hebben mits dien mit malicanderen raed daerop
 »gehad, omme die te wederstaen ende hemlieden zeluen te
 »preserveren ende bescutten, om van live ende goede niet be-
 »roeft oft verdorven te worden, ende opdat oic de voirs. stede
 »van Leyden ons niet ofhandich, rebel ende ongeoirsaem ge-
 »maect ende worde, gelijc die andere vijf steden voirseit, zo
 »dat daerom ende anders, om alles besten wil, opten derden
 »dach van Julio lestleden, die heeren van Egmont, onse neue,
 »ende van Wassenaire, onse raed ende camerlinc, mit vijfthien
 »waghen wel toegemaect met wapenen ende gescutten, geco-
 »men zijn binnen der voirseider onser stede van Leyden des
 »morgens omtrent zeven uren, daer bij hemlieden gecomen zijn
 »vele vanden supplianten met zomege huerlieder vrienden ende
 »goetwillende, ende zijn zamentlic om justicie te stercken ende
 »die quade te laten corrigieren, gegaen nae den huysen, daer
 »zij meenden huerlieder quaetwillende ende adversanten te vin-
 »den, zo dat vele vanden zelven hueren adversanten vluchtich
 »ende vuyter voirs. stede geloepen zijn, zonder datter enige
 »bloetsturinge geschiet is int cleene oft int groote ende na
 »der hant enige vander voirscreven supplianten wederpartye
 »vuyter voirs. stede gebannen zijn, ende zomege vuyter heeten
 »gaen, zunderlinge vanden guenen daer de voirseide suppli-
 »anten hem voir beduchtende waren, dat comotie ofte beroerte
 »binnen onser voirs. stede ofcomen mochte, ende bouendien
 »zijn oic zomege vanden knechten ende andere die mitten
 »voirscreuen heeren ende supplianten opder straten waren, ge-
 »lopen in zomege huysen, daer zij namen zekere parceelen van
 »zilverwerce, catheilen, juweelen, penningen, hairnassche, stoc-
 »ken ende andere wapenen ende goet. Ouermits al twelke
 »die voirs. supplianten beduchtende zijn jegens ons ende onse
 »hoocheit gebruect ende misdaen te hebben, ende hebben
 »daerom oetmoedelic aen ons verzocht ende gebeden, hemlieden
 »die zake ende misdaden voirscreuen ende alle andere bij hem-

»lieden misdaen ende misbruect, ter cause ende onder t dixel
 »van dien, te willen vergeuen, ende hemlieden daerop te ver-
 »leenen onse opene brieuen van remissie, vergevenisse ende
 »abolicy, inder voormen hiernaer verclaert.

» Waeromme wij deze zaken ouermerckende, begeerende altijt
 » onse onderzaten te tracteren in aller liefde, minne, vrient-
 »scap ende gunst, ende bekennende die goede getruwe ende
 »(vele) diensten ende liefde, die dezelve onse stede van
 »Leyden altijts tot onsen voirsaten zaliger gedachten ende
 »oic tot ons gehadt ende gedragen heeft ende noch heeft
 »(en draagt), dezelve supplianten, om deze ende andere rede-
 »nen wil ons daertoe porrende, genegen wesende tot huerer
 »voirs. bede ende supplicatie, hebben also verre (ons) aen-
 »cleeft ende zonder eenichseins te willen of te meenen hinde-
 »ren, vercorten, beletten, derogueren of preiudicieren den
 »rechte van partie, bescadicht ende geinteresseirt, indien daer
 »eenige zijn, twelc wij hem willen gehouden ende gereserueert
 »wesen, quijt gesconcken, geabolieert, geremitteirt, verlaten
 »ende vergeuen, quijt scelden, abolieren, remitteren, verlaten
 »ende vergeuen volcomelicken, vuyt onser rechter wetenheit
 »ende zunderlinge gracie ende genaden, mits desen onsen te-
 »genwoirdigen brieue, geheelic ende al, alle de zaken ende
 »misdaden voirscreuen, mitgaders oic alle peynen, boeten ende
 »brueken, hetzij van liue, van leden ende van goedren, daer-
 »in dat zij of eenige van hemlieden, int generall of particulier,
 »daerom tegens ons, onser hoocheit, heerlicheit ende justicie
 »gedaen, gevallen, verbuert ende misbruect moegen hebben
 »tot desen dage toe; stellende ende imponerende hierop een
 »eewig zwijgen ende scilencie onsen procureur-generall ende
 »allen andren onser amptluyden, rechteren, officieren ende
 »dieneren onser voirn. landen van Hollant, Zeelant ende Vries-
 »lant; ombieden daerom ende beuelen onse lieue ende getrouwe
 »stedehouder ende luyden van onsen rade onser voirs. landen
 »van Hollant, Zeelant ende Vrieslant, ende allen anderen
 »onser rechteren ende officieren, dien dit aengaen of nopen

»mach, of hueren stedehouderen tegenwoirdich ende toeco-
 »mende, ende elken van hem besundere, also hem toebeho-
 »ren zal, dat zij die voirs. supplianten ende elken van hem-
 »lieden, van deser onser voirs. gracie, abolicie, remissie,
 »vergevenesse ende quitsceldinge ende van al t'inhouden van
 »desen, rustelic, vredelic ende eewelic doen ende laten genye-
 »ten ende gebruyken, sonder hemlieden oft enich van hem te
 »doen noch te doen doen ofte laten geschien, nu noch in toe-
 »comende tijde, eniger ander hinder, letsel of moeijenisse ter
 »contrarie; mar indien eenige van hueren persoonen of goe-
 »deren, niet verbuert noch zijnde, genomen, gearresteert
 »of becommert waren, dat zij die terstont ende zonder eenich
 »vertreck ontslaen of doen ontslaen ende volcomelic wederge-
 »uen; wantet ons also gelieft ende gedaen willen hebben.
 »Ende, opdat dit zij ende bliuen moge vast ende gestadich
 »tot ewigen dagen toe, so hebben wij onsen zegel hieraen
 »doen hangen, behoudelicken in anderen dingen ons rechts
 »ende eenen yegelicken tzijne in alle dingen. Gegeuen in onsen
 »houe alhier inden Hage in Hollant inde maent van April
 »int jaer ons Heeren duysent vierhondert ende tachtich."

Na het ontvangen dezer kwijschelding had de stadsregering,
 naar het schijnt, een onderzoek ingesteld, om te weten, wie
 zich aan diefstal schuldig had gemaakt; doch dat onderzoek
 schijnt vruchteloos te zijn afgeloopen, omdat de daders zeer hei-
 melijk waren te werk gegaan. Van dit alles werd Maximiliaan
 verwittigd; terwijl de leden der stadsregering daarbij verzochten
 niet aansprakelijk te worden gesteld voor deze gestolene goederen.
 Dit werd hun door Maximiliaan den 17 April 1480 ook toege-
 staan, met bevel nogtans aan den eersten deurwaarder van het
 hof, om onderzoek naar de schuldigen te doen. Dit blijkt uit
 het navolgend stuk, waarvan het oorspronkelijke mede in het
 archief te Leiden berust.

»Maximiliaen ende Marie etc., onsen eersten duerwaarder
 »of exploitiere van onser camere vanden rade in Hollant, hierop
 »versocht saluyt. Wij hebben ontfangen die oitmoedige sup-

» plicatie vanden burgermeesters, scepenen ende rade van
 » onser stede van Leyden, inhoudende: Hoe al ist, zoe dat
 » onlanx geleden die beneminghe vanden huysraet, juweelen,
 » cleynoten, gelden, cateelen ende andere goedren, daeraf dat
 » die vutgeweken, verdrevenen, vutgesette ende gebannen per-
 » soonen ende poirteren onser voirs. stede van Leyden voir
 » ons ende onsen lieuen ende getrouwen cancellier ende luyden
 » van onsen grooten rade, bij ons wezende, hemluyden be-
 » clagende zijn, dattet nochtans bij den voirn. supplianten,
 » noch bij hueren bevelen noch toedoen niet gedaen noch
 » gheschiet en is geweest, hoewael dat die voirn. supplianten
 » gecondempneert geweest zijn, die voirn. benomen goedren te
 » restitueren ende weder te geuen allen dengenen, die men be-
 » vinden sal dat zij afgénomen ende vut hueren huyze wech-
 » gevoirt zijn geweest, ende dieselue supplianten hebben na-
 » derhant geadverteert geweest, dat indien de voirn. vutgeweken
 » ende verdreuen of gebannen poirters van onser voirs. stede
 » van Leyden yet benomen waere, dat dat gedaen ende ghe-
 » schiet is bij den knechten ende dienaeren van eenigen heeren
 » of anderen, die tot hulpe ende assistencye vanden gerechte ende
 » justicye van onser voirs. stede gecomen waren, ende twelke
 » bij dien zoe heymelijck gedaen ende gheschiet is, dat die
 » supplianten daeraf niet geweten en hebben, noch weten, wye
 » zij zijn, ende mits dien zoe en connen zij niet gecomen
 » noch geraeken tot restitucye, om die voirs. verliesers voort
 » wederkeringe te doene alst behoirt, nae inhoudt der voirs.
 » condempnacye, twelke den voirs. supplianten coomt inden
 » name van onser voirs. stede te grooten quetse, scade, coste
 » ende interesten, ende noch meer doen zouden, indien hem-
 » luyden bij ons dairinne niet voirsien en worde van remedie
 » ende prouisie van justicye, zoe die supplianten zeggen; om
 » die welke zij ons oitmoedelijcken gebeden ende versocht heb-
 » ben. Wairomme wij die saeken voerscreuen ouergemerct,
 » ende dat wij in geensins gehengen en willen, dat die voirs.
 » vutgeweken ende verdreuen poirters bij zulke wege gedespoil-

»liert bliuen van hueren goedren ende huysrade, tot lasten
 »vanden voirn. supplianten, u ontbieden-ende beuelen, daertoe
 »committeerende bij desen onsen brieue, op dats nood zij,
 »dat ghij totten versoucke vanden supplianten scerp ende
 »expres bevel doet van onser wegen, bij publicacye ende vut-
 »roupinge tot allen plaetsen ende steden daert van noode
 »wesen sal, daer men publicacye ende vutroupinge gewoonlic
 »is te doen, dat alle dieghene die eenich vanden goedren ende
 »huysraet den vutgeweken of gebannen poirters van Leyden
 »voirs. afgenomen ende vervreemt hebben, zij die selue goe-
 »dren ende huysraden, binnen achte dagen nader publicacyen
 »van desen, wederkeeren ende restitueeren of doen wederkee-
 »ren ende restitueeren in handen vanden voirs. supplianten,
 »om die selue goedren ende huysraet bij den seluen suppli-
 »anten voirt wedergegeuen ende geleuert te wezen den voirs.
 »vutgeweken, verdreuen of ballingen onser voirs. stede van
 »Leyden, die se aldus afgenomen geweest zijn, om int
 »hunluyden openbaerlijcken verclarende, dat nae die voirn.
 »achte dagen geleden ende geexpireert wezende, indien yemant
 »die voirs. goedren, huysraet ende catheylen houdende of
 »verholende is, sonder die te voirschijn te brengen, dat wij
 »dat houden, kennen ende rekenen sullen voir diefte. Ontbie-
 »den voirt, beuelen ende machtigen mit desen allen onsen
 »bailluywen, schouten, rechteren, justicieren ende officieren,
 »daer onder dat die beschuldigde personen of eenich van
 »hemlieden beuonden zullen worden, die voirs. achte dagen
 »geleden zijnde, aldus de voirs. goedren genomen hebbende,
 »sonder te voirtschijn te brengen, zij aantasten ende vangen
 »ende recht ende pugnacie daerof doen, als van rechts wegen
 »daertoe behoiren sal. Van welken saeken ende exploite alzo
 »te doene, geuen wij u mits desen onsen brieue volcomen
 »macht ende speciael beueel. Ontbieden ende beuelen allen
 »onser voirs. justicieren, officieren ende ondersaeten, dat
 »zij u dit doende nerstelijc verstaen ende obedieren. Gege-
 »uen in onsen huyse vanden Hage op ten xvij dach van

»April int jaer ons Heeren duysent vierhondert ende tachtentich.»

Door beide deze charters werd de daad van openlijk geweld, binnen Leiden gepleegd, voor wettig verklaard, de aanleggers en medepligtigen ongemoeid gelaten, en bleven de gebannenen en uitgewekenen van hunne goederen beroofd. Het is niet onbelangrijk bij deze gelegenheid het navolgend vonnis van 8 Julij 1480, getrokken uit de Correxieboeken, alhier den lezer mede te deelen.

»Om overmits vele pertielike woirden, die coman Geryt die Griemer, die buersemaker, tot menigen tijden, soe wel in die marcten van Antwerpen, Ziericxee ende Middelburch, als in schuyten ende op wagenen, geseyt ende gesproken heeft tot menigen tijden, hoe dat inder oploop, die geschiet is, die luyden hoir kisten opgeslegen, hoir gelden benomen, die vrouwen hoir vingeren ofgesneden ende hoir ringen soe van hoir handen genomen, die vrouwen overlasten gedaen, dair bij datter veel vrouwen van kinde misschiet ende gestorven zijn; en dat die ballingen briuen hadden, dat zij der poortren goederen, als vellen ende wollen, ophouden mochten; ende dattet oick soe qualiken binnen Leyden stonden, als dat die gemeynthe tiegen den heer ende gerechte begonnen op te rijsen; ende ten soude niet lange duyren, die gemeente soude die heer op een cort wt smijten; ende hoe dat hij sat op tribuyt, gelijken die jueden onder den kersten, ende meer andere woirden, die Direk me-nichwerue bij hem alsoe oueral gesproken ende geseyt zijn, gelijc dat mitter wairheyte wel bevonden ende betuget is enz.

Hij werd veroordeeld tot levering van 20,000 steenen.

Het is niet te ontkennen, dat de wijze waarop men zich bij Maximiliaan had getracht te regtvaardigen, door namelijk te wijzen op het gebeurde in eenige andere steden, en te verklaren, dat ook Leiden op het punt had gestaan van hetzelfde lot te ondergaan, zeer behendig was.

Doch wij hebben reeds aangetoond, dat er te Leiden geene spanning onder de burgerij bestond en dat de regering de

noodige kracht en middelen bezat, om elk verzet tegen de bestaande orde van zaken behoorlijk te straffen.

De vrees voor een toekomstig gevaar, dat niet bestond, kon nimmer de inneming van Leiden in 1479 regtvaardigen.

Indien er onruststokers te Leiden waren, waarom hen dan niet volgens de keuren der stad gestraft?

De vraag, of de beraamde aanslag zoo stil gehouden was, dat daarvan niets nitlekte of vermoed werd, kan door het volgende vonnis van den 21 Maart 1479, voorkomende in het Correxieboek C, volledig worden beantwoord.

«Alsoe mit afterbaexe en logentalige woirden after strate ende bij vele personen geseyt ende gespreyt sijn geweest, dat die heer van Wassenaar mit iiij^e of v^e personen voir die stede van Leyden, voir elke poirte hondert man, comen soude, dairom een ondersoic gedaen is bij den gerechte ende bij den Achten, die gedeputeert sijn totter ordinancie ende bewaernisse vander stede, ende hebben so lange ondersocht, dat zij bevonden hebben, dat die woirden eerst gecomen ende voit geset sijn bij enen genoemt Heynric, stienhouwer, die dairof gehoirt is bij den gerechte ende bij den achten personen voirs.; dan als Heynric voirs. bij den gerechte ende achten voirs. quam, heeft hij geseyt, dattet hem geseyt hadde Pieter van Sante, die terstont in zijne tegenwoirdicheyt ontboden worde, ende als zij twie bij malkander voir de gerechte waeren ende Heynric voirs. Pieter van Sante die woirden anseyde, heeft Pieter voirs. die woirden ende sake ontkent, ende dat oic dieselue Pieter bij den gene, die ouer den hairt saten ende dat gehoirt soude hebben, ende dair Heynric voirs. optugede, die voirs. Pieter ontsculdichde, ende dat dair nyet van die sake ende woirden, die Heynric voirs. geseyt heeft, gesproken en worde, dus Heynric Stevens, stienhouwer voirs. in de loge ende inde onrechte bevonden wort, dair veel murmuracie ende grote beroerte onder der poorterie ende gemeente vander stede geweest heeft, twelke eene quade, lilike ende onbehoirlike sake is, die t gerecht van hem noch van nyement en staet te lijden. Hier voir sel Heynric Stevensz, stienhouwer

voirs. terstont bloetshoefs ende ongegort bidden de gerechte, inden name van den heer van Wassenaar, dat sulke logentahge woirden, als hij ouer den heer van Wassenaar voirs. gesproken heeft, dat men hem dat vergeven wil, om goidswille; ende hier toe sel Heynric voirs. op zijn lijf huyden binnen 's dages soneschijn gaen vter stede van Leyden ende morgen vter bailuscip van Rijnlant vter Hage in Hage amboocht, ende dair wtbliven tot ewige dage op zijn lijf."

Ten opzigte van het gerucht, dat de Hoekschen den hals aan de Kabbeljaauwschen zouden afsnijden, moet ik aanmerken, dat een dusdanig gerucht niet bepaaldelijk te vinden is vóór den 3 Julij 1479, maar wel na dien tijd; zeker Herman van Vliet werd nogtans op den 21 Maart 1479 veroordeeld tot eene bedevaart naar Sinte Rombout te Mechelen, omdat hij ergens onder een gelag gezegd had, dat »men 10 of 12 »wt Leiden halen soude ende brengen die opt Sant ende smite »die elc den hals af, ende dan, so soude twel een einde wesen."

Doch van bedenkelijker aard is eene correctie van 3 Janij 1479, luidende aldus:

»Alsoe Dirc Aert Crauwelsz enige partilike woirden gesproken heeft, seggende: »God geve alle die Cabbeljauws t sint Jans euvel," ende dairna als een vrede van hem gemaict worde, tusschen hem ende Dirc van Honthorst tot zijne huyse, soe seyde die voirs. Dirc Aernt Crauwels mit heeten, quaden ende fellen woirden, dat die scout ende die van Zwieten hem ende den sijnen genoich te cort gedaen waeren, waert dat hem vande saken enige correxie gesciede of gebeurde, soe veel als ouer een voet te gaen, hij soude den scout en andre van die van Zwieten hoir keel in die hant geuen, ende hij soude dair hulpers genoich toe crigen, ende soe veel volx andie straet brengen, als zij, al soude hij een rat dairom rijden, mit veel anderen quade woirden, die deselue dairin van partilycheden sprac, die t gerecht van hem noch van nyement en staet te lijden.

Hij werd veroordeeld tot eene bedevaart naar de St. Pieters- en Pauluskerk te Rome.

Het getal der op den 3. Julij 1479 gebannene personen, bedroeg niet 100, maar slechts 18; terwijl tot op den 16. October 1479, slechts 52 voor den tijd van 10 jaren uit de stad werden gebannen; de overigen moeten dus als uitgeweken worden beschouwd. Het vonnis tegen deze 18 personen op den 3. Julij 1479 uitgesproken, voorkomende in het Correxieboek C., is van dezen inhoud:

»Alsoe tot menigen tijden ende vele stonden geboden ende verboden gedaen zijn, dat nyement, wie zij zijn en souden, pertieliken spreken noch pertilicheyt hantieren, noch pansers, noch lange messen dragen, op gecorrigeert te wesen; ende alsoe Clais Clais Zeep, Pieter Adriaens, Heynrick Willems, Willem Willems, Pieter Bouwensz, meester Ghijsbrecht Harst, Dirc Jans, die brouwer, Willem Sint Jorys, Ewout van Berendrecht, Geryt Coster, Reyner Pietersz, die coster van onser Vrouwe (kerk), Bouwen Schutemaker, Jan Daem, Jan Wouters, volre, Willem Willemsz. van Dobbe, Jan Woutersz.. die schoenmaker, Harman, Jacob van Woudens knecht, ende Maertyn Dirx, die men heet Cliene Martyntge, sommige van desen voirs. personen, bij nachte ende ontijde, pertyelike saken gehantiert ende bedreuen hebben mit waken ende anders, ende sommige vanden seluen bij dage en bij nachte mit pansiers ende lange messen gegaen hebben, ende hebben oic sommige pertyelike woirden gesproken ende liedekyns gesongen; dat meer is, somige van desen hebben tot enige plaetsen in den avond ende bij ontijde vergaderingen gemaict in maniere van opsetten, om comocie en romoere in die stede te maken, tyvolck ouer ene hoope te brengen, dair dat grote bloet stortingen of gecomen mochte hebben enz.”

Zij werden voor 10 jaren uit Leiden, Rijnland, 's Hage en 's Hage-Ambacht gebannen.

Dat het zelfs na de inneming, binnen de stad niet rustig bleef, blijkt genoegzaam uit de Correctie-boeken; doch wij willen den lezer niet onthalen op de mededeeling van alle die correctien, welke het bewijs opleveren van de schandelijke

tooneelen van dronkenschap, ontucht en openbare baldadigheden, welke er in die tijden plaats vonden.

Ik zal mij alleenlijk bepalen tot de mededeeling van de correctie van 16 Oct. 1479, (dus na de inneming geweest), waarin van het gerucht betreffende den moordaanslag de sprake is.

»Om ouermits logentale en vlugwoirde, die een donredage auont den 7 dach van Octobri, tsavonts after strate ende tot vele huysen geseyt en gespreyt zijn geweest, dat des tegenwoirdigen nacht wel iiij of v duysent voir die poorte comen souden, ende men soude die luyden snachts inlaten, ende sij souden die luyden die kele of steken ende t hoir benemen, dair wt dat vele luyden versorget, beanxt ende vervairt waeren, ende dairvan dat sommige des nachts niet te bedde en dorsten gaen, somige ghingen buyten hoere huyse slapen, ende somige hilden alle die nachte wake, ende als dit tgerecht sandren dages vernamen ende gehoirt hebben, soe hebben zij dairomme een onderzoek gedaen om te vernemen van wien die loge oirprone genomen heeft; ende hebben soe veel ondersoecc gedaen, dat men bevint dat Andries Pijpmaker, die wever, tot diversche personen en plaitsen die voirs. woirden gesproken heeft, dairom die voirs. Andries ontboden is geweest, ende hem gevraget van wien hij die woirden gehoirt heeft, soe seyde Andries voirs. dattet vele personen seyden, dan hij en wiste noch en conde of en woude nyement noemen. Dus dattet blijkt dat hij desen logenachtige woirden gevisiert en gespreyt heeft, dair veel ende groot quaet of gecomen mocht hebben, twelck een sake is van beroeringe en oprijnsingen in eene stede ende een groote quade ende onbehoirlicke sake is, die tgerecht van hem, noch van nyement en staet te lijden, hiér voir sel Andries voirs. doen verwërcken ande stede veste, dairt hem van de burgermeestren gewijst sel worden, tusschen dit en sinte Nyelaes dage naestcomende 25,000 stiens, te weten, dat hij geven sel 24 plack, voir elc duysent.»

Ofschoon het na de inneming te Leiden niet aan gedurige scheldwoorden en bedreigingen tegen de Kabbeljaauwschen ont-

brak, wordt slechts één voorbeeld gevonden, waaruit kan worden afgeleid, dat zij voor hun leven te duchten hadden.

In het Correctieboek C vindt men op den 30. Oct. 1479, namelijk het volgende vermeld :

» Alsoe wel clairliken ende wel betuget is, hoe dat ten huysen van Zybrant Claisz., die tapper, op ene tijt in der nachte, vergaderinge van veel personen geweest hebben, ende aldair droncken lagen tot over midnachte toe, tot welke geselschap Pieter Jans, van Noortich gecomen is, seggende totten gesellen, dat sij goet sier maken souden, het gelach soude wel betaeld worden, ende heeft mit enige raet en sprake gehouden, soe dat sij dair bleven sitten drincken, ende is van dair gegaen ende daernaes is hij dair weder gecomen ende sprac mitte waardinne (ouer) der gesellen gelach, of aldair datter selver tijt gesproken worde doe zij wten huysen ghingen, dat zij doe vor hem namen, dat zij al doot smiten souden dat Cabeljaus namen hadde, ende dair op ghingen zij mit loden hamers ende mit gevelde elous bij de straten ende sochten die Cabeljaus, gelijc dat wel betuget is geschiet te wesen. Ende want Pieter Jansz. voirs., die in den gerechte was, ende van deser vergaderinge ende opsette wiste, dat verswegen heeft, sonder dat te openbaeren, als hij souldich was te doen, omdat te corrigeren ende dit te berechten, als dat behoorde, in schijne, dat hij die selue personen dairin sustineerde en voir gestaen heeft willen, dair grote beroerte ende bloetstortinghe of gecomen mochte hebben, indien God dairin niet voirsien en hadde, twelcke een quade, lelike ende onbehoirlike sake is, die t gerecht van hem noch van nyement en staet te lijden. Hiervoir sel men Pieter Jansz. voirs., op zijn lijf, huysen binnen sdaes sonneschijn gaen wter stede van Leyden, ende morgen op zijn lijf ende dair wt bliven xxv jair lanck op sijn lijf.”

Behalve deze Pieter Jans. van Noortich, lid der regering, werd op denzelfden dag nog een ander lid voor den tijd van 15 jaren gebannen, met name Dirc Wouters Danielsz., die in eene vroedschapsvergadering bij het voorlezen van een brief,

waarbij Maximiliaan hulp verzocht tegen de opstandelingen, die Leerdam hadden ingenomen, gezegd had, »dat zulke brieven genoeg waren te bekomen voor éénen stoter of voor 3 of 4 plakken, en dat de genadige heer van zulk een schrijven niets af wist.”

In den jare 1480 zijn er verscheidene personen uit de stad gebannen wegens het zingen van gevaarlijke of oproerige liederen, waarvan er een te Gouda was vervaardigd, onder den titel van *den Wiganc* (oproer der volders). Een ander begon met de woorden :

»Brederoede hout dy vaste,
»... Ymer soe, sout is vaste (?)”

Nog een ander begon met de woorden :

»Die cat heft die lever gegeten.”

Ook een Latijnsch liedje, beginnende met :

»Dies est laetus; virgulae deflorant” 1).

Bij zulke gelegenheden bleef men dus niet in gebreke, om de Kabbelaanwschen voor verraders en meenedigen uit te schelden.

Er zijn, behalve de vermelde, in het stedelijk archief, zoo verre mij is gebleken, geene andere stukken meer voorhanden, welke de inneming van Leiden op den 3. Julij 1479 betreffen. De vroedschapsresolutiën van den jare 1478, 1479 en 1480 zijn niet allen aanwezig; terwijl ook de thesauriersrekeningen over die jaren ontbreken. Belangrijk zoude het zeker zijn de voorwaarden te kennen, welke tusschen Jan van Egmond, Jan van Wassenaar en anderen gemaakt zijn, ten einde binnen Leiden meester te zijn, te kennen, en door wien de onkosten dezer onderneming betaald werden enz. Bij gemis van verdere

1) *Correxte-boek C.*, 45 Dec. 1480. De volgende Latijnsche woorden zijn onleesbaar.

bescheiden, daartoe betrekkelijk, verkrijgen derhalve de beide boven medegedeelde charters eene meerdere belangrijkheid, en de gunstige bepalingen, welke zij bevatten, mogen gerustelijk beschouwd worden, als een gevolg der aan Maximiliaan, na diens komst hier te lande in Februarij 1480, toegestane gelden ¹⁾).

Zonder verder te gewagen van de vele ongehoorde geldelijke eischen van Maximiliaan en zijne raden, en die eene belangrijke bijdrage kunnen opleveren, ten betoge, hoe deze vorst, door zijne heerschezucht gedreven, het land in een' poel van jammeren heeft gestort, zullen wij thans de herneming van Leiden door Reinier van Broekhuizen in al hare bijzonderheden, uit de bronnen zelve nader te doen kennen.

Wij hebben reeds opgemerkt dat verscheidene personen, na de inneming van Leiden op den 3 Julij 1479, voor den tijd van 10 en meer jaren uit de stad werden gebannen. Zij, en denkelijk meerdere ballingen uit andere Hollandsche steden, schijnen bij voorkeur de stad Utrecht voor verblijfplaats gedurende hunne ballingschap te hebben gekozen.

De geschiedschrijvers vermelden, dat de Leidsche ballingen, aldaar niet rustig bleven, maar hunne klagten voor het hof van Holland bragten, met verzoek om in hunne haardsteden terug te keeren, en in het vrije bezit hunner goederen hersteld te worden, en dat aan dit verzoek zoude zijn voldaan; doch dat alle hunne verdere pogingen om het een en ander te verkrijgen, geen anderen uitslag hadden, dan dat de Kabeljaauwschen, zich weinig aan de beslissing van het hof bekreunende; de poorten der stad voor hen gesloten en hunne goederen verbeurd verklaard hielden ²⁾).

Wèl blijkt het, dat een dergelijk verzoek door hen is gedaan ter terugbekoming van hunne, tijdens de inneming der stad in

1) Men had hem toegestaan te betalen 160.000 Filips-schilden van 30 gl. Vlaamsch eens; en nog 80.000 jaarlijks voor 8 jaren. (*Wagenaar, Vaderl. Hist.*, 4. dl., bl. 491).

2) Jh. Mr. A. M. C. van Asch van Wijck, *Driejarige oorlog tusschen Maximiliaan van Oostenrijk en de stad Utrecht*, bl. 45.

1479, ontstolene goederen; doch dat dientengevolge de eenmaal tegen de ballingen gevelde vonnissen zouden zijn herroepen, en dat hun vergund zou zijn geworden weder binnen Leiden terug te keeren, wordt door het boven medegedeelde exploit van 7 April 1480 en het navolgende charter weersproken:

»Op ten dach van huyden, soe waer bij mijnen genadigen
 »heere, den hertoge van Oistenrijck ende van Bourg., geordi-
 »neert ende verclaert, dat die ballingen gebannen bij der stede
 »van Leyden ende bynnen der voirs. stede gecomen waeren
 »mit heeren Reyner van Brouchuysen ende oick naderhandt
 »obedieren sallen den ban, tegens himluyden geprononchiert bij
 »den gerechte der voirs. stede van Leyden, tot ander stont,
 »dat anders dairap geappointeert sal wesen, ende mijnen voirs.
 »genade heer ontslaet alle die geuangen, die gehouden ende
 »gevangen zijn geweest, zynds die coomst indie voirs. stede
 »van Leyden bij den voirs. heer Reyner van Brouchuysen ende
 »zijnen complizen ende medegesellen, als qualicken ende on-
 »deuchdelicken genangen, oft dat die zelue genangen yet eys-
 »schen willen, den ander van de stede van Leyden, van saken,
 »die voir dato van desen geschiet zijn, aengaende comocie,
 »partielicheyt of anders, dat sij dat beyde doen sullen voir
 »sijner genade stedehouder ende raide van Hollant, ende ner-
 »gens anders; want mijn voirs. genade heer die kennisse van
 »dien an hem ende zijne voirs. stedehouder ende raide van
 »Hollant gereserueert heeft, ende reserueert mits desen. Ende
 »alsoe die scout, burgermeesters, soepen ende andere vande
 »wet vande voirs. stede van Leyden, die ofgesteld hebben
 »geweest bij den Achtienen als voirs. is, mit onrechte ende
 »bij dengenenen, die des niet machtich en waeren, mijn voirn.
 »gen. heere ordonneert endt verclaert, dat die voirs. schont,
 »burgermeesters, scepenen ende andere vander wet, weder in
 »wetta ende in huere state gestelt sallen wesen, ende stelt
 »mits desen om elcx officien te bedienen ende te gebruycken
 »als zij voir deselue vangenisse te doen plagen, dewelke ge-
 »houden sullen wesen, hemluyden te houden ende te dragen

» in hoorluyder officien als goede officieren schuldich sijn ende
 » behoren te doen, ende als vande geëxpulseerde, te weten, Jan
 » van Naeldwijkstraende ende andre, die mijnen voirs. genade heer
 » in dezer sijne stede stelt, als hij leetwerven alhier in desen
 » landen was, die releueert sijne genade vanden eedt, die zij
 » luyden doe ten tijde sijner genade deden, ende beueelt die-
 » zelue mijn genad. heer, partien an beiden zijden, opte ver-
 » buernisse van hoer lijue ende goedren, geen comocie meer op
 » te setten of vergaderinge te maken, oft yet anders tegens
 » malcander te attenpteren, in wat maniere dattet zij; mair
 » indien zij malcander yet eysschen willen, dat zij dat doen
 » sullen rechtelick voir den voirs. stedehouder ende raide van
 » Hollant als voirs. is. Aldus gedaen ende vuytgesproken tot
 » Leyden opte xix dach in Aprille anno lxxx voir Paesschen,
 » daer bij ouer en waeren die heer van Montingny ende van
 » Hantes, stedehouder generael, Phillips Ruychroick vande
 » Werue, Meester Jacob van Almonde, Cornelis die Jonge,
 » Willem van Berendrecht, Antheunis vande Abele ende Jan
 » van Schoonhouen, raidsluyden van Hollant. Dair bij wair ick.”
get. Zwieten.

Onder de Leidsche ballingen bevonden zich twee broeders,
 Hendrik Willems en Willem Willems genaamd, die zich in
 den Jonker Fransen oorlog berucht hebben gemaakt en den
 2. September 1490 binnen Leiden werden onthalt ¹⁾.

Zij hadden zich namelijk het lot der ballingen aangetrokken,
 plannen beraamd en ten uitvoer gebragt, om Leiden te her-
 nemen, met het doel om er hunne lotgenooten in te laten,
 en, meester van de stad zijnde, wraak te nemen op hunne
 kabbeljaauwsche regters en vijanden.

Tot dat einde maakten zij eene schriftelijke overeenkomst met
 den beroemden Reinier van Broekhuizen en Hendrik van Zuy-
 len van Nyevelt; welk stuk door de twee broeders onderteekend

1) K. van Alkemade, *Jonker Fransen Oorlog*, bl. 275. *Twilste
 Chron.*, xxxi, cap. 71.

en met het uithangend zegel, in groen was, van Hendrik Willems voorzien, luidt als volgt:

» Wij Henrick Willemssoen ende Willem Willemszoen, gebrueders doen kond allen dengenen, die desen brieff zullen sien off hoeren lesen, dat wij ouerkomen ende ouerdragen zijn mit den eerberen ende vromen heren Reyner, heere tot Broickhuysen etc., rittér, ende Henrick van Zuylen van Nyevelt, gesamenderhant een reyse tot Leyden te doen, op dusdanigen voirwaerden, dat wij alle diegene, die heer Reyner ende Henrick voirc. met sich brengende werden, dagelicx voir hoir zoudi geuenelkerlijck vier stuuers, ende zal hoir zoudi ingaen ene dach te voeren, eer si op reyse (gaen) ende dienen ene dach na dat hem orloff gegeuen zal wesen (weert) zake, dat wij bynnen Leyden komen, als wij aen God hopen te doen, soe sullen heer Reyner ende Henrick voirc. dagelix voir hoirre beyder zoudi hebben tien Rijs. gulden curent, ende dairtoe sestich dienres die oer genuegen zullen ende op hoirre beyder lijff altijt wachten, daer men heer Reyner ende Henrick voirc.derselver dienre zout, voir elke persoene alle dagen geuen zal vier stuuers. Ende en sal Henrick van Nyevelt bynnen jaers van ons nyet scheiden (oor)saken. Oick wanneer heer Reyner off Henrick enich van hem beyden alleen tot Leyden is, die sal dagelix hebben seuen Rijscher gulden current voir sine zoudi; mer altijt sullen die tsestich gesellen wachten op hem beyden off op den genen, die alleen bynnen Leyden blijft. Oick en sal men nyemant nyet nemen, hij sij wye hij sij, ende oft yemant dede, dat zullen heer Reyner ende Henrick voirc. van stonden aen wederomme doen geuen den gene, diet benomen is, ende noch (daarenboven) corrigeren alst behoeren sall. Voirt sijnt voirwaerden dat wij heer Reyner ende Henrick voirc. bynnen viertien dagen na der inkomste voir hoere kosten opleggen ende betalen sullen, elkerlijck van hem anderhalff duysent Rijscher gulden current, twintich stuuers voir den gulden aen Hollantsch payment, ende dairtoe sullen sij hebben dat derde deel van

» den geungen, die bynnen Leyden geungen sullen werden
 » voir hoir ende hoere vrinden, ende soe sullen si korten die
 » drye dusent Rijnscher gulden, die sij ontfangen hebben.
 » Oick mede sijnt voirworden: dat heer Reyner noch Henrick
 » voirs. sich geenre diensten, hoich noch leegh, groet noch
 » cleyn, der stede van Leyden aentreffende onderweynden noch
 » kroeden en sullen in geenreleider wijs, mer men en sall
 » geen saken dit stuck off andere stucken aentreffende mit den
 » hertoch van Oostenrijk, componieren, dedingen noch sluyten,
 » heer Reyner ende Henrick voirg. en sullen dair dat meeste
 » seggen in hebben, want wij die aengenomen hebben ende
 » houden voir onse capiteynen; ende gelouen noch vorder voir
 » ons ende onser eruen, indien wij bynnen Leyden, en God
 » wil, komen, dat wij den voirs. heer Reyner ende Henrick
 » brieuen leueren sullen van allen voirwoirden ende ouerdrach-
 » ten, tusschen hoirre beyder liefden ende ons gemaect, gelijc
 » die cedulen dair van, mit onser beyder hant onderteykent
 » wesende, clairlicke begripen, ende dieselue brieue doen bese-
 » gelen mit der stede zegel van Leyden ende andere gueder
 » mannen segell tot vier offte vijff toe, off meer van den tref-
 » lichsten van Leyden, ende denseluen heer Reyner ende Hen-
 » rick voirs. mit allen hoeren hulpren te vryen, te qwyten
 » ende schadeloes te houden van all dat hem om deser reysen
 » ende inkomsten van Leyden enichsins wedervaren ende geboeren
 » mach; ende wairt sake dat wij in enigen vander voirs. punc-
 » ten gebreeckelicken vielen, dat Got verbieden wil, alsdan
 » soe gelouen wij bij onser truwen, eeren ende sekerheyt in
 » gerechter eedstat in te komen, tot heer Reyners of Henrick
 » vermaninge, vier mijlen omlanx buten den palen van Hollant
 » bynnen eenre steden, die zij ons aen onser mondt offte
 » woenstat beteykenen sullen, ende nyet vandair te scheiden,
 » heer Reyner ende Henrick mit alle hoer hulpren voirs. en
 » sijn van allen, lasten die hem om deser voirs. reysen ende
 » inkomsten van Leyden aenkomen mogen, geqwyet en gevryet
 » tot allen plaitzen dairt hem van nooden wesen sal, sonder

» ons dairtegen te verwerven mit enigen rechten ofte privilegien
 » geestelick off wereltlick, hoe men die bedincken ofte verstaen
 » zoude mogen, alle dingen sonder argelist. In kennisse der
 » wairheit alre voirs. puncten, soe heb ik Henrick Willems
 » zoen voirs. desen brieff mit mijns selues hant ondergeteykent
 » ende wthangende mit mijne zegal besegelt, ende ick Willem
 » Willems zoen voirs., heb desen brief mit mijns selues hant
 » oick ondergeteykent, ende om gebreuck wiel mijns zegels, op
 » dese tijt gebeden mijn brueder Henrick Willem zoen desen
 » brieff ouer mij, soe waill als ouer hemselue, te willen bese-
 » gelen, twelck ick Henrick Willems zoen voirs. om beden
 » will Willems mijns brueder voirs. geern gedaen heb ende
 » mijn zegel voir ons beyden hier aen gehangen. Gegeuen
 » int jair ons Heer dusent viehondert een en tachtich op
 » sinte Ponciaens auent.

» Ic Heynric Willemsz. belye alle dese voirs. voir-
 » waerden te houden, daerom hebben ic desen bryef
 » met mijns hant gheteykent.

» Ic Willem Willemsz. belye alle dese voirs. voir-
 » waerden te houden, daerom hebbe ic desen brief
 » met mijns selfs hant gheteykent."

Dit verdrag gesloten zijnde, schijnt Broekhuizen het noodig
 getal manschappen binnen Utrecht op sint Antoniusdag (17
 Januarij) 1481 verzameld te hebben, waaronder zich vele Leid-
 sche ballingen hebben bevonden.

Het getal is niet met juistheid te bepalen; doch volgens de
 meeste schrijvers schijnt het niet meer dan 135 te hebben
 bedragen; volgens eene tresauriersrekening der stad Leiden
 moet dit getal evenwel veel minder zijn geweest ¹⁾; doch de
 vele daarin voorkomende verwisselingen, maken het moeilijk
 om het juiste getal op het oogenblik der inneming te bepalen.

Deze krijgabende aangevoerd door Reinier van Broekhuizen,

1) In de thesauriers rekening van Nanne Paidze, Jan van Berend-
 recht en Jan Willems die Bruyn, leest men: soe Nanne voirs. ge-
 vang en geseckert wesende van heer Reynier van Broechuysen mit

Hendrik van Zuylen van Nyevelt, Steven van Zuylen van Nyevelt, de gebroeders Hendrik Willems en Willem Willems, Joost van Haeften, Jan van Lanscroom, Florys van Jutfas, Aernt van Oisthuysen, Wouter Wten Ham, Joncker Looock, Jan van Mas, Jan mitte Gelde, Hendrik van Aken, Hendrik de Man, Hans Stem en Keyser Aerts, trok op St. Sebastiaans avond (19 Januarij) 1481 uit Utrecht naar Montfoort, alwaar hun de noodige paarden, sleden, ladders en andere instrumenten geleverd werden, om ten gevolge van den harden winter, op deze wijze den togt naar Leiden voort te zetten ¹).

Door den nacht begunstigd, verscheen deze bende plotselings smorgens vroeg voor Leiden, en plaatste de medegebrachte stormladders op het ijs tegen den wal, gelegen tusschen de Mare- en Rijnsburgsche poort. Eenigen beklommen op deze wijze de wallen ²), steeken eenen schildwacht, Ripperts genaamd, overhoop, en maakten zich spoedig van eene dier poorten, die slecht bewaakt werd, meester; waardoor het overige gedeelte gemakkelijk binnen de stad geraakte. Deze stoute overrompeling had plaats omtrent 7 uren in den morgen van zaterdag den 20 Januarij 1481. Er had slechts eene

zijne hulpren en consorten, die de stede van Leyden ingenomen hadden, bij derseluer heer en zijne consorten, van mijns genad. heer wegen den dienst zeer scarpelic bevolen wort, op zijn lijf ende goet, te bewaeren, soe hij daertoe gecoren was, ende de voirs. Jan van Be-reudrecht en Jan Willems die Bruyn zijn gecoren van de rijedom en gemeente wegen van de stede van Leyden, tot tesoriers van deselue stede mit Nanne Paidze voirs. Beginnende op sinte Sebastiaensdach, den xx dach in Januario, a°. lxxxj, durende tot opte xvij dach in April int selue jair, ende in de tijt van xij weken en lijdagen, welke voir. rek. gemaect is in ponden, schellingen en pennynge van xlt. tpont.

1) *Thes. Rek.* Inden eerste gegeuen Heynric Willems voirs. en hij gegeuen hadde hr. Reyner van Broecghuysen ende die casteleyn van Montfoort, 40 Rijns. gl., die zij lnyden gegeuen hadden etc. an sledehuer.

2) *Thes. Rek.* De namen van de 3 eersten, welke over den muur kwamen, waren Tijman Roelofs, Claes Clock en Tijman Heynricx. Zij ontvingen daarvoor 29 sc. 4 d.

kleine schermutseling plaats tusschen de bijeengeraapte manschappen van den schout Adriaan van Swieten of van den kapitein Philips van Wassenaar, waarin Broekhuizen de zegenpraal behaalde. Hun eerste werk na deze overrömpeling was, om de poorten te verzekeren en zich van het stadhuis, alwaar het krijgsmaterieel ¹⁾ en het kruid bewaard werden, meester te maken; waarna de schout, burgemeesters, schepenen en andere Kabbeljaauwschen, ten getalle van omtrent 60 personen, gevangen genomen en afzonderlijk bewaakt ²⁾ werden. Den 21. Januarij werd om versterking der bezetting naar Gouda geschreven, welke stad dadelijk 50 man naar Leiden zond ³⁾. Het bevel over die manschappen werd opgedragen aan Adriaan van Naaldwijk.

Alle de regeringsleden gevangen genomen zijnde, werd er een ander bestuur aangesteld, bestaande uit 18 personen, waarvan er 8 gekozen werden door den rijkdom en 10 door de gemeente; en waarvan er 4 lezen noch schrijven konden.

Onder de gevangenen bevond zich ook de thesaurier Nanne Paidze, in wiens kast eene som gevonden werd van 1012 fl , afkomstig van de verkochte los- en lijfrenten. In zijne plaats

1) *Thes. Rek.* Op ten 1. dach in Dec. 1480, reysden Geryt Clais die Vroede en Symon Martyns tot Delf, om te loten tegens die stede van Delf, van sulke bossen en artelirye, als die stede van Delf en Leyden tsamen gecoft hadden in Zeelant, ende waren ij dagen wt; gegeuen van cost etc. 2 fl 18 sc.

2) *Thes. Rek.* Gegenen opte 3 dach in Mairt die man, die hr. Philips van Wassenaer bewaerde van 27 pont cloverscruyt, die Dirk Wouters tegens hem gecoft hadde, tpont 6 pl... 10 fl 46 sc.

3) *Thes. Rek.* Op sinter Agnietdach, den xxj dach in Januario anno lxxxi, als Leyden ingenomen was, worde Dirck Jansz., Florys Heermalens zwager gescrieuen, die op tie tijt te Gouda was, om mannynghe en volck, opdat die stede van Leyden mit haesticheyt niet en soude worde ouervallen, ende brochte voir hem 9 sleden volx, dragende 1 man. Des worde gegeuen van oncosten van onbijten binnen der Goude, ende mits dat men tvolc na senden souden van dat se ontberen mochte, soe dat sandersdages na quamen ij sleden volcx. Betaillt voir die xj sleden, elc slede x pl. en van montcoste ter Goude int wtreyen xx pl., beloopt tsamen 8 fl 13 sc. 4 d.

werden door de Achttien benoemd als thesauriërs, Jan van Berendrecht en Jan Willems de Bruyn. De reeds bekende Hendrik Willems had het bevel over eenige manschappen, en bekleedde tevens de betrekking van krijgsbetaalmeester en adjudant van Reinier van Broekhuizen. Volkomen met de huizen en personen bekend, deed hij de manschappen bij de Kabbeljaauwschen inlegeren, en droeg zorg dat de verbindtenissen, tusschen hem en Broekhuizen aangegaan, stiptelijk werden nagekomen. De in de overeenkomst vermelde gelden, werden niet door hem, maar door de Leidsche burgerij betaald, die, om verdere rampen en mishandelingen te voorkomen, hierin toestemde, blijkens het navolgende uit de thesauriersrekening.

»Opten xxx. dach in Januario a°. lxxxj, hebben Florys van Zijl, Willem van der Does, Coen van Oesterwije en Willem Jacob Evertsz. als vier gedeputeerden gecoren bijder rijdom, vroescip inder tijt wesende inde gemeente der stede van Leyden ten regimente derseluer stede opgedaen en geproponeert voir die selve rijdom, vroescip ende gemeente, die op tie tijt opt Paertse vergadert waeren, of zij souden willen consenteren ende lienen al sulke 4000 Rijns. guld. als heer Reynier van Broeckhuysen mit zijne hulpren ende consorten bij Heynrix Willems ende Willem Willems belooft waeren, omdat hij die ballingen der selue stede van Leyden inbrengen soude, twelck alsoe geconsenteert worde, opdat die voirs. heer Reynier mit zijne concorten mits dien weder thuys en wt Leyden reysen soudent. Ende die namen van de poorters van Leyden, die de leening doen soude, worde in geschrift ouergelevert ende zijn de personen, hierna beschriuen staen, elx van soe veel als zij gelient hebben" enz.

Ook verdienen de navolgende resolutiën der gemeente van 24 Jan. tot 22 Maart 1481 de vermelding.

»Om te maken rust en vrede binnen der stede van Leyden »ende om die vreemde luyden quyt te worden, soe zijn geconsenteert bij de personen, hierna beschriuen, dat men betalen »sel sulke iiij^m Rijns. gulden, als geloift zijn te geuen; te

»betalen xijc Rijns. gulden binnen desen auont en xxviijc Rijns.
 »gulden binnen acht of x dagen oic naist comende. Gedaen
 »opten xxiiij. dach in Januario anno lxxxj. (128 personen had-
 den zich daartoe verbonden).

»Opten xiiij. dach in Februario a°. lxxxj worde dese vj
 »personen gecoren ende genomen wt xxxvj personen wten bon-
 »nen, als Pieter die Grebber, Wouter Dirxsz, Jan Kerstantz,
 »Pieter Geryts, verwer, Cornelis vander Goude, en Otte Heyn-
 »ricxz, welke personen raden sullen inde saken vander stede
 »ende gemeente, van als des te doen wesen sel, ten oirbair ende
 »profijte van mijn gen. heer van Oistenrijc vande stede van
 »Leyden ende gemeente van Leyden, ende des dese ses niet
 »vroet noch wijs en zijn, so sullen zij bij hem roepen die
 »andre xxx vande bonnen ende dien dat te kennen geuen, om
 »hoir raet, advys ende goetduncken dair op te hoeren ende te
 »verstaen. Ende des die xxxvj vande bonnen voirs. niet wijs
 »en waeren, soe mogen die dat aen voort bespreken elc mit
 »zijn bonne om tbeste te doen, ten oirbair en profijte van mijn
 »voirs. gen. heer, der stede van Leyden ende der gemeente.
 »Ende die xxxvj vande bonnen zijn dese, die hierna bescreuen
 »staen, enz.

»Opten xxvj. dach in Februario anno lxxxj, waeren opter
 »Paertse¹⁾ vergadert dese nabescreuen personen ende hebben ouer-
 »gegeuen ende geconsenteert, dat alle tgene dat die xxxvj perso-
 »nen vande gemeente wegen gecoren, geconsenteert hebben, ten
 »oirbair ende profijte van mijn genad. heer ende der stede,
 »om alle dingen te brengen tot ruste, vrede ende eendrach-
 »ticheyt vande stede, ende oic des die Acht en Tienen, gecoren
 »om die lasten te helpen dragen, ordineren ende doen, het zij
 »in pennnyngen vander stede wegen te verlouen ofte geuen ende

¹⁾ Een ruim vertrek op het stadhuis, alwaar de lakens gekeurd werden.

» anders, dis zij vande stede wegen doen sullen mitte drien
 » tresorieren, dat zij den voirs. personen dat staen belieuen
 » ende consenteren, ende dattet van wairde wesen ende bliuen
 » sel. Ende dit sel dienen totter tijt dat men binnen Leyden,
 » wet ende recht heeft, dair bij dat men dan doen sel." (123
 personen).

» Opten eersten dach van Mairte waeren opter Pairtse ver-
 » gadert die vander rijedom, draperie en gemeente, dalrop ge-
 » daen wort tgene dat hierna volcht: Eerst bij Pieter Jansz.
 » van Noortich als wairdeyn, vande gebreke die der draperie
 » hadde an hore lakenen, vandat die niet gevollt noch ge-
 » maict en worde vande volre, soe als die behoeren, mits datse
 » gelopen worden, dair die draperie gescepen wair bij te ver-
 » gaen, en worde dairin niet voorsien etc. Hierop is geseyt
 » ende ouerdragen, dat die drapeniers elo mit horen volre spre-
 » ken sullen, datten zij hoir lakenen doen maken van horen
 » knechten, sonder lopen of dier gelike, of indien des niet en
 » mochte geburen noch geschien, soe woude zij hoir lakenen thuys
 » houden ende om sulken meesters sien, dat hoir lakenen gevollt
 » en gemaict worde, soe als dat behoorde, ende soe dat zij in
 » dustanige grote ende verderflike schade niet en quamen, noch
 » dat die neringe vande stede dairbij niet en verging."

» Alsoe die costen en lasten vande stede zeer swair vallen
 » vande ruytregesellen, die de stede angenommen heeft, ende
 » sdages hebben voir hoir soudie vier stuers ende om die costen
 » te lichten, dat die vande rijedom ende poorterie elc ene
 » ruitergesel houden ende annemen wil, den tijt van een maent
 » of vj weken, ende die costen verleggen ende tot welke tijt dattet
 » die stede vermach dat te betalen, soe sel men een ygeliken
 » dair of weder voldoen vander stede wegen, dairop dat die
 » rijedom en vander poorterie geseyt hebben en geantwoordt als
 » hierna volcht."

(113 personen verbonden zich, elk één man te bezoldigen).

» Is opgedaen en te kennen gegeven vande poortren, die wt
 » gaen of wt trecken in maniere of zij buyten bootschip te doen
 » hadden, ende of comanscip hantierde ende ij of iij dagen wt
 » wesen souden ende niet weder in en comen etc. Hierop is
 » ouerdragen ende gesloten, dat men elc vande gene, die also wt
 » gegaen en wtgereyst zijn ende niet weder ingecomen en zijn,
 » elx hoir huysvrouwe ende wiue seggen sel, dat zij elc hoir
 » mans ontbieden thuys te comen, binnen enen benoemden
 » tijt, off indien zij niet en quamen, dat men alsdan ruyter-
 » gesellen en luyden van wapen tot hoerèn coste in hoir huys
 » ende goede setten sel, ter tijt toe dat zij thuys gecomen sul-
 » len wesen, ende mitte andren inwonende poortren doen als
 » zij sculdig zijn te doen.

» Opten xiiij. dach in Maerte a°. lxxxj, zijn op te Pairse
 » vergadert geweest die personen vande xxxvj gecoren bij der
 » gemeenten, gelijc die bij name hierna verclaert staen, ende
 » hebben ouerdragen als hierna volcht: Alsoe bij den xxxvj
 » gecoren bij der gemeente, genomen zijn x personen, bij den
 » welken men doen sel vander stede wegen van innemerr ende
 » wtgeve, ende soe vorder inder saken vander stede andre saken
 » vallen ende gebueren, aengaende ruyterie ende den oirloge,
 » bij de welken men die saken int openbair bij de Tienen,
 » so heymeliken niet doen en mach, ten soude openbair worden
 » of dicwijl gedaen wesen, eer dat men die x vergaderen soude
 » mogen, soe is bij de na beschreuen personen ouerdragen ende
 » geconsenteert, dat men nemen sel vier personen, als: Florys
 » van Zijl, Willem Jacob Eversz, Jan van Berendrecht en Jacob
 » vander Does, ende dat soe wes die vier voirn. inde name
 » vander stede, den ruyterie of oirloge aengaende doen mitte
 » heeren ende capiteynen, dat hem luyden dat samentlic be-
 » lieft ende dat consenteren, geliken oft die Tienen oft die
 » xxxvj dair oic geroepen ware. Ende dit alleenlic de ruyterie
 » ende den oirloge angaende, behoudelic dat de voirs. vier
 » personen, dairin doen sullen bij hoer consciencie na hoer

» wetescip, tot nutscip ende oirbair vande stede. Ende wairt
 » dat enich vande voirs. vier personen van huys waeren of ziek
 » ware, of niet bij de hant en waren, soe sel men dairvoir
 » twee of drie personen wten Achten in die stede nemen voir
 » degene, die van huys, ziek of niet bijde hant en ware.

» Want die stede op dese tijt, om de laste wille, zeer belast
 » is, ende sommige vande poortren wter stede van Leyden op
 » hem seluen gegaen zijn ende hem buyten onthouden, son-
 » der die stede te helpen hoir lasten te dragen, hierop hebben
 » dese na bescreuen personen ouerdragen ende hebben gecon-
 » sentteert, dat men die poortren, die alsoe buyten zijn ende
 » buyten bliuen, hoer wiuen toespreken sel, om der stede
 » mede te lienen, geliken als andre poortren gedaen hebben,
 » ende al wairt dat zij gelient hadden, soe souden die wijuen
 » nochtans dair en bouen lienen, soe hoir mannen buyten bli-
 » uen ende de stede saken ende lasten niet en helpen dragen,
 » als andre poortren doen. Ende wairt dat die wiuen des niet
 » doen en wouden, soe sel men huyden van wapen in hoir
 » goedren setten, soe veel als die Achtien oft meerdeel vanden
 » goet duncken sel.

» Hierbij zijn geweest die viij gecoren vande rijckom, be-
 » halue Florys van Heermalen, die van huys was.

» Opten xxij dach van Maerte waren vergadert opter Paertse
 » zekere personen vander rijckdom, draperie ende gemeente van
 » der stede, die bij name hierna bescreuen staen, dair dat
 » opgedaen worde: Alsoe tot andren tijden bij sommige vander
 » vroescip ende rijckdom vander stede gecoren zijn achte per-
 » sonen, als: Florys van Zijl, Jacob vander Does, Phillips
 » Nachtegael, Willem Jacob Euersz., Florys Heermalen, Wil-
 » lem van Tetroede, Aem Gerytsz. ende Gillis Jansz., ende
 » dairnae bij der gemeenten zijn gecoren x personen, als:
 » Pieter die Grebber, Jan Mathijsz., Pieter Gerytsz., Wouter
 » Dircxz., Jan Kerstantsz., Cornelis vander Goude, Otte

» Heynricxz., Jan Clais Hugenz.z., Clais Aelwijnsz. ende Jan
 » Geryt Claisz., bij den welken men alle die saken vander
 » stede, soe wel vande ontfange vander stede als vanden wtgeue
 » doen soude, ende dairtoe alle die andre saken der stede aengaende
 » souden hantieren ende tractieren tot ruste, vrede ende een-
 » drachticheyt binnen der stede, ende tot oirbair, nutschip ende
 » profijte van mijn genad. heer van Oistenrijc ende der stede
 » van Leyden, ende want die saken, costen ende lasten van-
 » der stede van dage te dage zeer groot ende swair vallen,
 » die de voirn. achttien personen, lastich ende zwair zijn, ende
 » niet wel dragen, noch doen en dorven, of dairmede voort-
 » gaen, sonder breder ende meerder consenten dair of te heb-
 » ben dan zij tot deser tijt toe gehat hebben, ende dairomme
 » begeert anden notabelen vander vroescip, vande rijcdom
 » ende vande gemeente, indien yement wisten van hemluyden,
 » dairin te setten en vande xvij. enige te wandelen ende te ver-
 » anderen, dat zij dat doen wouden; ende soe oick die gede-
 » puteerde vander stede wegen van Leyden gereyst zijn bij
 » onsen genad. heer, om mit zijne genad. te spreken tot
 » ruste, vrede ende om wet, gerechte ende remissie te ver-
 » weruen, dat men al niet en mach vercrigen noch dair an
 » sel moge comen, sonder grote somme van pennynghen dair
 » voir te louen, ende te geuen mijne genad. heere ende andre
 » in den houe ons genad. heer, om ruste ende vrede te ver-
 » werven ende oick andre oncosten, die der stede opcomen;
 » soe ist dat bij den voirs. personen ouerdragen ende gesloten
 » is, wat dat dese voirs. achttien personen tsamen off die
 » tmeeredeel vande achtiene eendrachteliken doen, tsij in de
 » ontfange ende wtgeue vander stede aengaende, ende voort in
 » de saken die men voir mijne genad. heer van Oistenrijc,
 » zijnen hogen rade ende voort in alle andre saken der stede
 » aengaende, tzij in gelde te louen ende te geuen, dienende
 » tot ruste ende vrede ende om der stede quaetwillende te
 » wederstaen, tzij mit rade ende mit daden, dat men dat mit
 » rechte of mit macht wederstaen sel. Ende wairt datter enige

mandemente off brieue quame ander stede, wt vervolge
 vande quaetwillende vander stede, dat men die met rechte
 sal wederstaen, soe als dat dienen ende behoren sel. Ende
 soe wat dat dese voirs. achtiën personen, tsamen off die
 meerdeel vande achtiën voirn. eendrachtelicken inde voirs.
 saken doen, hantieren ende laten, na horen besten verstande,
 ende wetenscip tot ruste ende vrede ende tot nutscip oirbair
 ende profijte van onsen genad. heer van Oistenrijc ende der
 stede van Leyden, dat dat van wairde wesen ende vast ende
 gestande gehouden ende volcomen sel worden, gelijc ende
 in alre manieren als of zij dat samentlic, gelijc geloift, ge-
 achtervolcht ende gedaen hadden; ende belouen dat samentlic
 ende elc bijsonder van wairde te houden sonder seggen.

Dit besluit werd door 270 personen goedgekeurd.

De inneming van Leiden werd spoedig, ook te 's Hage bekend, en Jan van Naaldwijk werd den 22 Jan. voor den raad van Holland ontboden, om de vereischte inlichtingen, omtrent de toedragt der zaak te geven; waarna hij in last kreeg, om, van wege Maximiliaen, zich naar Leiden te be-
 geven en door zijn invloed iets goeds in het belang der zaak te beproeven. Op zijn verzoek werd hem daartoe behoorlijk schriftelijke vrijgeleide door den hove verleend.

Hetgeen, betreffende de bezending van Jan van Naaldwijk en van anderen ter dier zake, in de thesauriers-rekeningen is opgeteekend, verdient mede onze aandacht; zoo lezen wij daarin het volgende:

Des namiddags na sinte Agniet dach, xxij dach in Januario,
 reysde Jan van Naeldwije inden Hage, soe hij vande heeren
 vande rade inden Hage daer gescreuen was. Den seluen Jan
 betaillt voir zijn sledehuyr iij sc. iiij d.

Item doe Jan voirs. inden Hage bij de voirs. heeren quam,
 soe gauen zij hem last, dat hij reysen soude tot Leyden,
 om aldaer wat goets te doen, ende bevalen hem dat van mijns

»gen. heer wegen van Oostenrijc etc., dair dieselue Jan hem-
 »luyden ten antwoorde gaf, hij woude versekert wesen tot
 »Leyden te reysen wt ende in, sonder belet van yemendt,
 »dair hij een acte afnam van de houe. Doe sende Jan voirs.
 »terstont een knecht tot Leyden. Gegeuen voir des knechts
 »sledehuyer, wt en in, viij sc.

»Des dynxdag na sinte Agniete dach, xxij dach in Januario,
 »reysde Jan van Naeldwije vande Hage tot Leyden. Gegeuen
 »voir zijn sledehuyer, x sc., viij d.

»Opte xxix. dach in Januario voirs., reysde Jan voirs. van
 »Leyden inden Hage, soe hij vande heeren vande rade daer
 »weder gescreuen wort. Voir zijn sledehuyer gins ende weder
 »gegeuen, xvj sc.

»Opten xxix. dach in Januario voirs., te namiddage, word
 »vande gemeene raidt van Leyden gesent inde Hage, Coen
 »van Oesterwije en Pieter Bouwensz., mit hoer knechten, ande
 »heeren vande rade, om die te aduerteren, dat zij tot Leyden
 »recht soude willen ordineren ende setten op prouisie, dair
 »die heeren vande rade opt antwoorde gauen, hoedat mijn heer
 »de stedehouder op comende was na de Hage, ende in twie
 »dagen daer soude wesen, ende als hij gecomen waer, souden
 »zij dat beste gaerne helpen doen inde saken, ende waren wt
 »j dach en nacht. Gegeuen voir sledehuyer, wijn, cost, mits
 »anval van gasten, als meester Jacob Ruysch, meester Cor-
 »nelis ende meester Mychiel, iij sc., xiiij sc., viij d.

»Opte leste dach in Januario voirs. reysde Jan van Naeld-
 »wije inde Hage, om te begeren commissærissen te hebben, dair
 »die heeren vande rade hem gheen antwoorde op en gauen,
 »soe mijn heer de stedehouder op comende wegen was, ende
 »quam inde Hage op onse lieue Vrouwedach te Lichtmisse,
 »ij dage in Februario, dan souden tbeste dairin helpen doen,

als hij gecomen waer, ende Jan voirs. bleef dair tot smiddages toe van onse lieue Vrouwedach voirs., ende hen wort doetantwoordt gegeuen, dat men geen commissarissen tot Leyden soude ende woude; ende was wt iij dagen, xxvj sc., viij d.

Opte andren dach in Februario reysden te namiddage inde Hage Coen van Oesterwije ende Pieter Bouwersz, mit hoer knechten, alsoe mijn heer die stedehouder gecomen was om an mijn heer die stedehouder ende rade van Hollant te begeren, dat zij tot Leyden recht soudent willen setten op prouisie, gelijc zij voir begeert hadden; dairop mijn heer die stedehouder antwoorde, dat hij dairin niet doen en woude, hij woude eerst die geuangen wter stede hebben, om saken wille, die hij daerop seyde etc. Ende quamen des andren dages tsauonts thuys. Gegeuen voir hoir sledehuer, cost ende belensier, tsamen ij ƒƒ, viij sc.

Opte iij, dach in Februario reysde Jan van Naeldwije weder inde Hage mit ij knechten, om anderwerf commissarissen te hebben ende te begeren; dair hem opt antwoorde gegeuen wort, alsoe Jan voirs. die last alleen niet dragen en woude, dat men tot Leyden senden soude Geryt van Assendelf, meester Jacob van Almonde, ende meester Heynric vande Mij, om te hoeren ende vandat si op doen soudent van mijnen gen. heeren wegen; ende zij begeerden geleye te hebben wt ende in te comen, dairvan dat zij Jan voirs. eene mynute of gauen omt geleye dairna te maken. Gegeuen voir zijn sledehuyter wt ende in tsamen xvj sc.

Opte iij dach in Februario voirs. reysde inde Hage Jan voirs. Pieter Bouwens, Lenert Willemsz, mit iij knechten, mit die geleye brief ende mit andere laste, die hemluyden beuolen was, dair te kennen te geuen, om van de commissarissen te weten, wat zij van mijn genad. heerent wegen opdoen soudent, omdat tot Leyden ouer te brengen, eer dat die

» commissarissen tot Leyden comen souden; dair hemluyden geen
 » antwoorde op gegeuen en wort. Gegeuen voir hoir sledehuyer,
 » wijn ende cost tsamen ij ƒƒ, x sc.

» Opte vj. dach in Februario voirs., reysde Jan van Naeld-
 » wijc voirs. weder inden Hage ende begeerde weder die weet
 » te hebben vande commissarissen voirs.; daer hij geen bescheyt
 » of en creech. Gegeuen voir zijn sledehuyer wt ende in, xvj sc.

» Opte viij dach in Februario reysde Jan voirs. weder inde
 » Hage, omt geen dat voirs. staet. Gegeuen voir zijn sledehuyer
 » gins vj pl., ende voir zijn wagenhuer weder tot Leyden te
 » comen x plack, facit xxj sc. iiij d.

» Opte viij. dach in Februario voirs. reysde Jan voirs. we-
 » der inde Hage, omt geen dat voirs. is ende om andre saken,
 » die hem beuolen waeren. Gegeuen voir zijn wagenhuer ende
 » voir zijn cost ende wijn, soe hij ij dagen dair was, te samen
 » iij ƒƒ.

» Opte x. dach in Februario voirs. reysde inde Hage meester
 » Gijsbrecht Claisz, Pieter Bouwensz, Philips Nachtegael ende
 » meester Pieter die Milde, om mijn heer die stedehouder ende
 » rade te kennen te geuen, wairom dat die stede beclommen
 » ende ingenomen is, ende waeren ij nachten wt. Gegeuen voir
 » wagenhuer, cost, wijn ende belensier, tsamen xij ƒƒ, ij sc., viij d.

» Opte xv dach in Februario reysde Pieter Bouwens, meester
 » Mychiel, mit die stede van Dordrecht ende vande Goude,
 » tsamen inde Hage an mijn heer die stedehouder, om hem
 » ende die heeren vande raide te bidden, dat hij woude gonnen
 » recht te setten binnen Leyden op prouisie; twelc niet geschien
 » en mocht ende niet doen en wilde, ten waer dat die stede
 » van Leyden hem ontsloegen alle die vreemde, die dair binnen
 » waeren, ende dat die ballingen oic souden wtgaen, ende die

»geuangen in zijne handen ende die stede geleuert tot mijns
 »genad. heer behoef. Gegeuen voir waghuyser, cost ende wijn
 »v ƒƒ, vj sc., viij d.

»Opte xvj. dach in Februario reysde meester Jacob vander
 »Hoec, doctor inde godheyt, meester Pieter die Milde ende
 »meester Mychiel wten Hage mit hoer knechten tot Gent
 »in Vlaendren bij mijne genad. heer van Oesterwije etc., om
 »aldair remissie van hem te vercrigen vande ianeminge, die tot
 »Leyden geschiet is, ende om andre saken, die hem mede
 »gegeuen ende beuolen waeren etc. Daerop dat meester Jacob
 »voirs. ontfangen heeft xxxij pont groot, dair hij rekenyng op
 »doen sal.

»Opten xvij. dach in Februario reysden meester Ghijsbrecht
 »Claisz, Pieter Bouwens, Jan Mathijs, Pieter die Grebber,
 »Clais Alewijnsz ende Pieter Gerritsz inde Hage ande ste-
 »dehouder ende heeren vande raide om vande gemeene poortren
 »wegen van Leyden te begeren, dat zij wet en recht binnen
 »Leyden setten woude; dair op dat zij antwoorden, als zij voir
 »altijt gedaen hebben; ende waeren wt énen dach ende nacht.
 »Gegeuen voir hoer waghuyser, cost ende belensier, tsamen
 »viij ƒƒ, viij sc., iij d.

»Opten xxvj dach in Februario reysde te Goude Lenaert
 »Willemsz, meester Ghijsbrecht Clais bijde gedeputeerde van
 »Dordrecht ende bij de heer ende wethouders vande Goude,
 »om saken willen, die hem mede gegeuen ende beuolen waeren.
 »Dairop dat hem beyde voirs. gegeuen is, iij ƒƒ grt., dair zij
 »rekenyng of doen sullen.

»Opte viij. dach in Maert reysden Florys Heermalen, Le-
 »naert Willemsz te Goude, om van daer voort te reysen tot
 »Dordrecht om saken wille, die hem mede gegeuen waeren.
 »Dairop dat hemluyden voirs. gegeuen is xxv Rijns gl.

» Opt xviiiij. dach in Maert reysden meester Aernt van Om-
 » meren (?), Pieter Jansz van Noortich ende Jan Willemsz de
 » Bruyn tot Gent in Vlaendren bij mijnen genad. heer voirs.
 » ende bijde gedeputeerden van Leyden, die dair waeren. Daerop
 » dat Pieter Jansz voirs. gegeuen is ende voir hem namen
 » xxv fl gro.

» Opte vj dach in Aprille reysden inde nacht Jan van Naeld-
 » wijc ende Nanne Paidze mit ij knechten vander stede wegen
 » te Goude, om voort te reysen als gemachticht ende gedeput-
 » teerden bij mijne genad. heer den hertoge van Oostenrijc etc.
 » ende bijde gedeputeerden van Leyden, die dair waeren, ende
 » als zij te Goude quamen, soe vernamen zij, dat mijn genad.
 » heer voirs. op reyse was ende quam te Rotterdam an; dus
 » dat Nanne Paidse voirs. des andren nacht dairan weder thuys
 » quam mit enige punten, die Wouter Maes, burgermeester
 » vande Goude, den voirs. Jan ende Nanne in scrifte gegeuen
 » hadde; ende Nanne voirs. was wt ij nachten ende ene dach.
 » Betaelt inde herberge mits sciphuyer van xvj gesellen, die se
 » volgden ende geleyden, dair zij elc van hadden vj pl. ende
 » mits vij gro., die Symons Willems gegeuen waeren vandat hij
 » van t Zijlhof reysde totter blochuys, xij fl , x sc.

» Soe als Nanne voirs. thuys quam, gelijc voirs. is, soe bleef
 » Jan van Naeldwije te Goude leggende den tijt van x dagen.
 » Gegeuen voir zijn scipper, doe hij weder thuys quam, cost,
 » wijn, belensier, mits x plack, die hij gaf die poortiers ende
 » die knechien vande casteleyn te Goude, vandat zij hem in
 » ende wt lieten bij nacht, ende mits xxj pl., die hij gaf vant
 » geleye te verlangen, ende van ene beslotene brief, gaende ande
 » capiteyn, ende zijne gesellen, die lagen opt blochuys te Zwie-
 » ten, roerende Jans voirs. vangenisse, soe zij hem dair ge-
 » uangen hadden, tsamen vj fl , x sc."

Verkeerdelijk wordt dus door de kronijk- en geschiedschrijvers
 Jan van Montfoort vermeld, als op begeerte van Maximiliaan

naar Leiden gezonden te zijn met last, om de gemoederen tot bedaren te brengen.

Hoe deze vorst toen jegens den burggraaf gestemd was, en hoe diens benoeming tot scheidsman der twistende partijen te Leiden door hem werd opgenomen, toont voldoende het volgend charter aan, hetwelk mede in het oorspronkelijke op het stedelijk archief berust.

Dit stuk is voorzien van het aan een roode zijden koord nithangend groot dubbeld zegel van Maximiliaan en Maria in rooden was, en is van dezen inhoud:

» Maximiliaen ende Marie, bij der gracie Gods hertogen van
 » Oisterijck etc., allen denghenen, die dese tegenwoirdige brie-
 » ven sullen sien oft hoiren lesen, saluyt. Alsoe hr. Reynér
 » van Brochuysen ende Heynric van Nieuelt, verselscipt van
 » enige ballingen van onser stede van Leyden ende andren van
 » onsen lande van Gelre, vande Sticht van Vtrecht ende van
 » elders, gekomen waren in Januario lestleden voir onse voirs.
 » stede van Leyden, ende hadden die ingenomen, becrachticht
 » ende gestolen, waertoe enige inwonenden van onse voirs.
 » stede, hem bewijsende rebelle ende ongeoirsaem, hen bijstant
 » gedaen ende mede gevoucht hebben, ende terstont hebben an-
 » getast ende gevangen geleyt die scout, burgermeisters ende
 » scepenen ende enige vanden raide ende poirterie van deselue
 » onsen stede, tot tusschen vijftich ende tsestich toe, ende
 » onder andere Jan ende Adriaen van Poelgeest, Florys van
 » Alkemade, Jan Huge, Adriaen van Zwieten, Brunick van
 » Boschuysen ende anderen, ende dair en bouen hebben hem
 » vervordert te butineren ende onder hen te deelen der voirs.
 » geuangenen juweelen, ghelt ende goedren; ende in dierwijs
 » hebben onse voirs. stede crachtelic ende met gewelde, ende
 » oick die voirs. van de gerechte ende poirterie geuangenen ge-
 » houden den tijt van tusschen twaelf ende dertien weken,
 » ordinerende achthiene mannen ter regemente vande voirs.
 » steden. Ende het sij alsoe, dat nair dien dat onse voirs.
 » stede wederom in onse onderdanicheden gebracht is gewceest,

» wij hebben beuonden bij informacie, daerop dueodelijcken ge-
 » maict, dat de voirs. xvij mannen vuyt hoer selfs wille heb-
 » ben den voirs. heer Reynier, Heinric van Nyeuelt ende andere
 » haer medeplegers sekere verbanden ende belofsten gedaen,
 » int lange begrepen in den brieven dair op gemaict, ende on-
 » der ander hebben hen beloest te betalen de somme van negen
 » duysent Rijsche gulden, van viertich groot onser munte van
 » Vlaendren tstuck, ende vander inneminghe van onser voirs.
 » stede bij heml. gedaen, remissie van ons te verweruen ten
 » costen derseluer, dat, omme de selue belofsten ende verban-
 » den te volbringen, die voirs. Jan ende Adriaen van Poel-
 » geest ende andere haer medegesellen, altijts geuangen we-
 » sende, hebben ouermits hoir vangenissee ende omme hen
 » vande lijue te bescuddenen, bedwongen geweest den voirs.
 » xvij sekerheyt ende xvij borgen te stellen, ende oic hen te
 » submitteren in vier persoenen, die Heynric Willemsz. nommen
 » soude, ende andere vier, die sij kiezen souden vande voirs.
 » xvij of van dien vande toekomende gerichte, omme haer
 » arbiters te wesen, ende de heere van Montfort opperarbiter,
 » omme heml. te appointieren op alle hoere geschillen ende die
 » costen, scaden ende interessen, die de voirs. Heynric Willemsz.
 » ende Willem Willemsz. mit hoere consorten, gebannen vande
 » voirs. stede, souden willen seggen geleden te hebben, ende
 » op alle andere saken, die men hen soude mogen eysschen,
 » ter cause vande regemente vande voirs. stede te rechte te
 » staen voir die vande voirs. toekomende gerichte, ende
 » van als sulke brieuen gegeuen, als sij van hen wilden
 » hebben; bij welke manieren van doen, die seere onredelic
 » sijn, men soude hiernaels de voirs. Jan ende Adriaen van
 » Poelgeest ende andere haer medegesellen ende haer borghen
 » mogen vervolgen, moeijenesse ende belet doen, tegen alle
 » goede redenen, rechten ende justicien, opdat hen hierop bij
 » ons nyet voirsien ware. Doene te wetene, dat wij dese saken
 » ouergemerct, sunderlinge die notoriteyt ende openbaer geschie-
 » nesse vande voirs. vangene, exachten ende andere saiken

»voirscreuen, angesien oick dat die voirs. xvijj persoenen ende
 »andere quaetdoenders haer medeplegers vande gemeente van
 »onsen voirs. stede, hebben hen' geheellic gesubmitteert in
 »tghene dat bij ons daerop geordineert ende geappointeert
 »soude wesen, hierop gehadt goeden rijpen rait, hebben ver-
 »claert ende bij dese onse lettren verclaren tvoirs. vangen ende
 »antastinge, gedaen opten voirs. Jan ende Adriaen van Poel-
 »gheest ende haer consorten bij den voirs. heere Reyner ende
 »sijne medeplegers als voirs. is, negeen ende van onweerden
 »te wesene, als gedaen bij crachte ende bedwange ende bij
 »gheen macht noch auctoriteyt hebbende dat te doen, ende
 »voirt verclaren alle die voirs. belofsten, verbanden ende
 »submissie, mitgaders de brieven daerop gemaect, quet, negeen
 »ende van onweerden, ende hebben, niet jegenstaende dien,
 »wedergesteld ende wederstellen die voirs. gevangen ende haer
 »borgen in al sulken state ende wesene, als sij waeren voir
 »tvoirscreuen vangen, verbanden ende submissie, sonder dat
 »sij, vuyt crachte of onder tdelxel van dien, namaels vervol-
 »gelic wesen mogen in eenigen manieren, vande welken oick,
 »soe verre alst noit is, wij hebben hen' gereleneirt ende rele-
 »ueren vut sunderlinge gracie bij desen. In getuygenisse van
 »desen, soe hebben wij onsen segel hieran doen hangen. Ghe-
 »geuen in onse voirs. stede van Leyden den xix dach van
 »Aprille int jaer ons Heeren duysent xxxx* ende tactentich,
 »voir Paesschen.

Het tijdstip van de komst van Jan van Montfoort te Leiden
 is niet met juistheid te bepalen. Hij zoude, zegt men, den
 29. Januarij 1481, dus 9 dagen na de overrompeling, aldaar
 gekomen zijn; de min duidelijke woorden in de Divisie kronijk:
den ix. dag hierna moeten in den zin worden opgevat als:
den ix. dag der maand hierna, namelijk van de inneming van
 Leiden, die plaats had den 20 Januarij ¹⁾, dus den 9. Februarij,

1) Deze verkeerde opvatting is ook gevolgd in den *Jonker Fransen Oorlog*, bl. 33.

ten bewijze waarvan de navolgende uittreksels uit de thesauriers-rekening strekken.

» Opten ix. dach in Februario quam tot Leyden den heren van Montfoort, hem gescheynct iiij stede kannen wijns, de stoep vij quart, facit xxxvij sc. iv d.

Gegeuen Heynric Willems, ende hij gegeuen hadde Andries Sanders mit hen derden als voir sledeloen, soe sij mijnheer van Montfoort te gemoet reysden, ij Ɔ xij sc. Item Claes Euerts, van dat hij met een pairt ende slede mede inde reyse geweest hadden.

Gegeuen Heynric voirs. ende hij opte xv. dach in Februario gegeuen hadden mijns heerens bode van Montfoort x. st., die hij verleyt hadde aen sledeloen, soe hij reysden vander Goude tot Leyden, ende was opte viij dach in Februario, xij sc. iiij d.

Schoutgen die Wagenaer gegeuen, vandat hij mit een slede volck mijnheer van Montfoort tegen reed, doe hij vander Goude tot Leyden quam, ende hem betaelt worde ij dagen in Maert xvj sc.”

Het blijkt tevens, dat Frederik Vten Ham gelijktijdig met Jan van Montfoort te Leiden kwam, en dat eenige dagen vroeger, den 27 Januarij, de afgevaardigden van de steden Gouda, Dordrecht en Schoonhoven aldaar geweest waren.

Men heeft uit de vorige uittreksels der gemelde rekening (zie bl. 164) gezien, dat men te Leiden commissarissen verlangd had, om de wet en het regt te bestellen en de gevelde vonnissen te bekrachtigen, ter welker uitvoering de scherpregher van Dordrecht reeds te Leiden aangekomen was ¹⁾. De stadhouder

1) *Thes. Rek.* Gegeuen Heynric Willems voirs. ende hij gegeuen hadde die buel van Dordrecht ij sint Andries gl., stuc 28 pl., fac. 3 Ɔ 14 sc. 8 d.

Item noch soe comt die wairt (Jacob Ghijsbrechtz, in t Hart) voir die buel, dat hij dair verteert heeft, 6 pl.

Item gegeuen den buel van Dordrecht opten xvij dach in Februario op rekenyng, boven dat hij van Heynric Willems ontvangen heeft, viij Ɔ. Noch op xxxj Maert, viij Ɔ.

Joost van Lalaing weigerde dit en eischte de overlevering der gevangenen in zijne handen; doch Broekhuizen en de zijnen, te regt het ergste voor die gevangenen vreezende, weigerden van hunne zijde niet alleen hieraan te voldoen, maar sloegen ook zijne begeerte, dat het vreemd krijgsvolk en de ballingen de stad zouden ontruimen om onder des hartogs gehoorzaamheid terug te keeren, van de hand. De afgevaardigden van Leiden hadden zich inmiddels, vergezeld van Jacob van der Hoeck ¹⁾, naar Gend begeven, om van Maximiliaan kwijtschelding wegens de inneming van Leiden te verwerven, doch alle pogingen en onderhandelingen om deze zaak in der minne te doen eindigen, bleven vruchteloos.

Het stedelijk bestuur van Leiden, geheel onder den invloed van Broekhuizen staande, en geen kans ziende, om dezelfde in 1480 door Maximiliaan aan de Hoekschen verleende remissie te verkrijgen, maakte de noodige voorbereidselen tot de hardnekkige verdediging der stad, welker beleg men weldra te gemoet zag.

Reinier van Broekhuizen was te ervaren krijgsman, om niet reeds na de inneming der stad alle vereischte maatregelen ter verdediging der vesten te nemen en voor de behoorlijke bewaking der stad te zorgen.

Zoo liet hij onder anderen een sterk blokhuis ²⁾ te Alphen bij Heymansbrug, door Bouwen Schuitemaker maken, waardoor die van Haarlem en Amsterdam werden belet om iets tegen Gouda te ondernemen.

In dit blokhuis, reeds den 21. Februario voltooid, werden

1) *Thes. Rek.* Opte xvij Februario gesent Reynier, die coster, aen meestr. Jacob van der Holec ende an die gedeputeerden, om mit hem luyden mede te reysen tot Gent bij mijnen genad. heer, ende was wt xv dagen. Hem gegeuen s dages viij pl., fac. viij ^{fl.}.

2) In de *Groot-Chronijk*, *Dijsste* 34, cap. 29, wordt nog melding gemaakt van een blokhuis aan de uiterst molens van de Haagpoort, en één buiten de Rijsburgerpoort. In de rekening wordt er niet van gesproken; welligt bestonden zij dus reeds. Bij die molens hadden eenige ontmoetingen plaats.

41 man gelegd onder bevel der kapiteinen Hans Stem en Hendrik de Man. Deze bezetting ontving wegens de belangrijkheid en het gevaar der stelling, dubbelde besoldiging, namelijk 15 placken daags. Dit blokhuis was met de noodige krigsbehoeften, grootendeels te Utrecht gekocht, voorzien; veel daarvan was tijdens het springen van het kruidmagazijn, dat zich onder het stadhuis bevond ¹⁾ en waarvan een gedeelte instortte, teloor gegaan ²⁾.

Ook werden de huizen ter Does, ter Zijl en ter Zwieten bezet, in welk laatste de schout van ter Aer het bevel voerde, en onder hem »capiteyntge vande Goude.”

Het krijgsvolk werd door Broekhuizen van tijd tot tijd ontslagen en weder ander in de plaats in dienst aangenomen; ook werden, vermoedelijk op begeerte van Broekhuizen, door de burgerij vier personen, te weten: Florys van Zijl, Willem

1) *Thes. Rek.* Gegeuen des woensdach voir onse Vrouwedach te Lichtmisse (31 Januarij) Aelbrecht Wessels van een crage en van dolmens, dat hij verloeren hadde onder die myer vande stede huys, doe se nederviel, xxij sc., iij d.

Opte iij. Februario. Dire Wouters Danelsz, om dengenen mede te lonen ende te betalen die gewrocht hebben an die nuwe Halle, die nedergefallen is, xxv fl , viij sc.

2) Omtrent het kruid enz. aldaar geleverd, komt in de *Thes. Rek.* het volgende voor:

» Gegeuen Heynricx vande Goude opte x dach in Februario van een duysent reysbogescht, ende Dire Wouters ende Pieter Bouwens tegens deselue Vrane gecoft hadde, x fl .

Gegeuen Gijsbrecht Wijnaertsz van Vtrecht, van een tonne reysbogescht, daer een duysent schut in was, viij fl , iij sc., iij d.

Geg. Cornelis Mathys, burger tVtrecht, op rekening van sulc boscruyt, als hij tot Leyden geleverd hadde, dragende de somme van 235 Rijns. gl. ende 8 pl. na inhoud des briefs, die hij dair of heeft, besegelt mitte stede zegel van Leyden, die de Acht ende Thiene hem dair van gegeuen hadden.

Geg. Clais Geryts vande Goude van 112 fl boscruyts, tpont 6 pl. ende 58 fl cloverscruyts, tpont 6 pl., facit 68 fl .

Opte xiiij. dach in Februario gegeuen Cornelis van Vtrecht, een goude croen van 32 pl. op rekenyng vanden gelde, die hem quamen van boscruyt, dat hij tot Leyden geleuert hadde (het werd door 15 man onder Ghijsbrecht die Bank beveiligd).

Jacob Eversz., Jan van Berendrecht en Jacob van der Does, gekozen, uitsluitend belast met de zake de verdediging der stad betreffende. Behalve de krijgsbende, waarover van Broekhuizen het bevel voerde en waaronder begrepen waren de 60 getrouwe dienaars, hem door de gebroeders Willems in het bedoelde verdrag beloofd, bestond er nog eene burgerwacht, waarvan het getal niet met juistheid is te bepalen. Men scheen zooveel mogelijk het aannemen van vreemd krijgsvolk te vermijden, waaronder over het algemeen weinig krijgstucht heerschte en waarop dus weinig te vertrouwen viel, en daarbij de burgers meest tot groot overlast was, zoodat men dan ook Jan van Benthem met zijn 34 manschappen, die door de kapiteinen was ontboden, niet binnen de stad wilde laten 1).

Thomas Basinus verhaalt dat de oversten en raden van Utrecht 200 man ter overrompeling van Leiden zouden hebben geleverd, doch dit schijnt minder juist te zijn; wel bevonden zich onder de bende van Broekhuizen vele Utrechtschen en een 20 tal, die in de rekening genoemd worden, stonden onder Jan van Lanscroon, maar zij werden spoedig na de inneming ontslagen.

Dat Jan van Montfoort, en bepaaldelijk de kastelein van Montfoort, met den voorgenomen togt bekend was, is niet twijfelachtig 2); maar of eenige vertrouwden en aanhangers der ballingen, en bepaaldelijk van Hendrik Willems, binnen Leiden van den aanslag hebben geweten, en ook of zij de wacht hebbende manschappen, door middel van drank in de twee naburige tavernen hadden gelokt, is wel te vermoeden, doch met

1) Opten xxliij. dach in Februario a° lxxxj is betaelt Jan van Benthem, capiteyn van xxxliij ruytergesellen, die vande heeren capiteyns ontboden worden, ende als zij quamen voir die stede, doe en woudse die gemeente niet hebben, ende mochte wederom thuis reysen. Des worde den capiteyn ende zijne gesellen voirs. gegeuen voir hoir reyse ende dachgelt vij ff gro., facit lxxj ff.

2) *Thes. Rek.* Gegeuen Heynric Willems voirs. ende hij gegeuen hadde die casteleyn van Montfoortt, vijftich enkele goud tournoisch gulden, die deselue casteleyn gelient hadde Heynric ven Nyeuelt, belopt 86 ff, 13 sc., 4 d.

geene zekerheid te bepalen; alleenlijk vindt men in de Dingboeken van 1481, op de griffie der regtbank te Leiden berustende, van eenige beschuldigingen van personen, die van dezen aanslag hebben geweten, gewag gemaakt.

Inmiddels kwam in den toestand der door Broekhuizen, van Zuylen van Nyevelt en de gebroeders Willems gevangen gehoudene personen geene verandering. Volgens de overeenkomst bleven zij het eigendom dezer hoofdlieden, en natuurlijk poogden zij van hen zoo veel losgeld mogelijk te verkrijgen; behalve het geld, dat zij reeds van die gevangenen hadden getrokken, had de burgerij nog 4000 Rijns. gl. daarvoor uitgekeerd. Ten einde meer voordeel van deze gevangenen te trekken, hadden zij onderhandelingen aangeknoopt tot uitlevering van dezen aan het burgerlijk bestuur der Achttien. De brief ter dier zake door de gevangenen, den 18. Mei 1481 aan Hendrik van Zuylen van Nyevelt gegeven, luidt aldus:

» Wij Phillips van Wassenair, ridder, Jan van Poelgeest, » Adriaen van Poelgeest, Florys van Almade, Jan van Zwieten, Huce van Zwieten, Adriaen van Zwieten, Adriaen van » Boichorst, Jan van Loichorst, Geryt Rijswijc, Huce Spruyt, » Bruyninc Huce Spruytenz., Clais van Leyden, Geryt van » Zonneuelt, Jan van Zonneuelt, Cornelis van Zonneuelt, Symon Paidze, Kerstant Nannenz., Heynric Paidze, Bruyninc » van Bosschuysen, Heynric vander Laen, Florys Heerman, » Florys Pietersz., Willem Heerman, Cornelis Jacobsz., Jacob » Heerman, Geryt Buytenwech, Clais Jan Claisz.z., Pieter » Jan Martynsz., Geryt die Vroede, Geryt Jacob Cupersz., » Aernt Jansz., Florys Pieter Floryszz., Dirc van Werue, » Huce Andriesz., Clais Jan Heynriczz., Jan Aernt Pouwelsz., » Pieter Heynriczz., Jacop Coop, Dirc Dircz. (printer), Symon Martynsz, Ghijsbrecht Mouwerynsz, Clais Hucez, Willem van Dam, Dirc van Honthorst, Geryt Huce, Willem » Buckelsz., Clais Voppenz., Diwout Harmans, Sijmon Vrederic » Jorysz., Coman Aelbrant, Alewijn Pieter Tollenaersz., Symon » Sybrantsz., Willem die apteker, en Pieter Jorysz., op desen

»tijt enige als geuangen ende enige als gesekerde binnen der
 »stede van Leyden, doen condt allen luyden, ende sonderlinge
 »den eerbaren Heynric van Zuylen ende van Nyevelt: Want
 »wij verhoert ende verstaen hebben, dat die Achte ende Thiene,
 »die, bij der rijdomme ende gemeente geordineert ende gedepu-
 »teert zijn totten saken ende lasten vande stede van Leyden,
 »aen uwe eerbaerheden versoecken ende begeren, alsoe wij poor-
 »tren ende inwonende der stede van Leyden zijn, om ons van
 »uwer eerbaerheden lyefden te hebben in handen vande voirs.
 »Achte ende Thiene, in den name ende tot behoef der voirs. stede,
 »ende want wij dan die meeredeel poortren ende inwonende van
 »Leyden zijn, als voirs. staet, ende wij als gesekerden ende
 »geuangen personen zijn ende verlooft ende versekert staen
 »in handen des edelen heeren Reyner, heer tot Bruchûysen,
 »ridder, ende oic tot behoef uwes persoon Heynric Willemsz.,
 »ende Willem Willemsz., gebroederen, soe ist dat wij aen
 »uwe eerbaerheden oetmoedelic versoecken mit dese onse je-
 »genwoordige brieue, bidden ende begeren, soe wij alder dien-
 »stelicxste, vriendelicxste ende begeerlicxste connen ende mo-
 »gen, ende om alle dienste ende vrientscappe, die wij tot enige
 »tijt v te lieue sullen doen mogen, ons wat ontlasten wilt
 »ende der vangenisse, sekerheden, geloften ende eede, die wij an
 »heer Reyner voirs. hem gedaen hebben, gelijc voirs. staet,
 »soe vele als in uwes persoens is ende v dat aengaen ende an-
 »cleuen mach, verdragen ende quytshelden ende ons setten
 »in handen vande Achte ende Thiene personen, als: Florys van
 »Zijl, Jacob vander Does, Willem Jacob Euersz., Phillips
 »Nachtegael, Florys Heermalen, Willem van Tetroede, Aem
 »Gerytsz., Gillis Jansz., Pieter die Grebber, Jan Mathysz.,
 »Pieter Gerytsz., Wouter Direx, Jan Kerstants, Cornelis
 »vander Goude, Otte Heynricx, Jan Clais Hugenzz., die oude,
 »Clais Alewijnz., ende Jan Geryt Claiszz., nv ter tijt wesende
 »geordineert vander rijdomme ende gemeenten wegen ten saken
 »ende regimente vander stede van Leyden totter seluer stede
 »behoef, soe wij hopen dat die van Leyden ons dat recht

» vander stede doen ende gonnen sullen ende gheen geweld,
 » ende hierinne om goidswillen.....; ende willen des tot allen
 » tijden dienstelic verschulden in saken, die wij uwes eerbaerheysts
 » persoens tot enigen tijden sullen ver(dienen). Ende soe dit onse
 » vterste versoecke ende begeerte is, soe hebben wij, die scrij-
 » uen connen, op desen brieue elc onsen name voirs. hieronder
 » gescreuen, ende die ghene, die van ons niet scrijuen en con-
 » nen, hebben onse mercke elc mit ons selfs hant (oick) hier-
 » onder gescreuen. Ende tot meerder oirkondescip ende waer-
 » heys wille, soe hebben wij geuangen (gebeden) die voirs.
 » Acht ende Thiene, gedeputeert ten laste ende regimente der
 » stede van Leyden, desen briene ouer ons te willen (besegelen;
 » ende hebben wij) Acht ende Thiene voirn., ter vriendelicken
 » bede ende begeerten ende om alles besten wille gedaen ende
 » besegelt (deser brieue met het zegel der) stede van Leyden hier
 » an gehangen, jnt jaer ons Heeren duysent vierhondert een
 » ende tachtich, opten achtienden dach in Maerte" 1).

Dit verzoek werd door Broekhuizen en de zijnen toegestemd,
 behalve wat betrof het overleveren van twee knechten van den heer
 Philips van Wassenaar, blijkens navolgend stuk van 30 Maart
 van dat jaar, mede berustende op gemeld archief en voorzien met
 het nithangend zegel in groene was, van Reinier van Broekhuizen.

» Ic Reyner, heer tot Broechuysen, ridder, doe condit allen
 » luyden ende bekenne mit desen brieue: Alsoe heer Philips
 » van Wassenaar, ridder, Jan van Poelgeest, Adriaen van Poel-
 » geest, Florys van Alcmade, Jan van Zwieten, Hüge van
 » Zwieten, Adriaen van Boichorst, Jan van Lochorst, Geryt
 » Rijswijk, Hüge Spruyt, Bruyninc Hüge Spruytenz., Clais
 » van Leyden, Geryt van Zonneuelt, Jan van Zonneuelt, Cor-
 » nelis van Zonneuelt, Symon Paidze, Kerstant Nannenz,

1) De brief is op verscheidene plaatsen beschadigd, zoo dat de hand-
 teekening van Wassenaar niet is te ontdekken. Onder degenen, welke
 niet konden schrijven, behoorden Symon Frederic Jorysz. en Clais
 Vöppenz. Lager staat de handteekening van een' persoon, in het stuk
 niet vermeld, en die zich teekent: »ic Gheryt Bols."

»Heynric Paidze, Bruyninc van Bosschuysen, Heynric vander
 »Laen, Florys Heerman, Florys Pietersz, Willem Heerman,
 »Cornelis Jacobsz, Jacob Heerman, Geryt Buytenwech, Clais
 »Jan Claisz., Pieter Jan Martijnsz, Geryt die Vroede, Geryt
 »Jacob Cupersz., Aernt Jansz, Florys Pieter Florysz.z., Dir
 »van Werue, Hugu Andriesz, Clais Jan Heynricxz.z., Jan
 »Aernt Pouwelsz.z., Pieter Heynricxz, Jacob Coop, Dir
 »Dircxz, (printer), Symon Martijnsz, Ghijsbrecht Mouwerijnsz,
 »Clais Hugesz., Willem van Dam, Dir van Honthorst, Geryt
 »Hugu, Willem Buekelsz, Clais Voppenz, Diwout Harmansz.,
 »Symon Vrederic Jorysz, Coman Aelbrant, Alewijn Pieter
 »Tollenaersz, Symon Sybrantsz, Willem, die apteker, ende
 »Pieter Jorysz, ende dairtoe alle diegene, die wij binnen der
 »stede van Leyden enige vangenscip, sekerheden of geloften
 »gedaen mogen hebben, zij zijn binnen der stede van Leyden
 »of dairbuyten, wtgesondert heer Philips van Wassenair zijne
 »twie knechten, als mit name Jan van Besoyen ende Jan die
 »Luyckenair, die welke ic an mij behouden hebbe ende be-
 »houden mijnen vrijen wille dairmede te doen, an mijn hant
 »gelooft ende mit opgerechte vingren geswoeren hebben lieflic
 »ten heyligen, enige als geungen ende andre als gesekerde,
 »hoe ende in wat maten dat geschiet mach wesen, niet dair
 »wtgescheyden, tot behoef Heynric van Nyeuelt, Heynric Wil-
 »lemsz ende Willems Willemsz ende mijns selfs persoens; so
 »ist, dat ick, ter vriendeliker versoeke ende begeerte vande
 »Acht ende Tienen, gecoren ten saken vander stede van Leyden,
 »alse: Florys van Zijl, Jacob vander Does, Willem Jacob
 »Euersz, Philips Nachtegael, Florys Heermalen, Willem van
 »Tetroede, Aem Gerytsz ende Gillis Jans, gecoren vander
 »rijckdom wege, ende Pieter die Grebber, Jan Mathijsz, Pieter
 »Gerytsz, Wouter Dircxz, Jan Kerstantsz, Cornelis vander
 »Goude, Otte Heynricx, Jan Clais Hugesz., die oude, Clais
 »Aelwijnsz ende Jan Geryt Claisz.z., als gecoren vander ge-
 »meente wegen, ende omder goeder gonste ende vrientscip,
 »die zij mij in eerbairheden vander voirs. stede wegen dair

»voir gedaen hebben, die selue geuangen ende gesekerden sulke
 »gelofte, sekerheden ende eede, als zij an mijnre hant gedaen
 »hebben inder manieren voirs., soe veel mijns persoens dat
 »roert ende aengaet ende ancleue mach, quytgeschonden ende
 »verdragen hebben, quytshelden ende verdragen mit desen
 »selue mijne brieue in handen vande Acht ende Tiene voirs.,
 »ter behoeff der goeder stede van Leyden, ende geloue voir mij
 »ende mijne eruen den geuangen ende gesekerden ende hore
 »erue, ende voirt den poortren ende inwonende der stede van
 »Leyden om der voirs. vangenissen, geloften ende sekerheden
 »ende eeden wille, die zij an mijnre hant gedaen hebben,
 »nimmermeer aentalinge, aensprake, hinder, letsel of moey-
 »nisse te doen, noch te doen doen in geenre manieren, noch
 »mit genen rechten, geestelijke noch wairlijk, noch mit genen
 »voirden, die men hier intrecken, deyncken, speynsen of vi-
 »sieren, mach in eniger manieren. Ende des te oirkonde hebbe
 »ic desen brieue besegelt mit mijne zegele hier angehangen.
 »Int jair ons Heer duysent vierhondert eenendetachtich, opten
 »dertichsten dach in Maert."

De regering der Achttien beloofde, in erkentelijkheid
 voor deze daad, aan van Broekhuizen en van Zuylen van Nye-
 velt van stadswege te betalen eene som van 9,000 Rijns. gl.;
 te leveren op het Hoog Altaar van de kerk te Montfoort of
 elders, 14 dagen na dat Maximiliaan wet en regt te Leiden
 zoude hebben gesteld, blijkens navolgenden schepenbrief van
 30 Maart, voorzien met het uithangend stadszegel in groene
 was, en met 12 zegels.

»Allen den ghenen, die desen brieue sullen of horen lesen,
 »saluyt. Wij Florys van Zijl, Jacob vander Does, Willem
 »Jacob Euersz, Phillips Nachtegael, Florys Heermalen, Wil-
 »lem van Tetroede, Aem Geryts ende Gillis Jansz, onder ons
 »Achten, als gecoren totten saken vander stede van Leyden
 »vander rijdomme wegen, ende Pieter die Grebber, Jan Ma-
 »thijsz, Pieter Gerytsz, Wouter Dircxz, Jan Kerstantsz, Cor-
 »nelis vander Goude, Otte Heynricxzoen, Jan Clais Hugenz

» die oude , Clais Aelwijnsz ende Jan Geryt Claiszz. onder ons
 » Tienen , als gecoren totter saken vander stede van Leyden
 » vander gemeente wegen , doen te weten : Alsoe op sinte Se-
 » bastiaensdach lestleden bij Heynricx van Nyeuelt ende zijne
 » hulperen die stede van Leyden ingenomen is , in welc inne-
 » minge zekere personen vanden edelen ende notabelen der voirs.
 » stede , als : heer Phillips van Wassenair , ridder , ende scout ,
 » burgermeestren , scepenen ende oic ander vander vroescippe ,
 » dieneren ende poortren geuangen ende in zijne handen heeft ,
 » die welke dat op hoir gelofte , sekerhede ende eede , als ge-
 » sekerden , ende sommige , als geuangen in diuersche ende ver-
 » scheyden huysen die een vanden andren geset zijn ; ende
 » alsoe die voirs. Heynric van Nyeuelt totten seluen geuan-
 » gen ende gesekerden recht ende toeseeggen heeft , als hem toe-
 » behoert ; soe ist dat wij Achte , gecoren vander rijcdomwegen ,
 » ende wij Tienen , gecoren vander alinge gemeenten wegen ,
 » onderlinge mit malcanderen ende te samen gesproken ende
 » eendrachtelicken ouerdragen hebben , om , vander stedewegen
 » van Leyden ende van wegen der goeder rijcdom ende ge-
 » meente vander voirs. stede , mit Heynric van Nyeuelt voirs.
 » te spreken ende an hem vriendelicken versocht ende begeert ,
 » die voirs. geuangen ende gesekerde te stellen ende te setten
 » wt zijnen handen in handen van ons Acht ende Tienen
 » voirs. inden name ende tot behoef der voirs. stede van Ley-
 » den , ende dairaf mit zijne opene besegelde brieuen een offstal
 » ende quytsceldinge te doen , om vander stedewegen ende
 » totter stede behoef seluer dairmede te bewarden ende te
 » doene , soe ons Acht ende Tienen voirs. ende derseluer stede
 » onsen goeden raet goetduncken ende gedragen sal , alsoe die
 » voirs. gesekerden ende geuangen , poortren der voirs. stede
 » zijn , ende dairvoir datmen Heynric van Nyeuelt voirs. we-
 » deromme eene huesschede ende vriendscippe vande voirs.
 » stede wegen doen sal , dairaf hij der voirs. stede mogeliken
 » sel bedancken . Ende want Heynric van Nyeuelt voirs. , tot
 » onser vricdeliker versoeke , bede ende begeerte , zijn recht

» ende toeseggen, dat hij an ende totten voirs. gesekerden ende
 » geuangen heeft of hebben mach tot desen dage toe, gehe-
 » lijce, volcomelijck ende al geset heeft wt zijnen handen in
 » handen van ons Acht ende Tienen voirs., inden name ende
 » tot behoef der voirs. stede van Leyden, om dairmede onse
 » wille ende geliefte totter voirs. stede behoef te doen, van
 » welcker ouerghifte der voirs. gesekerden ende geuangen, Heyn-
 » ric van Nyeuelt voirn. wij vriendelijc bedancken; soe ist,
 » dat wij Acht ende Tienen, gecoren totten saken vander stede
 » van Leyden, vander seluer stede, rijedomme ende gemeene
 » poortren ende inwonende wegen van Leyden, dairomme ende
 » om alsulken arbeyt, onleden ende oncosten, als Heynric van
 » Nyeuelt voirn. hierom gehat ende gedaen heeft, den voirn.
 » Heynric van Nyeuelt ende zijne eruen of den houder van
 » desen brieue bij zijnen of zijnen eruen wille, indien zijns
 » gebrake, die welke houder vande brieuen des gemachticht
 » sel wesen, mit Heynric of zijnen eruen, gebrake zijns opene
 » besegelde brieue ende mit zijner hant ende name of mit zijnen
 » eruen handen ende name onderteykent, bouen sulke vijftien
 » hondert Rijns. guld., als hem hier te voren vander voirs. stede
 » wegen gegeuen ende betailt zijn, noch dairtoe geloeft hebben
 » ende mit desen onsen brieue louen, als goede geloeflike coop-
 » luyden ende mannen van eer, die somme van drieduysent
 » ende vijfhondert Rijnsche gulden, tstic van veertich comans
 » grooten, goet Hollants comans payment, als inder tijt der
 » betalinge gancbair is; dair of wij hem der stede brieue van
 » Leyden onder horen groten zegele, dairmen lijfrenten brieue
 » mede besegelt, geuen ende leueren sullen buyten zijne
 » ende zijnen eruen coste, ende die senden binnen der stede
 » van Montfoirde in die Prochiekercke aldair opt Hoge Altair
 » in zijn vrij seker behout, of in een ander stede gelegen, om-
 » trent drie milen buyten den palen van Hollant, indie Pro-
 » chiekercke van dier stede opt Hoge Altair, in zijn vrij seker
 » behout, dair Heynric van Nyeuelt voirs. of zijnen eruen, of
 » den houder des briefs gemachticht als voirs. staet, ons dat

» te voren mit zijnen besegelde brieuen sel laten weten, welken
 » brief van drieduysent ende vijf hondert Rijnsche guld. payments
 » voirs. men Heynric van Nyeuelt voirs. ende zijnen eruen, ge-
 » brake zijns, of den houder des briefs inder manieren als voirs.
 » staet, leueren ende besorgen sel binnen viertien dagen, na
 » dat onse genadige heer ende vrouwe van Oistenrijc ende van
 » Bourg. etc. der stede van Leyden wet ende gerechte gegunt
 » ende geset heeft, inhoudende van woirde ende woirde als
 » hierna bescreuen staet: „Wij scout, burgermeesteren, scepenen
 ende rade der stede van Leyden doen condt allen luyden: Dat
 wij bij rade, consent ende goetduncken vander gemeene vroe-
 seippe, rijdommé ende alinge gemeene poortren ende inwo-
 nende der stede van Leyden, mit desen onsen opene brieue,
 bekennen ende belien sculdich te wesen Heynric van Nyeuelt
 ende zijnen eruen, of den houder van desen brieue bij zijnen
 of zijnen eruen wille, in dien zijns gebrake, die welke houder
 van de brieue des gemachticht sel wesen, mit Heynric van
 Nyeuelt of zijne eruen, gebrake zijns opene besegelde brieuen,
 ende mit zijne hant ende name of zijnen eruen hande ende
 name ondergeteykent, die somme van drieduysent ende vijf-
 hondert Rijnsche gulden, tstic. van veertich comans groote
 Hollants payment, als inder tijt der betalinge ganchair is, alsoe
 voir sulke rechte, actie ende toessege, als Heynric van Nye-
 uelt voirs. heeft anden gesekerden ende geuangen, die inder
 inneminge vander stede van Leyden an zijne handen gese-
 kert, geuangen ende verbonden staen, ende dien hij inden
 handen vanden Achte ende Tienen, gecoren totten saken van-
 der stede, inde name ende tot behoeff der stede van Leyden
 ouergegeuen heeft, welke drieduysent ende vijf hondert Rijns-
 che gulden payments voirs. wij vander stede wegen voir ons
 ende voir onse eruen ende nacomelingen, poortren ende inwo-
 nende van Leyden geloift hebben ende gelouen, als goede
 geloeflike coopluysen ende mannen van eere, mit desen brieue
 Heynric van Nyeuelt ende zijnen eruen, gebrake zijns, of den
 houder van desen brieue, bij zijne wille gemachticht als voirs.

staet, te betaleh, die een helfte binnen ses weken, nadat onse genad. heer ende vrouwe van Oistenrijc ende van Bourg. etc. der stede van Leyden wet ende gerechte geset ende gegunt heeft ende dat angenomen ende ontfangen sullen hebben, ende die ander helft binnen ses weken dair naistcomende of binnen achte dagen na elken dage onbegrepen, ende dese voirs. gelden selmen tot elken dage ende termijnen van betalinge opter stede coste, vrij ende comerloos leueren ende betalen binnen der stede van Montfoirde inder Prochiekercke aldair opt Hoge Altair in Heynric van Nyeuelt voirs. of zijne eruen, gebrake zijns, of inden houder des briefs, bij zijnen wille gemachticht als voirs. is, in zijn vrij seker behout, of in een ander stede, gelegen omtrent drie milen buyten den palen van Hollant, inder Prochiekerck van dier stede opt Hoge Altair in Heynric van Nyeuelt of zijne eruen, gebrake zijns, of inden houder des briefs bij zijnen wille gemachticht als voirs. staet, in zijn vrij seker behout, dair Heynric van Nyeuelt voirs. off zijnen erue of den houder vande brieue gemachticht als voirs. is, ons dat te voren mit zijne besegelde brieue sel laten weten, mit voirwairden: wairt dat wij Acht ende Tienen voirs., of die scout, burgermeesteren, scepenen ende rade der stede van Leyden inder tijt wesende, ofte yement anders, voer den tijt dat dese dagen vander betalinge voirs. omme gecomen sullen wesen, vanden geuangen ende versekerden voirn. enige gelden ofte pennynge ontfingen, off van yement anders van hoeren twegen, tsij bij schattinge, bij coopinge, bij lieninge of bij wege die zij wijsen mogen, of raets daertoe geuen, dair pennynge of comen mogen, dat men Heynric van Nyeuelt voirs. ende zijnen eruen, gebrake zijns, off den houder van desen brieue bij zijnen wille gemachticht als voirs. staet, dairvan ende mit dien pennynge voirn. betalen sel op cortinge ende verminderinge van zijne somme vander voirs. pennynge, die men hem sculdich is; ende wairt dat wij vander stede wegen van Leyden tot enige vanden dagen ende termijnen van betalinge in gebreke waren ende niet en betailden tot elken dage of binnen achte

dagen, na elken dach vander betalinge voirs. onbegrepen, dat God verhoeden wil, soe sel Heynric van Nyeuelt voirn. ende zijnen eruen, gebrake zijns, of den houder van desen brieue bij zijnen wille gemachticht als voirs. staet, van ons mogen nemen ende verteren elx dages, dat wij in gebreke van betalinge zijn, op elke hondert Rijnsche gulden payments voirs., die verschenen ende onbetailt sullen wesen, achte scellingen ende vier penningen groot vlaems, durende soe lange ende totter tijt toe dat wij die verschenen ende onbetailde gelden mitte dachgelden dairop gelopen, volcomelijc ende al betailt sullen hebben, den lesten pennyng mitten eersten. Ende dese voirs. principale gelden mitten dachgelden, die dair oplopen soudén mogen, dat God verhoeden moet, hebben wij vander voirs. stede wegen ende inden name ende van wegen des gemeenre rijedomme, poortren ende alinge gemeente ende inwonende vander voirs. stede, geloift, versekert ende bewijst, ende mit desen jegenwoirdigen brieue gelouen, versekeren ende bewijsen Heynric voirs. ende zijne eruen, gebrake zijns, of den houder van desen brieue bij zijnen wille gemachticht als voirs. staet, te versien ende te verhalen an alle der stede goederen van Leyden, die zij nu ter tijt heeft of hiernamails vercrigen mach, of an enen ygeliken poorter ende inwonende derseluer stede bijsonder, soe hem dat gelieue sel, an horen lieue ende an horen goedren, roerende ende onroerende, wair ende wairuan dat die gelegen zijn ende hoe zijn genoemt mogen wesen, ende in wat lantscappen, steden, plaetsen, heerlicheden ende gerechten dat men die sel connen beuinden, sonder enich weer van rechte, het zij geestelijc of wairlijck, dair tegen te doen of te doen doen in eniger manieren, noch wij, noch onse poortren ende inwonende der stede van Leyden ende sullen ons dairjegens niet verweeren noch behelpen mit enigen heeren ofte steden, beden, bedwange, geboden of verboden, noch mit ghenen geleyen, die enigen heere of steden hebben of geuen mogen, noch mit ghenen priuilegien of vrieden van jairmarcten of anders, die enigen heer

of steden, in wat landen ende heerlicheden die gelegen zijn, hebben of vercrigen mogen. Ende bidden allen heeren, vorsten, prelaten, baenridzen, riddren, knechten, bailuwen, schouten, burgermeestren, scepenen, boden ende allen andren rechtren ende dienren, dair desen onsen brieue getoont sel worden, wairt dat wij in gebreke van betalinge waren, dat God verhoeden wil, dat zij dan, ten versoeke van Heynric van Nyeuelt voirs. of zijne erue of vanden houder van desen brieue bij zijne wille gemachticht als voirs. staet, op ons, onse poortren ende inwonende hoer lieue ende goedren recht te vorderen, om de voirs. Heynric van Nyeuelt ende zijne erue, gebrake zijns, off den houder van dese brieue bij zijne wille gemachticht als voirs. staet, vanden verschenen ende onbetailden gelden ende vande dachgelde dairop gelopen, betalinge te doen hebben, mitgaders al sulke oncosten, als men dairomme gedaen ende geleden sel hebben, gelijcken als vande voirs. principale hoiftgelden, alle diene sonder arch ende list. In kennisse der wairheyte soe hebben wij desen brieue besegelt mitter stede groten zegel wthangende. Gegeuen int jair ons Heer duysent vierhondert etc.”

Voort zijnt voirwairden, wairt dat wij Acht ende Tienen, gecoren totten saken vander stede, als die voirs. stede wet ende rechte geset is, soe voirscreuen staet, dese voirs. brieue binnen den voirs. tijt Heynric van Nyeuelt of zijne erue, gebrake zijns, of den houder van desen brieue bij zijne wille gemachticht als voirs. staet, niet en leuerden in alre manieren, soe voirs. staet, soe sel Heynric van Nyeuelt voirn. of zijne eruen, gebrake zijns, of den houder van desen brieue, bij zijnen wille gemachticht als voirs. staet, dese voirs. somme van pennynge mit desen brieue op ende an der stede goedren of an enen ygeliken vande poortren ende inwonende van Leyden an hoer lieue ende goedren mogen versien ende verhalen in alre manieren ende vorme, als hij dat mit den voirs. brieue, die wij hem geloeft hebben te geuen mitte steden groten zegele besegelt, doen ende voortvaren souden mogen, sonder

» in eniger manieren of mit enige rechte dairjegens te verweren,
 » te doen verweren, tsij geestelijke of wairlijke; behoudelic, dat
 » soe wanneer wij dien voirs. brieue besegelt mitter stede groten
 » zegel van Leyden, dairmen die lijfrente mede besegelt, Heyn-
 » ric van Nyeuelt voirs. of zijne eruen, gebrake zijns, of den
 » houder van desen brieue, bij zijnen wille gemachticht als voirs.
 » staet, leueren in zijnen handen, dat hij alsdan ons terstont
 » vrij weder geue ende leuere desen jegenwoirdige brieue, die
 » besegelt is mitten zegele van Leyden, dat men dagelix gebruyct,
 » om die in te snijden ende te niet te doen. Voort soe hebben
 » wij Acht ende Tienen, gecoren totten sake vande stede, vander
 » voirs. stede wegen, geloift ende geloue mit desen brieue, als
 » goede geloeflike coopluysden ende mannen van eren, Heynric
 » van Nyeuelt voirn. mit zijne hulpren ende adherenten opter
 » stede coste, van mijn genad. heer ende vrouwe van Oistenrijc
 » ende van Bourgon. remissie te verweruen vander inneminge
 » ende inbliuinge der stede van Leyden ende van dat dairan
 » cleuen mach, ende dair of schadelois te houden; (ende) dit al
 » te verhalen ende te versien inde manieren ende opte voirwair-
 » den ende penen gelijc voirs. staet, vande betalinge der voirs.
 » somme van pennynghen, die de voirs. Heynric van Nyeuelt
 » versekert zijn, soe als voirs. staet. Ende alle dese voirs. pun-
 » ten ende elc punt bijsonder hebben wij Acht ende Tienen voirn.
 » vander voirs. stede, rijdomme ende gemeenre poortren ende
 » inwonende wegen van Leyden, geloift ende mit desen jegen-
 » woirdigen brieue gelouen, als goede geloeflike coopluysden ende
 » mannen van eren, Heynric van Nyeuelt voirs. ende zijne erue,
 » gebrake zijns, of den houder van desen brieue bij zijne ende
 » zijne eruen wille gemachticht als voirs. staet, volcomelic te
 » onderhouden, te volcomen ende te voldoen in alre manieren
 » als voirs. is, alle subtylheyte, bedroch ende argelist wtgesloten.
 » Ende des te oirkonde hebben wij Acht ende Tienen voirs., van
 » der gemeenre rijdomme, poortren ende inwonende wegen van
 » Leyden, desen brieue besegelt mit der stede zegele van Ley-
 » den, dat men dagelix gebruyct, hieran gehangen. Ende om der

»meerder sekerhede soe hebben wij Willem Jacob Euersz ,
 »Philips Nachtegael ende Jan Matthijsz , onder ons drien , als
 »vanden Achte ende Tienen gecoren vande rijcdomme ende
 »gemeente voirs. , desen brieue voir ons selue besegelt mit onse
 »zegel. Ende want wij Florys van Zijl , Jacob vander Does ,
 »Dirc Jansz , veruangende Florys Heermalen zijns wijs vader,
 »soe hij niet present en is , Willem van Tetroede , Aem Ge-
 »rytsz , Gillis Jans , Pieter die Grebber , Pieter Gerytsz , Wouter
 »Dircxz , Jan Kerstansz , Willem Willemsz , veruangende Cor-
 »nelis vande Goude , soe hij niet present en is , Otte Heyn-
 »rixz , Jan Clais Hugenz , die oude , Clais Aelwijnsz ende Jan
 »Geryt Claisz.z. , onder 'ons vijftiene , als vande Acht ende
 »Tienen , gecoren vander rijcdomme ende gemeente voirs. op
 »dese tijt selue geen zegelen bij ons en hebben , so hebben wij
 »gesamelijk ende elc van ons bijsonder gebeden Adriaen van
 »Naeldwijck , Jacob 'van Naeldwijck , Dirc Potter vander Loo ,
 »Heynric Willemsz , Diert Dircxz , Pieter van Berendrecht ,
 »Willem Claisz , Aernt Pouwelsz.z. ende Jacob van Noorde
 »Aelbaensz , desen brieue ouer ons te besegelen. Ende wij
 »Adriaen van Naeldwijck , Dirc Potter vander Loo , Heynric
 »Willemsz , Diert Dircxz , Pieter van Berendrecht , Willem
 »Claisz , Aernt Pouwelsz.z. ende Jacob van Noorde Ael-
 »baensz hebben , om bede ende begeerte wille van Florys van
 »Zijl , Jacob vander Does , Dirc Jansz , indie stede ende ver-
 »uanginge Florys Heermalen , Willem van Tetroede , Aem Ge-
 »rytsz , Gillis Jansz , Pieter die Grebber , Pieter Gerytsz , Wou-
 »ter Dircxz , Jan Kerstantsz , Willem Willemsz , indie stede
 »veruanginge Cornelis vander Goude , Jan Clais Hugenz , die
 »oude , Clais Aelwijnsz ende Jan Geryt Claisz. , alle voirs.
 »desen voirs. brieue besegelt mit onsen zegelen hieran gehan-
 »gen. Ende tot meerder sekernisse der voirs. voirwairden
 »ende geloften , soe hebben wij Florys van Zijl , Jacob vander
 »Does , Willem Jacob Euersz , Philips Nachtegael , Dirc Jansz ,
 »indie stede van Florys Heermalen , Aem Gerytsz , Pieter die
 »Grebber , Jan Mathijsz , Pieter Gerytsz , Jan Kerstantsz ,

» Willem Willemsz, indie stede ende veruungende Cornelis vande
 » Goude, Jan Clais Hugenz, die oude, Clais Aelwijnsz ende Jan
 » Geryt Claisz.z. voirs. elc onsen name ende merke mit onser
 » hant hier onder op desen brieue gescreuen. Ende alsoe wij
 » Willem van Tetroede, Gillis Jansz, Wouter Dircxz ende Otte
 » Heynrixz voirn. niet scriuen nochte lesen ende connen, soe
 » hebben wij elc onse merck mit onser hant mede hieronder
 » op desen brieue gescreuen. Gedaen int jaer ons Heer duysent
 » vierhondert eenendetachtich opten dertichsten dach in Maerte 1).”

Ter nakoming der in dezen brief vermelde belofte verbonden zich eenige personen, blijkens navolgenden brief, voorzien met 6 uithangende zegels in groene was :

» Wij Jan van Naeldwijck, Jacob van Naeldwijck, Florys
 » van Alcmade Hugenz., Nanne Paedze, Jacob Vinck, Pieter
 » Florysz., vleysschouwer, Dirc Aelbrechtsz., Dirc Aernt Dircxz.,
 » Jan Aernt Dircxz., Jan Clais, brouwer, Dirc Engebrechts,
 » Jan Tijmansz., Geryt van Dam, Dirc Symonsz., Reyner
 » Dircxz., Jan Heerensz., Dirc Andries Dircxz., en Bertelmees
 » Aelwijnsz., poortren der stede van Leyden, doen condt allen
 » luyden: Alsoe op sinte Sebastiaens dach lestleden bij den
 » edelen heer Reyner, heer tot Broechuysen, ridder, Heynric
 » van Zuylen en van Nyeuelt, Heynric Willemsz. ende Willem
 » Willemsz., gebroederen, mit hoere hulpren de stede van

4) Hierbij behoort een schepenbrief van 3 April 1481, onderteekend met dezelfde 18 merken, doch zonder naamteekening, waarin de Achttien verklaren, dat van Nyevelt zich beklaagd had, dat in den eersten schepenbrief twee schrijffonten waren begaan. 1°. Dat zijn naam niet is Heynric van Nyeuelt, maar Heynric van Zuylen ende van Nyeuelt. 2°. Dat hem een brief zoude geleverd worden in het jaar 1400, wanneer Leyden wet en regt zal hebben verkregen, zonder dat het jaar en de datum der maand waren ingevuld.

De Achttien herstellen de eerste schrijffout, doch antwoorden omtrent de tweede, dat zij jaar en dag niet hebben kunnen vermelden, uithoofde zij den tijd niet kunnen bepalen, wanneer zij wet en regt zullen bekomen.

Deze brief is door het vocht zeer beschadigd en op vele plaatssen geheel onleesbaar.

»Leyden ingenomen is, in welke inneminge zekere personen
 »vanden edelen ende notabelen vander voirs. stede, ende enige
 »van buyten, als: heer Philips van Wassenair, ridder ende
 »scout, burgermeestren, scepenen ende oick andre vander
 »vroescippen, dienren ende poortren. ende sommige inwonende
 »ende sommige van buyten geuangen hebben ende in hoeren
 »handen gegaen ende gesekert zijn, die welcke dat op hoir
 »gelofte, sekerheden ende eeden, enige als geuangen, ende enige
 »als gesekerde in diuerschen huysen ende plaetsen, verschey-
 »den die een vanden andren, geset zijn; ende om te ver-
 »hoeden, datter de stede van Leyden, noch den geuangen
 »poortren ende inwonende ende die andren van buyten, vor-
 »der in genen lasten ende verdriet en quamen, noch bloet-
 »stortingen ende geschieden noch gebuerden, ende dat allen
 »saken van commocien ende onvreden, dier vorder wtrijsen
 »mochten, nedergeleyt ende tmeeste quaet mitten minsten ver-
 »hoet worden, soe hebben enige notabelen ende vreedsamige
 »mannen, poortren ende inwonende der voirs. stede, geestelijk
 »ende wairlijk, om alles besten willen ende om alle twisten,
 »geschillen, ongenoichte ende verdriet neder te leggen ende te
 »brengen tot goeden ruste, vrede ende eendrachticheyt, tot
 »profijte ende weluaert der stede van Leyden ende gemeenre
 »poorterie ende inwonende vander seluer stede, ende dat die
 »neringe ende comanscip in hoeren wesen bliuen mach ende
 »hoeren lope hebben, als zij gewoonlijk is te hebben, ge-
 »sproken mitte Achten, gecoren ten sake vander stede vander
 »rijckdom wegen, ende mitte Tienen, gecoren ten sake vander
 »stede vander gemeente wegen, dat zij om der saken ende
 »redenen willen bouen gescreuen, vriendeliken versoecken ende
 »begeren souden anden voirs. heer Reyner van Broechuysen,
 »ridder, Heynric van Zuylen ende van Nysuelt, Heynric
 »Willemsz. ende Willem Willemsz., dat zij sulc recht, actie
 »ende toesseghen, als zij te samen ende elcx van hem bijzonder
 »op ende anden voirs. geuangen ende gesekerden te seggen
 »mogen hebben, ouergeuen ende setten wouden in handen van

» de voirs. Acht ende Tienen, inden name der stede van Leyden
 » ende totter seluer stede behoef, om seluer mitte gevangen
 » ende gesekerden te bewaeren ende dairmede te doen, soe
 » derseluer stede dat goetduncken ende hoeren goeden raet ge-
 » dragen sal, alsoe zij poortren ende inwonende der stede van
 » Leyden zijn ende totter stede behoren; twelke dat die
 » voirs. Acht ende Tienen, gecoren totten lasten ende saken der
 » voirs. stede, alsoe geachtervolget ende gedaen hebben, ende
 » vanden voirs. Reyner van Broechuysen, Heynric van Zuylen
 » ende van Nyeuelt, Heynric Willemsz. ende Willems Willemsz.,
 » mits een huesschede ende vrientscippe, die de voirs. Acht
 » ende Tienen den voirn. heer Reyner ende Heynric van Zuylen
 » ende van Nyeuelt belouen sulcke drie duysent Rijns. gl.,
 » als hem voirtijts gegeuen zijn vander voirs. stede wegen,
 » noch toegeseyt zijn ende geloeft hebben te vrienacippen ende
 » te huesschede te doen voir hoir vanden voirs. ge-
 » uangen ende gesekerden, zij zijn van binnen of van buyten,
 » ende voir hoere costen, moeijenisse ende arbeyt, die somme
 » van negen duysent Rijnsche gulden, tstic van veertich gt.
 » current Hollants payments, dairoff dat heer Reyner voirs.
 » hebben sel voir zijn deel vijf duysent ende vijfhondert
 » Rijnsche gulden payment voirs., ende Heynric van Zuylen
 » ende van Nyeuelt drie duysent vijfhondert Rijns. guld. pay-
 » ments voirs., van welken gelden ende payment voirs. men
 » vander stedewegen heer Reyner ende Heynric van Zuylen
 » ende van Nyeuelt de helft binnen ses weken, na dat onse
 » genad. heer ende vrouwe van Oistenrijc ende van Bourgond.
 » etc. der stede van Leyden wet ende recht geset ende gegunt
 » heeft, ende dat (angenomen ende ontfangen zullen) hebben,
 » ende die andere helfte binnen ses weken dair naist comende of
 » binnen achte dagen na elken dage onbegrepen, ende die gelden
 » te leveren ende tot elken dage te betalen (in de) plaetse als
 » die brieuen van versekerheyt, die heer Reyner ende Heynric
 » van Zuylen ende van Nyeuelt voirn. elx dairof hebben, dat
 » broder verelaeren ende wtwijsen; ende dairenbouen sel die stede

» van Leyden heer Reyner van Broechuysen ende Heynric van
 » Zuylen ende van Nyeuelt, mit allen hoeren gesellen, van onsen
 » genad. heer van Oistenrijk remissie verwerven aengaende dat
 » stick vander inneminge ende inblivinge der voirs. stede van Ley-
 » den, mit dat dairan cleeft, ten costen vander voirs. stede, gelijc
 » (de brieven, die) heer Reyner ende Heynric van Zuylen ende
 » van Nyeuelt voirn. elx hebben, dat mede inhouden ende be-
 » grijpen, dair den acte of is gemaict int jaer ons Heeren
 » duyseent vierhondert ende een en tachtich, opten dertichsten
 » dach Maerte. Ende want die voirs. Acht ende Tiene, gecoren
 » ende gedeputeert vanden rijedom ende gemeente, ten lasten
 » ende regimente der stede van Leyden, wt (wille ende) begeren
 » vanden eerbaren, notabelen ende vreedsamige mannen, poortren
 » ende inwonende van Leyden, beyde geestelijc ende wairlijc,
 » vande voirs. heer Reyner, heer tot Broechuysen, Heynric
 » van Zuylen ende van Nyeuelt, Heynric Willemsz. ende Wil-
 » lem Willemsz. verworven ende vercregen hebben, dat zij
 » hoir rechte, actie ende toeseppen, die zij op alle die voirs.
 » geuangen ende geseckerden ende op elc bijsonder te seggen
 » mogen hebben, ouergegeuen, quytgeschonden ende geset heb-
 » ben in handen vanden voirs. Acht ende Tienen, inden name
 » en tot behoeff der voirs. stede van Leyden, ende dair op den-
 » selue geuangen ende geseckerden verdragen ende quytgeschonden
 » sulke vangenisse, geloften, sekerheden ende eeden, als die
 » voirs. geuangen ende geseckerden elc van hem bijsonder an
 » handen des voirs. heer Reyners, tot zijns selfs behoeff ende
 » tot behoeff Heynricx van Zuylen ende van Nyeuelt, Heynric
 » Willemsz. ende Willem Willemsz. gedaen hebben; mits dat
 » die selue geuangen ende gesekerde weder op een nuwe hem
 » hebben verloeft, versekert mit hoere eede, enigen als geuan-
 » gen en andre als gesekerde, an handen der Acht ende Tienen,
 » gecoren ende gedeputiert ten saken ende lasten der stede van
 » Leyden, ende dat totter selue stede behoeff; soe ist, dat wij
 » Jan van Naeldwijck, Jacob van Naeldwijck enz. voirs., als
 » poortren ende inwonende der voirs. stede van Leyden, ge-

»loeft hebben ende mit desen jegenwoirdige brieue, als coop-
 »luyden ende als goede geloeflike mannen van eere, gelouen
 »die voirs. Acht ende Tienen, gecoren ten sake, lasten ende
 »regimente der stede van Leyden ende totter stede behoeff,
 »dat wij mede mit hemluyden vander stede wegen ende van-
 »der stede goedren sullen helpen voldoen ende betalen alle
 »alsulke gelden, voirwairden, geloften ende penen, mitgaders
 »die remissie van heer Reyner ende Heynric van Zuylen ende
 »van Nyeuelt mit hoer hulpren, gelijk ende in aller ma-
 »nieren als die brieuen, die de voirs. Acht ende Tienen vander
 »stede wegen heer Reyner ende Heynric voirn. dairaf gegeuen
 »hebben, dat inhouden, wtwiisen ende van punte te punte
 »begrijpen, ende gelijkerwijs als off wij inden selue brieuen,
 »bij name dairmede ingeloift ende ons vander stede wegen
 »dairin verbonden hadden. Ende des en sullen wij ons niet
 »verweren mit genen rechte, geestelijke noch wairlijck, noch mit
 »genen saken, hoe men die soude mogen deyncken, peynsen of
 »vizieren, in eniger manieren, alle dinck sonder argelist. In
 »kennisse der wairhey, soe hebben wij Pieter die Grebber, indie
 »stede ende vervangende Jan van Naeldwijck, soe hij niet present
 »en is, Jacob van Naeldwijck, Florys van Alcmade Hugez.,
 »Nanne Paidze, Jacob Vinck, Pieter Florys, vleysschouwer,
 »Dirc Aelbrechtsz., Dirc Aernt Dircxz., Jan Aernt Dircxz.,
 »Jan Claisz., brouwer, Dirc Engebrechtsz., Jacob Tymansz.,
 »Geryt van Dam, Dirc Symonsz., Reyner Dircxz., Jan Hee-
 »renz., Diert Andries Dircxzz. ende Bertelmees Aelwijusz.,
 »alle voirsch., soe wij op den tijt selue geen segelen ende heb-
 »ben, samentlijk ende elc bijzonder gebeden Adriaen van
 »Naeldwijck, Diert Dircxz., Willem Claisz., Pieter van Be-
 »rendrecht, Jacob van Noorde Aelbaensz. ende Aernt Aernt
 »Pouwelszz., desen jegenwoordigen brieue ouer ons te bezege-
 »len, ende wij Adriaen van Naeldwijck, Diert Dircxz., Willem
 »Claisz., Pieter van Berendrecht, Jacob van Noorde Aelbaensz.
 »ende Aernt Aernt Pouwelszz. voirs. hebben ter bede ende
 »begeerte van Pieter die Grebber, indie stede ende als ver-

»vangende Jan van Naeldwijck, die niet present en is, Jacob
 »van Naeldwijck, Florys van Alcmade Hugenz., Nanne Paidze,
 »Jacob Vinck, Pieter Florys, vleysschouwer, Dirc Aelbrechtsz.,
 »Dirc Aernt Dircxz., Jan Aernt Dirczz., Jan Claisz., brou-
 »wer, Dirc Engebrechtsz., Jacob Tymans, Geryt van Dam,
 »Dirc Sijmonsz., Reynër Dircxz., Jan Heerenz., Dirc Andries
 »Dirczz. ende Bertelmees Aelwijnsz. voirs., desen brieue ouer
 »hem allen besegelt mit onsen zegelen hier an gehangen, int
 »jair ons Heeren duysent vierhondert een ende tachtich, opten
 »tiensten dach in Aprille.”

Tevens beloofde de regering der Achttien aan Broekhuizen en de zijnen, om bij Maximiliaan kwijtschelding voor hen te verwerven wegens de inneming van Leiden.

Wat nu dezen vorst betreft, vernomen hebbende dat Leiden zich op de gestelde voorwaarden niet wilde overgeven, besloot hij de stad door kracht van wapenen te onderwerpen. Tot dat oogmerk zond hij Jan van Ranst, markgraaf van Antwerpen, met een talrijk leger naar den stadhouder van Holland, die weldra met deze magt voor de stad verscheen. Het blokhuys te Alphen werd het eerst door den markgraaf aangevallen, doch hij werd uit zijne stelling bij Alphen door de uitgetrokene poorters van Leiden, onder bevel van Reinier van Broekhuizen, Hendrik van Zuylen van Nyevelt, Dirk Potter ¹⁾, Jan die Vryese en Hendrik van Aken, terug gedreven zoo dat hij genoodzaakt werd zich in Delft te werpen.

De zegevierende poorters trokken op den 15. Maart naar de stad terug, alwaar zij door de kapiteinen van stadswegen werden onthaald ²⁾.

1) *Thes. Rek.* Opten xxvij. dach in Februario anno lxxxj worde Dirc Potter als capiteyn angenomen, dair op dat hem mit zijne ruytergesellen, die onder hem waren, gegeuen is op rekenynghe voir zijne soudye tot ij reyse, te weten, opten iij. dach in April ende opten xvj. dach in April, tsamen xl fl.

2) *Thes. Rek.* Opten xv. dach in Maert anno lxxxj, als den heer van Broekhuysen ende Heynric van Nyenelt, van Alphen van de blochnyse mitter scutter wimpele ingecomen waeren, gingen zij eten tot Willem

Bij dezen aanval werd slechts een man der Leidsche schutters doodgeschoten, Rychout van Beke genaamd, staande onder Hendrik van Nyevelt ¹⁾, terwijl niet meer dan twee gevangen werden genomen. Als eene bijzonderheid kan worden vermeld, dat het regt van overleveren toen voor elken gevangene bestond in eene som van 2 ~~fl.~~, 13 s., 4 d.

Er waren van tijd tot tijd eenige spionnen, crupers of heymelike boden genaamd, zoowel mannen als vrouwen, uit de stad, naar verscheidene plaatsen, voornamelijk naar 's Hage en Delft, gezonden, om narigten omtrent den vijand in te winnen, zoodat men met de sterkte en stelling van des markgraafs leger bij Alphen volkomen bekend werd.

Geene genoegzame levensmiddelen op het blokhuis bij Alphen tot eene langdurige belegering voorhanden zijnde, besloot men hierin behoorlijk te voorzien, blijkens deze post uit de thesoriërs rekening:

»Dese naevolgende personen hebben geroeyt wt Leyden mit drie pontscepen ant blochuys mit gedeputeerden, die tot Dordrecht te dachvairt reysden, ende geveylicht worde mit ruytergesellen, die dair in waeren, ende brochten wederom victualie scepen, die dair lagen ende bij derselven ruyters geveylicht worden, te weten, een scip mit coren ende een scip mit froeyt, toebehorende Joost, apteker, Comen Dirx opten Ouden Rijn ende Heynric Claisz., backer. Actum xviiiij Mairt.

Item deze naevolgende personen hebben geroeyt wt Leyden mit vier pontscepen ende mittet seynsceepege ant blochuys mit ruytergesellen die dair in waeren, om victualie dair te brengen ende andre scepen te halen, opte xxij Mairt.

Sint Jorys, dair dat Florys van Zijl, Willem Jacob Everts ende Jan Clais Brouwer in eerbaerheden vande stede hem kosten ende maeltijden scheyncten, ende beliep mits wijn xxxiiij sc., viij d.

1) *Thes. Rek.* Soe comt Rychout van Beke ende was onder Heynric van Nyevelt, soe hij doot gebleven is in die reyse van Alphen; zijn wijf betaelt van sijn tijt als van xxiiij dagen, daags iiij pl. ende mits xx plack voir zijn harnasch.

Onder Hendrik de Man, die op het blokhuis het bevel voerde, werd doodgeschoten Bongairt Quick (een vreemdeling).

Item deze naevolgende personen hebben geroeyt wt Leyden mit vier pontscepen op te Oude Weteringe mit ruytergesellen, die dair in waeren, om die victualie mit scepen in te halen, die van den blochuysen dair gecomen waeren, ende sic die geroeyt hebben in dat vijfste pontscip dattet mit schietbommen naquamen."

De markgraaf zijne krijgsmagt weder verzameld hebbende, besloot op een ander punt den aanval op de stad te beproeven, en wel op het blokhuis en de daarbij gelegene molens, buiten de Witte of Haagsche poort, alwaar hij in den nacht vanden 31. Maart reeds eene stelling had ingenomen. Op zondag den 1. April werd, na een vrij hevig gevecht, dit blokhuis stormenderhand ingenomen en de vijf molens werden eene prooi der vlammen.

De Leidsche kapitein Jan die Vryese verloor bij deze gelegenheid zes der zijnen ¹⁾, terwijl een gevangene zich vrij kocht voor 7 Rijns. gl., welke som Broekhuizen hem zonde terug geven, doch voor rekening der stad bleef.

Ter bestrijking der buitengewone onkosten, besloot het bestuur op nieuw de burgerij tot vrijwillige giften uit te noodigen. Een groot aantal voldeed aan deze oproeping, en zij, die op dat tijdstip geen geld hadden, gaven daarvoor Leidsch laken ter verkoop in de plaats, blijkens het navolgende uit dezelfde rekening :

» Opten v. dach in Aprile anno lxxxı, soe hebben die Acht ende Thienert, als gedeputeerde vande rijdom ende gemeente wegen derselver stede, opgedaen voir die gemeene rijdom ende gemeente vande voirs. stede, die bij hem luyden opte Paertse vergadert waeren, om consent vande stede noch een zekere somme van pennijngen lienen moesten, om die grote onkosten

2) *Thes. Rck.* Willem van Leur, Johan Drost, Reyner Taers, Dirc van Baer, Waernaer van Elst, Johan van Goer, elx van enen dach, als voer de eerste dach van Aprile, soe sij opten seluen dach doot ende gesaengen bleuen voir die molens, doe die molens beraden, te weten, voir hem sesse, elx iijj pl., fac. xxxij s.

te vervallen, dier gebuert ende geschiet waeren bij dinneminge voirs., om den ruytren ende andre oncosten daarmede te betalen, twelke doe te tijt alsoe geconsenteert ende ouergegeuen worde, opdat men den gevangen niet lastich wesen en soude; daertoe dat enige van de poortren van Leyden gelient hebben zekere pennynge, ende enige van deselue poortren hebben gelient Leydsch halue lakenen, daer van die namen van derselver lieninge hiernaes bescreuen, volgen" etc.

Ook hadden een honderdtal voorname burgers reeds besloten, om op eigene kosten, elk eenen man uit te rusten en te onderhouden, ten einde zoo veel mogelijk de algemeene lasten der burgers te verminderen. Doch hoe bereid die van Leiden ook waren, om lijf en goed ter verdediging hunner stad op te offeren, zij begrepen echter, dat zij bij de magtsontwikkeling van den markgraaf te kort zouden schieten.

Vermoedelijk zijn er, in dezen toestand van zaken, regtstreeksche of heimelijke onderhandelingen na de komst van Maximiliaan te Rotterdam op den 8. April aangeknoopt. Opmerkelijk is het, dat na het bemagtigen van het blokhuis bij de Wittepoort geen strijd meer gevoerd is. De bewijzen echter van soortgelijke onderhandelingen zijn in het archief niet meer aanwezig.

Het blokhuis te Alphen, waarop Hans Stem het bevel voerde, was door hem ontruimd, doch hoe zich de zaak heeft toegedragen is onbekend 1).

Reinier van Broekhuizen en Hendrik van Zuylen van Nyevelt besloten nu weldra, denkelijk met voorkennis der Acht-

1) *Thes. Rek.* Soe als Hans Stem, capiteyn voirs., mit zijne gesellen voirn. geruymt was van tblochuys voirs., soe worde Dirc Reynouts aldair gesent om die bossen ende anders dat dair op lach te bewaeren, ende als hij dair quam, soe worde hij genangen; dus is doe denseluen Dirc gegeuen xijj Rijns gl.

Gegeuen meester Jan die bosschieter voir zijn loen van dat hij opt blochuys gelegen heeft den tijt van xlvj dagen, sdages viiij pl. ende began ij dagen in Maert ende eynde opten xvj. dach in April lxxxj, beyde die dagen ingerekent, fac. xxiiij ff, x s., viij d.

tiennen, om 'de stad met de onder hunne bevelen staande manschappen en eenige ballingen, die met hen binnen Leiden waren gekomen, de stad te ontruimen. Hun vertrek en de ontruiming der huizen ter Does en ter Zwieten moeten plaats gehad hebben in eenen nacht tusschen den 12 en 15 April 1481; want Maximiliaan, die den 12. April te Gouda was gekomen, belegerde na dien dag vruchteloos de stad Montfoort, waarin Broekhuizen zich geworpen had. Na deze mislukte poging kwam Maximiliaan den 15. April te Schoonhoven en den 16. weder te Gouda ¹⁾, alwaar toen eene dagvaard van de Hollandsche steden gehouden werd.

Dingsdag den 17. April 1481 deed hij, na dat de regering der Achttien hem te Leijerdorp de sleutels der stad had aangeboden, zijne zegevierende intrede te Leiden. De markgraaf maakte zich onmiddellijk meester van het huis ter Zijl, alwaar de reeds vermelde Dirk Potter en eenige anderen zich hadden genesteld. Dirk Potter ²⁾, en Pieter Ariaansz., werden op Witten Donderdag (19 April) binnen Leiden onthoofd en hunne hoofden op de Hooge Woertpoort ten toon gesteld ³⁾. Verscheidene personen, die aan dezen togt hadden deelgenomen, werden uit de stad gebannen, gedurende even veel jaren, als zij dagen met Broekhuizen in de stad waren geweest, blijkens Vroedschaps-resol. van 20 Feb. 1482.

» Van Clais Dirckx., gesworen van de volders, die gebannen was ende binnen zijne tijd bij de incoemste van heer Reynier van Broechuysen binnen Leyden gecomen is, ende lange tijd

4) Jan van Naaldwijk bevond zich aldaar van 6 tot 16 April, en schijnt er ook gedurende eenige dagen gevangen gehouden te zijn. (Zie boven in de noot).

2) Hij is welligt dezelfde, die in 1477 het bevel kreeg over de 2 door Leiden uitgeruste oorlogschepen, aldaar wordt hij genoemd Dirc Potter vander Loo. Hij was van sHage.

Op een dagvaart, den 26 Oct. 1482 te 's Hage gehouden, verscheen aldaar wegens Haarlem, Dirc Potter (van Haarlem).

3) Hunne vonnissen heb ik niet gevonden, welligt zijn zij te lezen in de Memorialen van het hof van Holland.

dairin geweest heeft, ende weder mit heer Reyner wtgereyst is, ende begheert in te wesen, alsoe zijne tijt vande banne omme gecomen is etc. Soe is ouerdragen dat men die cuere vande gebannen onderhouden sel, buyten Leyden te bliuen, soe menich jair als zij daghen binnen Leyden geweest hebben."

Jan van Naaldwijk, werd door Maximiliaan van zijnen aan hem in 1477 afgelegden eed ontslagen, en de stad bij een charter van den 3. Augustus 1481 veroordeeld tot den opbrengst van eene som van 50,000 fl om 40 groot ¹⁾.

De namen der achttien mannen, die Maximiliaan zich had voorbehouden, om daarmede naar willekeur te handelen, zijn mij onbekend gebleven. Zij hebben, zeggen de geschiedschrijvers, kwijschelding bekomen, doch dit zal hen echter door den hebzuchtigen vorst niet zonder betaling van een hoogen losprijs geschonken zijn ²⁾.

Maximiliaan vernietigde voorts het aan Leiden geschonken privilege om de Veertigen te kiezen, en bepaalde dat al de stads rekeningen, sedert het overlijden van hertog Karel, voortaan door den stadhouder en de raden van Holland of hunne gemagtigden zouden worden goedgekeurd ³⁾; van daar welligt dat de rekeningen van 1477-1492 niet geregeld meer op het stedelijk archief voorhanden zijn.

Maximiliaan herstelde, blijkens het medegedeelde charter van 19 April 1481, al de door Broekhuizen gevangene personen in hunne vorige betrekkingen, en verklaarde zoo wel de overeenkomsten tusschen hen en Broekhuizen, aangegaan onder den invloed van geweld, als de remissie of kwijschelding door de Achttien aan een door hem niet erkend bestuur, (namelijk Broekhuizen en de ballingen die Leiden hadden ingenomen) verleend, voor vernietigd.

1) Van deze som was nog in Junij 1484 onbetaald xm .

2) *Thes. Rek.* Hij gelaste dat de overig gebleven lakens der vrijwillige leening tot zijn voordeel zouden worden verkocht. Het geld, daarvan komende, zond men hem te Dordrecht op den 28 April 1481, ter somma van 464 fl .

3) Van Mieris, *Handv. van Leyden*, bl. 64.

Ook werden de boven vermelde schepenbrieven, waarbij aan Broekhuizen en van Zuylen van Nyevelt 9,000 Rijnsch gulden waren verzekerd, door Maximiliaan op denzelfden grond van onwaarde verklaard. In welke moeilijkheden de stad Leiden wegens deze schuld door de erven van Hendrik van Zuylen van Nyevelt later gewikkeld werd, is door mij in de *Kronijk* van 1851 bl. 391 en volgende, omstandig medegedeeld.

Na alles te Leiden op den vorigen voet gebragt en de kabeljaauwsche partij in het bestuur bevestigd te hebben, keerde Maximiliaan, het opperbevel der stad aan den markgraaf Jan van Rans opgedragen hebbende, den 21. April naar 's Hage terug.

Reinier van Broekhuizen ¹⁾ en Hendrik van Zuylen van Nyevelt werden voorts uit al zijne landen en heerlijkheden, met verbeurtverklaring hunner goederen, verbannen.

Kort na des vorsten vertrek hield men te Leiden eene algemeene processie, en zekere Pieter van Banken had zich bij die gelegenheid de woorden laten ontvallen, dat de markgraaf niet veel magt binnen Leiden had, en dat men hem spoedig „een bril op zijne nase” zoude zetten. Hij werd voor het uiten dier woorden veroordeeld tot eene bedevaart naar Rome ²⁾.

Op de inneming en herovering der stad Leiden werd te dier tijden dit volgende jaardicht gemaakt:

LeIden MaCht WeL beCLagen,
Dat BroeCkhVIIIsen dorste Wagen ³⁾.

1) *Thes. Rek.* (personeel van Broekhuizen). Gegeuen meester Goessen vande Molen tot behoef van xij gesellen van tsheer huysgesinde van Broekhuysen ende den iij. trompers vande Goude, ende began sdages voir sinte Sebastiaens auont (19 Jan.) ende eynde opten xx. dach in Februario anno lxxxj, ende is den tijt van xij dagen, elcx iij pl.

Johan vande Polle, Zegert vande Polle, Johan van Rechtren, Johan van Groetvelt, Geryt van Ecke, Harman Moer, Harman camerline, Johan Gorys, Heynric Bouwen, Clais Clock, Heynric Sanders, Allert Clinck, Johan Goese; ende die trompers, Johan, Goest ende Daniel, van Gouda.

2) *Correxte-boek* C., 28 Mei 1484.

3) Orlers, *Beschrijving van Leyden*, bl. 424.

Het verblijf van Broekhuizen en de zijnen binnen Leiden, kwam aan de stad en de burgerij te staan op eene som van 13.385 fl , 2 sc., 8 d., terwijl de stad Gouda, behalve de andere Hollandsche steden, tot de herovering van Leiden heeft betaald 3043 fl , 8 sc.

Alvorens het verhaal dezer gebeurtenis te eindigen, dient nog vermeld te worden, dat in 1483 te Amersfoort eenige belangrijke stukken werden gevonden, welke in het bezit van eenige gevangenen aldaar geweest waren en waaruit niet onduidelijk blijkt dat de plannen van Broekhuizen en de zijnen, indien zij de overhand behouden hadden, zich verder zouden hebben uitgestrekt. In eene rekening van den oorlog tusschen Holland en Utrecht van 1 Oct. 1481 tot 31 Dec. 1483, op het stedelijk Archief voorhanden, leest men namelijk het volgende :

Die voirs. stede (van Leiden) die opten xvi dach in Januario a°. lxxxij van slants wegen ende van der stede wegen gesent heeft Jan Aernt Pouwels mit ij knechten, wt scriuen van mijn heer van IJselsteyn, binnen de stede van Amersfoort, alsoe die heer van IJselsteyn die stede van Amersfoort van wegen mijn genad. heer van Vtrecht ingenomen hadde; ende aldair gecomen wesende, so vernamen zij datter een ruyterknecht was gevangen, die de stede van Leyden mede hadde helpen beclimmen ende innemen, ende vernam ooc datter enige vande ruytren waeren, de welke brieven onder zich hadden van Heynric Willems ende Willem Willemsz, sprekende opter stede van Leyden, roerende viijde Rijns. gl. ende noch ander gescriften ende memoryen, dat gezet waeren in gescrifte bij articulen, ende dat bij handen van Florijs Heermalen, welke articulen voerende ende angaeven, om dairbij te belasten den heer van Egmont, den heer van Wassenaer, die stede van Hairlem, Delft, Leyden, Amsterdam, ende notabele vande stede van Leyden, die gevangen waeren int beclimmen ende innemen vande stede van Leyden, bij heer Reyner van Broechuysen, Heynric Willems ende Willem Willemsz. ingenomen, om welke hantscriften ende brieuen te gecrigen wt handen vande knechten

hij van talants ende vander stede wegen betaelt heeft die knechten de somme van xxv fl , gt. fac. cl fl ;

TWEDE GEDEELTE.

Oorlog tusschen Holland en Utrecht. 1481-1483.

Op het stedelijk archief van Leiden berusten twee rekeningen, dezen merkwaardigen oorlog betreffende. De eene rekening behelst al wat Leiden bij gelegenheid van dien oorlog heeft ontvangen en uitgegeven; de andere behoort tot de stad Gouda en schijnt een afschrift te zijn.

De eerste rekening draagt tot opschrift:

Rekenynghe ende bewijsinghe van tgenent dat die stede van Leyden mitter stede van Woerden, Oudewater, thailuiscip van Noortich enda mit dat quartier van Rijnland dairinne begrepen, geset zijn te gelde in de wapenynghe ter cause vander reductie van Vtrecht, Amersfort ende Montfoort. Ende oick den ontfanck dat die stede van Leyden ontfangen heeft vanden vercoften losrenten opter gemenen lande van Hollant ende Friesland vercoft, mit al tgene dat die voirs. stede wederomme van des gemeen landswegen wtgegeuen heeft. Beginnende den eersten dach in Decembri anno lxxxii, ende eyndende den lesten dach in Decembri anno lxxxiiij, maken xxvij maenden an malkander, alle maent gerekent na dat se dagen hebben, welke rekenynghe gemaict is in ponden, scellingen ende pennijnghe, xl comans groten van tpont.

De ontvangsten bedroegen 128.053 fl , 15 sc., 4 d., en de uitgaven 137.673 fl , 13 sc., zoodat het gemeene land aan Leiden schuldig bleef 9619 fl , 17 sc., 4 d. De gevolmagten, die deze rekening hebben nagezien, waren de heeren van Wassenaer, Naaldwijk, mr. Jan van Schoonhoven, Philips Ruyckrock, Robbert Amoque, Jan Stalpert, Geryt van Berckenrode, Jan Benninck, Jan Henricx, Haper Melis ende Cornelis Eng-

brechtsz. De rekening werd gesloten in het cloester vande Jacobijne in de Hage, bij den gecomitteerden, ter audicie des gemeens lands rekenkamer, opten xvj. dach in Novembri anno vijff ende tneghentich;" én was voorts onderteeckend door: Wassenaer, Ruychrock, Berkenrode, Naeldwijk, Benninck, Scoenhoven en Stalpert.

De tweede rekening, namelijk die van Gouda, heeft tot opschrift:

Rekeninge ende bewijsinghe vant ghene dat die stede vander Goude sculdich is geweest te gelden in der wapeninck van Vtrecht, voir hoir selfs porcie, ende oick tselue dat die stede voirs. heeft doen ontfanghen bij handen van Geryt Jan Lambrechtssz. ende Jan Henricss., int quartier vander Goude, als van Rotterdam, Schiedam ende den dorpen van Schielant, nader settingh ende ordonancia vande wapeninc. Oick daerinne begrepen hoir porcie vande wapeninc ende reductie van Leyden, ende oick den ontfanck dat die stede vande Goude ontfanghen mach. hebben vanden vercoften loerenten opten gemene landen van Hollant ende Vrieslant, mitgaders oick hoir porcie dat se sculdich sijn geweest te gelden in de groten onselach vande hondert duysent tjairs ouer tvoirs. lant; voirt verclarende inde selue rekeninck alle tgene dat die stede vande Goude wederomme vandes gemeen lants wegen wtgegeuen mach hebben. Ende beginnende inde jaere xiiij. ende lxxxj. Ende dese rekeninge gemaeckt in ponden, scellinghe ende penningh van veertich groot Vlaems tpont.

De rekening is niet gesloten en de verschillende posten sijn niet samengetrokken.

Jhr. mr. A. M. C. van Asch van Wijck heeft in zijn werk getiteld *Driejarige oorlog tusschen Maximiliaan van Oostenrijk en de stad Utrecht*, 1481-1483, de geschiedenis van dien oorlog uit de echte veelal ongebezigde bronnen omstandig toegelicht.

Wij zullen ons dus slechts tot datgene bepalen, wat uit de bescheiden der stad Leiden tot verdere toelichting van dit werk strekken kan. Maximiliaan had bij de inneming van Leiden op den 17. April 1481 reeds een talrijk leger, hetwelk hij, na aan

den bisschop David van Bourgondië zijnen bijstand te hebben aangeboden, met 1000 man vermeerderde. Hij had daartoe in Augustus 1481 de toestemming der Hollandsche steden verzocht, blijkens vroeds. resol. van Leiden, 30 Aug. 1481.

»Op tgene dat mijn genad. heer heeft doen begeren bij brieue van credencie, sprekende op meester Jacob Ruysch ende Philips Ruychrock, om te doen van slands wegen duysent ruyteren bouen die ruyteren, die men van tslandswegen houdt, om die te leggen tot sulken plaitsen, als zijnre genade belieue sel, durende een maent lanc etc. Hierop is ouerdragen ende geconsenteert, datmen doen sel bijt meerdeel vanden andre grote steden, gelijc die doen sullen.”

Den 13. Junij was aan den stadhouder Joost van Lalaing toegestaan 600 man, »tot beschermisse vande justicie ende om tlant te houden in vreden, ende dat nyemant ouervallen en wort.”

De eerste hulp van eenig belang, aan David van Bourgondie verleend, had plaats in de maand September 1481. De door den stadhouder afgezondene troepen verzamelden zich op begeerte van den bisschop te Wijk bij Duurstede, die voorneemens was eenen aanslag op Amersfoort te ondernemen ¹⁾.

Onder de vreemde kapiteins, naar Wijk te Duurstede afgezonden, behoorde Petit Salezaert, zoo als hij in verschillende oude kronijken genoemd wordt; doch zijn voornaam was niet Petit, maar Jean; ook voerde hij bevel niet over 34 biscajers met stalen bogen, maar over 100, want men leest in de rekening:

»Die stede van Leyden heeft betaelt Francisco de Gruys, tot behoef heer Jan Zalizairt, ouermits een obligatie van dato 2 Nov. 1482, die hij opte gemeene lande sprekende hadde, de somme van 1000 Rijns. gl., tstuc van 40 gt., ende dit gelijk Dordrecht, Haerlem, Delf, Amsterdam ende Gouda oic verbonden stonden, blijkende bij desselue Franciscos quitancie van 12 Oct. 1483. fac. 166 ~~fl~~, 13 sc.

»Die voirs. stede betaelt den heer van sinte Martyn, also

¹⁾ Matthaeus, *Analecta*, bl. 416.

Zalisaert 1), die als capiteyn van 100 voetknechten mit stalen bogen ende oick mit vijftich man te pairde, den lande van Hollant ende van Vrieslant, bij ordinancie van mijnheer den stedehouder, ridderscip ende gedeputeerden vande steden, gediend heeft, dairaf dat hem betaelt is, blijkende bij sijn aquite, diemen hier ouerleuert, 11415 ~~ss~~, 17 s., 8 d."

Deze Jan de Salazar had tot zijnen klerk of schrijver eenen Etienne (Steven) de Terne of Tierce.

Uit eene vroedschapsresolutie van den 24 Oct. 1482 blijkt dat men hem en zijne manschappen niet gaarne binnen Leiden in bezetting zag: »Als van Salazar, die geraemt is tot Leyden te leggen mit 100 man ende 50 pairden, dairaf sel men spreken mit mijn heer den stedehouder ende mit Salaser, alsoe dat binnen Leyden geen geweld noch ouerdaet ende geschien, ende dat oic die luyden gheen schade gedaen en wort, ende dat mede een ygelic betale alst behoirt."

Onder de verdere vreemde kapiteins, die te dier tijde in het leger van Maximiliaan dienden, bevond zich zekere Engelschman, Houtuin genoemd. Hij komt in de rekening echter voor onder den naam van Huytijn Hawairt, gelijktijdig met zijnen schrijver, genaamd Jan Wastepatte.

Tot de verdere verrigtingen van het Hollandsche leger in dat jaar behooren het verbranden van Jutfaas en zijne nederlaag aan de Vaart op den 13 Oct. 1481, zeer omstandig in bovengemeld werk van den heer van A. v. W. beschreven.

Naar dat leger had Leiden gezonden 20 haakbussen en 4 serpetijnen, die allen in 's vijands handen vielen. Ook had Gouda bij die nederlaag veel krijgsvoorraad verloren, blijkens de volgende post:

»Die stede vander Goude heeft ten beuele van minen heer den stedehouder opter tijt, als t blochuys op te Vaert eerstwerf

1) Hij was de zoon van Jan de Salazar, heer van st. Just, Marcilly ende Montagne, afkomstig van Biscaye, ende Maria de la Tremoille de st. Fargeau. Zie *Hist. geneal. et chron. de la maison royale de France*, t. 3 p. 416.

reys, sonder mit hair volck van wapenen mosten sceyden alle die engienen ofte bussen, die zij ontbreken mochten, also dat die stede vande Goude int heer van t blochuys voirs. sant sulke engienen ofte bussen, als zij ontberen mochten, die alle inde quade reyse voir tselue blochuys int wech ruymen verloren bleuen, die wairdich waren mit wagens dairtoe dienende tsamen 135 Rijns gl., als blijkt bij een certificatie vande man, die se vander stede wegen te bewaeren hadde, genaemt Lodewijk de stienhouder, diemen hier ouerleuert van dato 12 Aug. 1842.

Item van gelijcken ten beuele van minen heer den stedehouder, saliger gedachte, heeft die stede vande Goude voir t voirs. blochuys gevoert, tot tgemeen lants behoef, bossercrnyt, grof ende cleyn, pijlen ende loot, misgaders dat den capiteynen ende knechten geleuert was op deselue reyse ende dat dair verloren bleef int wechruymen, wairdich wesende 250 fl. ."

Bij deze nederlaag verloor Joost van Lalaing zijn nieuw onlangs aangekocht pansier.

Die stede (Gouda) betaelt drie pont gt. vlaems ter cause van een pansser, dat zeer goet ende fijn was, twelck mijnheer den stedehouder cofte, saliger gedachte, als hij reysen soude mitten volck van wapen voir t blochuys opte Vairt, alsdie quade reyse gebuerde, op dese condicie, te weten, indien mijn heer den stedehouder voirn. int wederome comen vande selue reyse tselue pansser niet en beliefte te houden, dat mijn voirs. heer dan betalen soude mit dat selue pansser, ende Geryt Jan Lambrechts, die die woirden mijns heeren borghe, ende alsoe die quade reyse voir t voirs. blochuys gebuerde op dien tijt, so bleef tselue pansier int velt verloren, mit meer ander harnasch van mijnen heer voirn., aldus begeerde mijn heer int wederome comen dat Geryt Jansz. voirn. tselue panser betalen woude van t lantswegen, twelc Geryt Jans also gedaen heeft ende alsoe 18 fl. ."

In dit gevecht had het Hollandsche leger vele dooden en gewonden. Het getal gevangen, die in handen der Utrechtschen vielen, bedroeg 220, die later tegen hooge losgelden ontlagen werden, zoo als door het volgende bevestigd wordt:

»Alsoe als die stede van Leyden vuytgeuaert hadde inde eerste reyse, die bij de gemeene lande gedaen was op die Vaert in Octobri lxxxj, bij zeker hoerer poortren, gelijc den andren stede medededen, soe is gebuert dat bij quaden aventure vele vande notabelen ende ander vande poortren vande voirs stede ende oic enigen van hoer capiteynen bij de quaetwillende ende rebellen van Vtrecht oueruallen zijn geweest ende also tot grote getalle toe geuangen ende binnen Vtrecht gevoirt ende tot andre plaetsen, dair zij in grote verdriet, anxt en sorge van haer live gelegen hebben, dair enige gestoruen zijn ende andre hoer leden gebroken, ende zijn also int lest tot rantsoen geset, die die stede heeft moeten lossen ende betalen, bedragende in als ende voir al tsamen de somme van 6532 fl , 6 s., 6 d. pont van 40 gt., gelijc dat breed ende int lange verclaert staet in een quoyer ¹⁾, dair zij bij name ende toenamen ende oic die somme van hair rantsoen verclaert staet, dat men hier ouerleuert, ende also als ander die vande stede wegen in deselue reyse geuangen zijn geweest bij de gemeene lande gelost ende hoir rantsoen betaelt is.”

Ofschoon Leiden voor die gevangenen eene groote som tot lossing had betaald, blijkt het echter dat andere gevangenen zich vroeger hadden losgekocht:

»Alzoe als die bannierdrager van Leyden, heer Florys van Alcmade, ridder, in der reyse op die Vaert was, dair die vianden en quaetwillende van Vtrecht die ouerhant hadden, zij denseluen heer Florijs die mitter bannier wtquam, benomen hebben een coffer, daarin hij hadde an gelde de somme van 250 fl , tpont van 40 gt., ende dair en bouen worden hem drie knechten ofgevangen, alsoe: Jorijs, bastairt van Nyenwenroode, Ghijsbrecht vander Heyde en Heynrich vande Bossche, die welke hij lossede vter vangenisse ende betaelt voir hoir drien rantsoen 50 fl gt. tpont van 40 gt., beloopt tsamen 300 fl munte voirs., om welke gelde hij lange an der stede vervolcht

1) Dit stuk is op het stedelijk archief van Leiden niet voorhanden.

heeft, om verseit (betaling) dairvan te hebben, dan die stede en heeft ten lesten dairtoe niet willen verstaen, hoewel zij bekenden reden dairinne gelegen te wezen, nietmin wt naerstige vervolge vande voirs. heer Florijs ende oick mede nadat die scade geblike was, dat eenige wter andre steden van hoir verlieze van penningen ende van hoir rantsoen bij den lande gheremburseert zijn geweest, ende oick dat die voirs. heer Florijs bij eede gheaffirmeert heeft, tselue verlies van penningen en rantsoen zulk te wesen, bedragende ter somme van 300 fl. ”

Ook is de stad Gouda niet in gebreke gebleven, om de rantsoenen voor eenige harer gevangenen weder terug te geven, zoo als zulks door het volgende bevestigd wordt:

»Clais Meynertsz., die als stede scutter vander Goude wtgeboden was opte verbeurtenisse van sijn lijf en goet te reysen voir tblochuys opte Vaert mit mijn heer den stedehouder ende burgermeester vande Goude, die in quader avontuer inde selue reysse gevangen worde van die van Vtrecht, aldair hij in vangenisse lach ses weken lang, ende was veel verdriet ange-daen inde vangenisse, also dat hij hem seluen copen moste ses hondert gouden gulden, tstuck gerekent tot 27 st., die hij heeft moeten betalen, gelijk hij bij cedulen en bij getu-genesse wel sal doen bliicken, wie dat tvoernt. rentsoen vande voirn. Claes gehadt heeft, want denseluen Clais een arm man dairmede gemaict is geweest, gemarct dat dat voirs. rentsoen wel was, die twee deelen van sinen goede, dairome hier die voirs. 600 gouden gulden ten prijse voirs. comt in ponden van 40 gt. 810 fl. .

Noch heeft Claes Meynertsz. voirn. te verlies ende te scade vijff pont gt., die hij bij hem hadde voir sijn selfs teergelt, dat hem benomen wort, als hij genomen was, 30 fl. .

Die stede vande Goude betaelt Claes Meynerts voirn. sijn soldye van 42 dagen, die hij gevangen lach tVtrecht tot 8 gt. daechs, comt tsamen die somme van 8 fl. , 8 sc.”

Na de nederlaag aan de Vaart nam Holland maatregelen om een talrijk leger op de been te brengen. De vroedschaps-

resolutie van Leiden van den 26 October 1481 vermelden daarvan het volgende:

»Om die wederstoet ende nederlage die geschiet is opte Vaert, dair dat grote schade ende verliese geschiet is, dairom dat men behoefic is die palen vande lande te besetten moet mit ruytren als 2000 man, of dat men openbair oirloge houden moet, dairtoe dat men behoift 8000 man, om die stadt van Vtrecht te bevechten etc.

Hierop is ouerdragen ende gesloten dat men om eens voiral dair of te wesen, alsoe dat men toirloge continueren sel, den tijt van drie maenden, ende dattet gemeen lant van Hollant, Zeelant ende Vrieslant doen sullen 8000 man, ende dairenbouen om de palen te besetten mit 2000 man, behoudelic dat die stede van Leyden dienen sel mit ruytren of mit pennynx dair te doen.”

De Hollandsche steden hadden hare gedeputeerden naar Brussel gezonden, om Maximiliaan kennis te geven van die nederlaag en tevens zijne hulp te verzoeken:

»Dirck Pietersz., omdat hij als gedeputeert gesonden heeft geweest vande Goude, mitten andren gedeputeerden vande steden, tot Bruessel, om mijnen genad. heer te spreken vande nederslach ende quade reyse, dier geleverd was voirt blochuys opte Vaert, ende begeerde sijnder genade hulp ende promissie tot bewairnisse vande lande, ende was wt mit enen knecht xiiij dagen. Comt xxj 88.”

De eerste belangrijke onderneming der Hollanders was de herneming van Naarden bij verrassing en het verbranden van Eemnes, op den 21. December van gemeld jaar¹⁾.

1) Bij Mathaeus Analecta I, bl. 427; schijnt eene drukfout begaan te zijn door te vermelden dat Lalaing den 24 Dec. 1481 te Naarden kwam; ik vermoed dat het zal moeten zijn xiv ende niet xxiv Dec., want het verbranden van Eemnes had plaats (zie l. l., bl. 429) op sint Thomasdag (21 Dec.) en volgens den schrijver viel die dag op een' vrijdag (overeenkomende met de berekening) ter onderscheiding van st. Thomas van Kantelberg (29 Dec.) die in dat jaar op eenen zaterdag viel.

Het innemen of bezetten van Naarden had dus plaats eenige dagen

» Als mijn heer den stedehouder voirm. reysde vande Goude, omdat hij wes woude voir Emenesse, mit alle den volck van wapenen, die daer vergadert waere, soe sprac mijn heer den stedehouder mitte stede vande Goude, ende begeerde dat sij scepen bereyt maken souden tot coste vande lande, die alle die capiteynen ende ruytren vaeren souden tot Naerden, want te Goude lagen 300 knechten van mijn heer van IJselsteyn op dien tijt, behalve andre knechten die oick voir Emenesse togen, omdat dieselue knechten niet loopen en souden opten dorpen ende die bescadigen, en oick moesten die artelerie ende oick vitaelge dair gevoert wesen. Twelc die voirm. stede cestede an vracht vande Goude tot Naerden also tesamen 46 fl , 10 sc.”

Deze beide krijsgefeiten werden den 26. Dec. 1481 opgevolgd door het gevecht te Westbroek, alwaar de Utrechtschen een gevoelig verlies aan dooden en gevangenen leden ¹⁾.

In de rekening van Leiden zijn de namen van eenige dier gevangenen en hunne losprijzen opgeteekend:

» Ander ontfanck vande gevangen van Vtrecht, die int Veen gevangen waeren, gelijk dat bijden seatmeestren, also Florys Pietersz., Geryt Rijswijk en Jacob van Bosschuysen, den tresoriers vande stede te rekeninge gebrocht hebben.

Van Pieter Feyt 150 fl , van Jan Snellairtsz., turfgrauer, 100 fl , van Jan van Cleve, backer, 34 fl , van Aernoldus van Vtrecht 40 fl , van Willem Ghijsbrecht Schoeijenz., 25 fl , van Euert van Wiel, backer, 130 fl , 15 sc., van Jan Arrysz wten Sticht 50 fl , van Jan vander A 100 fl , van Mairtijn Glaesmaker 24 fl , van Claes Jansz., bontwercker, 20 fl , 6 sc., 6 d., van Ceel van Rijn, Jan Heynricx, leydecker, Symon Jacobs., barbier, Claes Gerryt van Westbroec ende Sander, barbier, van dese vijf personen voirs. heeft die stede niet of ontfangen, alzoe zij mijnedich zijn ende hoer eet hebben laten steken.”

vóór den 21 Dec. en het verbranden van Baarn en Zoest, tusschen 21 en 23 Dec.; omdat Enghelbert van Kleef bij zijne komst te Amersfoort op den 23 Dec. de brandende huizen in de verte had gezien.

1) Zie van Asch van Wijck I. L. bl. 127.

Bij den aanvang van dien oorlog had Gouda twee blokhuisen aan den IJssel opgeworpen. De rekening dier stad zegt daarvan :

» Eerst int beginne vande oorloge van Vtrecht, als die quade reyse voir tblochuys opte Vaert ouerleden was, soe wart die stede vande Goude gelast ende bevolen dat zij soudén doen maken, tot coste vande gemene lande, twe blochuysen op beyde die dijcken vande IJselle, tegen malcander ouer; een op Stolwijksluis ¹⁾ ende tander dair tegen ouer, buyten der stede vande Goude. Twelc de stede voirs. also dede ende coste die stede vande Goude van houtwerck, ijserwerck, tymmerwerck, ende mit ander arbeysloon totten voirs. twee blochuysen, dienende 979 fl , 4 sc. van 40 gt., als die tresoriers vande Goude op die tijt wesende bij certificatie bekend hebben, die men hier ouerleuert van dato x dagen in Augusto anno lxxxij; behoudelic dat in de voirs. somme begrepen is twee scuyten, die mit vier man altijt vaerende waeren in die IJsel op ende neer, om die wake ende wachte te honden vande viande, die comen mochte te scepe van bouen of van beneden; ende hadden also gedient van beginne der wapeninc als Oct. anno lxxxj tot Augusto lxxxij dach ende nacht an malcander.”

Ten einde spoedige maatregelen te kunnen nemen, zonder

1) »Die stede vande Goude heeft ook onderhouden ende betaelt ij mannen, die dagelix bewairden ende sorge droegen vant blochuys, dat gemaect was totte bescermenisse vande lande op Stolwijksluis, die mitten bueren dairomtrent geseten, sorge droegen van Karsauont lxxxj tot viij dagen in April dairanvolgende.”

* »Item Harman Valliens ende enen man mit hem, die geordineert waeren mit hem twien toesicht ende bewaring te hebben vande blochuys opte Lange Weyde, mitte lantluyden dairomtrent geseten, die dat helpen bewaeren op hoir selfs cost bij nacht ende dach.”

»Item Cornelis Jacobs ende Jacob Voppeas, kapt., betaelt 752 fl , 10 sc., die geordineert waeren om onder hem 25 man ter Goude te dienen, die men annam om te bewaeren die twee blochuysen, die staende bij de stede vande Goude opte IJseldijcke tegen malcander ouer ende hoir soldij ging in opten seluen dagen als men die 5 kapitelys otriof gaf mitte 403 inlandsche knechten, te weten, opten x. dach in Junij lxxxij.”

daartoe de gedeputeerden ter dagvaard te beschrijven, had Joost Lalaing bevolen, dat elk der steden 2 gedeputeerden ¹⁾ bestendig bij hem zoude laten (zie *Kronijk* 1850, bl. 342).

»Die stede vande Goude betaelt Geryt Jan Lambrechtszoen 138 Rijns. gl., ter cause vandat hij vander voirs. stede wegen geordineert ende gedeputeert was, dagelix te wesen int beginne vande wapeninck bij mijn heer den stedehouder in den Hage, ende dairbij reysede gelijck gesloten was, dat altijt bij mijn heer voern. ene gedeputeerde wesen soude van elx vande ses groten steden, om dagelix raet mit hem te houden, de wapeninck ende tgemeen lant aengaende, ende elcx van hem soude hebben mit enen knecht vijf scellinc gro. daechs, ende denseluen Geryt was alsoe bij mijn heer voirn. mit die ander gedeputeerde vanden eersten dach van Novemb. anno lxxxj tot den eersten dach van Februario tot an malcander, wairinne dat begrepen sijn 92 dagen, komt tot 5 sc. gt. daechs die somme van 138 R. gl.»

»Voirt soe worde een nyeuwe ordonnancie gemaict van ruytergelt tontfangen, die beginnende was opten eersten dach in Februario anno lxxxij, also dat Geryt Jan Lambrechtsz. voirs. ende Jan Henricx geordonneert waeren tonfanck te hebben int quartier vande Goude, dairin begrepen, Rotterdam, Schiedam ende dorpen van Schielant; behoudelic dat Geryt voirs. dagelix bij mijn heer bliuen soude, ende Jan Henrix die soude tvoirs. ontfanck bewaeren, des souden zij tsamen hebben vijf

4) Vroeds. res. van Leiden 31 Januarij 1482. Ter vermindering van onkosten voor andere deputatien ter dagvaard enz., had men het volgende bepaald:

»Om die groten kosten die dagelix vallen vande gasten, die bij der »stede comen eten als zij buyten zijn in horen reysen. Soe is ouer- »dragen, datmen voirtan dachgelt geuen sal, dieghene die vander »stedewegen reysen, ende dit te doen op t eerste dat die vroescip weder vergadert.»

Later is dat daggeld weder afgeschaft, omdat het meer bedroeg, dan voor het geval, dat de gedeputeerden eene verklaring van werkelijke onkosten indienden.

scelling daechs voir hoir wedden ende dachgelden, ende van gelijke wast geordonneert in andren quartieren tontfangen, welke ordonnancie van ontfanghe gedurende vande eersten dach van Februario lxxxij tot den eersten dach van Dec. anno lxxxij an malcander, dairinne begrepen sijn 303 dagen. Comt voir hem beyden 454 ~~fl~~, 10 sc.”

Ofschoon Zeeland in den oorlog had toegestemd, blijkt het echter dat zij niet in de onkosten wilde deelen, zoo dat de Hollandsche steden in 1483 aan Maximiliaan hadden verzocht om zulks bij executie te verkrijgen, blijkens Vroeds. Resol. van 28 Sept. 1483:

„Ende dat mijn gen. heer den lande justicie doen sel opte Zeelanderen vande costen vande oirloge, die op die van Vtrecht geschiet zijn, ende dairaf een corte expedicie doet hebben.”

Vroeger, namelijk op den 31 Januarij 1482, vindt men in de Vroedschaps-resolutiën van Leiden, daarover het volgende:

„Om toirloge dat jegenwoirdelic is, dat den lande zeer costelic en zwairlic valt te onderhouden, soe is ouerdragen, dat men die palen vanden lande besetten sel, ten besten dat men mach, ende dat men oick tot Leyden 100 ruytren sel leggen ten costen vanden lande, ende dat men voirt gheen dagen, noch dach(vaerten) houden en sel, ten zij dat die Zeelanders mede ter dachvaert comen ende geschrieuen worden, ende alsoe zij mede inden oirloge gheconsenteert hebben ende dairin niet gecontribueert, soe sel men mit recht op hemluyden procederen om te betalen tgene dat zij nae hore taxe sculdich zijn te geuen.”

In het laatst van Februarij 1482 werd er eene dagvaard te Schoonhoven gehouden tusschen de afgevaardigden van Maximiliaan en die van Utrecht; doch de onderhandelingen liepen vruchteloos af ¹⁾. Het blijkt dat Gouda daartoe twee schepen, baarsen genaamd, had geleverd:

1) van Asch van Wijck 1. l. bl. 454.

»Die voirs. stede (Goude) gelast is geweest te betalen 8 man, die van Schoenhouden gesonden worde ter Goude om die twee baerdsen 1) vande Goude, om die te brengen ende te bewaeren tot Schoenhouden opte selue tijt, als men dair dachvaert hilde mit die van Vtrecht, om die gedeputeerden van Vtrecht daarmede te geleyden, ende brochten dieselue baerdsen weder te Goude ende men dede hemluyden elx betalinge van x dagen, elx 8 grø. dacchs. Comt voir die voirs. x dagen tsamen xx ffl.»

In de maand Junij van het jaar 1482 beraamde de stadhouder het plan, om de sloten van Harmelen en ter Haar te vermeesteren en te vernielen. Behalve de andere steden leverde Leiden daartoe 150 en Gouda 100 man. In de vroedschaps-resolutien van Leiden dato 28 Junij 1482, leest men daaromtrent het volgende:

»Om mijn heer den stedehouder hulpe ende bijstant te doen op die van Vtrecht om t coren aldair te destrueren etc., is ouerdragen, dat men tot 150 mannen toe hem te hulpe doen sel, ende men elc geuen voir hoir dachgelt 7 grø. sdages, ende dat soe veer alst die andre steden dat mede doen.»

Terwijl men in de rekening van Gouda aangeteekend vindt:

»Claes Al. Jansz. ende Michiel Aerntsz., omdat sy als capiteyns geordonneert waren tsamen van de 100 man, die de stede vander Goude gelast waeren te seynden tot Woirden, bij mijn heer den stedehouder, gelijc die ander grote steden, om mit volck van wapenen te helpen nederwerpen die sloten, als Hair ende Harmelen, ende als dat gedaen was, soe moesten die selue 100 man mit mijn heer den stedehouder reysen voir die stede van Hoorn, om die te helpen winnen, gelijc sij deden.» Hunne soldij ging in 1 Junij 1482 tot 26 Junij.

1) »Noch heeft die stede vande Goude ten beuele als bouen doen vaeren die selue twee baerdsen voir 't blochuys opte Vaert, daer een vande knechten in doot gescoten worde, die ze bewairde, wantse mijnheer den stedehouder dair hebben woude opte Vaert ende coste die stede van halen, brengen ende bewaeren vj ffl.

Omtrent het verwoesten van deze beide sloten, treft men in de rekening van Leiden het volgende aan:

»Betaelt heer Willem van Bosschuysen, ridder, capt. voir die soudij van 150 knechten, dairmede hij in slants dienst was, te weten, voir de huyse te Harmelen, voir die huyse tHair, ende voirts voir Hoorn ¹⁾, diewelcke knechten gedient hebben, beginnende 1 Julij tot 11 Aug. dair volgende, maken 42 dagen, elk knecht s dages 7 gt., fac. 1102 ƒƒ, 10 s.”

»Item die voirs. stede, die betaelt heeft, bij beueel van mijn heer den stedehouder, binnen den tijt van 42 dagen, 40 knechten, die wairde hilden, als zij lagen voir de huyse te Harmelen, voir de huyse tHair des nachts ende sdages, ende oic voir Vtrecht ende voir Montfoort den tijt van 6 dagen, elc dubbeld soudij. 84 ƒƒ.”

»Item die voirs. stede, die bij beneel van mijn heer den stedehouder betaelt heeft voir 34 geuangen personen, costen van eten ende drincken, die geuangen waeren opte huyse tHair van 2 dagen, 4 ƒƒ.”

»Item die bosschieters betaelt om alle naerstigheyt aldaer in t schieten 2 ƒƒ.”

»Item de voirs. stede heeft betaelt van een eyken hout, dairinne men die cartouwe mede stelde voir de huyse tHair 16 s.”

»Item Baernt Dirckx, vandat hij die cartouwen voirde 2 ƒƒ, 18 s.”

1) Nadat Lalaing, Hoorn had vermeesterd, werd te dier plaatse een blokhuis opgeslagen, waarvan de »meester werelman” genaamd werd mr. Jacob Clemens.

In de Leidsche Vroedschaps-resolutiën komt omtrent het besetten van dat blokhuis nog het volgende voor. 26 Januarij 1484. »Van het blochuys dat geleyt is tot Hoorn, dair dat van slandswegen hout leggen 25 knechten, ende om den costen te lichten van de lande, soe is ouerdragen dat men dat blochuys sel bewaren mit 40 knechten, ende mit een capiteyn ende enen knecht; die knechten sdages 7 groot ende den capiteyn 46 placken mit enen knecht; des soe sel men dairin doen bijden andren steden, ende dattet een casteleyn geset wort die gebodt ende bewint heeft ouer die knechten ende dat de capiteyn borge settet den lande dat slot te leueren alst behoirt.

»Item betaelt voir 24 koruen gebezicht voir die twee huysen, coste elc korue 6 pl., fac. 6 fl , ende 100 horden tstuc 6 gt., fac. 12 fl , 10 s.”

»Item betaelt den burgren van Bodegrauen voir 20 wagens voir de sloten vande Hair ende Harmelen 220 fl , 14 s.”

Nadat de stadhouder de huizen te Harmelen en ter Haar vernield en de zaken te Hoorn hersteld had, begon men zich in September op nieuw te wapenen, ten einde de Utrechtsche en de Cleefsche krijgsbenden, die IJsselstein bedreigden, te bestrijden en het blokhuis aan de Vaart te bemagtigen. In de Vroedschaps-resolutiën van Leiden komen de volgende bijzonderheden omtrent deze wapening voor:

»2 Sept. 1482. Alsoe die stadt van Vtrecht met alle hoere macht ende den hertoge van Cleue mit zijare macht leggen voir IJsselsteyn, soe is mijn heer die stedehouder mit den edelen, als: den heer van Wassenaar, den heer van Zeuenbergen ende andre vande edelen ouerdragen, dat men die van Vtrecht ende Cleue mit alre macht wederstaen sal, soe is ouerdragen, dat men doen sal als tmeerdeel vanden andren steden doen, ist dat zij dienen mitte poorterije, dat men dan mede dienen sal mitter poirteren, te weten, mit dubbele cavele, ende ist dat men mach mit ruytren, dat die steden van Leyden dan mede alsoe doen sel als d'andere, ende dat men alle dieligencie ende naersticheyt sel doen, om alle gereetscip van de reyse te doen die men mach.”

»Item om te gecrigen sulke duysent Rijns. gl. als den ruytren gebreken vande maent Augusto; ende voirts om te gecrigen pennynge, die men behoeuen sel om die reyse te doen tot IJsselsteyn, dair die van Vtrecht voir leggen, is ouerdragen, dat men dieghene, die gelient hebben, toe spreken sal, dat zij noch soe veel daertoe doen sullen, ende dair voir sal men die luyden lijfrenten geuen, te weten, tot twien liuen den pennynce om tien, ende tot ene liue den pennynce om achte, ende losrenten den pennynce xv.”

»6 Sept. 1482. Alsoe anderdages den ij ende den darden

dagh van dese maent bij den gerechte, vroescip ende rijckdom vanden stede geconsenteert is, een settinge van maentgelden omme te setten, te weten, den rijcksten x s. groot ter maent, twelck niet meer beloipen noch dragen en souden dan omtrent xij^e Rijns. gl., ende want dese wapeninge, die men nu houdt ende mit dat die poorterie wt zijn mitter bannyer, behoeren te bedragen ter maent v^m Rijns. gl., behalve die wapeninge ter zee ⁴⁾, twelc men mitte maentgelde niet ghecrigen mach, soe is bij den gerechte, vroescip ende rijckdom ouerdragen, dat men maentgelden geuen sel, te weten, die gegoet zijn tot vij^m Rijnl. gl., 2 fl ; tot vij^m Rijns. gl., 35 s., ende soe nederdalende."

» 22 Sept. 1482. Alsoe bij den gerechte, vroescip ende rijckdom ouerdragen was, dat men maengtelt soude geuen, te weten, van vij^m gl., 2 fl ; van vij^m gl., 35 s. gro., ende soe nedergaende, daer of dat elc nae zijne goedren bij zijne eede

4) De stad Leiden had twee oorlogschepen uitgerust, waarvan de een den naam droeg van *de Zwaan*; omtrent de uitrusting enz., had het hof eene instructie gegeven. In de rekening van Gouda leest men diensangaande nog het volgende: »An der betalinghe met die stede van Sciedamme ter cause van tscip van oorloge, dat die stede vander Goude heeft moeten helpen wtreyden om den harincxman te bescermen int jair van lxxxij, welcke betalinghe gedaen mitte lastgelde, dairmen tvoirn. ontfang van gemaect heeft. Soe ist te weten, dat die stede vander Goude ende die stede van Sciedamme tsamen geordineert waeren van tsilants wegen wttereyden omden harincxman te bescutten int jair lxxxij, twelc die voirs. twee steden costede van scepinge, menige victaelge ende anders totten scepen vande oorloge dienende, den harincxteelt geduyrende, als blijcken mach bij een rekening particulier, die de voirs. twee steden dairaf gehouden hebben, tegen malcander van den lastgelde ende vanden wtgeuen tvoirs. scip van oorloge wt te reyden; ende want die voirs. twee steden tsamen ontfingen vande lastgelde de somme van 330 fl groot vlaem, daermen voern. ontf. van gemaect heeft; die portie der stede vande Goude bedragende tsamen die somme van 830 fl , 13 s., 10 d. gro. vlaems, van welcke somme van 830 fl , 13 s., 10 d. de stede vande Goude betaelt heeft die drie deelen ende die van Sciedamme dat een vierendeel. Aldus heeft die stede vande Goude betaelt voir hoir portie van tscip van oorloge wt te reyden mi die van Sciedamme, de somme van 632 fl , 3 $\frac{1}{2}$ d. groot vlaems, comt in ponden van 40 gro. 3738 fl , 1 s., 9 d.

geuen soude, ende want men beuint, datter enige wāren die hoir goedren niet gerechtelic ouergeuen en hebben, daerbij dat veel quade eden gedaen soude worden, ende omdat te verhoeden, soe sel een ygelic bij de homans ende bij den vijen, daertoe gecoren bij den gerechte ende vroescip nader taxacie voir gedaen, om die veste bij de ramen te maken, dat men elc nae grootheyt van sijn goedren setten sel, die hoichste ende rijcste te geuen 16 ^{ss}, ende daerna elc nae sijn goet nedergaende, des sel men toenemen om dese settinge te doen drie of vier wt elken bonnie mitte ghenen, die vande gerechte ende vroescip dairtoe geordonneert ende geset zijn."

» 24 Octob. 1482. Om in garnisoen die palen vanden lande te bewaren ent lant te beschermen voir den vijanden van Vtrecht, Montfoirde ende Amersfoirde, mit hore hulpren etc. soe is ouerdragen, dat men die palen vanden landen bewaren sel, gelijc dat ouerdragen is bij den steden, te weten, mit xxij^e gewapende ende mit cl paerden, dat ter maent bedraegt xij^m Rijns. gl., ende dat men oic die dorpen mit ruyteren beter besetten sal dan zij beset zijn, ende dat men oic die ruytren soe hebbe, dat zij wtreyssen alst te doen sal wesen, soe wel bij nachte als bij dage, soe dat voirt tbest dienen sel."

» Item vande aliancie, die men soude maken mitte Gelreschen ende die Ghelreschen mit Hollant, om die van Vtrecht, Amersfoort ende Montfoort te wederstaen, ende desgelijc wederome mitte Gelreschen den hertoge van Cleue te wederstaen, dairin dat die van des Hertogenbosch hem mede souden willen verbinden etc. Hierop is ouerdragen bij den gerechte ende vroescip, alsoe dit een zware sake is, alsdat men spreken sel om consent van onsen genadigen heer, ende oic om een acte te nemen, van dat dese aliancie niet en sal wesen tot achterdeel vanden preuilegie vanden lande, ende dat men spreken sel van in wat schijne ende hoe veel dat elc andren in den oirlogen dienen soude, soe alst lant van Hollant verder geseten zijn vanden lande van Cleue dan die Gelreschen gelegen zijn van die van Utrecht, ende van al's spreken mitte edelen, ridder-

scip ende steden van desen lande, ende dairin doen als die edelen ende goede steden dairin ordineren ende ouerdragen sullen."

Het Stichtsche leger werd genoodzaakt om den 6 September het beleg voor IJsselstein op te breken, na vele dooden te hebben achtergelaten ¹⁾. Intusschen had zich het Hollandsche leger te Gouda verzameld, met plan om IJsselsteyn te ontzetten.

Uit de rekening van Gouda blijkt het volgende daaromtrent:

„Die selue stede betalinge gedaen ten beuele van mijn heer den stedehouder 26 Rijns. gl., ter cause van twee maeltijden die mijnheer te Gouda betaelt wolde hebben, opte seluen tijt als alt folck van wapen te Goude versamelt was, om te reysen voir thlochuys opte Vaert ende die van IJsselsteyn ontset te doen, te weten, een maeltijt inden herberge, dair mijn heer den stedehouder thuis lagh, geheten t Gulde Hooft, ende noch een maeltijt tsandersdages als men alle die monsteringe gepasseert en was, inder stede Doelen, in welke maeltijt waren den heer van Egmont, IJsselsteyn, Salisaert, veel heeren vande rade, die gedeputeerden vande stede van Hollant ende veel andere cappiteynen vande volck van wapenen, ende was verteert int Gulde Hooft xxvj ₤."

„Item die selue stede betaelt diuersche wagenaeren, die mijn heer den stedehouder mit sijn volck van wapenen ende andere bagagie van artelerye brochten vter Hage te Goude, als hij dair quam om t volck van wapenen te vergaeren, om IJsselsteyn ontset te doen, dat blijct bij Engel Ram's quitaucie van dato ij Sept. 1482."

Men had toen uit Antwerpen eenig oorlogstuig ten dienste van het leger laten komen, bestemd om IJsselstein te ontzetten en het blokhuis aan te vallen.

„Die selue stede voirn. betaelt 510 ₤ van xl gro. tpont tot Antwerpen, ende dat van 130 halue creesten ende 86 dosijn piecken gestoffeert, dair Adriaen Geryt Woutersz, burgermees-

1) v. Asch v. Wijck, I. 1.

ter vande Goude, van des gemeen lantswegen om gesonden was tot Antwerpen, als men trecken soude omde stede van IJsselsteyn ¹⁾ t ontsetten vande Cleefsen ende t blochuys te winnen opte Vaert, ende desclue halue creefsten ende pieken worden geleuert in t heer opte Vaert voirt blochuys, ten beuele van mijns heer den stedehouder, heer Joest van Laleynge, die t last dair hadde van d' artelerye."

Het Hollandsche leger werd toen begroot op 8000 man, en was den 18 Sept. 1482 in het Sticht gevallen. Terstond werd het huis Vronenstein door Lodewijk de Wael met 10 à 12 man verdedigd, beschoten en vermeersterd, waarna zij den aanval tegen het blokhuis aan de Vaart begonnen. Jan van Alphen en Ewout Rutgers, die op het blokhuis als kapiteins waren aangesteld, zagen zich weldra genoodzaakt, nadat bij het tweede schot uit een vervaarlijk mortier reeds eene bres in de borstwering gemaakt was ²⁾, deze sterkte op lijfsгенade over te geven.

Het blokhuis werd tot den grond toe geslecht ³⁾.

In dat leger bevonden 325 Leidsche schutters.

De voirs. stede van Leyden heeft mitte bannier een reyse gedaen op die Vaert, mitte getalle van 325 man, der men toich voir dat blochuys, twelc was den 5 dach in Sept. 1482 ende duyrende totte 20 dach in Octobri daer an volgende in-

1) *Thes. Rek.* van Leiden. Die voirs. stede die bij beueel van mijn heer den stedehouder angenommen heeft 50 knechten, dair Cornelis Willemsz, scout van Alphen ende Jacob Jansz, capitéyn of waeren, ouermits dat die Cleefschē in grote getale gecomen waeren in Vtrecht ende hoir opset was in Hollant te comen, om een roef te halen ende die dorpen te verbranden, ende quamen leggen voir IJsselsteyn, die welcke knechten toen ter tijt geleyt worde tot Arleueven.

2) v. Asch v. Wijck, I. I., bl. 287. Dit stuk geschut was door Gorinchem geleend, had eene lengte van 47 voet en kon iets minder dan $\frac{1}{2}$ schepel vat buskruid Utr. maat bevatten. *Thes. Rek.* van Gouda. Die selue stede betalinge gedaen sekere victailgiers, ter cause van 20 ton biers, doe mijnheer den stedehouder dede den *homme* in smijten voir tblochuis te Jutfaes, als men was voir tblochuis opte Vairt alst gewonnen was.

3) Zie v. Asch v. Wijck, I. I. bl. 288.

cluis, dattet selue blochuis gewonnen was, ende was also gemeen heervairt, voir tweelcke reyse also als dairinne begrepen zijn 46. dagen, beloopt 2587 fl , 10 s."

Na de vernieling van het blokhuis trok het Hollandsche leger terug ende legerde zich omtrent Oudewater, alwaar op den 20 Oct. 1482 het grootste deel krijgslieden werd afgedankt en voornamelijk het vreemde krijgsvolk, blijkens Thes. Rek. van Gouda:

»Dieselue stede betalinge gedaen van hoir portie inde dachvaert geaccordeert om den Duytsche capt. ende knechten oirlof te geuen tot Oudewater 412 fl , gelijc die andere steden, naer datter voirn. blochuys gewonnen was, welcke penningen tot Oudewater gesonden worden om betaelt te worden mitte penningen vande andere steden."

Omtrent het afdanken van dat vreemd krijgsvolk, behelst de evengenoemde rekening nog het volgende:

»Opten dach alst volek van wapen, dattet blochuis opte Vaert gewonnen had, sceyden van Oudewater, ende quamen tmeeste deel vande capiteynen, ruytren ende knechten te voet ende te paerde ter Goude binnen ende buyten inde voorbochten, ende bijsonder Huytijn Hawaerts volck te paerde ende andre Walen mette Duytsche te voet, die al verveert maeekten. Ende die gedeputeerden vande steden quamen oick te Goude van Oudewater ende vergaderden ter Goude opte stedehuys, aldair veel poortren vande Goude van binnen ende van buyten quamen lopen ende hemluyden zeer beclagende waeren vande geweld, die sijluyden lijden ende verdragen mosten vande volc van wapen voirn. ende die zij geleden hadden van t voirs. volc, ende van Zalizaerts volck, die ter Goude gelegen hadde, thien of twaalf dagen an malcander, daer men t volc van wapenen ter Goude vergaderde, om die van IJselsteyn ontset te doen ende voirt blochuys voirn. te trekken. Ende want die voirs. Walen te paerde ende Salizaert ende Huytijn voirn. ende andere diergelijke te paerde ende wouden geenich ander vorage, als hoy, gesthoy, noch stroe, betalen binnen den tijt voirs. datse

ter Goude ende dairontrent gelegen hadden ende veel vande ruytheren te paerde ende te voet ende wouden oick eten noch drincken betalen, ende deden die poortren ende ingeseten veel scaden mit geweldende anders, ende meer dan se behoeflich waren. Ende als mijnheer den stedehouder voirts vande Goude reysen soude voirt t blochuis voirn., ouermits die grote zware beolachten, die quamen vande poorteren die sommige mede reysen mosten ende andren vande voirs. scaden hemluyden gedaen, soe beliefdet mijn heer den stedehouder, den burgermeestren vande Goude te beueken, datse alsoe spreken souden mit hoer poortren ende ingeseten, den voirn. Walen ende andere te paerde ende te voet souden laten vertrecken ende dat, omdat mense niet onwillich maken en soude om te volcomen t voirnemen ten profijte vanden gemeenen lande, ende datmen alle die costen, scaden vander vorage ende ander teercosten bij duechdelicke affirmacie van eede opscriuen soude bij certificacie vande stede, te coste vande gemeene lande. Ende alsoe voirs. is, soe clachden die poortren zeer van outs ende van nyens, vande scade, diemen deden ende als voirs. gedaen was; oick waren er eenige vande gedeputeerden vande stede wel kenlic, dat mijn heer den stedehouder opde voirs. condicie t volc van wapen soude betalen, vter Goude (te trecken); ende die gedeputeerden waeren versamelt ter Goude omde Walen haestelicke oirlof te geuen ende wt den lande quijt te wesen, ende dragen eendrachtelic ouereen, datmen van stonde aen binnen denseluen auont, als zij in gecomen waeren, der stede clocke cleppen souden ende vander stadhuys affroepen: »Soe wie dat ande Walen te paerde ofte voet ten afteren waeren, die quame bij den clerck vander stede, men soude opscriuen ende dairnaer betalen, ende dat men mits dien die Walen soude laten reysen sandersdages, want veel vande poortren waeren versamelt om die paerden mit craftte te houden: »Ende alsus worde men hemluyden t sanderdages quyt. Ende dair worde opgescreuen voir scout ende elx bij sinen eede verclaert die scade dien zij gehadt ende geleden hadden, voir ende nair, vande volc van

wapen, als voirs. is, als blijot bij eene certificatie, die men hier ouerleuert, van date xxj dagen van October anno lxxxij, bedragende tsamen ende bij name verclaert vielix ƒƒ, viij sc. Ende in deselue dachvaert waeren gedeputeert, Claes Dirck van Balre, van Dordrecht; Cornelis van Dorp, van Delft; Jan Coninx, van Leyden; ende Pieter Roeder, van Amsterdam.

» Voirt soe was die stede vande Goude gelast vande gedeputeerden voirn., dat se die Walen te paerde ende te voet tsamen scepingen besorgen soude, also geringe als sij betaelt soude wesen, ende die voeren in Brabant, of sinte Geertruydenberge, omdat se onderwege in Hollant nyemant bescadigen en soude. Also gedaen worde, ende men huurde hem scepen die de stede betaelde ter somme van 4 ƒƒ, 12 sc.”

Als een bewijs hoe dat vreemde krijgsvolk zich gedroeg, dient het volgende :

» Mijn heer den stedehouder voirn. heeft die stede vande Goude gelast ende bevolen opter tijt, alst volck van wapen ter Goude vergaderde om die van IJselsteyn ontset te doen ende te reysen voir tblochuis opte Vaert, dat se copen soude alle manier van vitailge, als meel, broet, botter, speck ende casen, ter somme van xl ƒƒ gt. Vlaems, om of van node waeren in de voirs. reyse tot tgemeen lants coste inde ter Goude, in presentie vande gedeputeerden, ende die stede vande Goude, coste ten beueel als bouen omtrent 40 ƒƒ gt., waer vitailge an meel, broet, botter, case, speck ende geroest vlysch, dat sij voirde mitte volck van wapen vande Goude, ende als die vitailge quam tusschen Oudewater ende IJselsteyn, so quamen die Ouerlanders en Walen vande geboefste, ende wilden die vitailge nemen mit craft dengenen, diese bewairden, ende seyden dat se om hemluyden gecoft waeren, also datse de bewairders dreichden doot te slaen, ende benamen hemluyden veel vande vitailge voirs., eer sij bescut conde gecrigen vande ander volck van wapen, ende doe men sach dat men die vitailge alsoe niet behouden en mochte, soe worde den tresorier vande Goude, die dair mede

was int velt, gelast, dat hij die selue vitailge haestelic weder vercopen ende doen veroopen soude, ende die scade brengen tot coste vande gemeene lande; ende die vitailge worde weder vercoft, bij welke copinge ende vercopinge der stede vande Goude op dien tijt verloer ande selue vitailge, mits dat hem-luyden vande ruytren als voirs. benomen was, ter somme van lxxij fl .

In de twee rekeningen komen geene verdere bijzonderheden omtrent dien oorlog voor. In de Vroedschaps-resolutiën van Leiden wordt nog de volgende melding van genomene maatregelen gemaakt:

» 11 Feb. 1483. Om de lasten vanden oirloge ten minsten coste vande landen mach onderhouden ende dat die capiteynen ende ruyteren op horen tijt moge betaelf worden; soe is bij den steden ouerden en een ordinancie gemaect, hoe dat elc vande grote stede hoir portie vande gelden ende van den capiteynen ende ruyteren hebben (ende die sel men ontfangen ende betalen) sullen, te weten: Dordrecht mit Zuyt-Hollant, Hairlem mit Kenmerlant, Delft mit Delflant, Leyden mit Rijnlant ende mit Noortich ende dat dair ancleft, Amsterdam mit Waterlant; soe is ouerden dat Leyden sel nemen hoir portie dat hoir toegevoucht is, ende sel weder betalen hoir porcie vande capiteynen ende ruyteren, soe als dat hoir oic toegevoucht is. Des heeft men Willem van Bosschuysen, baillieu, beuolen die penningen te ontfangen ende dair of rekening ende betalinge te doen vande stede, soe als dair toe dienen ende behoiren sel, ende men sel den baillu hulpe ende assistencie doen, dat hij vanden lantluyden betaelt worde."

» 6 Maart 1483. Is bij den steden ende edelen van desen lande ouerden, dat men te velde ende inden oirloge slaen sel, dair toe dat men pennyng behoeuen moet, dat men ordineren sel gedeputeerden in Vlaenderen, om renten op t gemeen lant ende mit die penningen int velt te slaen, om die ruytren dair mede te betalen. Hierop is ouerden, dat men doen sel bij den andren steden om penning te gecriegen,

ende dat men dairmede in tijts te velde mach comen , ende dat men alt lant doen verclede sel mit wit ende root , ende dat die scutten ende gemeente hem van stonden aen bereet maken sullen , om wapenschouwinge te doen , alst vander stede wege vermaent wort."

• 25 Mei 1483. Om toirloge van Vtrecht ten eynde te mogen brengen ende onse genadige heer die selue in persoon in den velde wesen sal , soe is ouerdragen om pennynge te gecriegen ten oirloge ende te velde dairmede te trecken , dat men losrenten sel vercoopen ende dat den poortren ende rijcheyt vande stede , ende dat bij genoeghe ende bedwang , soe als den stedegerechte dat best dienen ende goet maken sellen. Ende om te comen dat men die renten jairlicx sel mogen betalen , soe is geconsenteert ende ouerdragen , dat soe wie enige ernisse nemen ende bestorven , dat die sel geven den vijftichsten penninc. Ende om te dienen , tsij mitter bannier of anders , dairin selmen doen bij mijn genad. heer ende die andre steden.

Van denghene die ziek of onmachtich zijn van te reysen , dairin sel tgerecht doen , tsij te gelde elc ij ƒ gro. , soe andren gedaen hebben."

• 22 Aug. 1483. Om die pennynge vande ommesette gelden te gecriegen opt corste dat men mach , is ouerdragen dat men te middage een gebodt doen sel , dat een ygelic sijn ommesette gelden betalen sel tusschen dit ende morgen middage , ende soe wie sijn betalinge niet en dede , als voirs. is , die sel tsandres dages gaen wtter stede van Leyden , ende des dages dairvan wt Rijnlant , wten Hage ende Hage Ambacht , op die verbeurtenisse van hoir rechter hant , ende sullen niet weder inder stede van Leyden , in Rijnlant , Hage noch Hage Ambacht comen , sij en sullen der stede die helfte meer dan hoir ommesette gelden dragen , voldoen ende betalen , elcx op die verbeurtenisse van hoir rechterhant."

Gedurende dezen tijd belegerde Maximiliaan de stad Utrecht , welke hij den 7. September 1483 bemagtigde. Bij dit beleg sneuvelde Joost van Lalaing ; zijn lijk is naar Henegouwen

vervoerd. Er werd te Leiden, waar zijn lijk doorkwam, in de St. Pieterskerk eene uitvaart gehouden ¹⁾. De steden van Holland hadden besloten hem een geschenk in silver te geven, doch te velde voor Utrecht zijnde, besloot men het aan zijne vrouw toe te zenden. In de rekening van Gouda leest men daarvan:

Die stede vander Goude betalinge gedaen Geryt Nout ende Damas Jacobs, juweliers, wonende inden Hage, die somme van lxxvij fl , x sc., viij d. gro. Vlaems, roerende twee vergulde kannen ende enen tragijnap, wegende te samen een ende dertich marck ende vijf engelschen, elc märe gerekent voir twee fl , x sc. ende viij d. gro. Vlaems, die gecoft waeren om mijn heer den stedehouder te scheyneken, op dien tijt wesende, saliger gedachte. Ende alsoe mijn heer voirn. gereyst was voir Vtrecht int belegge, alsoe dat die selue jawelen gesoonken worde mijne vrouwe van Montagny, inden name van mijn heer voirn., opte v dach van Junio anno lxxxij, dair tegenwoordig waeren als gedeputeerden: Jan Oem Dirck., Tyelman Goetscalek, Pieter van Slingelant, van Dortrecht. Symon van Loon, meester Steven, Jan Willemsz., van Hairlem. Meester Huich de Groot, van Delft, met Jan Claesz. Jan van Lochorst, Adriaen van Lochorst, Claes Hugenz., van Leyden. Meester Henrich Wolfaerts van Amsterdam. Daman Claesz., Willem Aernt vander Goude, welke penningen betaelt zijn geweest bij handen van Geryt Jan Lambrechtsz., als blijct bij quitancie, die men hier overlevert, van dato negen dage in November anno lxxxij, daerom hier 471 fl , 4 sc." ²⁾.

Maximiliaan meester van de stad Utrecht zijnde, had aldaar

¹⁾ Zie *Kronijk* 1354, bl. 392.

²⁾ De erfgenamen van Joost van Lalaing hadden eene vordering van 24000 Rijns. guldens ingediend voor de diensten, die hij den lande had bewezen. Op den 23 Febr. 1483 werd te Leiden besloten om zulks tot 12000 Rijns. gul. of meer te bepalen. Eindelijk is deze zaak bij scheidslieden beslist en de som aan zijnen zoon Karel van Lalaing toegerekend. Deze in vele opzichten merkwaardige uitspraak van het hof van Holland van 23 Maart 1486 (87) berust nog in het archief der stad Leiden.

eenen gezagvoerder aangesteld, die aan Utrecht en zelfs aan de Hollandsche steden niet welgevallig schijnt geweest te zijn. Op den 23 Oct. 1483 komt in de Vroedschaps-resolutiën van Leiden het volgende voor:

»Soe mijn genad. heer gezet heeft den heer van Polen (Poulain) een opperste capiteyn te wezen tot Vtrecht, dairin mijn heer van Vtrecht, de stadt van Vtrecht noch den Hollandsche steden niet te vreden zijn enz. Hierop is ouerdragen, indien mijn genad. heer hem daer geset heeft, dat men hem mijn genad. heer seluer laet loenen, noch dat men hem voor zijn dienste geen loen van 's lands wegen geve noch hulpe doen en sal.”

Ten opzigte van het versterken van Utrecht leest men nooh het volgende:

»26 Januarij 1484. Van de fortificatien te maken van sinte Katrijnepoort tUtrecht. Hierop is ouerdragen, dat men mitte andren steden hierof spreken en sluyten sel, ten meeste oirbaer ende profijte vanden lande, dat men die fortificatie maken sal ten beste dat men mach, dienende voor den lande van Hollant, ende dat men mitte andren steden die Overlanders betalen sal, die sinte Katrijnepoort ingenomen ende bewairt hebben, ende andre daerop setten.”

Ten slotte komen mij de volgende stukken, dien oorlog betreffende, ter mededeeling mij belangrijk voor:

Gijzeling van de burgemeesters en thesauriers van Rotterdam, wegens het niet-betalen van het ruitergeld in den oorlog tegen Utrecht 1).

»Opten 26. dach van Octobre anno lxxxij, soe was een dachuaert gehouden inden Hage ende bijsonder die gedeputeerden vande ses hoofdsteden vergadert inde herberge van Aemsterdamme, aldair Geryt Jan Lambrechtsz 2) ende Jan

1) In dien oorlog moest geleverd door Leiden 325, Gouda 186, Rotterdam 125, Schiedam 45 man tegen 6 à 7 groot daags.

2) Hij was thesaurier van de wapening wegens Gouda bij Joost van Lalaing den stadhouder. Hij was tevens een der gedeputeerden vermeld

Henricxz, als gecommitteert ten ontfange van Rotterdam, beclaegende waeren, dat die stede van Rotterdam onwillich waer te betaelen hoir porcie van hoir rutergelt, ende om tot betalinge te comen bij justicie, so hadden sij die burgermeeg-tren ende tesoriers al tsamen doen gijsselen inden Hage, ende dat voir de somme van 1030 fl , 12 s., 6 d. van 40 gro. tpont. Ende die van Rotterdam quamen op dien dach tot begeerte vande steden voorn. inde voirs. harberge omme hem seluen te verantwoirden ende brochten dair een rekening particulier, dairin dat sij verclaerden veel pennynge verleyt te hebben van slants wegen, die soe vele ende meer beliep dan tselue dat sij op dien tijt sculdich waeren te gel-den van rutergelt, ende versochten dat die betalinge hem-luyden betalinge verstrecken mochte, wairop dat die gedepu-teerden vanden steden voirn. appointeerden ende deden seggen bij monde van Jan Oem Dircx, burgermeester van Dordrecht, dat sij hoir rekeninck particulier, die zij ouergeleuert hadden, weder nemen souden ende bewaeren tselue; dat sij voir tge-meene lant betaelt hadden, soude hemluyden bij eynden van rekeninck wel betalinge verstrecken, maer om veel redenen wille, die bij die van Rotterdam aldair verhaelt waeren, soe waeren die stede te vrede, dat men die van Rotterdam corten souden 430 fl , 12 s., 6 d., ten prijse voirn. ter goede rekeninge, ende worden gelast, dat se binnen vier dagen be-talen souden Geryt Jan Lambrechtsz ende Jan Henricxz. 600 Rijnl. gl. curent, gelijc sij op dien tijt deden, ende dese voirn. penningen roerende van hoir porcie vande rutergelde verstrecken inde maenden van Julius, Augusto ende Septembro, dair men hiervoor vol ontfanck van gemaect heeft ende die voirs. 430 fl , 12 s., 6 d. ende sijn bij die voirn. ontfangen ge-weest om redenen voer verclaert enz. Ende inde voirs. dach-naert waren als gedeputierden Jan Oem Dircxz van Dordrecht,

in de *Kronijk* 1850, bl. 342, en genoot met eenen knecht daags 5 schellingen; zijne aanstelling was van 4 November 1481.

Thomas Thomas van Hairlem, Dire Potter van Hairlem, Jan Claisz. van Delft, Jan Conynx van Leyden, Pieter Roedinck van Amsterdam, Adriaen Geryt Wouters vande Goude."

Deze executie had ook plaats ten aanzien van de dorpen, Capelle en Moort; want in dezelfde rekening leest men :

»Die stede vande Goude betaelt van zeker oncosten vijf pont gro. Vlaems, gedaen ter cause vanden ontfange van Schielant, te weten, also die dorpen van Capelle ende Moort onwillich waeren van betalinge te doen vande maent van Junio anno lxxxij ende ander reste van voireden maenden, ende deselue dorpen maecten oick andere dorpen dairomtrent onwillich, soe dat Geryt Jan Lambrechtsz. ende Jan Henricxz, togen inden Hage ende deden hoir beclacht voir die heeren vande rade, dair geordonneert worde, dat Willem van Zwieten dair reysen souden mit twe wagen volcx, ende ongewillichste brengen geuangen inden Hage opte poorte, alsoe gedaen worde; ende omdat die selue gevangen zeer arm waeren ende niet al betalen en mochte, die costen die daerinne gedaen woerden, mer beloifden dat ruytergelt van outs ende van al te betalen, ende mits dien worden zij al tsamen ontslagen vande vangenisse, ende dat seluer vangen was sulken exempel int quartier vande Goude, datter geen oncost voir noch naer en gebuerde, die men hier rekt tot costen vande gemeene lande, mer zijn dagelijx veel costen geschiet int quartier vande Goude om betalinge te gekriegen van deurwairders, van bodeloenen ende anders, die men hier niet en rekt tot costen vande lande, gemerkt dat die ontfangers hoir dachgelt rekenen, die men dairinne begrijpt.

Omtrent het gehucht Matenesse leest men nog het volgende :

»Die selue noch ontfangen van Matenesse ter cause van enen man, voir de maent van April 5 ~~88~~, 5 s.; voirt so en heeft tselue ambocht geen betalinge mogen doen, om hair grote armoede wille, gemarct, doen sij sagen, dat die gelden vander rutergerde durachtich bliuen soude, ende niet meer en waeren

in denseluen dan vier of vijf arme dijckers ende arbeytslyuden, so lieten sij wt vresen vander duerwairders hair husen ledich staen ende reysden in Zeelants dijcken, gelijk dat blijken mach bijden relaes van Jan Aerntsz, den deurwaerder, ende oick wel te betugen sal wesen, indient noot zij, bij de burgermeestren ende andren van Schiedam, alsoe tselue ambocht van Matenesse mit een deel armer huysen ande stede van Schiedam leyt, daerom hier vande voirs. vij maenden niet."

In de rekening van Gouda komt nog het volgende voor betreffende Coppen Croon, kapitein, dienende onder Jacob Cats:

» Coppen de Croon, die van mijn heer den stedehouder ende de gedeputeerden gesonden was van Rotterdam tot Vtrecht mit sijn xxij knechten onder Jacob van Cats, als Vtrecht ingenomen was ende den heer van Montfoirde geuangen was, ende also Coppen voirn. altijt betaelt worde wt den quartier vander Goude ende t Utrecht enen sekeren tijt gelegen hadde, so sandt hij ter Goude om gelt voir sinen knechten ende voir hem, ende Jan Henricx, clerc vander Goude, sandt denseluen Coppen xxv fl gro. Vlaems, ende dat gelt quam hem t Utrecht sauonts, als Vtrecht smorgens of snachts ingenomen worde van Hendrick van Nyeuelt wederom ¹⁾). Ende tsauonts als sijn gelt gecomen was, so gaf hij sine knechten op rekeninck tsamen vj fl gro. Vlaems ende sloet die andre xix fl gro. in sijn busse ende gaff die busse sinen waert, geheten Lambert van Rijneuelt, int Gulde Hooft binnen Vtrecht, die se opeloet in zijnder bewaringe, ende snachts wert die stat ingenomen van Henrick van Nyeuelt, die er doot bleef, ende int selue gevechte inder nacht worde Coppen de Croon opte marct gescooten mit ene couerbusse in zijn zijde ende een pijl in sijn voirhooft, ende hij moest also gequest die marct ruymen ende wert alsoe gequest geholpen om derseluer nacht van enige vrienden tot sinen groten coste heymelio ouer die

1) Dit had plaats 8 Mei 1483. (Wagenaar, 4. deel, bl. 226):

stadsmuer ende zwam also gequest ouer ende duer der stats-
 nesten ende voirt ouer veel waterscippen ende duer graften
 ouer dwers t lant, ende quam also gequest ouer inde morgen-
 stont IJselsteyn voir mijne heer den stedehouder ende die ge-
 deputeerden vande steden, dair wesende, al mit een stuck pijl
 int voirhooft, die wtgewonnen worde inde presencie vande
 heer ende stede, aldair denseluen Coppen beclagende was,
 bouenal t verlies van sinen penningen, die hij sinen wairt
 gegeuen hadde te bewaeren alst voirs., die hij sinen knechten
 sculdich was van souldye, ende hoewel dat hij die penningen
 in quader avontuer verloren hadde, nochtans soude hij sijn
 knechten te volle moeten betalen, twelc hem niet wel moge-
 lic is ware te doen, gernerct dat hij gene macht en hadde
 ende noch ander goet hem seluen toebehorende binnen Vtrecht
 gelaten hadde, wairom dat mijn heere den stedehouder ende
 die gedeputeerden, dair wesende, hem ten antwoirde gauen
 ende seyden :

» Coppen weest wel te vreden ende maiet geen zwairicheyt
 » vande penninck, die u alsoe gesand zijn om v knechten te
 » betalen; indient alsoe is, als ghij hier geseyt hebt, t lant
 » sal u dieselue penningen weder betalen ende tsal die stede
 » vande Goude betalingen verstrecken, opdat also bevonden
 » wort.”

» Ende want de voirs. Coppen sijn knechten te volle heeft
 moeten betalen van hoir soudye, ende die stede vande Goude
 heeft nae hant beuonden bij certificacie vande stadt van Vtrecht
 ende ander getugenisse, dat Coppen voirn. inder wairheyt
 verloren hadde als voirs. is, also dat nader inneminge van
 Vtrecht op dien tijt dieselue busse mitte gelde voirn. wt sijn
 voirs. harberge gehaelt worde amorgens vroich mit crafte
 vande dienaeren vanden heer van Montfoirde, ende wert alsoe
 gebrocht in handen vanden heer van Montfoirde ende blijf
 dair verloren, gelijc die certificacie dat genoich wtwijst van
 dato vij dage in December anno lxxxij.

» Ende alsoe denseluen Coppen een goet scamel ende getruwe

poorter vande Goude was ende die verloren penningen anderwerf most betalen sinen knechten, so heeft die stede vande Goude om reden voer verclaert, die voirs. xix fl gro. weder anderwerf wtgereyct, comt in ponden van x fl gro. de somme van cxliij fl ."

Omtrent de aanstelling van Coppen de Croon zegt deze rekening nog het volgende :

» Otto Spirinck als capt. van 40 man ende Coppen de Croon van 23 man betalingen gedaen, die de stede vande Goude gelast waer te betaelen, achternolgens den staet, die met hoer volck lagen tot Bodegraue, Rotterdam ende oock gesonden waeren met Jacob Cats binnen de stadt van Vtrecht ende dienden altijt int beleg van Vtrecht, tot dat die wapenmrs. sceyden; hoer soudye ging in 1 Dec. 1482 tot 27 Sept. 1483."

Werving van eenige manschappen ten behoeve van Maximiliaan.

» 8 Sept. 1483. Is bij Jan Coninx, burgermeester, opgedaen van dat mijn genad. heer den hertoge wel merct ende bevoelt, al ist zoe, dat die van Vtrecht de t oirloge gesustineert en gehouden hebben, dattet wt hemluyden alleen niet en is, maer wt den hertoge van Cleve, ende om dan t oirloge een goet eynde te maken, ende dat voirtan tlant in vreden bliuen mach, dair om zijn genade in meninge is den hertoge van Cleve te versoecken, ende begheert dairom te hebben 1500 reysegers ende 3000 voetknechten, den tijt van twee maenden. Hierop is ouerdragen, dat alsoe die Zeelanders mede int oirloge van Utrecht geconsenteert hebben ende hem des ontvallen, ende dair niet toe gedaen en hebben, dan t oirloge is gevoert bij den ses steden ende bij den platten lande, dat men mitte andren steden spreken sel ende mijn genad. heer duechtelic antwoirden ende zijne genade te vreden setten, dat men hierin niet en mach doen dan bij den staten vanden lande van Hollant, Zeelant ende Vrieslant, ende dat die dair over geroepen worden, alst behoirt."

» 18 Septemb. 1483. Alsoe onse genad. heer den hertoge

van Oostenrijk, van Bourg. niet te vreden is mitter antwoirde die zijne genade gegeven zijn vande 1500 reysegers ende 3000 voetknechten te dienen. opte hertoge van Cleve, gelijc als den achtsten dach van September lestleden ouerdragen is, ende dairomme die gedeputeerden weder ome thuys gesent heeft, om andere ende betere antwoirde te brengen, dan hem-luyden is mede gegeuen. Hierop is ouerdragen dat men mijne genad. heer duechtelic ter antwoirde brengen sel, als dat men toirloge niet langer onderhouden en mach, ende dat men Vtrecht ende Amersfoort mit garnisoen bewaren moet, ende die landen die costen, die men dairtoe behoeven sel, quaet genouch sullen hebben, die costen te vervallen ende niet meer betalen en mogen, ent teegen den winter gaet, dat men niet langer in den velde en sullen mogen duyren, ende dairom mijn genad. heer bidden, dit an te sien, ende dat men in ghene nuwe oirloge opten hertoge van Cleve treden en willen noch ende mogen, ende dat men eerst dat oude affdoe ende betale, eer dat men int nuwe of in enich oirloge verder treden sel."

» 28 Septemb. 1483 (sondag). Om des wille dat onse gen. heer van Oostenrijk als grave van Hollant niet te vreden en is, mittet dat men hem geen profitelike vruchtbaer antwoirde en brenget vanden 1500 reysegers ende 3000 gewapenden, die hij voirtijts hadde doen begeren vande landen te hebben den tijt van 2 maenden, opte hertoge van Cleve mede te oirlogeren, ende niet of en laet om die voirs. gewapende noch te hebben, om de voors. hertoge van Cleve te brengen tot ruste ende vrede te hebben mit desen lande ende mit den Stichtschen, die hij tot zoene ende obediencie gebrocht heeft, ende voirt te kennen gheeft, want dat enich capiteyn den lande veele minre diensten gedaen hebben, dan hij gedaen heeft, men soude hem mogelic sonder dancbairheyte wt den lande niet laten scheyden, mit veele redenen daertoe verclaert etc. Hierop is bij den gerechte en vroetscip ouerdragen, alsoe onse genad. heer altijt een goet harte tot desen lande

